

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

Shelomoh ben Yitshaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

רפס רפס

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

ספר החינוך מן ספר אלה הרברים

עח

הקדמה

כתבו הר"ם בכו"ל ענין הספר הזה הידוע שהוא משנה התורה יחזור בו משה רבינו ע"ה לצדור הנכנס בארץ רוח מנצח התורה הצרכית לישאל ויחזיר אותם עליון אוזרות מרובות ויפחדים הרבה בעונשים ויפגמו ויסיף בהן ביחוד בקליטן אבל בכל מלת הכהנים לא ידבר ולא יסיף אוזרה שהכהנים זרזים הם - ועוד יסיף בספר הזה קצת ענות שלא נזכרו כלל כגון היכוס ודין מוציא שם רע ודין גירושין באשה ועדים וזמין וזולתן - ואין ספק כי כולם נאמרו למשה בסיו או כאלו מועד בשנה הראשונה כי בערבות מוחס לא כתחדשלו אלא דברי הכרית כאשר נתפרסמו - ועל כן לא נאמר בספר הזה וידבר ה' אל משה לאמר זו ארץ בני ישראל - או דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם חמה פלוגית ע"כ - מה שלא הוזכרו אלו העונות בספרים הראשונים כמו שאר העונות אל תתנו בדבר אחר אמרם ו"ל כחמה מקומות אין מוקדם ומאוחר בתורה - ושורש ענין זה לפי הדומה כי התורה תכלול כל החכמות מלבד פשט ענייניה המתקנים ויסודות עונותיה המקום והאשר כי מפנין צריך להיות פרשיותיה וחותמותיה במקום שכן זהכל מכוון ימלת ארון המקום ב"ה זה טעם מקום :

פרשת אלה הרברים

ב' מצות לא תעשה

אמר שמענו ב"ד גדול אוראש גלות שלא יעמוד דין לשפט את העם שלא למד חכמת התורה וזכואו משפטיה הישרי והלדיקי ואמי היו בו כמה מדות ככבודת אחר שאינו יודע וכפי בחכמת התורה אין ראוי למנותו דין ועל זה נאמר לא תכירו פנים במישפט - וכן פירשו ו"ל לא תכירו פנים במשפט זה המנוחה להטות הדיונים כלומר שאליו באה אוזרה זו - ואמרנו ו"ל שזה תאמר איש פלוני כזה או גבור או עשיר או שידע בכל לשון או שיכיר דין לכך נאמר לא תכירו פנים וגו' - לפי שנתמלא נוכח את המייס ומחייב את הזכאי ולא מפני שהוא רע אלא מפני שאינו יודע - שורש מנוח וזכילה הוא לכל - דיניה כגון מה שאמרנו ו"ל ששפט שרין שראוי להיות הדין יודע דמי התורה כמון מדין להיות בעל עדות ואדם כפר כדי שלא יאמר לו הגדון טול קודש מכן ענין כלומר קשט ענין ואחר כך קשט האדם - הדי הוא אומר בתורה גבי דיונים אנשים חכמים בלתי יודעי החכמה לרון דין חמת - ודועים לשכטיבם אלו שרות הכריות מזה ומס - אנשי מיל שהשבורים בעונות ומדקדקים על עונות וכותבי אית ירש עד שלא יהיה להם שום גנאי ושום כיבוד ופרקסנות - וככלל אנשי מיל שיהיה להם לב אחיך להחיל עשוק ניד עושק בענין שב' יוקם משה וישיען - וזה משה רבינו ע"ה היה ענין חף כל דין צריך להיות ענין - ויתר פרטיה מכוונים בסנהדרין ובמקומות אחרים כפי צור (ח"מ סי' י"ח) - ונוהגת אנוהו בכל מקום וככליון ועובר על זה ומיכה דין שאינו חכם מחמת עשרו או טוב מדותיו או יוצא התור איתו או מחמת כבוד קרובו ככל עשהוה ועכשו גדול מאד שכל עונש דמי שרק שידן אותו דין מחשק ידיעותו ולו עליו כי הוא הגורם - וככלל מנוהג גם כן לשי הדומה שכל מי שבידו אותו בני הקהל למית עליהם חמנים לשום ענין שישם כל המצוות ול' ענין למית מהם הראויים והטובים על אותו מינו שהקבל כריכים אותו - ולא יגור מפני אים למנות את מי שחיו ראוי - אמרו חכמים על מי שהיא ממונה דין שאינו הגון כלילו הקים חכמה שאמר ולא תקים לך חכמה - ואם הוא מקום שיש בו תלמודי חכמים אמרו שהוא כאלו טעם אשה שאמר ולא טעם לך אשה כל ען חלל חכמה י' אלהיך - ועוד אמרו שכל המענה דין מחמת עושרו על זה נאמר לא תישק אתי אלהי כסף ואלו זה - ועוד אמרו בענין זה שאמרו שאלם שנתן ממון כדי שיתמנה לדין חסור למחור מפני ומקילין הרבה ככבודו וממרו עליו שהעלית שמתעטף בה תהיה

בענין כמרדעת החמור - ודרך החכמים הראשונים שבורים מלתענות דיונים אלא במקום אשר אין גדול מהם :

תשו שמענו הדין מלירוח מאיש מלדון דין אמת ואכילו הוא איש מויק עו פנים עב העות אלא ימתק את הדין ולא ישים לבו כלל למה שיקרה עליו מההוק בשביל דינו ועל זה נאמר ור"ל הגורו מפני איש - ולשון ספרי שמה תאמר ירא אני מאיש פלוני שמה ירגני או יכרוגו אחד מבני ביתי - או שמה ידליק את גדישי או שמה יקטן את כעשינותי ל לא רגורו מפני איש - שורש מצוה זו השכל מעיד עליו - דיני המנוה מה שאמרנו ו"ל שנים שסאו לפנין בדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע את דבריהם או אפילו משתשמע את דבריהם ואי אית יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם איני נוקק לכם שמה יתחייב וכמלא רוף אחר הדין להרגו - אבל משתשמע את דבריהן ותדע להיכן הדין נוטה אין אתה רשאי לומר להם איני מקק לכם שנאמר לא תגורו מפני איש וכן תלמיד היושב לפני רבו וראיה זכות לעני ומוכה לעשיר אינו רשאי להיות שותק שנאמר לא תגורו מפני אים - ונוהגת מנוהו בכל מקום וככל וזן בזכרים כי להם המשפט ועובר על זה ואל רעה לרון משידע להיכן הדין נוטה כגון שאמרנו מיראת הגדון עבר על לאו זה ואם הטעם הדין גם כן מיראתו עבר על לאו זה מלבד שעבר על לאודלא טעה משפט :

פרשת ואתחנן

יש בה י"ב מצות - ח' מצות עשה - ז' לא תעשה

תשו שמענו לקבוע מחשבותינו להתאוות מה שביד אחד מאחינו בני ישראל לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהיה טבה לעשות תשובה לקחת אותו ממנו ואף על פי שאין רגוע למוכרו או על ידי מקח או חליפין או בחוקה אם לא נוכל בענין אחר ועל זה נאמר לא התאוה ביה דעך רגו' - וכתב הר"ם בכו"ל שאין שני הלואין שכן לא תחמוד שנסדר וישמע יתרו ולא תתאוה שבסדר זה לחוץ כפולין בענין אחד אבל כן שני ענינים שלא דלת תחילת ימנענו מלקחת בשום גר בין בדמים בין שלא בדמים מה שקנה וזלמנו אם חילנו חפץ למכור אותו דבר - ולאו זה דלא תתאוה ימנענו אפילו תתאוה בו בתוך לבנו כי אם התאוה יבא להתחנן לו ולכבוד עליו למכרו או להחליטו בכלי אחר עכ"ל - וקף על פי שהאחד מאלו הלואין מוקף את קטנו שנים ימנענו וזהו אית רופאם בחילוק

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן

החילוק שבניהם - ואל תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע
לבו מהתחלות א' אומר כל כלי חמדה שיראה כרשות חסדו והוא מכולם
רוק וריקים ואיך תבוא התורה מניעה כזה שאי אפשר לו לאדם לעמוד
עליו - שזה הדבר אינו כן ולא יאמרו אותו רק הטמאים הרעים
והטמאים בנפשותם כי האומנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו
ותאחזותיו מכל מה שירצה וברשותו וברעתו להרחיק ולקרב חפצו ככל
הדברים כרצונו ולכו מסור בידו אל כל אשר יחפון יטנו - והש"י אשר
לפניו נגלו כל תעלומות חופש כל חדרו בטן רואה כליות ולב אין
אחת קטנה או גדולה טובה או רעה מכל ומחשבות האדם בעלמות
ומונו ולא נספרת מנגד עיניו וישיב נקם לעבדו רצונו בלבבם ונודר
חסד לאלפים לאוהביו במינים לעבודתו ומחשבותם שאין טוב לאדם
כיוון המחשבה הטובה והזכה כי היא ראשית כל המישים ופומן והו
לפי דמיון ענין לב טוב ששכחו כמנסים כמנסת אבות : והראיה
שאלו שני הלוחין שזכרנו חלוקים בענינם ומחשבים לשנים מה שאמרו
במילתא לא תתמוד בית רעך - ולהלן הוא אומר לא תתחזה
לחייב על התאהב בפני עצמה ועל החמה בפני עצמו - ושם באמר
אניך שאם נתאהב סונו לחמוד ת"ל לא תאהב ולא תחמוד מנין שאם
חמד אדם סונו לגזול ת"ל חמדו שדות וגזלו - שורש מנוח וז'
ידוע הוא כי הרחקת גזול מנין בני אדם תועלת הכל היא והשכל עד
לאמן בדבר ואין בה אריכות דינים שכל ענינה מבורחת בכבוד
(ח"מ סי' ט"ז) - וגוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרי' ובנקבו'
גם כל בני העולם מחוייבין בה לפי שהיא ענין למצות גזל שהיא אחת
מין שבע המצוות שצטוו עליהן כל בני העולם - ואל תטעה בני כזה
החשקן של שבע מצות בני כח הידוע והמוכר במורה כי באמת שאותן
שבע הן כעין כללות אבל יש בהם פרטים הרבה כמו שאלתה מוצא
שאיסוד העריות נחשב להם דרך כלל למנוע אחת ויש בה פרטים כגון
איסור אם ואיסור אחות זון האם ואיסור אשת איש ואשת אב וזכור
ובהמה - וכן ענין ג' ז' כולן נחשב להם מצוה אחת ויש בה כמה וכמה
פרטים שהדין הם שנים מה לישראל לענין שהימים בכל מה שד"ל של
ישראל מומיתין עליה - וכמו כן כאשר אחר שהזכירו בענין הגזול
שהזהירו גם כן בכל הרקשותיו - ואין כוונתי לומר שיהיו כמונו
מזוהרים על זה בלאו שהם לא נזהרו בפרטי הלוחין כמו ישראל אבל
כוהו דרך כלל באותן שבעה כחילו תאמר על דרך משל שהזכירם
הכתוב איש איש אל כל שאר דברו לא תקרבו אל פאם זאל האשות וכל
השאר - וכמו כן בע"ז גם כן דרך כלל וכן גזל כחילו כאמר בהם
לא תגזלו אבל תרחקו ממנו בתכלית ובכלל ההרחקה שלא לחמוד
אלא בישראל אין הענין כן שרצה המקום לזכותם והרבה להם מצות
יותר מהם וגם באותן שנצטוו
אזכנו להיות ציווינו עליהן
במצות עשה ולאויך כמדריך וכל זה
וכת וטובה לנפשינו שכל העושה
מצוה אחת קונס לו פרקליט
אחד - ועובר על זה וקובע
מחשבתו להתחזות בזה שיש
לזולתו עובר על לאו זה ואין בו
פולקת לפי שאין בו מעשה אבל
עושה גדול מאד כי הוא סבה
לכמה תקלות כמו שידוע בועשה
אחזק וככות :

הג"ה

מהמחבר

משנה למלך

ואין בו מלקות - כ"ב עין
לעיל סי' ל"ח ולקמן סי'
תר"ד :

ת"ן שנצטוו להאמין כי הש"י הוא הפועל כל המצוות ארון הכל
אחד כלי שום שיתוף שנאמר שבע ישראל ה' אלהינו ה'
אחד - וזה מצות עשה הוא אינה הגדה - אבל פירוש שמוע
כלומר קבל מצוה דבר זה ודעהו והאמן בו כי ה' הוא אלהינו אחד
הוא ובראיה שזו היא מצוה עשה אומנם ז"ל תמיד בנדרשים על
מדת לימד שזו כדו לקבל עליו מלכות שמים כלומר הסודא
ביחוד והאמונה - שורש מצוה זו ידוע כי זה עיקר אמונת כל
בני העולם והוא העמוד החוק של כל כן דעת סמוך עליו -
בדיוני המצוה מה שאמרו ז"ל שהייב כל אחד מישראל ליהרג על
מצות ייחוד לפי שכל שאינו מודה ביחודו כ"ה כחילו כופר בעיקר
שאיין שלמות הממשלה והודו אלא עם האחדות כגומר נלכ כל חכם
לב יבחנו זה - ואם כן הרי מצוה זו מכלל איסור ע"א שאזכנו מצוים
ליהרג עליה בכל מקום ובכל שעה - ויתר פרטים ומפור' בנדרשות
ובמקומות במורה ושם מצינים הרבה ממה בני ישראל גדולים
מקטנים שנהרגו על קדושת ייחודו כ"ה וזכר כלם לברכה - וגוהגת
מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ואינו מאמין
בייחודו כ"ה בטל עשה זה וגם כל שאר מצות התורה כי כולן תלויות
באמונת אלהותו וייחודו ית' וקרא כופר בעיקר ואינו מכלל בני
ישראל אלא מכלל המינים והכדילוי' לרעה - והמאמין בה' וכושח
ביושום - וזאת אחת מן המצוות שאמרו בתהלת בספר שהאדם
חייב בהן בהתמדה כלומר שלא יפסק מיומן מעליו לעולם ואע"פ
דלא קטן :

תיח שנצטוו להאזין במקום ב"ה שנאמר ואהבת את ה'
אלהיך - וענין המצוה שנחטב וכתבון כפעולותיו
ובפקודיו עד שנשיגו כפי יכלותו ותענג בהשגתו בתכלית העונג
וזאת היא האהבה המתוית - ולשון ספרי לפי שנאמר ואהבת
אני יודע כי כד אהב אדם המקום ת"ל והיו הדברים האלה אשר
אנכי מצוה היום על לבבך שמתוך כך אתה חביר את עני שאמר
והיה העולם - כלומר ששם הסתכונות בתורה תמיש האהבה
בכל בהכרח והזכרו ז"ל שאות באהבה תמיש האדם לעורר בני אדם
שאלתו לעבודו כוונתו בברכה - שורש מצוה זו ידוע
שלא יקיים האדם מצוה ששם כ"ה יפסק באהבתו אותו - דיני
במצוה שראוי לו לאדם שישם כל מחשבתו וכל זמנו אחר אהבת
הש"י ויעריך בלבו תמיד כי לו מה שהוא העולם מעושר ונעים ובכבוד
ומנוחה הכל כאין וכאפס ותהו כנגד אהבתו יתברך ויגע תמיד כל
היום בבקשת החכמה למען ישג ידעיה בו סוף דבר יעשה כל יכולתו
להגדיל מחשבות לכוכל ביום באמונתו וייחודו עד שלא יהיה דגע
ביום וכלילה בהקינו שלא יאז אור אהבת אדוניו בכל לבו -
והענין על דרך משל שיהא נוכח באהבת הש"י תמיד טכרון החושק
תכלית החשק כחשוקת שישג להביאה אל ביתו - ויתר פרטים
מבוארים במקומות במורה כפיזור ובמדרשים - וגוהגת בכל
מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות - ועובר על זה וקובע מחשבותיו
בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג בהם
לכד או להשיג כבוד העולם הוא הכואב להגדיל שמו לח לכוונה להטיב
לטובים ולחוק ידי הישרים בטל עשה זה ועושה גדול וזאת מן המצוות
התמידיות על פאדם ומוטלות עליו לעולם :

תיש מצוה עשה ללמוד חכמת התורה וללמדה כלומר כי כד נעשה
המצוה ונשמוד מצוה שנצטוו האל מומנו ולדעת גם כן
משטי התורה על כיוון האמת ועל כל זה נאמר ושננהם לבניך -
ואמרו

ואמרו ח"ל בניך או תלמידך וכן אתה מולא שהתלמידים קרויים בני
 שכחם ויחזו בני הכתובים . וטעם חמור ושכונם . שיהיו משודרים
 בתוך פיה כשארם שואלך דבר חל תהא מונגס לו . חלף תזמר
 לו מיד . וכפפנה מנה או בתקומות רבים שח' ולמדתם ועשייתם .
 למען ילמדון . ולמדתם אותם את בניכם . שורש
 מנה וידוע כי בלמוד דע' חכם דרכי השי' וזכרונ' דע' ולא
 יבין והשם כהמה . מדיני המנה מה שאמרו ז"ל מחימתי
 מתחיל האכל ללמוד את בני תורה מתיחיל לדבר . ולמדו תורה נזה
 לנו מה ומסוק החשון נק"ש שהוא שיע' ישראל . ואחר כך חלמדו נועט
 מעט ומסוקי התורה עד שיהא בן שש חוכן שבע שמוטיבו חל' ולמדו
 תיטקות ורחי' לכל בן דעית שיתן לבו שלא להכביד עול' הילך בלמוד
 בעודו דרך החיכונים וד' הלכך עד שגדל ויתחוק כח לבו ותוקף
 אכירו וענוותיו יחלחו מוח ויוכל לכוכל יגיעת הלימוד ולא יקרבו
 חולי ההתעלפות בסבת היגיעה רבה עליו וחלום אחר התחוק כמו
 וחלודו עיניו להבין לקול מוריו או רחיו וכבר הדבר ומחוייב להביא
 נאחריו כגולה על תורה נח' ידעו מונס חפילו בחט' השערה וישקוהו
 תמיד מין רקח ויחילוהו מדכסה . וכן מענין המנה מה שאמרו
 ז"ל עד היכן חייב חכם ללמוד את בני תורה . אמר רב יהודה
 אמר שמואל גנון וכולן בן דן . פירושה' חס' כדורס שמו
 כן שלמדו חבי' חסיו מקרח ומנה גמרה הנכות וחגדות והקשו על
 זה בגמרה מה שהקשו . והיה הירון שהחייב ללמוד מקרח דהיינו
 תורה כוונ' שעה חבי' חסיו של וכולן וח"פ שכולן בן דן למדו חבי'
 חסיו יותר . וזו שהסוף על חייב המנה חס' חסיו של וכולן
 בן דן תכח עליו ברכה . וזו שלא למדו חותו חסותיו שהם חייבים
 כזה כגון חסיו וחבי' חסיו חייב ללמוד עמו כשיהיה גדול ויכיר בדבר
 שאחר ומחל גנון וכולן בן דן . ואם היו חס' והבן כייכוס ללמוד
 ואין בידו של חס' שיוכלו שניהם ללמוד תמיד הוא קודם לכנו ואם
 בנו כגון ממנו ותלמודו מתקיים בידו יותר ממנו כגון קודמו . ועד
 אימתי חייב כל חכם ללמוד תורה עד יום עותו על' וכן יסורו חלכך
 כל ימי חי' . ועוד הפליגו חכמים בדבר על דרך המור וללמוד
 בני חכם חפן ואמרו שאפילו בשעת מיתה חייב ללמוד תורה שחמור
 זאת התורה חכם כיימות בהל' . וכל אחד מן ישראל חייב בתלמוד
 תורה בין עשיר בין עני בין כריח בין בעל יסורין . וכבר אמרו
 ז"ל שבעסק התורה יתרפאו כל החיכרים וחפילו עני המחור על
 הפתחים וחפילו בעל חסה וכנים הכל חייבין לקבוע עתים כתורה
 כיום וכלילה . שחמור והגית כוונתם וליה ותחילת דינו של
 חכם אחר המות הוא על שנתכטל מן הלימוד וכמו שדרשו ז"ל
 עודתיב פוטר מי ראשית ודון כלומר מי שפטר עצמו מן המיס'
 ראשית קטטה הוא לנפשו אחר שיות' : ואין מיס חלף תורה שח'
 הו כל חלף לבו למיס . וכמשלו דברי תורה למיס' לפי שחין התורה
 נתיקיימת חלף חס' דכא ועל רוח ולא כנהה לכנו שהמים גס
 כחין עומדין בהרים אלא בעמקים וכן מה שאמרו ז"ל שחייב חכם
 לחלק זמנו לשלש חלקים שליש בעסק תורה שכתב . ושליש בעסק
 תורה שבעל פה . כלומר להרגיל עצמו להיות בקי בהרפת
 הנשניות והברייתות שהיהנה שגורות בפיו . ושליש להבין הענינים
 נשורים . ולא ישת' כל לבו באחת מהן בלבד כן ישכת השח' .
 ושליש הן עיקר התורה שאי אפשר לדעת אותה זולתם . וכן מה
 שאמרו שחייב הכור שכל מקום ומקום להוסיף חלמדי תיטקות .
 ועיר שחין בה תיטקות של בית רבן תיחד' . וכ"ה תיטקות מושיבין

חלף חלמד חכם . ומה שאמרו שלא יאמר חכם לכשאפנה חס' זה
 שחלף לא יפנה לעולם כי לא ידע האדם מה ילד יום שעסקו של עולם
 מתחדש יום יום ומדיח את האדם מדבר לדבר ומטירה לטירה
 וכמוהו כל ימיו וינחין ככהלה חס' לא יתן פנאי על כל פנים וידחוק
 עצמו בעסקה של תורה וכל שעושה כן וחפן בדרכה מן השמים
 משייעין חותו ומקילין מ' ליו טרדות העולם המכהילות ומעבידין
 ממנו עול של כריות ואוכן ששח' כל ימיו בעולם הזה וטוב לו לעולם
 הבא . ואשרי המדבר לחון שומע . ויתר פריטיה מחבירים בקידוש
 פרק ראשון ובמקומות מפורסם בגמרא ("ד סימן רמ"י) :

והוגת עולה כלל מוקוס וכלל זמן בזכרים חלל לל' בהקבות
 שחמור כתיבס ודרשו ז"ל לולא כמותיכם . וכן אזה אינה
 חייבת ללמוד כנה דכל שאינו בחייב ללמוד אינו בחייב ללמד .
 חלל מכל מוקוס רחיו לכל חס' להשתדל שלא יהיו כניה עמי הארץ אף
 על פי שאינה מנוה מדין התורה ושכר טוב יש לה בענוה וגם האזה
 שלמה תורה שכריש לה . ואעפ"כ ציוו חכמים שלא ילמד חכם
 לבתו תורה לפי שדעת הנשים קלה ומזויזין דברי תורה לדברי הבאי
 בעניות דעתן . ועובר על זה ולא למד את בנו תורה עד שידע
 לקרות בספר תורה ויבין פירוש הכתובים כפשוטן בטל עשה זה וכן כל
 עו' שיש ספק בידו ללמוד בשום נד הוא ככלל עשה זה ועינושו גדול מאד
 חס' לא יקיימו כי המנה הזאת היא חס' לכולן :

תב שכלטווינו לקרות בכל יום ערבית ושחרית
הג"ה פסוק אחד מן התורה שחמור
מהמחבר זה וזה שמע ישראל ה'
משנה למלך אלהינו ה' אחד . ועל הפסוק
 הזה נאמר וברבתם בשבתך וגו' ובשבבך ובקומך . וזה
 הפי' על זה כשעה שחן חכם
 שוכנים והשעה שחן חכם קמים
 וקא משמע להו לרבן ששעה
 שחן חכם שוכנים תקרא כל הלילה עד שיצלה עמוד השחר וכענין
 שכתוב ושכבתם ואין מחריד . וכן לא ישכב עד יאכל ט"ף דמשמע
 כל שעת שכיבה . ועוד שחן חכם חלוקים הם במדותם בענין
 השכיבה . יש מהם שאינם שוכנים עד חצי הלילה . ויש עד
 סופה . ויש ששוכנים מיד בתחלת הלילה . ומפני כן אמרו
 שזמן קרית שמע בערבין משעה שהכניסו נכנסין לחול בתרומתן
 דהיינו לילת הכוכבים עד שיצלה עמוד השחר . ושעה שחן חכם
 קמים משמע להו מהחלת היום כלומר כשהבקר אור כשארם
 זכיר את חכירו כרחוק ארבע אמות עד שלשה שעות שלמות
 ולא משמע להו הקימה כל היום כמו השכיבה שאין דרך אחד מכני' חכם
 שהוא כריח שיקוס מנוטתו כסוף היום או חפילו באמני' ויאמרו
 ז"ל בק"ש דשחרית דמכל מקום מכאן ואילך כלומר מסוף שלש
 שעות עד סוף היום מי שלא קרא לל' הפסיד מלא שלא יוכל לקרותה עם
 כרכותיה . משרשי המנה שרצה האל לזכות עינו שיקבלו
 עליהם מלכותו ויחודו בכל יום וליה כל הימים שהם חיים כי
 בהיות האדם בעל חומר נפש אחר הכלי העולם וכמו שכתבנו בתאונו
 דרך עכ"פ זכרון תמיד במלכות שנים לשומרו מן החטא על כן
 היה מחמירו לזכותו וזונו לזכרו עני העתים האלה בקצב ובכונה
 גמורה אחת כיום להועיל לכל מעשינו שכיום כי בהיות האדם נזכר

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן
הוא זה
מהמחבר
בשנת המלך
ומענין כן אל"ל שהכניס והלויים
כ"ב חף דהכניס דוקא הם
דפטורים בשעת עבודה עתפלין
של יד תסוס דהווי חנינה בין בגד
לכשר וכתיב ילכש על כשרו
כדליתא כפ"ק דערבין היינו
דוקא לענין חסורא חבל לשיטור
חף בשל רחש בשעת עבודה
והלויים בדוכנס וישראל כעמדם
פטורים מן התפלין כדליתא
כפ"ב דנכחיס עליה י"ט

הוא זה
מהמחבר
בשנת המלך

שלישית . וכמו שדר והיה עקב פרשת ויהי חם שנוע תשמעו
עד כיומי השנים על החרץ פרשת רביעית . ארבע פרשיות אלו כותבין
בחקן אחד ונכללו כמין ספר תורה וסוסו לתחלתו ומניחו גבית של
עור ויועבר בקצה העור ריבוע אחד וקושר אותו העור שפרשיות
כתובו על הזרוע שחלף ואחר סקן קשורות בזרוע הן שוכב כנגד הלב
והן הנקראים תפלין של"ל ככל תקום . בשרשי המורה לפי
שהלשם כיוצא בעל חומר יונק בהכרח אחר התאווה כי כן שבע
החומר לבקש כל החיות אליו והעור כסוס לעד חין הנון חם לא
שהשם שחננוהו חלל תמנעו לפי כמה מן החטא ומאשר תשכון
בגבולו שיהי החרץ והחוקה מובנה הוא השמים לח . תוכל לו יבשר
כח עובדי תמיד לבן הוא נריש עב"ל לחרבה פותרים לשומרה
משכנה הרעה כן יקום עליה ויהרבה אחריו היתה בגבולו ותחת
ידו . ורבה התקום ב"ה לזכותו חתנו עם הקדש ולונו להעמיד
שמרים גבורים סביב לה והם שנסונו לכל נפשו דברי תורה מימינו
יוחס ולילה ושבת ד' ציניות בד' כפיות כסותינו ומזונה כפתחנו
והתפלין בידנו וכראשנו והכל להזכירנו למנוח כחדל מעושק ידנו .
ולא כתר אחרי עינינו ואחריו יזר נתמסות לכונו . ומענין כן אחר
ז"ל שהכניס והלויים בשעת עבודה פטורים מהן ובפירות חסוד
התפלין מה שזכרנו בלשונו עליהם לכל נפשות דעתנו .
ואתה בני דלה גס רחם כמה כח נפשו גדול על נפשו כי על כל חלה
יעלה לכתמים וסרן גדרנו . החל ברמתיו יהיה כעורנו וישורנו
חמן . מריני המנה מה שאמר ז"ל שערס דברים יש
כתפלין בין של ראשובין של יד כולם הלכה למשה חסיני . והשנה
באחד מכולם הרי התפלין כסולין . שנים מהן בכתיבתן ושנה
בחימוין וקשירת רצועותיהן . ואלו הם השנים בכתיבתן סכותהן
אחת בדיו ושיחיתכות על הקלף . ואלו הן השנים שכתפלין :
א' שיהי מרובעות וכן תפירתן כריבוע ואלכסונו כריבוע עד שיהיה
לשם ארבע זוויות שוות . ב' ושיהיה בעור של ראש צורת ש"ן ויחין
ומסתחל . ג' שיכרך הפרשיות כוונתית . ד' שיכרך אותם
כשער של כמה חן חיה טהורה על הנטלית ואחר כך מנכין
בכתיבן

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן
הוא זה
מהמחבר
בשנת המלך
ומענין כן אל"ל שהכניס והלויים
כ"ב חף דהכניס דוקא הם
דפטורים בשעת עבודה עתפלין
של יד תסוס דהווי חנינה בין בגד
לכשר וכתיב ילכש על כשרו
כדליתא כפ"ק דערבין היינו
דוקא לענין חסורא חבל לשיטור
חף בשל רחש בשעת עבודה
והלויים בדוכנס וישראל כעמדם
פטורים מן התפלין כדליתא
כפ"ב דנכחיס עליה י"ט

שלישית . וכמו שדר והיה עקב פרשת ויהי חם שנוע תשמעו
עד כיומי השנים על החרץ פרשת רביעית . ארבע פרשיות אלו כותבין
בחקן אחד ונכללו כמין ספר תורה וסוסו לתחלתו ומניחו גבית של
עור ויועבר בקצה העור ריבוע אחד וקושר אותו העור שפרשיות
כתובו על הזרוע שחלף ואחר סקן קשורות בזרוע הן שוכב כנגד הלב
והן הנקראים תפלין של"ל ככל תקום . בשרשי המורה לפי
שהלשם כיוצא בעל חומר יונק בהכרח אחר התאווה כי כן שבע
החומר לבקש כל החיות אליו והעור כסוס לעד חין הנון חם לא
שהשם שחננוהו חלל תמנעו לפי כמה מן החטא ומאשר תשכון
בגבולו שיהי החרץ והחוקה מובנה הוא השמים לח . תוכל לו יבשר
כח עובדי תמיד לבן הוא נריש עב"ל לחרבה פותרים לשומרה
משכנה הרעה כן יקום עליה ויהרבה אחריו היתה בגבולו ותחת
ידו . ורבה התקום ב"ה לזכותו חתנו עם הקדש ולונו להעמיד
שמרים גבורים סביב לה והם שנסונו לכל נפשו דברי תורה מימינו
יוחס ולילה ושבת ד' ציניות בד' כפיות כסותינו ומזונה כפתחנו
והתפלין בידנו וכראשנו והכל להזכירנו למנוח כחדל מעושק ידנו .
ולא כתר אחרי עינינו ואחריו יזר נתמסות לכונו . ומענין כן אחר
ז"ל שהכניס והלויים בשעת עבודה פטורים מהן ובפירות חסוד
התפלין מה שזכרנו בלשונו עליהם לכל נפשות דעתנו .
ואתה בני דלה גס רחם כמה כח נפשו גדול על נפשו כי על כל חלה
יעלה לכתמים וסרן גדרנו . החל ברמתיו יהיה כעורנו וישורנו
חמן . מריני המנה מה שאמר ז"ל שערס דברים יש
כתפלין בין של ראשובין של יד כולם הלכה למשה חסיני . והשנה
באחד מכולם הרי התפלין כסולין . שנים מהן בכתיבתן ושנה
בחימוין וקשירת רצועותיהן . ואלו הם השנים בכתיבתן סכותהן
אחת בדיו ושיחיתכות על הקלף . ואלו הן השנים שכתפלין :
א' שיהי מרובעות וכן תפירתן כריבוע ואלכסונו כריבוע עד שיהיה
לשם ארבע זוויות שוות . ב' ושיהיה בעור של ראש צורת ש"ן ויחין
ומסתחל . ג' שיכרך הפרשיות כוונתית . ד' שיכרך אותם
כשער של כמה חן חיה טהורה על הנטלית ואחר כך מנכין
בכתיבן

בתיאור של עור - ה' ושימו תוכרין בנידין - ו' שעושין לה
 ונעבורת מעור החסוי שתכנס בה הרנועות עד שתהא עוברת והולכת
 בתוך תיבה שלה - ו' שהיו הרנועות שחורות - ה' ושיהיו הקשר
 שלסן ידוע ככורת ד' - ומה שאמרו שאין עושין התפילין ורנועותין
 אלא ישראל - ואורך הרנועה על ידי שתקף הרנוע במקום
 הכתבן בוויקשור זמנה הקשר הידוע שגדף להיות ככורת יו"ד
 ותנועתה עד האצבע החנונית ויכרין זמנה על אצבעו' כריות
 ויקשור וחס היות הירוכה יתר מזה כעיר וכו' זה מקום מן הידוע
 קושרין אותה על הקיבורת והוא הכשר המפוח שבתפוח שכן מרק
 הכתף ומרק הרנוע שנחלא כשהוא מדבק ודפקו ללעניו יהיו התפילין
 שוכטין כנגד לבו - וזמנה מקיים והיו הדברים החלה על לבבך -
 ומה שאמרו שתפילה של יד חזקה מעכבת של ראש ושל ראש חזק
 מעכבת של יד מפני שהן שתי ענוות - ועל של ראש מברך על שנות
 תפילין ועל של יד להניח תפילין - וכד"ל כשהניח אחד מהן אכל
 חם הניח שניהן מברך ברכ"ה כלבד והיה להניח תפילין - ומניח
 תפילה של יד ואחר כך של ראש - וכשהיה מולקן מולקן של ראש
 תפילה - ומה שאמרו שזמן הכתב תפילין כיום משיחיה הכירו עד
 שתקע החמה גאל' ושמרת את החקה ואת לעוועדה נתיים מיוס' -
 וחקקהו היה חמות תפילין - ועבת ויום טוב והוא הדין לחולו של
 נועד אינו זמן הכתב תפילין שנאמר עליהן והיו לאות - ועכבות
 וימים טובים הן עליונות ואלו דברים לאות אחר - ומה שאמרו
 שתפילין דברים גוף נקי ואמרו בגמ' מלא גוף נקי שיהיה של יש
 כן - אכל אין הענין לומר שריכין גוף נקי מעבירות או עוונות
 כי כל אדם ואפי' טוח ובעל עבירות נתיים כמות תפילין וכלבד
 שידע להזהר שלא יפיתקן וחולי מלוק התמדתו כמות התפילין שהן
 הזכרון גדול לאדם כמנחת שמים ישוב נורו כדע ויטהר עכל
 גוליו - וחכמים ז"ל מייבנו כמות התפילין לחך כה אפילו
 הנפיים הקטנים כל זמן שהגיע לכלל שידעו לשמור אותן - ומה
 יש להבין שדעת רבותינו ז"ל להיות כל אדם עתוק במנוחו ורגיל
 בה יהיה עיקר גדול ושמירה רבה ען העבירות וכולם חוק לעלות
 עמה להכנס בעבודת הכורא ב"ה והתמירים בקדושת האלוה
 ומיחין לה המון בדברים והתעסק בה חולי כוונתם לשוכה אכל
 באותו יום כזה וניעם לכי אדם ככה מנות והיא רעה רבה ואם
 ידעתי כייסחמו הדורשים דרשות חלו על מעשה שומר בירושלמי
 אחד בר נש דאפקיד גמי חברה כסח דכספא ולומן תבעיה ניהליה
 וכפר ביה - ואחר ליה בעל הכסף לחך הימני' אלא לאילין
 שרישן וכונתם לומר שיש חילול השם להתקדד בקצת מנות
 ולהרע בקצת לא כן ביה חלי עס האל ידעתי שאין לדיק בארץ
 אשר יעשה טוב ולא ישתא ועס כל זה לא נמנעה והתעסק במנות
 בעת רוח חלקים טובה ילכסו לנסות טוב כי מי יודע אלא חלי ימשק
 בדרכי העובד עד עת מותו וקמו' פתחו תבוא - וכבר למדנו ז"ל שאלו'
 גזרת חבה ושכר ענוה ונזהר - בכל חלה הדברים ונוסדים טובים
 קדמונו ואורנו ז"ל והתחכמים להסוף על דבריהם או לרנוע חיה
 חכמה - ומה שאמרו שסידור הפרשות בקלף התפילין כך הוא
 שכתובים תפילה פרשת קדש ליהוה - כך פרשת ויהי כי יביאך ואחר
 כך פרשת שמי ישראל ואחר כך פרשת ויהיה שמע - ואשר אמרו
 שכתובין הויית באונס כלומר פרשת ויהי כי יביאך ופרשת ויהי אם
 שמע באונס - ופרשת קדש לישראל - ופרשת שמע בסוף -
 לא כוונו הענין יפה - וזכרנו ז"ל וזכרנו ז"ל וזכרנו ז"ל דעת

כול' הוא שלא ככתוב הויות באמצע אלא ככד שהם כתובי' בתורה
 ובראיה ומה שנחלא בפרק הקושן כמנחות גבי סידור התפילין
 שאמרו שם והקורא קורא - כלומר שיהיה הקורא קורא ככד
 התורה ונוסח זה ודאי לא חלואו כספרים אותם בני אדם שהיה
 דיעתם לומר דכתבין הויות באמצע - וזמ"כ כספריו מורינו י"א
 עכשו כמ"ס שכתבם ככד הפרשות שכתובות בתורה - ודין כתיבתן
 ודין התנין שגאוןדין הכותב שהן את השם בין השיטין או אות אחת מהן
 מה דינו - ודין שיכוד העור ונתיי זה נד מן העור הן ככתבין - ודין אם
 כתבן ויין או גוי - ודין שאין לריכין בדוקה ואפילו למאה שנה כתי
 נתיים - ודין הלקח תפילין ממי שאינו מומחה - ודין תפירתן
 בנידין של בהמה או חיה בתורה ודין תפילין שנמסקו התפירות שלהם
 או רנועותיהם - ודין מי שתפילין עליו וצריך לחבול או להכנס בבית
 הכסא קטוע או ערלי - או ששכת ונכנס בהן - ודין הנכנס בהן
 לבית המרחץ - ויתר פרטי הנוסח וכוונתם כמנחות ספרק' ג'
 (ח"ת סי' כ"ה) - ונוהגת יזוהאו בכל מקום וכל זמן בזכרים
 אכל לא כמקבות לפי שהיא מלות עשה שהזמן גרמא - וזמ"מ אם
 ראו להניח חין מומחין סידן - ושכרים להן אכל לא כשכר האיש
 שאינו זומה שכר המנוה ועושה כשכר שאינו מנוה ועושה - ובמקום
 עירובין כריש פרק המולא תפילין אמרו ז"ל שמיכל שת שאלו היתה
 עכבת תפילין ולא נתייבדה חכמים - וגם שם אמרו אשתו של יונה
 היתה עולה לרגל ולא נתייבדה חכמים - ועובר על זה ואינו מניח
 תפילין של יד ושל ראש בטל שמה עשה שהרי בד' פרשות וזה הכתוב
 על התפילין של יד ושל ראש :

חכב להניח תפילין על הראש שנאמר זהו לשוטפות בין
 ענין - הנה כתבתי בנזונה הקודמת וזה ענין התפילין
 שהיא ארבע פרשות הכתובות בתורה ככד ב"ה אלא פרעה וכסדר
 ואחרתן וכד ויהי עקב - ונלטינו לכתוב ד' פרשות אלו
 בקלף ולהניחן על ראשינו בין עינינו ועל זרועינו כנגד הלב -
 והענין כד' פרשות אלו יותר נבשאר פרשותיה של תורה לפי שיש
 באלו קבלת עול מלכות שמים ואחרות הש"י וענין יציאת מצרים
 שהיא מכירה חמות חידוש העולם והשגחת האל בתפניות -
 ואלו הן יסודות דת יהודית - ולכן נלטינו להניח יסודות אלו כל
 יום בין עינינו ועל לוח לבנו כי שני אלה הלא כריס אמרו חכמי
 הטבע שהם משקן השכל ובהניחנו עליהם דברים אלה לזכרון
 כתמוק בהם ומסוף זכר בדרכי הש"י וסכה לחיינו - וקלף דינו
 התפילין כתובים לחיילה של יד - והנטי אודיען החילוק שביניהן
 בעורן ובתפירתן - דע' העור שנומין בתוכו תפילין של יד עושין
 אותו בית אחת ומניחין שם ד' פרשות שזכרנו כתובות בקלף אחד
 וזכור של ראש עושין אותו חלוק לארבעה בתים וכל אחת מניחין
 פהיה אחת מד' פרשות אלו והוא עשו כגון זה - ועושין מן
 העור בעודו רטוב דמות ש"י עם ג' ראשן ניומן המניח תפילין
 ודמות ש"י עם ד' ראשן ושנחל המניח ומניסין רנועת הראש בתוך
 אותו העור העידף בסוף היות זהו שקורין אותו חכמים מעבורת
 כלומר שזעבירין בה הרנועה ואחר כך מקיפין וכן הרנועה כשיעור
 הראש של נתייב וישן באותו מקום קר העשו ככורת ד' - וזאת
 הצורה ח' אפסד לנייה כמכתב אכל כל אחד מלמדה לתלמידיו ידועה
 הוא לומר עס הקדוש והקשר של תפילין שאמרו ז"ל שכל תלמיד
 חכם נריך לידע אותו וזמנו אותו עס שר דברים גם כן אמרו עליהם
 שאין לידע אותן ע' כסוף כתובות ע' ועולה וכרכת חתמים וליניית -

ענין - הנה כתבתי בנזונה הקודמת וזה ענין התפילין
 שהיא ארבע פרשות הכתובות בתורה ככד ב"ה אלא פרעה וכסדר
 ואחרתן וכד ויהי עקב - ונלטינו לכתוב ד' פרשות אלו
 בקלף ולהניחן על ראשינו בין עינינו ועל זרועינו כנגד הלב -
 והענין כד' פרשות אלו יותר נבשאר פרשותיה של תורה לפי שיש
 באלו קבלת עול מלכות שמים ואחרות הש"י וענין יציאת מצרים
 שהיא מכירה חמות חידוש העולם והשגחת האל בתפניות -
 ואלו הן יסודות דת יהודית - ולכן נלטינו להניח יסודות אלו כל
 יום בין עינינו ועל לוח לבנו כי שני אלה הלא כריס אמרו חכמי
 הטבע שהם משקן השכל ובהניחנו עליהם דברים אלה לזכרון
 כתמוק בהם ומסוף זכר בדרכי הש"י וסכה לחיינו - וקלף דינו
 התפילין כתובים לחיילה של יד - והנטי אודיען החילוק שביניהן
 בעורן ובתפירתן - דע' העור שנומין בתוכו תפילין של יד עושין
 אותו בית אחת ומניחין שם ד' פרשות שזכרנו כתובות בקלף אחד
 וזכור של ראש עושין אותו חלוק לארבעה בתים וכל אחת מניחין
 פהיה אחת מד' פרשות אלו והוא עשו כגון זה - ועושין מן
 העור בעודו רטוב דמות ש"י עם ג' ראשן ניומן המניח תפילין
 ודמות ש"י עם ד' ראשן ושנחל המניח ומניסין רנועת הראש בתוך
 אותו העור העידף בסוף היות זהו שקורין אותו חכמים מעבורת
 כלומר שזעבירין בה הרנועה ואחר כך מקיפין וכן הרנועה כשיעור
 הראש של נתייב וישן באותו מקום קר העשו ככורת ד' - וזאת
 הצורה ח' אפסד לנייה כמכתב אכל כל אחד מלמדה לתלמידיו ידועה
 הוא לומר עס הקדוש והקשר של תפילין שאמרו ז"ל שכל תלמיד
 חכם נריך לידע אותו וזמנו אותו עס שר דברים גם כן אמרו עליהם
 שאין לידע אותן ע' כסוף כתובות ע' ועולה וכרכת חתמים וליניית -

ואורך

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן

ואורך רצועת ארבע כדי שיקיף בה הראש ויקשור בה הקשר מאחוריו וישיה בה כדי להמתק וישיה ראשי הרצועה עד כנגד טבורו או לכל הפחות ראשה האחד עד כנגד הלב והאחר עד כנגד הטבור. ונקובת המת התמילין כראש כלומר קניית העור שהפרישות מונחות בתוכה הוא כנגד המוח ונקובת שתי עיניו של תינוק רומם וזה הפי' הנקובת לכו כוונתו לטוטפות בין עיניו שהוא קרח בין העינים. והזמין בין העינים עומם הרי זה מכתים דברי הקבלה. ויתר פרטי המזוזה וכל ענינה כמו בחברתה הקודמת (ושם):

תכנן לקבוע מזוזה במוזות
בית יוסף וכתבתם על מוזות ביתך ובשעריך. וענין המזוזה הוא שנות בין שתי פרשיות מן התורה בקלף אחד והן שמוע עד ובשעריך והיה אם שמוע עד על הארץ וקובעין אותו במוזות פתח הבית. ומשרשי המזוזה להיות זכרון לאדם באמונת הש"י בכל עת כולו לכיתו ולאיתו וכמו שכתבתי בענין התמילין. וכענין שאמרו ז"ל במזוזה זו. אמר רבי ירמיה אמר רב מתנא אמר שמואל מזה להניחה בתחלת שליש העליון. אמר רבה מזה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים מאי טעמא רבן אמי רבי יוחנן היכי דתפגע ביה מזה מיד. כדוני המזוזה מה שאמרו ז"ל שתי פרשיות אלו יושבות זו חת זו ואפילו כתב אחד יושבין כלומר אפילו חת אחת. שאינה עשויה כגון כלומר שאין גויל נקיף אותה וד' רוחותיה מעכבת במוזוזה. ומה שאמרו שחוב המזוזה להניחה במוזות הפתח עיוון שאמרו ביתך. ונפרשי לה רבן ביאחד. וכי עקר איני רגליה דיומא עקר ברישא. ומה שאמרו ז"ל ת"ר ובשעריך אחד שצרי בתים חצירות ודניות עיירות דפת לולין ובית התבן חצירות יין וחצירות שמן כולן זייבין במוזוזה. יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית. מה בית מיוחד לדירה אף כל שמיוחדין לדירה יאזו אלו שאינם מיוחדים לדירה. יכול שאני מרבה אף בית הכפא ובית המרחץ ובית העבילה ת"ל בית. מה בית העזוי לכבוד אף כל העשוי לכבוד ויאזו אלו. יכול שאני מרבה הר הבית והלשכות והעזרות ת"ל בית. מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יאזו אלו שהן קדש. ובית הכנסת בכלל בתי קדש היא כל חזן כה דירה. אבל אם יש בה דירה. כגון בית הכנסת דכפרים דדיירי בה אורחים חייבת. ומה שאמרו שמוזות יחיד בדקת' פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל. ומה שאמרו גס כן במוזוזה בענין התבן אמר רבא שבעה חומות שבתוזה נריבין שלשה זייבין ואלו הן. ש"ט טו ג"ן כלומר כל אות שבתוזה מאלו נריבין ג' תבין. ומה שאמרו שהשוכר בית בחולה לארץ והדר כפונדק לארץ ישראל פטור מן המזוזה ז' יום. אבל השוכר בית בארץ ישראל. חייב במוזוזה מיד. והמשכיר בית למכירו על השוכר להביא מזוזה ולקבוע אותה לדוכות הדר הוא וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו אלא אם היה הבית של גוי. ועשרה תנאים נרין לבית קודם שיתמייב במוזוזה ואלו הן. א' שישיה כדי לרבע כו' ד' אמוע על ד' אמות. ב' ויהיו לו שתי

מזוזות. ג' ומשקוף. ד' ותקרה. ה' ודלתות. ו' ושישיה השער גבוה עשרה טפחים חלונות. ז' ושישיה הבית חול. ח' ושישיה עשוי לדירת חכם. ט' ושישיה עשוי לדירת כבוד. י' ושישיה עשוי לדירת קבע. בית שיסלו פתחים הרבה חייב לקבוע מזוזה בכל חת מן חלוצ' שאין רגליו להכנס בהתמידה חלף חתת מן. ופתח קטן שבו בית ועליה שעשוי בני חכם לפעמים בדגלי סולם שעולים בו בני חכם לעלייה חייב במוזוזה. ומדר שבית חפילו מדר בחדר חייבין במוזוזה כולם שכולם עשויין לדירה. ויתר פרטי המזוזה מבראין במוסקב' מנחות פ"ג (י"ד סי' רפ"ה). ונהגת בכ"מ וכ"ז וכ"ח וכ"ט וקבוצת דוכר. על זה וכה בית וכתן עליו תקרה ולא הניח בה מזוזה או ששכר בית בחולה לארץ חופונדק בארץ ועברו עליו ויתר משלשים יום ולא הניח בה מזוזה מיד בטל עשה זה. ואע"פ שכשברה הפעה שהיה חייב להניחה מזהרה הוא לקבוע לעולם בכל עת שדור בבית:

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

מזוזות. ג' ומשקוף. ד' ותקרה. ה' ודלתות. ו' ושישיה השער גבוה עשרה טפחים חלונות. ז' ושישיה הבית חול. ח' ושישיה עשוי לדירת חכם. ט' ושישיה עשוי לדירת כבוד. י' ושישיה עשוי לדירת קבע. בית שיסלו פתחים הרבה חייב לקבוע מזוזה בכל חת מן חלוצ' שאין רגליו להכנס בהתמידה חלף חתת מן. ופתח קטן שבו בית ועליה שעשוי בני חכם לפעמים בדגלי סולם שעולים בו בני חכם לעלייה חייב במוזוזה. ומדר שבית חפילו מדר בחדר חייבין במוזוזה כולם שכולם עשויין לדירה. ויתר פרטי המזוזה מבראין במוסקב' מנחות פ"ג (י"ד סי' רפ"ה). ונהגת בכ"מ וכ"ז וכ"ח וכ"ט וקבוצת דוכר. על זה וכה בית וכתן עליו תקרה ולא הניח בה מזוזה או ששכר בית בחולה לארץ חופונדק בארץ ועברו עליו ויתר משלשים יום ולא הניח בה מזוזה מיד בטל עשה זה. ואע"פ שכשברה הפעה שהיה חייב להניחה מזהרה הוא לקבוע לעולם בכל עת שדור בבית:

תכד

שמוענו שלא לנסות יותר מזהו את הבכיה המיושר את העם והחולמים דרכי החשכה חת' אנדג' חמת נחמתו ועל זה לאמר לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה. כלומר לא תנסו גמוליה' ועונשיו שהודיע לכם על ידי נביאיו וכל גד שמשקו כסם. משרשי המזוזה לפי שבנסיון היתר בכייה חממת יוצא הפסד כי פעמים יתלקו עליו מן הקבוצת בני חכם המקנאים בנחמיהם למעלתו ודבר הנכונה חינוך ענין מידו לכל נביא כי פעמים לא יתנבא כי אם חשעו וחסם בכל פעם ופינס כשרידו לתת אות מופת נאמן שהוא נביא יהיה סבה לעם שימירו בו ויקלו בדבריו הרבה פעמים ועל כן הוזהרו להחזיקו ואלא לנסותו יותר מדאי אחר שיהיה מוחזק עמו כשוכן נאמן לנביא. והדבר הוא אירע לנביאי החיים עם נביאי העולם שהיו מכתשים כנחמיהם ומחטטים אחריהם ומכתשים דבריהם עד שלא היה נוסמיק להם אות אחר אות ומופת אחר מופת. וכמו כן בכלל החזקה שלת לעשות מצות השם כ"ה על דרך הנסיון כלומר שיפעה אדם מזה לנסות אם יגמלהו השם יתברך בדרך לח לחבת החל ויראתו אותו. וחל יקשה עליך מה שחמרו ז"ל כ"ה ד' חסבת תשנית עשר תעשר עשר כשכיל שת תעשר שכר מירבוש שם ויחמרו בכל המצות לאמר לא תנסו חזן חזן דמעשר שנתו הביאותו כל המעשר אל בית האוצר ונתמנוי כל שהודיענו האל ב"ה כי בפרנסתו משרתי ביתו במועשר נמלא התועלת והברכה במומונו על כל פנים ולא יעבד זה שום דבר חטא ועון. וטעם חסור הנסיון במונות מפני ששכר מצות חינוך בעולם הזה וכמו שד' ש"ו ל' ביום מסכת ע"ז ביום לעשותם ולחחר כלות' לעולם הבא ליטול שכרם. ומה שאמרו ז"ל החומר שלעז לזדקה בשביל שיתיה בני הרי זה נדוק גמור תירובו המפרשים כגמור הגותן בלבו לתת אהיה בין שיתיה או לא יתיה שאין זה מנסה את ה'. כדוני המזוזה מה שהודיענו ז"ל כמה תחממת לנו נכונות הנביא עד שלא נספק בדבריו אחר כן הוא שיאמר דברים העתידים להיות בעולם פעמי' או שלש ויאמרו דבריו ככיוון ולא נחייבהו לעשות אות או מופת כשמו הטבע כמו שעשה משה או אליהו ואלישע. וגם כן נרין האיש שחוקק אותו בכייה ונאמין בולביות אישיה הולך תמים כי ידוע שאין הנכונה מורה כי אם על החסידים ואנשי מעשה. וכתיב שהבטיח על הרעה שתבוא אע"פ שלא באת אין סעירה כנסותו בכך. כי

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

הש"י

לעורר כעצמו בדברי פיו כי הוא המבורך ומבורך יכלול כל הטובות
 ומתוך התעוררות הטוב זה כעצמו ויחיד ממשותיטו להודות ליו
 שכל הטובו כלולות בו והוא המלך עליהם לשלמם על כל אשר יאמרו אליו
 זוכים במעשה הטוב הזה להמשיך עלינו ונברכנו ואחר הוסרה והודאה
 זו לפניו אנו מבקשים נמנו מה שאנו צריכי' דעת או סליחה לעונותינו
 או רפואה או עושר וכל דבר . וכן אחר הבקשה עומד אנו חוזרין
 ועודים אליו בזה לומר כי מנמיא אלנו וזהו פתיחה ופתיחה של
 הברכות מן נחשב כעבד שנטל פרס מדכו והולך לו בלא רשות
 כשתגב . ונמצא לפי הכתובים שהיה ברוך אחר כלומר
 הודאה אליו כי הוא כולל כל הברכות . ובלשון יתברך שאנו מוזכרים
 תמיד שהוא מזה הפעל האחר שהמונה בו שאנחנו עתה נביא אליו
 שיהיה רגון ולפניו נשבע לב כדרינו ליהיות כגון לפניו שידו הכל
 אליו ובו יתללו וזהו פירוש יתברך כלומר יהי רגון מלפניו שכל בני
 העולם יהיו מיחסים הברכה אליו ומודים כי מעך תתפשט בכל .
 וגם הודאת הכל בזה תמוח ברכתו בעולם ויושלם מפלו שהוא חסן
 להטיב כמו שאמרנו ותשלום החפץ תכלית כל המבקש : והנה
 מאלו קצת טעם חף בלשון יתברך המתמה : ומן השורש הזה מה
 שאמרנו "ל שהק"ב עתה לה תפלתן של צדיקים ר"ל שאפלו שיעשו
 פעולה שזוכו בה לפניו וישכיחו עליהם ויטובו כי חסן לעשות חסד
 הוא . ולתת עליהם מברכתו נעוהו שליונותו כגון שכתבנו . והנה
 השורש הגדול לכל אשר יעשה האדם טוב בעולם הוא שום שברו מאלת
 ה"ש שישלם חפצו כאשר הוא רוצה בטובתן של בריות וכן השורש
 הזה שאמרנו שהזכיר ב"ה הודאה לפניו על הברכות שהן לו ושלך
 להודות אליו בזה בתחלת השאלה ובסופה לכל יהי כעבד שנטל פרס
 מברו והולך בלא רשות . ואלו לפי דעתי החילוקין שקבעו לנו חכמינו ל"ל
 בענין הברכות שיש מהן פותחות בברוך וחותמות ג"כ בברוך : ויש
 חותמות ולא פותחות . ויש פותחות ולא חותמות . כיצד כל ברכה
 שבעולם שיש בה בקשת דבר מאלת ה"ה או פזרת נס ואינן סמוכה
 לברכה אחרת עומת בברוך כגון יוצר אור דשמרית . ומערים
 ערכים דבריות וכיוצא בהן כמה מן הטעם הנזכר . וכל ברכה
 הקמוכה לברכה פותחת בברוך אבל אינן פותחת מן הטעם הזה
 שהרי מניין שהודה וכתן המושלה לש"י בסוף הברכה סמוכה לזו
 ולא הפסיק אחר הודאה זו בברך קטן או גדול אף ראוי לכתול הודאת
 קבלת האדנות פעמים בבת אחת כשכיל חילוק השאלות שאנחנו
 שואלים לפניו : אבל ראוי להיות חותמת בברוך כי אחר שהפסיק
 בשאלת רכיו ראוי לו לחזור ולהזכיר ולתת אל לבו פעם אחרת
 קבלת מלכותו ואדנותו עליו . ועל הדרך הזה תמצא לפי דעתי טעם
 כולן אם תחשוב בהן . ואשר בהן סמוכות ויאלות עגדר זה כגון
 ברכת חתנים וקידושא ואבדלתא ואחרות כבר תירנוס לנו מרובנו
 י"א והטעם שלמדנו בקצתם לפי שפעמים נאמרות חותן הברכות
 שלא כהנתיבות . ורז"ל לא רנו לחלק ולומר כשתבוא כהנתיבות
 תאמר בענין כן וכאלא כהנתיבות כן כה' יברח מן החילוקין לעולם
 בכל ענה שמסור ביד ההמון וכן דעתי נותן . וכל ברכה שבעולם
 שאין בה בקשת דבר מהאל ולא הזכרת נס של ישראל כגון הברכות
 שלפני מהאל ומעשה הכולל הנאות הגוף וכן ברכת נס של ימיה שאין בלא
 הברכות לעולם נוסח ארוך ידוע להדבר לכל יודע ספר שכולן פותחות
 בברוך ולא חותמות מן הטעם הנזכר דאין שהזכיר מלכות ה"ה
 ואדנותו ויוד גמר דבריו אינו מן הכיבוד לתאור פנים שנית הזכרת
 ברוך שידעה כעפל דבר כמה שאין אורך דבר ברור הוא . וכן הברכות

שהן קבועות לשבח ה"ה לבר כגון הרוחה הם הגדול ואילנות טובות
 וכן שומע קול רעמים ויתר העבדים הזכרים שפרק הרוחה מהן
 פותחות בברוך ולא חותמות . ומזן חותמות ולא פותחות והכל
 מן הטעם הנזכר כי המזכיר שבחם די לו לפי הנראה בהזכרת האדנות
 בתחלה או בסוף אחר שאינו מבקש דבר לו ואינו מברך כשכיל הגאה
 שיראה לקבל שאילו מבקש דבר או רוצה ליהנות ראוי באמת להאיר
 פתח דבריו ולהתחיל בהזכרת אדנותו ב"ה . והנה שאמרנו שהברכות
 של הניין פותחות בברוך . וכן ברשת הטוות פותחות בברוך לרוב
 התועלת שהועילנו האל ב"ה בהן . מדיני המנוה מה שאמרנו
 ז"ל שאע"פ שהתורה לא תחייב אותנו לברך כי אם אחר שאכל
 ונשבע ממון חו"ל חייבנו לברך ג"כ אחר כל דבר שיהיה אדם ממנו
 בין שהוא מוטות המינין שמשבתמה בהן הארץ או נחל שאר דברים .
 ולמדנו הדבר בראותם שהתורה תחייב האדם לברך האל אחר שיטבע
 האדם מן המזון המקיים גופו קיום חזק והלנו הם אחר הטעם הזה .
 ומייבנו לברך ג"כ על כל אשר יאכל הגוף ממונו כן שיהיה עוזן או
 שאינו דבר הון מכין שיהנה האדם בו וכמו כן חייבנו ז"ל לברך קודם
 לאכילה ולמדנו לומר כן מן הסברא שראוי לו לאדם שלא יהנה מן העולם
 הזה בלא ברכה עשו הברכה על דרך משל כנעילת רשות וכלל הבית
 לאכול מן המנוצא כביתו . ויש עוד ז"ל שדעתם לומר כי התורה
 תחייבנו ברכה אחר כל שבעת המינים כמו שכתבנו בלשון לברך
 אחר אותן מהם שזיין כגון תמרים ויון ודבלת תאנים . ואמרנו שעל
 כולן נאמרין אכלת ושבעת וברכת . ואמרנו גם כן שביעיה דאורייתא
 היא בכביצה לבד דכהן מיתבא דעתיא דלויט . והואה אפי בזה
 רחיה קצת לדבריהם ממה שאמרנו ברוש פרק כיצד מברכין באותה
 שקלא וערוה שאינן נברא לפיכך חייב ברכה דאורייתא אחר שום מה
 שבעת המינין דבר שיהנה וטעמן ברכה אף כל שנהנה טעמן ברכה .
 נראה נכחן שאין חילוק בהבעת המינין בין אותן הזיין מהן לאחרים
 שכולן חייב הברכה מן התורה . אבל מ"מ רחיתי הרע"ס ז"ל
 ואחרים עמו שגראה לו ומדבריהם לומר שאין עיקר חייב ברכה
 דאורייתא אלא על אכילת שביעית ומזון ולא על שאר מינין אע"פ שהן
 מן מינין כגון רמונים וענבים ותאנים לחים וזיתים ומינין דלא זייר
 כי התורה לא תחייב אלא על מזון ומעני כן סמך למס אל הברכה כמו
 שכתוב תאכל בה לחם והדר ואכלת ושבעת . ואל הגדולים שבדורינו
 נשפט בעצות התורה . ואחר הכרעה זו מי נכנסתפק לו אם בירך
 מעין שבע אחר כל ז' מינין חייב לברך מספק . וכן אם נכנסתפק לו
 בברכת המזון ואפילו כשאלל פחות מברך שביעיה חייב לברך וכלבד
 שאלל כביצה . אבל האוכל כות או יותר עד כביצה וכנסתפק אם בירך
 או לא מן הדומה שאינו חייב לברך לדברי כולם ששיעור זה דרבנן הוא .
 ולפי הנראה לי מדברי הראשונים כל זמן שלא שבע ממזון לא יתחייב
 לחזור ולברך מספק . ואומר אני באולי כי מה שגראה רבים מהמון
 היס עקלים בברכת מעין שלם ואין אחד אפילו עם הארץ גמור תיקל
 בברכת המזון כי היא מיסוד הראשונים שדעתם לומר שצריך לזווי
 הגורה לא יבוא כי אם על שביעית מזון ומעשאוטו של מקרא כן היה
 נראה . נמצא ענין הברכות כן הוא שחייב מלות התורה אינו רק
 לברך אחר המזון לא לפניו וכדברי האחרונים אף על כל ז' מינין הנזכרי'
 התורה וכל שאר הברכות כולן הן מדרבנן מן מלכות שיהיה מן התורה
 וכן היא מפורש בגמרא בברכות והיא ברכת התורה לפניה . גס
 הרמב"ן ז"ל יחשוב אותה מלות עשה בפני עצמה . והענין הזה
 שחייבנו האל ברכה בקריאת התורה לפניו ובזיון לאחריו מן הדומה
 שהטעם

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת עקב

שהטעם לפי שהוא ב"ה לא יאכל מן החומר לעובדו ולהודות בטובו
רק אחר שיקבל פרס ממנו כי החלק הבהמיי לא תכיר בטובה רק אחר
ההרגה אבל קריאת התורה שהוא חלק השכל והשכל יודע ומכיר
וקודם קבלת התועלת יבין אותה עלכן יחייבנו האל להודות
לפניו קודם קריאת התורה ומודה על האמת יונא טעם בדברי
ואחריו את נגיד דרך כלל חייב הכרזת דרכן והם לדרך קודם
אכילה ולדרך לש"י על כל ריח טוב שנריח קודם הריח אבל לא אחריו
וכלו על דבר על הכל שהגוף נהנה בו קנינו בו ברכה וכן חייבנו
לדרך הש"י ולהודות לפניו על כל הטובה אשר גמולנו בעשותנו מזה
היקרות ואחרו שמכריזין עליהן עובר לעשייתן והענין הוא בדעתי
כטעם הטוב שמיון בקריאת התורה וכיוון חייבנו לדרך ברכות
בשכח הבורא על עונם גבורותיו כגון הרוחה הם לפרקים וכיוצא באלו
הענינים כיון שמוכר בספק הרוחה ונוסח הכרזות כולן עזרא
ובית דיביתיקנים ואע"פ שאמרו ל"ל חשה תיקן ברכת הון
יושע ברכת הארץ על עיקר הענין אמרו כן אבל כל נוסח
הכרזות עזרא ובית דיביתיקנים ואין ראוי להוסיף או לגרוע בנוסח
שליש וכל המושג בהן אינו אלא טועה ונ"מ בדעבד וי ששינה או
שפכת קצת מנוסח הכרזה כל זמן שהזכיר עיקר משמעותה ואמר
מתיוטת כתקנה אין מחזירין אותו ואמרו ל"ל שהכרזות כאמרות
בכל לשון ובכלל הכרזת השם ומלכות שמים וחייבנו ל"ל להזכיר
ברכת המזון קדושת היום כלומר ענין שבת או ימים טובים כיון שידוע
והשוכח ולא זכר אותן בכרזה מחזירין אותו באותן הימים שחייב האדם
לאכול עכ"פ והן שתי סוגות מחויבות דהיינו ליל ראשון של פסח
וליל ראשון של חג הסוכות ודעת קצת המפרשים בכל שבת ויום
טוב מחזירין אותו גם וכן ואכתוב לך בני עזר מעט בדברי ברכות
הסעודה ויף על פי שהכרזה הרחבה הדיבור בואת העולה מחפני
בכרזה ולא כן דרכי במקום אחר בואת המלאכה כל ישראל לדרך
ליטול ידיו קודם אכילת הפת בנימי הראיין כלומר שלא נפסלו
מלשונות הכלב ולא נעשית בהן מלאכה ושיעורן רביעית לוג שהיא
בינה ומחנה לנטילה אחת ולכל הפחות לריק ליטול לאכילת פת עד
הפרק שסוף האכילתו בו ונכרך ב"ה א"ה אשר קב"ו על כליטת
ידים ומכרך על אכילת הפת בתחלה ב"ה א"ה המוניח לחם
מן הארץ ולבסוף חם אבל מעט כות עוברך ד' ברכות הידועות :
הון וברכת הארץ וכוונה ירושלם והטוב והמטיב שתיקנו ביבנה
וכל דבר שחם בסעודה ושהתחיל לברך על הפת בין דברים הנשים
כגון תבשילין הרבה שישוין בני אדם ומתשת ויני דגן בין כל אשר
מיני פירות כעולם כל שאוכל אותו אדם להשביע בטני לולא רעבוננו
בין שיאכל אותו דברים כאמנע סעודתו בין אחר שגמר לאכול פתו
הכל ברכת הפת מוטרת לפניו ולאחריו וכן הדין ואם אינו באים
דברים אלו להשביע אלא ללפת הפת שברכת הפת מוטרת לפניו
ולאחרים ואם אין אחר לא להשביע ולא ללפת אלא לתענוג
בעלויא כהן הסעודה אי מידי דזיין הוא כגון תבשיל מחוננת המינין
פטר ברכת הפת בין לפניו בין לאחריו ואי נודי דלא עבדי
אינני למזון וכל לתענוג בתוך המזון כגון פירות שאוכל אדם לתענוג
בתוך המזון מוכר לפניו ולא לאחרים דברכת המזון מוטרת
ובכלל תענוג זה הוא יושן אכילת בתוך הסעודה זית מליח וכיוצא בו
לפחות תאות החתכל ולפיכך עובר לפניו ולא לאחריו תייריח
פ"ל פי שהטעם פירות דין מזון יש להם ומטורין בברכת הפת לפניו

ולאחרים הכוונה לפני מיני פירות הרבה אם ברכותיהם שוות
כגון שכולן של עץ וכרך של אחד החביב לו ואחר כך חוכל כל שאר
כלל ברכה ואם אין אחד מהם חביב לו יותר מן השאר חם יש
ביניהם מזה פירות המזונין בתורה לשבח אין ישראל מוכרץ יתחלה
על הקודם כפסוק וכולן כטורין ומכרזה ואם אין ברכותיהן שוות
כגון כרי עץ ופרי אדמה וכרך על כל אחד ואחד ומקדים החביב לו
כלומר אותו שרצונו לאכול בתחלה ואם אין שם חביב לו יותר
מאחריו מקדים האזכוב בברכה דהיינו פרי שהברכה מיוחדת לו יותר
ומפרי אדמה שכולל כל מה שבאדמה אין אינו בכלל פת כלל ואין
ברכת הפת מוטרתו וענין שתייה הוא ומכריזין עליו אפילו בח בתוך
המזון ויגוד קצת חכמים ואכרונם לברכה ברכה אחרת על היין
היכא שהביאו יין שני בתוך הסעודה או אחר סעודה מלבד אותו
שהביאו תחלה והוא הטוב והמטיב והוא שיהיו האוכלים שנים או
יותר ויין שלפני המזון פטר ומכרזה ראשונה כל היין הבא אחריו
בין בתוך הסעודה בין אחריו אבל יין שבתוך המזון אינו פטר את של
אחר המזון ומכרזה ראשונה אבל ומכרזה אחרונה ברכת המזון פוטרת
הכל דין בכלל המזון הוא דהיינו נתייין וישתה מים אחרונים
חובה ותיינים להיות מים קרים ושיפלו לבלי או לכל דבר שחוזק ביניהם
ולקרקע כגון קיסמין וכיוצא בהן ומי שבה הכל דבר מזהה ולא
טלטל מלא בסעודתו אינו לריך להם בשבת ויום טוב לריך אדם
להזכיר קדושת היום בברכה שליטת כיון שאמרנו ואם לא הזכיר
ופתח בטוב והמטיב תומר לראש לא פתח בו אלא שחתם בברכה
שליטת חם בשבת אומר נוסח זה ב"ה א"ה אשר נתן חבת
מנוחה לנו ישראל לזאת ולברית ב"ה מקדש השבת ואם ביום
טוב אומר ב"ה א"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון
ולשמחה ב"ה מקדש ישראל ואזמנים וכן ראש חודש וזמנו של
עועד ומנוחה ופורים יש להם הזכרה בברכת המזון בברכה
שליטת אבל שכתחתי בברכה אין מחזירין אותו ואין מוכריין
כלל כן וקובל אני מרבותי א"ה שכל הזוהר בברכת המזון מוכרזו
מזונין לו בכבוד כליומו ויתר פרטי היוצא מברכות כוונת
ברכות (א"ה סיון קפ"ח) ונודעת מנה איון התורה בכל
מקום ובכל זמן באזכרם ובנקודת הוא ספק לרבותינו אם חייבות
בהן התורה חם לחו (ואם העובר עליו ואכל מזון ולא בירך אחריו
בטל עשה זה ואם שבערה ולא ברכה בטל עשה דרבנן ואולי
דלורייא וכן כל שקרא בתורה בשמירת קודם שיכרך הכרזות
המתוקנות התורה או ברכת אשת עולם בטל עשה דלורייא ולפיכך
מי ששכח חם בירך ברכת התורה בשמירת חם לא בירך תומר ומכרך
ומי ששכח ולא בירך כל זמרי הכרזות שבעולם לשד אלו שזכרנו בטל
עולת חכמים לבד ופירך נדר יאכנו חם והזהיר בהן יתברך מזה
כנגד עדה ונריך החדש לזכר נודד מהזכיר ברכה לבטלה שם
בדבר עונם תומר כשזכר חם שמים המקודש שלא לגודל וחכמים
סומנו דבר ללאו דלא תחם את שם ה' אלהיך לשוא ובת ורחה כונה
היו זכרין כזה בדורות הראשונים שהיו שישון נזיר אלהים נשא אשה
ונפלאים אשר אלהים נחל שרק יהיה זכיר כל כך בהזכרת הש"י
שלא להזכירו כלל בין לגודל חזקין שלא לגודל גדולה הכירה כי
נגיד להאז כל לבו בהזכירו אלהים בתוך דבריו באחריו חליה כי
מיר אלהים אינו וכוונת שכתוב אחריו ותרם גדולה כי נגיד להאז כל
לבואו ויזל מזה דעה ומזה שאחרי יכריך דבריו חונת
ומזה שאמרנו על שהזכיר שקאליהם בתוך דבריו ואע"פ שלא אמר

תל
הראוי
מהניח
ואף ע
כיוון
מיוחד
מהניח
מיוחד
עובר
מש
והזכיר
ויאמר
ולגמ
לחם
ושאל
ומת
והכ
לגר
תכ
שפי
שבה
בסד
פרט
וגוה
ומצ
בכ
גדול
מן
יוול
יח
על
וכר
ג
הז
גוד

דרך שבויה חלל דרך סיפור :

תלא שנלמדו לאהוב הגרים . כלומר שמהר שלל לצער אותם בשום דבר חלל נעשה להם טובה ונגמול אותם חסד כפי הראוי ויכולת . והגרים הם כל מי שנתחבר אלינו משאר האומות שהגיע דתו וכנס בדתנו ועליהם נאמר וזהבחתם את הגר וגומר . ואף על פי שיכללו כמו כן הציווי בישראל שאמר עליו וזהבחת לרעך כמוך שהרי גר צדק ככלל רעך הוא . הוסיף לנו הש"י בו מצוה מיוחדת לו בהבחתו וכמו כן הדבר במצוה מלרמות אותו שאף על פי שהיה בכלל ולא תנו איש את עמיתו הוסיף לנו הכתוב בו מצוה מיוחדת לו באמרו וגר לא תונה . ואמרו בגמרא שהמלכה הגר עובר עושה לא תנו וגומר ועושה וגר לא תונה . וכמו כן מכלל מצוה וזהבחת לרעך כמוך . ומצוה וזהבחת את הגר :

בשרשי המצוה כי הש"י כהר בישראל להיות לו לעם קדוש ורצה לזכותם ולכן הצריכם וזיום על דרכי החכמה והחמלה והזכירם להתעטר בכל מדה חמודה ויקרה לזיוף חן בציני כל רואיהם ויאמרו עם ה' אלה . וכמה היא דרך נעימות ומחמה להתחמד ולגמול טובה לאשר הניח אומתו וכל משפחת בית אבי ואמו ויבוא לחסות תחת כנפי אומה אחרת בהבחתו אותו ובחירתו לאעת ושנאת השקר ובהיותו זוכים למדות טובות הללו מחול טובת האל ותדבק בו ושום דבר לא תמנענה ממנו כי הטובה תתפשט טבובים והפכה ברעים : מדיני המצוה מה שאמרונו"ל שלא יאמר אדם לגר זכור מעשיך הראשונים . ומה שאמרו עד עשרה דרי לא תבזא ארמאל באפייה כל זה שלא לנערו בשום ענין . והפלגת האהבה שהפליגו בהם עד שאמרו שהטובה הכתוב להבחתם לאהבת המוקים . שהם נאמר וזהבחתם . וזהבחתם המוקים והטובה כדברים . ויתר פרטיה במדרשות ובמקובות בגמרא (הלכות דעות פ"ו) . וגוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר עליה ונאצר אותם או שיתרשל בהללתם או בהללת ממונם או שיוקל כבודם מזה שזה גרים ואין להם עזר באומה בטל עשה זה וזכורו גדול מאד שהם בכונה מקומות הנהיגה תורה עליהם ויש לנו ללמוד מן המצוה היקרה הזאת לראש על כל אדם שהוא בעיר שאינה ארץ זולדתו ומקום נשפחות אבותיו ולא בעיר עליו בדרך בחולאנו אותו יחידו ורחקו נעליו עזריו כמו שאנו רואים שהתורה תוהירנו לראש על כל מי שצריך עזר ועם המדות הללו מוכה להיות מרחמים מהש"י וברכות שמים יבחו על ראשינו והכתוב רמו טעם הציווי באומרו כי גרים הייתם בארץ מצרים . הוכיר לנו שכבר נכינו בעיר הגדול הזה שיש לכל איש הרוחה את עצמו בתוך אנשים זרים נכרים וכברנו גדול דאגת הלב שיש בדבר וכי כבר עבר עלינו טעם"י בחשירו וכחשדיו הוסיפו חסם יכמרו רחמינו על כל אדם שהוא כן :

תלב

לביית יראת הש"י על פניו תמיד לכלית נחשת כלומר סירא ביראת עובשו ולא יביה לכבדו בלי נגור אליו כל היום ועל זה נאמר אתה' אלהיך יירא . והראיה שהיו מצוה עשה אחת מחשבון תר"ג מצוה שנלמדו . מה שאמרו בסנהדרין על דרך הויכוח בפי' ונקב שם ה' וגומר . ואינא פירושי דכתיב אשר נקבו בשמות . ואזהרותיה מן את ה' אלהיך תירא . ירצה לומר על דרך הויכוח כי אולי נפרש ונקב בהזכרתה' לכד מכלי שיכרך והענין שהיה כזה לפי שהפסידו היראה כי מיראת הש"י שלא יזכר שמו לכעלה . והאיכו שם לביא למינר הכי דשתי תשובות בדבר

חדא דבעינא שם בשם ולביא . כלומר שיכרך בשם בשם כגון יכה יוסי את יוסי . ועוד אזהרת עשה הוא וכל אזהרת עשה לאו שניה אזהרה . כלומר דקרא דאת ה' אלהיך תירא מצוה עשה הוא . שורש המצוה ביראת הש"י נגלה לכל רואי השמש כי השמירה הגדולה מן החטא היא יראת עונשו . ודיני המצוה כלולי' בחפשו הכתוב (ה' יסודי התורה פ"ב) . וגוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן ובכל מין האדם וזאת אחת מן המצוה התמידיות על האדם שלא יפסק חייכו מעל האדם לעולם אפילו רגע אחד ומי שבא דבר עבירה לידו חייב להעיר רוחו ולתת אל . לכו באותו הפרק שהק"ה משגיח בכל מצוה בני אדם וישיב להם נקם כפי רוע המעשה ועובר על זה ולא שת לבוכך באותן שעות בטל עשה זה שזו היא בעת קיום עשה זה כציון . ואולם כל ימי האדם וכל עתותיו בכלל המצוה לעמוד וריו וזכור עליה :

תלג

לעבוד את הש"י שנאמר ואותו תעבוד . וכפלה זאת המצוה כמה פעמים שנאמר ועבדתם את יי' אלהיכם . ובמקום אחר נאמר ואותו תעבדו . ובמקום אחר ולעבדו בכל לבבכם . וכתב הר"ם ב"ש"ל"א"ע"ש מצוה זו היא מן המצוה הטובות כלומר שכוללות כל התורה כי עבודת האל יכלול כל המצוה יש לו כמו כן פרט הוא שיצונו האל להתפלל אליו . וכמו שאמרו בספרי ולעבדו בכל לבבכם . אי זו היא עבודה שכל זו תפלה . ובמסכתנו של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מניין לביקר תפלה בתוך המצוה וזהו את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד . בשרשי המצוה מה שהקדמתי כמה פעמים כי הכרעות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם ועוונותם וכנס וכשר מחשבותם ואלוין הכל שבראש חפץ בטובתם והדריכם והליתם מצוותיו ויקרות שזכו כהן והודיעם גם כן ועתה להם פתח באשר ישגורו כל משאליתיהם לטוב והוא שיבקשו מוננו ב"ה אשר בידו ההסתפקו והיכולת כל חסדו גם כי הוא יצוה את השמים לכל אשר יקראוהו באותו ומלכד ההודעה להם כזאת המדה ציון שישתמשו בה ויקשו מוננו תמיד כל צרכיהם וכל חפצת לבם ומלכד הסגת תפלי לבנו יש לנו זכות בדבר שהתעורר רוחינו וקבענו כל מוחשוננו כי הוא האדון הטוב והמטיב לנו וכי יענינו פקוחות על כל דרכינו ובכל עת ובכל רגע ישמע צעקתנו אליו לא יגוס ולא יישן שומר ישראל והאומותנו במלכותנו וכלתו מבלי שום צד פקסוק וכי אין לפנינו מוצי ומועב בכל אשר יתפוק . ואולם אין לנו בתורה כזאת המצוה זמן קבוע לעשותה ומפני כן נוספקין רבותי בענין . הר"ם ב"ש"ל"א"ע"ש כתב בחיבורו הגדול שמונה הוא להתפלל בכל יום . והרמ"ם ב"ש"ל"א"ע"ש עליו ואמר שהתורה לא צויתנו להתפלל בכל יום וגם לא בכל שבו ולא תמיד זמן כדבר כלל ותמיד יאמרו : ל תפלה דרבנן והוא כיוספק יאמר שהמצוה היא להתפלל ולעזוק לבני האל"ה בעת הנהי . גם הרמ"ם ז"ל ב"ש"ל"א"ע"ש כתב שאין מנין התפלות ולא מטבע התפל' מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע כיום מן התורה . אבל מכל מקום חייבו התורה הוא להתתן לאל בכל יום ולהודות לפניו כי כל הממלכה אליו והיפולת להשלים כל בקשה ע"כ . ומן הדומה כי מהיות עיקר מצוה התורה בכך ולא יותר תיקנו"ל ללמי שהוא במקום סכנה ואינו יכול לעמוד ולכוון תפלה כדי לצאת ידי חובתו במצוה התורה לומר כ"כ עמך מרובים וכו' כמו שצא במסכת ברכות : מדיני המצוה מה שאמרונו"ל שחייב אדם להתפלל ג' פעמים ביום שחרית ובין הערבי' ובליילה פעם אחת ושו' הג' תפלות פנגד הקרבות

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת עקב

תיקונו שכל יום היו מקריבים במקדש תמיד של שחר ומיד של בין הערבים ותפלת הערב כ"כ תיקונו כנגד איברי העולה של בין הערבים שהיו מתחלפין והולכין כל הלילה ויפניו שואת התפל של לילה היא כנגד ענין וחקרנות שאינה חובה שאם תחלפה ויבועד יום עולת הערבים לא היתה מתחלפת בלילה אמרו ל"ג"כ שתפלת הערב רשות היא אם יהיה פנאי לאדם ויואל בעצמו כחך להתפלל יתפלל ואם לאו אל יתפלל ואין עליו אשם בכך ואעפ"כ כהנו ישראל היום בכל מקום להתפלל תפלת הערב בקרב כל הלילה ואחר שקבלה עליהם דרך חובה חייב כל אחד מישראל להתפלל אותה עכ"פ וכמו כן תקנו ל"כ שבתות וכמו נדום תפלה רביעית והיא הנקראת תפלת מוסף והיא כנגד הקרבן שהיה מוסף במקדש בזמן שהיה קיים ועוד תקנו תפלת חמישית כיום הכתובים לכד לרוב קדושת היום וכעבור היותו יום שלישי וכפרה לכל והיא הנקראת תפלת נעילה וכל נוסח התפלות עורף וכו' דיוקנוקום ויפניו החול תקנו להתפלל י"ח ברכות הירועות בכל פנות ישראל מלבד ברכת המינין שתיקן שזוהל הקטן בהשקות רבן גמליאל וכו' דיו כדליתא בזו"ל ומהן שלשה מספרות שבת הש"י ושלשה הודא שאחריו ו"ב שכלל בהם שאלת לורך כל איש מישראל והם ו"ל סדרים כסדר שהן סודות היום שפי כל ישראל השלש ראשונות בשבת הש"י ובאמצעיות בבקשת ארבים ואחרונות בהודאת האל על כל הטובה שעושה עמנו ב"ה ואחר כך לזמן רב נשכח כיוון סידורם ושמוען הסקולידע אותם והסדירם על הסדר המוכון כיום שסדרים עורף וכו' דיו לשאלו תחלה דעת כיהו ראש ואכלל הקנינים שאם אין דעת אין כלום ואחר כך תשובה וכו' כיון שהם מוסודות וכו' שבתות וימים טובים כדי שלא להטריח על הכבוד כיום שמחתם תקנו להתפלל בהם שבע ברכות לכד ג' ראשונות ואחרונות וברכה אחת באמצע שמוכרין בה ענין היום כל מועד ומועד ושבת כפי ענינו וזלתי כ"ע של ראש השנה שיש המוסף שלו שבע ברכות ג' ראשונות וג' אחרונות וג' אחרונות שהן מלכות זכרונות ושופרות הכל כמו שתקובל כפי כל ישראל גם כפי המצוקות אין לורך לזכרונות בדברים אלו והולך יש לך לדעת כי בתפלת מוסף של ראש השנה יש דין מחודש משאר תפלות שלית לבור מוזהר בהן הבקי ושאינו בקי וכשאר הימים אינו מוזהר בהן כן תמצא הענין אם תזכה ללמוד על דרך האמת וכן מינין המנוחה שהזהירו אותנו בכוונת הלש הרבה תפלה יותר בכדרכה ראשונה שאמרנו ל"מיו שלא כיוון בה מחזירין אותו וענין הכוונה שחייבו שביה חזרה היא לפי הדומה שיתן האדם אל לבו שלפניו הוא מתפלל ואליו הוא קורא ויפנה עתה וכל שאר מחשבות העולם ויחד אותם על זה ומה שאמרנו שיעבדוהם שהם מעבדים את האדם מהתפלל אעפ"י שהגיע זמן התפלה ונתן טהרת הידים וכיסוי העורה וטהרת מקום התפלה ודברים החופים אותו כגון הגרד לנקיו ומה שאמרנו שיש דברים שדרך המן תלל לזכר הן אבל אין מעבדין התפלה בשבילם ואלו הן עבודה ולכוין שיתפלל מכת המקדש ושיתקן הגוף כלומר שייעמוד ביראה ופחד עינו למטה ולכל אדם ומוח ידיו על לבו כעבד העומד לפני רבו ושיתקן מלבדיו ולא יעמוד לבו דרך הדעות וישוה הקול לא גבוה יותר מדאי ולא נמוך ויכרע ברכות הירועות ואלו הן באבות תחלה וסוף ובהודא תחלה וסוף ונני תפלות אלו הן תפלת השחר שהן התעורר

סוף שעה רביעית ונני שבער והתפלל אחר כך עד אלות יא ירי חובת תפלה אבל לא חובת תפלה בזונה ונני שהתפלל בשעת הדחק כגון הרועה להשכים לדרך חומר תפלת שקרית אחר שיעלה עמוד השחר ויבא ידיו מוכתו ותפלת המנחה מוסף שעות ומנחה כיום עד הערב ותפלת הערב כל הלילה עד שייעלה עמוד השחר וזריך כל אדם להזהר להתפלל קודם שיתעסק במלאכות אחרות כדי שלא יפגע ודון טעה ולא התפלל תפלה אחת שמתפלל שמים מן המזמור כה"ה ודיון המתפלל שלא יפסיק בשביל כבוד שום אדם וחפילו מלך ישראל שואל בשלומו וחפילו כנס ברוך על עקיבו לא יפסיק תפלתו אם יודע ודאי שהוא מן הנאשם שאינם מויתרים וכן מניין המנוחה מזה שאמר שחייב כל אחד לחזור עכ"פ להיות מתפלל עם הכבוד שתפלת הכבוד נשמעת יותר מתפלת יחיד ויותר פרטי המנוחה מכווארים במסכת ברכות הלארובה (ח"ט ע"כ) ונהגת מנוחה ב"כ"כ ובכ"ו בזכרים ונקבות ועובר על זה ועוד יוס ולילה כלת תפלה כלל בטל עשה זה כדעת הרמב"ם ז"ל ומי שגר לו ולא קרא אל הש"י להטויעו בטל עש"ה כדעת הרמב"ם ז"ל ויעשו גדול מאד שהוא כמקור השגת הש"י מעליו

תלך שנגעונו להתחבר ולהתדבק עם חכמי התורה כדי שכלמוד מהם מנוחה הנכבדות ויורונו הדיעות האמתיות בה שהם מקובלים ומה ועל זה נאמר ובו הדבק ויכפלו הלינו במקום אחר שגאונו ולדברקה בו ואמרנו ל"כ ויכחיפער לו לאדם לזדבך בשכינה והא שתיב כיו"י אליהן אש חלה הוא חלל הדבק לתלמודי חכמים ותלמודיהם כדילו נדבק בו ברוך הוא ויזו' למדו רבותינו וזכרונם לברכה ונלמד כלל הנשאל בת תלמוד חכם והתנהגו מנכסיו כדילו נדבק בשכינה ועוד דרשו בספריו ולדברקה בו למוד דברי אגדה שניתך כך חתה נזיר וישאמר והיה העולם שורש המנוחה נגלה הוא כדי שכלמוד לדעת דרכי הש"י ודיוני המנוחה כבד כתבתי קצתן (ה' דעות פ"ו) ונהגת מנוחה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים וגם הנקבות מנוחה עליהן כן לשמוע דברי חכמים כדי שילמדו לדעת את י"י ועובר על זה ואינו מתחבר עמה וקובע בלבו אישנים ומשתדל בטובתם ומייעלתם כעתים יש שפק בידו לעשות כן כחטל עשה זה ועשו גדול ויחד כי הם קיום התורה ויבוד חוק לתשועת הנפשות שכל הרגיל עמם לא בזהרה הוא נושא ויפולק שלמה אמר הולך את חכמים יחכם וז"ל אמרו הוי משתכח בעפר רגליהם והר"מ ז"ל כתב כי עיקר מנוחה זו היא להשבע בשמו ב"ה לקיים מנוחה והראיה מזה שאמרנו בתמורה מוכן שנשבעים לקיים המנוחה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי דברך והשיבו גם הוא מוכן תדבק נפשא וכו' כמו שכתב לשם

תלה להשבע בשמו ב"ה כעת שנלמדו להחזיק ולקיים דבר או להרחיקו לפי שיש צוה גדולה בחקו יתברך והצורה והרעומות ועל זה נאמר ובישמו השבע ובכיואר אמרו ז"ל אמרו תורה השבע בשמו ואמרה תורה אל תשבע כלומר כי כמו שהשבעה שאינה לדיקה היא נעשית והיא מנות לא עשה כן השבעה כעת המודך היא חובה והיא מנות עשה ולפיכך אין נשבעין לעולם שהם דבר חלל הנכרחים ואמרנו ז"ל כל המשתף עם שמים ודבר אחר בעקר מן העולם ואמנם זה נאמר כמי שמכוין להשבע באותו דבר מן הנכרחים לכד אבל הנשבע בשמים או בשנים וכדור לבנות האדון שעליהם שבראם זה אינו ככלל האיקור כלל ותמיד נראה שנשבעים

היו מורש • וכן השם שנכתב אל"ף דל"תנו"ן ו"ד • ואלו הלאו
 ואלהים ושדי ובהיות • ועוד אמרו"ל שכל אות שנשפך לשם מלפניו
 ויותר למחקר כגון למ"ד חלה' • פי"ת מהאלהים • אבל הנשפך
 לשם מאחריו כגון ך' של חלהיך ומ"ם של חלהיכם וכיוצא בהן אין
 כמותן מפני שהם מקדשם • והכותב אל מהאלהים וי"ה מיהו"ה
 אינו מחקק מפני שאלו הם שמות בפני עצמן • אבל הכותב ש"ד משדי
 ול"ב מלבוש הרי זה מחקק • ושאר הכתובים שמשבחים בהם הש"י כגון
 רחום וחנון גדול גבור וכורא וכיוצא בהם הרי הם כאשר כתבי הקודש
 שיותר למחקר לצורך שם דבר • ומה שאמרו"ל שכל כתבי הקדש
 ופרושיהם כגלל אישור זה הוא נודברי סופרים שאסור לאדם
 ולשורפם • וכל זה שאמרנו בשכתבן ישראל אבל כתבן מן ישראל
 שודפין הכל ומאזה לשורפן שלא להניחם שם למינין ולכל מעשהים •
 אבל עכ"ס שכתב השם גונוין אותו • ומה שאמרו שכל השמות האמורין
 באברהם כענין המלאכים שבאו אליהם קדש והאמורים בלשון חול חוץ
 מאחד אל כא' ה' הנפלא מלא עבדיך מן בעיניך • וכל השמות האמורים
 בנבטת בטימין קדש • וכל האמורים במיכה מהם חול • ומהם
 קדש • אל"ל חול • וי"ה קדש חוץ מא' שהוא אל"ל והוא קדש כל ימי
 בית האל בשילה • וכל האמורים בככות קודש • כל שלמה האמור
 בשיר השירים קודש והוא כאשר הכנויין חוץ מאחד האלף לך שלמה •
 כל מלכיה האמורין פניאל חול חוץ מאחד את מלכך מלכיה •
 והרי הוא כאשר הכנויים • ויתר פרטיה במסכת שבעות • ונוהג
 איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ומחקק
 אפילו אות אחת מושבעה השמות שזכרנו חייב מלקות • ואם סתר
 אות יין האותיות הנשפלות לאחריון מכן אותו נכתב מרדות • וכן
 הסותר אפילו אחת דרך השמחה מן המזבח או מן אהן הניכל ומשאר
 העזרה חייב מלקות :

תלח שכל מי שגדר או התגדש שום קרבן למזבח או שום דבר
 למדק בבית בתוך השנה שיביא אותו ברגל שפגע בו ראשון
 אחר נדרו שנאמר ובאת שבוה • זהבאתם שבוה עולותיכם וגו'
 ונדרים זהו נדר כלומר דאמר הרי עלי קרבן לעולם חייב באחריותו
 עד שיקרב אותו • ונדרותיכם זו נכדה כגון דאמר הרי זו עולה ואם
 לאבדה אינו חייב באחריותה • ואחריו כסברי וכאת שמה והבאתם
 שמה לקבעם חובה להביאם ברגל ראשון • וכן משמעות הכתוב מיד
 שמהוא שמה דהיינו רגל ראשון והבאת הקרבן • בשרשי המזבח
 לפי שאין ראוי לו לאדם שיפגעל בוה שגדר לעשות מזבח כידוע בין
 בני אדם שהזבירים הריבה בוה שיש להם לעשות במזות מלכי ארץ כל
 שכן מלות מן מלכי המלכים הקב"ה ומ"ל לא תטריחנו התורה
 לגלות נידן כן יונבו בני אדם מנדרים וכדכות • אבל ברגל שיש להם
 להעלות שם זבחים לשלם נדרם • ולענין לעבור עליהם ככל תאמר
 אינו לא עד ג' רגלים וכמו שכתוב בע"ה בסדר כי תלא במזות קיום
 מולא שפתיים • בודיני המזבח כגון מה שאמרו"ל בספרי ובאת שמה
 זהבאתם שמה לא תאמר אלא לקבעם חובה שיזכרו ברגל ראשון שפגע
 בו ושם אמרו אינו עובר עליו בכל תאמר עד שיעברו עליו רגלים •
 אבל מ"ע מכוין שעבר רגל ולא הביא עובר בעשה • וכן אמר רבא
 במנרא דראש השנה בפירוש דיתר פרטיה שם בראש השנה • ונוהגת
 מזבח זה בזמן הבית שאז לנו רשות לעשות נדרים ונדכות והיה לנו
 מקום להקריב אבל בזמן הזה אמרו"ל שאין מקדישין • וכענין
 שכתבתי בסדר אס בחקתי במזות ש"ל ואפילו מי שעבר והקדיש אין
 קסק בידו היום להסיתו למקדש לפי שפתי מרם בינומתינו :

שלא

כן ככל גבול ישראל • משרשי המזבח כי בהיותנו מקיימים דברינו
 הסמו הגדול תתמוך בלכנו האמונה כו והשגחתו עלינו ועל כל דברינו
 וזה דבר ברור • וכדיני עולות השבועות והנדרים הארכתי בהם הרבה
 בסדר וישמעיתו (י"ד סי' רל"ז) • ונוהגת בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ונקבות • ועובר על זה ולא רצה לישבע בשמו לנת העורך
 בטל עשה זה לדיעת הרמב"ם ז"ל • אבל הרמ"ב כו"ל כתב שאין
 השבועה בשמו גם בעת העורך מנות עשה כלל כי אם רשות גמורה
 שאם נראה ששבע ואם לא נראה להשבע לעולם אין בכך כלום • וגם
 כיוס במינה המהשבעה מנוה וכענין שאמרו במדרש רבי נתחנא
 חנוך להם הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע
 בשמי אפילו באמת אלא אם כן יהיו כך כל המדות האלו את יי' אלהיך
 תירא ואותו תעבוד וכו' תדבק ואחר כך ובשמו תשבע • ואם נראה
 מכל לומר שיזכרו בשמו תשבע ליתן עשה ולא תעשה להשבע בשם
 ע"א כלומר בשמו תשבע ולא בשם אלהים אחרים • וענין זה שאמרו
 ז"ל שנשבעים לקיים המנוה כבר כתב הרב ז"ל כי עובר תדבק
 נפקא לן :

ראה אנכי

יש בה"ז מצות עשה • ול"ח מצות לא תעשה :

תלו שנשבענו לאבד בתי העבודות אליהם כולם ככל מיני איבוד •
 שבדקון בשריפה בהריקה ובכריתה כל מין בוה שאינו
 לו כלומר במה שיהיה יותר משחית ומזוהר
 במרכבו • והכותב שלא נניח רושם לע"א ועל זה לאמר אבד האבדון
 את כל המקומות וגו' • ולאמר גם כן ביאם כה וגו' •
 מובחתייהם תתוצון וגו' • ואמר עוד ונתצתם והרואייה שזה
 מנוה מה שאמרו בסנהדרין בע"א מתי מנות עשה איכא כלומר
 לאבדה תרגמא רבאסדא ונתצתם וגו' • ולשון ספרי מנין אתה
 לומר שאל קא' אשירה והתליה אפי' עשר פעמים שחייב אדם לקולפה
 ת"ל אבד תאבדון וגו' • ולאמר שם עוד ואבדתם את שכם מן
 המקום ההוא • כארץ ישראל אתה מנווה לרדוף אחריהם ואי
 אתה מנווה לרדוף אחריהם בת"ל • משרשי המנוה למחות שם
 ע"א וכל זכרה מן העולם • ודיניה כלולים בשפט הכתוב • (עס) •
 ונוהגת בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שמנוה עלינו לאבד
 שם ע"א אם יש כח בידנו אבל אין לנו חייבים לרדוף אחריהם לאבדה
 אלא בארץ ישראל כוונן שדינו תיפס על עובדים • ועובר על זה
 ולא אבדה כל זמן שיש ספק בינו בטל עשה זה :

תלו שלא תאבד וכמותה הדברים ששם הקב"ה נקרא עליהם כגון
 בית המקדש וספרי הקודש ושמותיו היקרים כ"ה בעל זזה
 לאמר לא תעשון כן לה' אלהיכם • אחר שקדם המנוה לאבד ע"א
 ולמחות שמה ולהרוס כתיב ועזובותיה כולם אנית ואמר לא תעשון
 כן לה' אלהיכם • ובסוף מוסכת מכות אמרו"ל מי ששרף עצי הקדש
 לוקה • ואחרותיה מואבדהם את שמה לא תעשון כן • וכמו
 כן אמרו שם שהעומק את העם לוקה והאחרותיה מזה הכתוב בעצמו •
 שורש המנוה נגלה כי בגשת בני ישראל אל הקודש באימה ברפת
 זכיע מתוך כך וכמו שכלבס הפחד והיראה גדולה אלהים ביה •
 בודיני המנוה מה שאמרו"ל שנשבעה שנות הם שהם באיסור לאו
 זה • ואלו הם פס על ז"ד ה"א ו"ה"א שיקראו אותו מקמי שם

ספר החינוך מן ספר רברים פרישת ראה

יקל מעליהם ולא ידקדקו עמו לאמר אל תגעו בקדש מאחר שיהי לי
אפילו רגע אחד . ועוד הפליא חסדו עמו ומתייבכו בדבר בנות
עשה שאלו הניח הדבר בראשונה לבד חולי עדיין כמו שדרך חסידות
ליגע בהן . אבל אחר שישקום מצוה בדבר לא יאחר שום חשש
בענין ומעט זה כיאר הכתוב שיאר רחם לאמר הטיח והטבור
יאכלטו כלני וכאיל כלומר שאין קדושת הגוף חלה עליהן לעולם
כלומר אכליהו מכלי פקוקו כלל . דיני המצוה מה שאמרו ז"ל שם
מתה הבהמה קודם שתפדה תקבר כדון קדשים התימים שמתיים
שם נקברים שלא יזנה אדם בהם שאי אפשר לפדותם אחר מיתה
שהכתוב הצריכה העמדה וסערה כמו שכתבתי בסדר אס בחקתי .
ואם ילדה קודם כדון חולד שהוא פתיס ומקריבין אותו . אבל אם
כתעברה קודם שתפדה וילדה אחר שנפדית הולד אסור ואינו נפדה .
אלא כיצד יעשה סמוך לפדיון אמונת פתיס ולדה לשם הוצא שהקדש
אזו לפי שאינו יכול להקריבו מזה אמו מפני שהיא קדושה דחיה
מחמת מנוחה . וכל פסולי המוקדשין כפי פדו מותר לטקוט אותן
בשוק הטבחים ולחומר אותן סולשקול בליטרא כאשר החולין חוץ
מן בכור ומן המעשר שאין שוחטין אותן עם ואין מוכרין אותן עם .
ועצם בדבר מפני שאחר קדשים חמורין דמיהם להקדש שחורין וקובין
בהן בהמה אחרת לקרבן ולפיכך שלא למעט בדמיהן מוכרין אותם
בכל מקום . אבל הכור והמעשר שנאלצין במזון ואין מורך לקנות
כדמיהן בהמה אחרת לקרבן אין שוחטין ומוכרין אותן בשוק של
טבחים . וכענין המזון הטמאין בקרבן כבר דברתי בהן בסדר
אמור . ויתר פרטי המצוה מוכארים במסכת בכורות ובתמורה
ובקדושות מחולין וערכין ומעילה (ה' איסורי זבחה פ"א) .
וגוהגת במצוה זו בזכרים ובנקבות כמות הכית אבל עכשו בזמן הזה
אמרו ז"ל שאין מוקדשין והוא כדון שאין פודין וכל הענין כמו שכתבתי
שם בסדר אס בחקתי במצוה ש"כ קחנו משם . ואע"פ שכתבתי שם
שמי שהקדיש אפילו בזמן הזה שהקדשו נתפס ונריך תקנה לדבר כמו
שכתוב שם וכל מקום לענין הפדויה ודאי יש לנו לכתוב שאיננו כוהנת
בזמן הזה בשום דבר וכענין שכתוב שם בדין ערכי בהמה משם תראה
הענין ושם לבד :

תמו שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלם ועל זה נאמר
לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגן . והכתוב הבא
אחריו יורה עליו שבמעשר שני הוא מדבר שנאמר כי אם לפני וגומר
אהה ובגן ובחן ועבדך ואבךך ואילו שאר מעשרות ללוים או
לעניים הם . וענין מעשר שני מה הוא כבר כתבתי למעלה בסדר
זה . ועצם היותו לאכל בירושלם כתבתי בסד' אס בחקתי במצות
מעשר בהמה : מדיני המצוה ע"ש ז"ל שאין מייבין חלקות על
אכילתו אלא כ"כאכלו אותה בלא כדון אחר שראה פני הבית . וכן אמרו
במצות מילימתי מייבים עליו משיראה פני הבית . וכבר הרמתי
דברי כדני קביעות פירות למעשר בסדר ויקח קרח במצות מעשר
שני . ושם תראה אס תחבין . ויתר פרטי המצוה ענבארים
במסכת מ"ש (ה' מעשר שני פ"ג) : ונוהג איסור זה בזכרים
ובנקבות בזמן שהמייבם כוהג ובסדר שופטים במצות תרומת מעשר
שני נבחר בע"ה הזמן והמקומות שנוהג ועובר על זה ואכל כזית ממנו
חוץ לירושלם חייב חלקות .

תמו שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלם שנאמר
לא תוכל לאכול בשעריך וגומר והירשך . כל ענין
מצות איסור התירוש בענין מצות הדגן אין מורך להאריך בה הדיבור .
תמו שלא

תלט שלא להעלות שום דבר מהקרבנות חוץ לעורה וזו יקרא
מעלה בחוץ וע"ז נאמר הישבור לך מעלה עולותיך בכל
זקום . ופירש עלייה שריפה . ואמרו בספרי אין לי אלא עולות
שאר קדשים מניין ת"ל ושם תעשה ככל אשר אנכי מנוך . ועדיין
אני אמור עולה בעשה שהכתוב אומר ושם תעלה דמשמע עולה לבד .
וכן הוא ג"כ ב"ת שהכתוב אמור השמר לך פן תעלה דמשמע עולה
לבד שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה כלומר שהמקריב קדשים בחוץ לא
יהא עובר חלה בעשה שאמר הכתוב ושם תעשה גו' . דמשמע ושם
תעשה ולא בחוץ . ולאו הבא מכלל עשה עשה . ת"ל ושם תעלה
עולותיך עולה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה
עולה מיוחדת שהוא בעשה ולא תעשה . כך כל שהוא בעשה הרי הוא
בכל תעשה . כל ענינה כמו לאו דוביחה בחוץ שכתבתי
באחרי מות :

תמו שנצטוו להקריב כל קרבן בבית המוקדש ולא בחוזה ארץ .
ועל זה נאמר כי אם בבוקום אשר יבחר ה' וגומר שם
העלה עולותיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך . וכן הוא
בספרי אין לי אלא עולות שאר קדשים מניין . ת"ל ושם תעשה כל
וגומר . ועדיין אני אומר עולה בעשה ולא תעשה פי' עשה זה
שזכרנו ולא מזה שנאמר בפרשה השמר לך פן תעלה עולותיך בכל
מקום אשר תראה . שהזכיר עולותיך בפירוש אבל שאר קדשים
לא יהיו בעשה ת"ל ושם תעשה וכו' . וכמו שבא לשם וכמו שכתבנו
לעיל בסדר זה בסמוך . וכלל הענין שאמרו בשאר קדשים המקריבין
בחוץ עובר בעשה ולא תעשה ומייבין עליהן כרת . פשרשי המצוה
כי הבית מקום מיוחד בעולם לקרבנות וההתמדה בו להקדש משם
את ה' יתקדש המקום ונחה עליו רצין האל וספע ברכתו שופע עליו
תמיד והיו לבנות בני אדם מתפתחים ומתרכבים לזכרו וישוה כל
איש שזרבו הרעה וזון החטם אשר בענין בראותו אותו ואם כל
המוקמות יוכשרו להקריבה לא יהיה כן ככולס ידוע הדבר . וזה
נאמר אלל הילדים עד אשר יגדלו בהכמה ויבינו בכל דברי התורה
סודות נפלאים . דיני המצוה בלאו הסמוך שבסדר כתוב קצת
מזה . ויתר פרטים בסוף מסכת זכמים (הלכות מעשה הקרבנות
פ"י) . ונוהגת מנוה זו בזכרים ונקבות בכ"מ ובכ"ז . ארצה
לומר שהעובר על זה אפילו בזמן הזה והקריב קרבן חוץ לבית הכמירה
שהוא מוטל עשה זה . ועובר על לאו הבא על זה כמו שכתוב לעיל
בסדר זה אבל אין הכוונה לומר שיהיה עליו חייב להקריב קרבן
בבית המוקדש עכשו שהוא חרב זה דבר ברור הוא :

תמו שנצטוו למדות קדשים שפבל בהם מום ולוקחין בדמיהן
בהמה אחרת לקרבן ואחר הפדיון הם יוצאין לחולין
וזוחטין ואוכלין אותן הכעלים בחולין גמורין . ועל זה נאמר רק
בכר' אורת נפשך תזבה ואבלרת בשר וגומר הטמא והטהור
יאברגו בצביו וכ"ה' . אחר שהזכירה הפרשה הקרבנות
התמימים ומייבם שלא להקריבם כי אס במוקום אשר יבחר ה' אחר
אחר כן על הקרבנות בתצמם שאם נפל בהם מום שנפדם ונאכלם בכל
אות נכשנו כלומר שבעשה בהם כל הנכשנו כמו כנאי ואיל שאין גופן
קדוש לעולם . וכן בא אלינו הפירוש המקובל שאינו מודבר זה
הסמוך אלא כפסולי המוקדשין שיפדו . כושרשי המצוה שהיה
מוחשי האל עליו להרשות אותנו ליהנות מבהמות הקרבן אחר שפבל
בהם מום ואת"כ שכבר נפרשו להיות קדש וכח שם שמים חל עליהם
צדיק הוא ש"י ונדקה יעשה עם כריותיו ושכט מלכותו ורוממותו

בהנכס מן הקדש :

תמו שלא לאכול מן דבר נכס העולה שאמר לא תוכל לאכול בשערך וגו' וכל נדריך אשר הדר . ופי' הכתוב כאילו יאמר לא תוכל לאכול כל נדריך אשר הדר . ואמר רבותינו בעלי הקבלה ונדריך זו עולה ולא בא הכתוב אלא ללמדך לאוכל עולה בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת בין לפני מן הקלעים בין חוץ לקלעים שהוא עובר בלא תעשה . גם אמרו ז"ל שזה הלוא הוא אזהרה לכל מועל בקדשים וכבר כתבתי בסדר ויקחו לי תרומה מה שידעתי על כל הפשט בענין הקרבן והתועלת היוצא לנו כשרפנו בעלי חיים בבית הגדול והאזהרה בהם שלא לאכול מהם אלא שישק הכל כמשך אחר אותו הטעם קשר אחד הוא . וכתבתי האזהרה בעולה כי היא מיוחדת להיותה כליל ובכלל האזהרה כל מועל בקדשים כמו שכתבתי . דיני המזבח כמסכת מעילה ובמקומות מסדר קדשים : (שם) ונהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שאפילו המקדש בהמתו היוס לעול האסור לו לאכול ממנה כלום והעובר על זה ואלל מבשר בהמת עולה וכן כל האוכל גם כן משאר קדשים ועל ויחייב חלקות ביוז' כשיעדים והתרמה כמו שידוע בכל מקום . ואם הוא שוגג יקריב קרבן מעילה ויחזיר וזה שכתבתי בתוספת חומש כמו שכתבתי במסכת מעילה . ובפרק תשיעי מסנהדרין אמרו ז"ל הויד במעילה ר' חמיה במיתה . ומכאן אמרים באזהרה . ויש לדון גם כן שאיסור זה וכל כיוצא בו אינו נהג אלא בזמן הבית .

תמו שלא לאכול מן דבר נכס קלים קודם זריקת דמים . וקדשים קלים הם כמו תודה ושלמים וכיוצא בהן מאותן השגיים במסכת זבחים פרה' ועל זה נאמר לא תוכל לאכול בשערך וגו' . ונדבותך . שפירושו כאילו אמר לא תוכל לאכול בנדבותך . ואמר בעלי הקבלה לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בלא תעשה . משרשי המנה לתת אל לבנו שראוי לנו להקדים לעולם תועלת נשואתנו לתועלת גופינו בכל דבר בעולם על כן אין ראוי שיהיה הגוף באכילה טרם זריקת דמים שבאים לכפרה על הנפש . דיני המנה גם כן מובאים במעילה ובמקומות נזקקים : (שם) ונהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שאפילו המקדש בהמתו היוס לקדשים קלים ועבר ואלל ממנו אחר כן כוונת חייב חלקות :

תמו שמיניענו מלאכול בכורים ועל זה נאמר לא תוכל לאכול וגו' ותרומת ירך . ופירושו בעלי הקבלה ותרומת ירך זהו בכורים . וכתבתי בסוף מסכת זבחים שאין חייבים עליהם אלא קודם שיוצאו בעזרה . אבל משהוכחו בעזרה חדם פטור על הם . ולשון ספרי לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהם שהוא עובר בלא תעשה . ופירוש הענין נפטי שלא קרא עליהם נפטי שלא הוכחו בעזרה . אבל אם הוכחו שם אע"פ שלא קרא עליהם אין בהן חייב חלקות . ובמזכירם בהן לענין חייב חלקות התבאר שהוא כמעט שני שאין חייבין על אכילתן עד שיראו פני הבית תחלה ואחר כך שאלל מהם קודם הנחה בעזרה בענין זה יש בהם חייב חלקות לכהן האוכל מהן . וישראל חייב בהם כדירשנים כל זמן שאלל מהם ואפילו אחר שקרא עליהם הקריאה הודיעה והיא הנפטרות בסדר והיא כוונתה . וכן אמרו ז"ל התרומה והבכורים חייבים עליהם חומש בשוגג ומיתה במוז' חייב חלקות :

תמו שלא לאכול מן דבר נכס (פי' שכן) מן לירושלים של לא תוכל לאכול בשערך וגו' ויצהריך . כל ענין הוציא כענין הדגן והתירוש . ושיעור אכלת השמן כחייב עליו הוא בכוונת לפי מה שמעתי ממוחי י"א ופע"י שהוא עסקה לאכילה הוא עומד לכל בני אדם . ואם ידענו כי מקצת מן הישמיאלים ומתוהו בטלה דעתם אל כל בני אדם . ואלל תחשוב לומר שזה הלואו דלא תוכל שיהיה לאו שבכללות שכל ענין וענין הוא לאו בפני עצמו . וכן הוא נפטר במסכת זבחים . אבל מעט דגן תירוש ויבאר חייב על כל אחד ואחד וקא פריך התם וכי לוקין על לאו שבכללות ומהדר ליה קרא יתירא הוא מכדי כתיב וחבלת לפני ה' אלהיך מעשה דגןך תירוש ויצהריך לכתוב החומש לא תוכל לאכול אותם בשערך פרש"י כוונתו הלא הכא למה לי שיש מונע לימודי להו לאו בכל חד ומד (וזה הכתוב של ואכלת הוא בסוף סדר זה) . ומה שהזכיר במקרא זה ובכורות בקרך ולאין ואף על פי שהם להניס בספרי נדרש כי בא להקיש מעשר לכבוד וכו' :

תמו שלא יאכל הכהן בכור תמים מן לירושלים ומזבחן שלא יאכל זר מן הכבוד בשום מקום כי המנהיג בו שיחלבו הכהנים ושרתי ה"י מן הטעם שכתבתי בסד' בא אל פרעה במלות לקדש בכורו ב"א ועל כל זה נאמר לא תוכל לאכול בשערך וגו' . ובכורות בקרך וצאנך . ולשון ספרי ובכורות זה הכבוד ולא בא הכתוב אלא לזר שאלל בכור בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת שגובר בלא תעשה ואין הכוונה שלא ילמד הכתוב וולתי ענין זה אלל יאמר שזר בכלל הלוא ומוצא שכלולים בו שני העניינים שזכרנו מניעת הזר מלאכול בכור תמים בשום מקום ומוניעת הכהן כמו כן מלאכול אותו מן לירושלים ושני העניינים תלויים בכבוד תמים ושם בסדר בא אל פרעה כתבתי מלות הכבוד ב"א זה זמן וב"א זה מקום כוונתו ומלוק הדעות לרבותי י"א בענין הכבוד בזמן הזה ובטעם היותו נאכל בירושלים אין צורך להאריך כי הוא מכלל הקדשים וכמו שכתבנו במסכת זבחים פרה' הכבוד והענין והפסח קדשים קלים וכו' . וכבר העתרתי דברי בכונה מקומות בטעם חכמת הקדשים במקום הקדש ואכלו אותם משרתי ה"י : מדיני המנה עי הוא הזר אלל חכמת הכבוד והמונין הפוסלין בו וזמן אכילתו הכל מובאר במסכת בכורות ובמקומות אחרים נזקקים קצת מדינין אלו (ה' בכורות פ"א) וכהן העובר על זה ואכל כוונת נכבוד תמים מן לירושלים וכן ישראל בכל מקום חייב חלקות :

תמו שלא לאכול מן דבר נכס חטאת ואשם ואפילו הכהנים מן לקלעים ופירושו בעלי הקבלה שאיסור זה בכלל לא תוכל לאכול בשערך וגו' ומומו בקרך וצאנך שכן אמרו ז"ל לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם מן לקלעים שהוא עובר בלא תעשה . וכמו כן חובל קדשים קלים מן לחומה בכלל איסור זה כמו שכתבנו בגמרת ונקות שאמרו שם כל האוכל דבר מן למקום אכילתו לא תוכל לאכול בשערך קרינא ביה . ואמרו ז"ל לא בא הכתוב אלא לזה הכוונה לומר שגם זה בכלל . משרשי המנה לאכול כל קרבן במקום מיוחד כדי שיכוננו לכס אכילתו על הכפרה שכתבתי בשבילה ובענין שאמרו ז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים . ואילו יאכלו במקומות אחרים יסחמו כוונתם מן הענין ידוע דבר זה ובכור . דיני המנה בזבחים (ה' מעשה הקרבנות פ"א) ומהג איסור זה בכ"מ וכ"ו שאפילו המקדש היוס חטאת ואשם ועברו ואכלו מהם אפילו הכהנים כוונת חייבים חלקות מזה הלואו מלבד האיסור שהוא

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ראה

וזכו כדון התרומה באזה אחת שקראן הכתוב לכמורים בשם תרומה
כתחייבו כדוני התרומה - והכן בניו החלוק שיש בהן בין ישראל
לכהן וזכור אותו שהכחן כשיחלל כמורים וזכור בניו הכית קודם
הכחה בעזרה לוקח ואזהרותיה מלא תוכל וגומר - ואל תתמה
לומר חן יתחייב מלקות הכהן עליהן אחר שהם בעצמו יחלל אחר
ההכחה בעזרה - שהרי כיוון שמה הדין במעשר שני שיתחייב
הישראל עליו מלקות האכלו אותו חוץ לירושלם ואפי' שהוא בעצמו
אוכל אותו במקום הראוי לו - וישראל שיחלל כמורים כל יוון
וכיון שכתבתי בסדר אמור אל הכהנים במזות שלא יחלל שום זר
תרומה - משרשי ענין הכחה כמורים לבית המקדש שיחללו
מזרתי הש"ס כתבתי בדבר מה שידעתי כפי' כפי' תלוה בסוף מלות
הכחה כמורים למקדש - וטעם מזה וז' שלא יחללו הכהנים קודם
שיזוהו אותם בעזרה ושלא יחלל מהם ישראל בשום ענין נוסף אחר
איתנו שהם הכתוב שם יזוהו ומוכר ונגלה כל שיש בו דיעה לדעת
טוב ורע - ולהג הרבה כמה שאינו לרין יגיעת כשר - דיני
הזוהו מוכררים בעוסקת ומכות - וזכור היסורוה כזכור ונקבות -
דוקא בזמן הכית כי אז החובה עליו שהכחה הכמורים והחיות וכן
התורה דוקא כפירות ידועים וכמוקמות ידועים וכמו שכתבתי שם -
ואף על פי שאחריו שם שחייב מלות הכחה הכמורים הוא על הזכרים
לבד ולא על הנקבות באיסור אכילתן ככל מקום שזה חש לאיש
וכענין שיאחרו ז"ל בנזרח דרך כלל כמקום ח"ט או חשה כי יעשו
מכל חטאת האדם שהוא הכתוב חשה לאיש לכל עונשים שכתורה -
וכן העובר על זה ואכל ממכורים כזית בענין שאחריו עבר על לאו
וחייב מלקות - וכן ישראל שיחלל מהן כזית בשום נד כלומר בין קודם
שהוכחו בעזרה או לאחר מכן :

תנ שהזוהרו שלא לעזוב הלוי ולא כתרשג מהשלים להם חקם
בזמנן שלא כשהא להם תעשרותיהם וכל' כרואים שחמו
נוהגים עליהם ביותר כדי לשמורם באושר ועל זה נאמר השומר
לך פן תעזוב את הלוי כל ימוך על אדמתך - משרשי המזה
לפי שהאל"ה חפץ בטוב עמו וישראל אשר חר לו לעם ורצה לזכותם
ולעשותם טובה בעולמו עם חכם ונכון לזען יכירם כל רואיהם כי
הם זרע ברך' אלשי אמת אנשי שם - וכתיב רצונם כ"ה כזה הכית עצות
מרחוק לסבב דרכים להיות עסקם בחכמה ותמיד כל היום יהיו עליה
יקרים והנהיגו וסדר אותם במנהגים נעימים וכנונים וכנימוקים
שקרים וחוקים לזען ולמדו לדעת את ה' מקטנס ועד גדולם ויעמוד
זרעם ושנים קיים לעולם - ומן החקים המחזיקים והמעמידים
החכמה בתוכם היה להיות שבת אחד כולו בהם ומכלי לו חלק ונחלה
בקרקעות ושלא יזא השדה לחרוש ולזרוע ולחפור בורות ולהשקות
השדות וכל זה להיות סבה אליו להזיח עתותיו ע"פ ללמוד חכמות
ולבטן דרכי האל הישרות והמה יורו משפטיו לחייהם בכל מדינה
ומדינה ובכל העיירות ועל כן להיות השבת הזה נכחר הוא זרעו
לעולם אל עסק החכמה והתבונה וכל ישראל היו לריבים לבקש תורה
עניניהם ולהשכים דעתם וללכת אחר עתים ככל אשר יורו אותם
היה מרצונו יתב' שישפיקו להם אחיהם כל אשר יזוהו אותם
חכמות בחסרון חוקם - ומן היסוד הזה באה על כל ישראל האזהרה
כפולה כזה הכתוב בהשחר פן לבלתי עושם ולבלתי התרשל כלל בכל
ענינם - והזכיר להם באזהרה האדמה שאמר כל ימוך על אדמתך
לומר הזרו נוהג בהם כי לכם נחלת האדמה והש"י שהוא מעמית

ירדעיה הוא כחלמו כלומר ואל תחשבו להתגאות כנגדו כשכיל
נחשתכם האדמה כי הוא הגבור - וזכור שזכרת האדמה הוא
לומר כי נריך הוא אלך ע"פ שאתה בעל הנחלה והכל לריבין אליה
שכל מי שאין לו קרקע חפלוים לו כמה כספים לרין הוא רמזים כי
הכל הוא עין הקרקע ואין כל דבר קיים לו לאדם שיחל לבו שיוך עליו
כמוהו - וכעלי הקרקעות הם המגדלים עגלי מרסק וכו' כמורים
חכמים להם תרגולות פטומות ויוני סוכך וגדלים וטלמים וכדרך
מלכי ארץ ושרים ויחיו להם עובדי האדמה מכל אלה כמנהגם החזרו
בני ישראל לעשות כמוןן ללויים - ועל זה נכפלו כמה אזהרות
בכתובים בכמה מקומות שאמרו והלוי אשר בשערך לא תעזבו וזעין
אמרו ואשר בשערך חן כמנהגם שיאמרו על הפתחים חלילה רק לומר
שאין לו נחלת חן בקרקעות כמו לישראל - דיני המזהו ומזוהר
ככתוב - ונהגת מנהג וזכרון ישראל שרין על אדמתן ועליו
על זה נזכר חת הלוי מלשמו ומשה ומונו מעשרותיו כרגלים עבר
על לאו זה חל חן כן מלקות לפי שאין בו מעשה - וכמנהג הזאת
יש ללמוד לכל מכן לטעור ולהטיב אל כל המעשדלים תמיד בחכמת
התורה כי הם המעמידים דת החמות ומחוקים האמונה מרבים שלום
בעולם וחוכים הכריות ומחיים ביישוב המדינה כדרך יחזו כניונו כל
הנריך חכמה שאין להם פנאי לטוט כמזות אחר מחייתם הנה
ובהו וכל העורחנים ומקטע תועלתם ירוחם מן השמים ומלך כחלק
יאכל עונם לעולם הבא :

תנ שכל מי שירצה לאכול כשר בהמה חיה או עוף שיחשו אותם
תחלה כראוי ולא יהיה לו יותר אלא בזכותה ועל זה נאמר
ובחת מבקרך ובצאנך באשר צויתך וגומר - ולשון ספרי מזה
מקודשין בשמיטה חן חילין בשמיטה - כאשר צויתך - מלמד
שנכטוה משה רבינו על השט ועל הגררת ועל רוב אחר בעוף ועל
רוב שנים בהמה - פירוש לא שיהיה כן במשמע הכתוב חלא שחיוני
הזה הוא הקבלה עליו שיהיה כן שגטוה בכל ענין השמיטה כמו שידוע
לנו בספן : ושיעור מקום השמיטה כושט ונקטה ושאר הענינים
ואפי' שלא הזכיר הכתוב בקר ולאן ידענו שהמיה בכלל בהמה
שהכתוב הקיטן דכתיב כפסולי המוקדשים חן כאשר יחלל את הלוי
ואת החיל כן תחללו והעוף גם כן נריך שמיטה דליתקם לבהמה
דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף - אלא שחכמים דקדקו והקבלה
שמסייעתם - דמכיון שהטילו הכתוב לעוף כן בהמה שרובה
שמיטה לרגים שאין בהן שמיטה דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף וכל
כפש החיה אשר כמים שבשמיטת סיוון אחד דילך - ומזהיבן למדו
לומר שאין שמיטה כרגים דכתיב כהן אס את כל דגיהם יאסף להם
כאשיפה בעלונם סני - בין שהן נאספין חיים או אפילו מתים -
וכן כל מין חגס חין לו שמיטה שבהן התוכנס כן לשון אשיפה כמו
כרגים דכתיב אסוף החסיל - ועוד דכתיב רגים או רכיניה קרא
בסוף סדרים השמיטה דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף וכל כפש
החיה הרומשת אלודגים - לכל המורשת אלו חגבים - ועוד
דקשקשים חית להו כנוסין כרגים :

כבר כתבתי בסוף סדר נזכיר דם ובראש אחריות מצות
דכסוי הדם בענין הרחקה שהרחיקה מזנו התורה דסכל
כשר מה שידעתי - וחומר גם כן על צד הפשט כי מצות השמיטה
היא מצותו העגם לפי ש דוע כי מהזוהר יאל דם הנוף יותר ממשחר
מקומות הנוף ולכן נכטונו לשחשו ממש טרם שאכלוהו כי ממש יאל
כל דמון לא נחלל כנפש עם הכשר : ועוד נאמר כשעם השמיטה

השוחט ואוכל וביולות לכל - ולפיכך אמרו גם כן בזה שכל טבת
 שאינו יודע זה אסור לאכול משמשתו והוא האיסור הנקרא עיקור -
 וענינו הוא שבעקרו הק' והוסט עליהם או אחד מהם מחקום סיבורן
 שהן מחוברין בלתי נכשר שעליו נעקרו מעם לגמרי - או אפילו
 לא בעקרו לגמרי אלא שגדלדלו רובן הריו זה אסורה והוא דא' פרוק
 איפרוקי כלומר כשאנו אוסרין אותה כשגדלדלו רובן כלומר כשיהיה
 גדלדלו כאן וכאן דכל שהוא בענין זה אפילו מה שמחבר מהן אינו
 תיבור יפה והרי הן כחשכין בעקרוין לגמרי - אבל אם גדלדלו הסימן
 ככל אחד כלומר שנפסק ונעקר מן הלחי במקום אחד לבדו אפילו
 נעקר ממנו רובו כיון שהעיקור אינו אלא במקום אחד אע"פ שהוא
 הרוב הסימן ולא נאמר ממנו אלא המיעוט מחובר מחקום קיים אותו
 מיעוט מניל וכשירה - וכ"ש שגשיר אותו היכא שהסימן הוא אפילו
 מחובר אל הכשר שבלתי הוא ע"פ שגמס הלחי ויטול לגמרי ומקום
 סיבורו כהוא סיבור הכשר עם הסימן מניל - נאמר שהעיקור אוסר
 הוא בעקרו הסימנים בהרבה מקומות הנה והנה ברובן - אבל
 בכל ענין במקום אחד אין העיקור אוסר - ועיקור זה שאמרנו אינו
 עושה ההבדלה שרפה - אבל כך למדנו מפי השמועה שסימנים
 עוקרים אינן בני שחיטה כלומר שמוצא השחיטה לא היתה בסימנים
 שהם עקורים - ולפיכך השוחט בסימנים עקורים הרי הוא כאלו
 לא שחט וכאלו מתה בהמה נאליה שהיא נכלה - ועוף חף על פי
 שהשחיטה בסימן אחד כמו שאמרנו כל זמן שנעקר האחד קודם
 ששחט האחר אין השחיטה נעדר אותו ואסור - כך למדנו מפי
 השמועה :

ואלו חמשה הלכות שזכרתי שהן שיהיה דרסה חלדה הגרמה ועיקור -
 צריך כל אחד מישראל לידע אותם ולהיות בקי בהם קודם
 שישחט - וכל שאינו בקי בהם ושחט אסור לאכול משמשתו ואפילו
 נשאל אחרי כן ואמר בריא לי ששחטתי בראוי אין שומעין לו כלל - וגם
 כן צריך לדעת כל הרובה לשחוט ענין בדיקת הסימן שהזכירנו חכמים
 לבדוק אותו עם הצפורן ועם הכשר וכשגש רוחותיה של סכין - ואם
 נדגש בו פניו אפילו כל שהוא השחיטה אסורה - ומותר לשחוט
 בכל דבר שחוקר יפה ואין בו פגמה כלל - ולא נמצאת הסימן פגומה
 אחר השחיטה נאמר שבעור כפגמה והסימנים נשחטו בסכין פגום וזה
 נאמר היכא שלא נשברו עצמות בלוחות סכין אחר שחיטה כלומר שלא
 נגע הסימן בדבר שאפשר לו שיגמס בו - אבל אם ידענו בוודאי
 שנגע בסכין אחר שחיטה כדבר שאפשר לו להפגם בו תלין פגמתו
 בלוחות דבר - וכל זמן שיסתפק לנו אם נגע בדבר הפגום אותו אם
 לאו תלין בעור - והו הנראה יפה כפגומתא דרב הווא זרב חסדא
 בענין זה בריש ע"ק דחולין - ודין מה שאמרנו ע"ל שכל המצוי אצל
 שחיטה מחוקין אותו שהוא מומחה ואפילו הוא בענין אין אנו
 צריכין לבדוקו דסמכין אחזקתיה - וכן המפרשים שאמרנו שם
 ושם בפנינו בודקין אותו - ויתר פרטי המצוה מהבארים במשכת
 חולין בפרקים ראשונים (י"ד מסימן א' עד כ"ח) - ונודגת מצוה
 זו בכ"ט ובכל זמן בזכרים ובנקבות שאף הנקבות מותרות שלא לאכול
 מבמהת מיה ועוף אלא אחר שחיטה הראויה ודשות יש להן לשחוט
 ושחיטתן כשירה לכל אדם אם ידעו הלכות שחיטה ובקיות בהן -
 ואפי' שחיטת הקטנים אחר חכמים שכשירה כל זמן שאדם גדול נדק
 בהלכות שחיטה רואה אותם שומעין בראוי - אבל הזכירנו חכמים
 שלא נמסרו להם לשחוט לכתחלה לפי שהם מועדים לקלקל ופני
 מיעוט דעתים וימצא הפסד בדבר - ועוד על זה ולא נזכר מלאכול

מן הצואר ובסכין בדוק כדי שלא נצטר בעלי חיים יותר מדאי כי
 התורה התירן לאדם למעלתו לזון מהם ולכל צרכיו לא לצערם
 חנם - וכבר דברנו חכמים הרבה באיסור צער בעלי חיים ככח
 מצוה וכתבתי אס הוא איסור דאורייתא והעלו לפי הדומה שאיסור
 דאורייתא : מדוני המצוה מה שאמרנו ע"ל ה' דברים הם
 שמפסקין השחיטה הם ארבע אחד מהן בשחיטה - ולא הן -
 שהייה - הרסה - חלדה - הגרמה - ועיקור : ענין שהייה
 הוא כגון אחר שהתחיל לשחוט הוסט וקודם ששחט רובו פסק מלשחוט
 אם שהא בהפסקה זו כשיעור שחיטה אחרת שחיטתו פסולה -
 (פירוט כדו שחיטת העור והסימנים של בהמה אחרת כמותה - וכדי
 שחיטת בהמה דקה לעוף) - ויש מחמירין אפן השיעור אלא כדי
 שחיטת רוב הסימנים בהמה - ורוב אחד בעוף - אבל השוחט בסכין
 רע אפילו הולך והביא כל היום כולו שחיטתו כשירה - וזלתי אס הולך
 והביא אותו אחר ששחט בהמה רוב ס' אחד לבד שאם בלוחות המיעוט
 הנשאר ממנו הולך והביא סכין רע כשיעור שהייה שחיטתו פסולה -
 וענין הדרסה הוא מי שדרס הסכין בעת השחיטה כמו שחמירין
 הצינו כלומר שלא הולך והביא הסכין בענין זה שחיטתו
 פסולה :

וענין חלדה הוא כמו שקבלנו ששעשה שזחטין צריך לעמוד בסכין
 מנוחה ומפני כן אמרו ע"ל שאם הטמין הסכין תחת סימן
 האחד ושחט השני או אפי' טמן אותו תחת העור ושחט הסימנים - או
 אפילו תחת המזר המסובב או אפי' תחת מטלית דבוקה הרבה בצואר
 השחיטה פסולה - אבל אם חינה דבוקה הרבה חינה כפסלת בכך :
 וענין הגרמה הוא שקבלנו שאע"פ שהשחיטה היא מן הצואר הגבולין
 ידועין הם בצואר שהשחיטה כשירה בהן - ולא למטה מאותו
 גבול - ולא למעלה - וגבול מקום השחיטה בקנה הוא משיפוי
 כובע ולמוצה עד ראש הכנפים הקטנים של ריאה לא עד עיקרון של
 כנפים מחוברים בריאה אלא עד ראשן - ושיעור זה הוא כל מקום
 מן הצואר שהבהמה שושפת אותו כשגעת שהיא רועה כדרסה בלא
 אוסר - וכחשט וניח למועלה כדי תפוש יד - ולמטה שיעורו
 עד המקום שהושט נשעיר כלומר שיעורם שם פרוצות פרצות כדמות
 הכרם - ופי' תפישת יד יש אומרים שהוא כדי ג' אצבעות - ויש האומרים
 כדי שיתפוש כשתי אצבעות משני צדי הצואר וזהו שיעור רוחב הצבע
 ושיעור זה הוא כבהמה וחיה אבל בעוף הכל לפי גודלו וקטנו -
 ואמרנו כגמרא שמי שהתחיל לשחוט במקום שחיטה בקנה ושחט שליש
 ואחר כן הוליד הסכין ונתקף השחיטה דהיינו למועלה משפוי כובע וחתך
 בו שליש ואח"כ חזר הסכין במקום השחיטה ושחט בו שליש שזו השחיטה
 פסולה דלעולם בעינן שיחא רוב מיתת הבהמה בשחיטה - וכשגעת
 יציאת החיות ממנה דהיינו שליש אמצעי שהיה או רובו בשחיטה -
 כל שהיא כן כשירה - בענין אחר פסולה - וענין זה של הגרמה
 אינו נמצא כי אם בקנה ולמעלה מן שפוי כובע דאילו למוצה מן
 לכנפי ריאה נקובתה שם כששזולא שייך ביה דין הגרמים שליש כלל -
 כל מי שאינו בקי בארבעה דברים אלו מהן פוסלין השחיטה אינו ראוי
 לשחוט ואם שחט אסור לאכול משמשתו - ואפילו אם אחר ששחט
 שאו אותו אם נזכר בהן ואחר הין הין אין ממש בדבריו דמכיון שלא ידע
 אותן מתחלה שחא ששע בהן ואינו זכור כלל - ובמלכד ארבעה
 דברים אלו שזכרנו שצריך כל שחט לדעת חייבונו חכמים ע"ל עוד
 לדעת דבר חמשי ואע"פ שאינו מהלכות שחיטה עניניו שעינין זה תמיד
 יבוא בשעת שחיטה והבהמה נעשית כבינה כדבר ואם לא ידע אותו

ספר החינוך מן ספר במדבר פרשת ראה

בשר הבמה או חיה או עוף שאירע בהן אחד מן החמשה פסולין שזכרנו
או משחטנו כבסקין שאינו בדוק בטל יגעה זה מלכד שעל על לאו דלא
תאכלו כל נבילה לוקה באכילת כזית זמם . וכמו שכתוב בסדר זה
בע"ה . וכן אהרן וכל בניו שני דחולין כל שנפסלה בשחיטתה הנבילה .
כלומר כל מין שנפסלה הבהמה במקום שחיטתה דהיינו הסמינין כגון
שאירע בהן אחד מן החמשה פסולין שזכרנו או שחטן כסקין שאינו
בדוק הרי זו נקראת נבלה . וכל שחיטתה כראוי ודבר אחר גורם
לה להפסל הרי זו טריפה כלומר אם לא אירע שום פיסול בענין
השחיטה כבדקת הסכין ובסמינין אלא שדבר אחר גורם לה להפסל
כגון שנטרפה באחד מן חמשה הדברים שזכרתי למעלה
בפרשת חם כסף תלוה במנות שלא לאכול הטריפה הרי זו נקראת
טרפה . כלומר ולוקין על זה ממש טרפה ואע"פ שבשניהם חלקות
איכה נקאלן מיניה לענין התראה . וזה שנינו כל שנפסלה
בשחיטתה נבלה אין הענין שערך הנבלה הנזכרת ככתוב בתורה
המתנבלת בשחיטתה דודאי נבלה כמים תקרא הבמה שמתה מאליה
מחמת חולי או באיזה ענין שתמות . אבל בעל המעשה באל ללמד
שכל שלא נשחטה בראוי כמתה מאליה היא חשובה :

הנב שנינו עליו שלא לאכול אחר מן החי כלומר אחר שחנתך ומעל
תיים בנידוני חיועל זה כאשר ולא הוצרכו הנפש עם
הבשר . וזהו אחר מן החי . ואמרנו במסכת חולין אכל אחר מן
החי וכשר מן החי לוקה שמים לפי שיש על זה שני לאוין האחד זה
שזכרנו . והשני ובשר בשדרה טרפה שהיא לא תעשה באוכל
בשר מן החי כמו שכתבתי בפ' חם כסף תלוה במנות שלא לאכול
הטרפה וכפלה החזקה באחר מן החי במקום אחר מן התורה
בפרשת נח שחמיר יאך בשר בנפשו דבור יא ראוכלו .
בושרו המזוה כדי שלא נלמד כפשיטתו כמדת האכריות שהיא מדה
מוגנה ביותר וכחמת שאין אכריות בעולם גדול ממי שיחנתך אחר
או כשר ומעלי תיים בנידוני חיי לכניו ויחללו . וכשר כתבתי כמה
פעמים התועלת הגדולה בקבוצתו המדות הטובות ובתרחק מן
הרעות כי הטוב ידבק בטוב והאל הטוב חפץ להטיב ולכן יצוה עמו
לכבוד טובו וזהו דרכי כרום הולות על כל דהפסד . מודוני המנוה
מה שאמרנו ו"ל שאיסור חכך מן החי נזהר בהמה חיה ועוף כשהורים
אכל לא בטמאים . ומה שאמרנו שאחד אחר שיש בו כשר וגידין
ועצמות כגון הירגול ואחד אחר שאין בו עגס כגון הלשון והכבס
והטחול והכליות והלב וכיוצא בהן באיסור זה . אלא שהאכר שאין
בו עגס בין שחנתך כולו בין שחנתך חלקו הרי זה אסור
נוסם אחר מן החי . והאכר שיש בו עגס אינו חייב
נוסם אחר מן החי עד שיפרוט ככרייתו כשר וגידין
ועצמות . אכל אם פירש מן החי הכשר כלכד חייב ממש טרפה כמו
שביארנו ולא חסום אחר מן החי . האוכל מאכר מן החי כזית לוקה
עליו ואפילו אכל אחר שלם אם יש בו כזית חייב פחות וכזית פטור .
חנתך מן האכר ככרייתו כשר וגידים ועצמות כזית ואכלו לוקה אע"פ
שאין בו בשר אלא כל שהוא אכל אם הפריד האכר אחר שחלשנו מן
החי והפריש הכשר מן הגידין ופון העצמות אינו לוקה עד שיאכל כזית
מן הכשר לכדו ואין העצמות והגידין נוצרפין בו למית מחמת
שנייה ברייתו . חלקו לאכר זה ואכלו מעט מעט אם יש בוה שאכל
כזית כשר חייב ואם לאו פטור . לקח כזית מן האכר ככרייתו בשר
גידין ועצמות ואכלו אע"פ שחלק בפיו בשנים קודם שבלעו חייב לפי
שכן דרך אכילה . תלש אחר מן החי ונטרפה בנטילתו ואכלו חייב
שמים חסום אחר מן החי ומשום טרפה שהרי שני האיסורין באים
כאחד . וכן התולש חלב מן החי ואכלו לוקה שמים חסום אחר מן

החי ומשום חלב . תלש חלב מן הטריפה ואכלו לוקה שלש . בשר
המדולדל בהמה ואחר המדולדל זה אם אינו יכול לחזור ולחיות
אע"פ שלא פירש אלא שנשחטה אסור ואין לוקין עליו . ואם מיתה
הבהמה רוחין איתו כאילו נפל מחיים לפיכך לוקין עליו משום אכר
מין החי אכל היכול לחזור ולחיות אם נשחטה הבהמה הרי זה מותר .
אם נשחט אחר מן מן החי או מעכו או דכו כגון הכבס שמעך חותך
או נתקן הרי זה אינו אסור מן התורה שהרי יש בו מקצת חיים ולפיכך
אין מסריח ואע"פ כ' אסור לאכול מנוכה שנהגו ישראל מקדש שהרי
הוא דומה לאכר מן החי . עגס שנשבר אם היה הכשר חופה רוב עכו
של עגס הכשר ורוב הקף הכשר הרי זה מותר ואם ילא העגס לחון
הרי האכר אסור וכשיחוש הבהמה או עיפו יחנתך האכר ומקום
השכר מענין שליכנו והשאר מותר . גשבר העגס והיה הכשר חופה את
רובו אם היה חותנו הכשר מרוסם שנתאכל ככשר שהרופא גוררו .
או שהיה הכשר שעליו נקבים נקבים או שנשדק הכשר או שנגרד כיוון
טבעת או שנגרד הכשר מלמעלה עד שלא נשאר על הכשר אלא
קליפה או שנתאכל הכשר מלמעלה וכל העגס שנשבר עד שנוצח
הכשר הזופה אינו מנוגע בעגס כל אלו מותרין לאיסור עד שיירפא
הכשר . ואם אכל מכל אלו מין חיות ומכח מדרות . המוציאו
למעי הבהמה וחנתך מן הטחול ומן הכליות וכיוצא בהם והחיות
החתיכות חנתך מן מעיה ואחר כך שחטה הרי אותן החתיכות
אסורות משום אכר מן החי וחף על פי שהוא חנתך מעיה .
אכל אם חנתך מן העובר שחמיה ולא הוציאו ואחר כך שחטה הרי
חתיכות העובר מותרות הוציא ולא יא . ונהגו איסור זה בכל
מקום ובכל זמן בוברים ונקבות ובעבר על זה ואכל אחר מן החי
או כזית ממנו כגון שזכרנו חייב מלקות . וחלת אחת מן ה' מנות
שהן על כל בני העולם בכלל אכל מ' ממלקוים בפרטי המנוה בין
ישראל לשאר האומות והכל כמו שכתבתי בסדר וישמעיתו סיון
כ"ו . וען הדומה שחמיוכ לשאר האומות באכר מן החי בין
בטורים בין שחמיוכ וכן הורה זקן :

תנג להביא אל בית הבחירה ולחקור שם מה שכתבתי בפשיטתו
בשחטת ואשם ועולה ושלמים . ואע"פ שהבהמות הם
בזוה לארץ חזקה עלינו להביאם אל המקום הנבחר ועל זה נאמר
רק קדשין יאשר יהיו ריך וגרדיך תשא ובארת . וחף ע"פ
שבחתינו מנוה להקריב כל קרבן בבית הבחירה כמו שכתבתי בסדר
זה אע"פ כהא לנו מנוה מיוחדת על קרבנות מנוה לארץ . וכן
כא שפטי רק קדשין אינו מדבר אלא בקדשי מנוה לארץ . תשא
ובאת שחייב בטוב הבאתך עד שיהיה לבית הבחירה וישם אחריו
מה המיוב הוא כחשאת ואשם ועולה ושלמים . ואכשר כחומר
שכת יחידה לט מניה בקדשי מנוה לארץ להזכירו עליהן מפני שהורח
בהן מרובה וקדשי הארץ שהם קרובים אל הבית יותר . אכל
הרמ"בן ו"ל כתב שכל הקדשים בין בקדשי הארץ או של מנוה לארץ
הכל ינוה אחת היא ולא ינוה שתי מנות . ואע"פ שהחנות כי
בספרי נדרש לקדשי מנוה לארץ אין זה באמת רחיה לעשות שמו
מנות . וכמו שכתבתי בסדר ג' דרשוהו ו"ל בענין אחר שחמיו
סם רק קדשין אלו התמורות . אשר יהיו לך אלו הולדות . וגרדיך
זה נדר . תשא ובאת יטל יכניס לבית הבחירה וינוגע מהם מים
מוהג בעולה כך חתה כוהג בתמורה וכדרך שחטה טיהבאלמים כך
חתה כוהג בולדי שלמים וכחמורתן . כל ענין מנוה או חנתך מנות
ג' שבקדש זה ושם אחד לשתיין אין צורך להאריך בה הדבור .
שחמיו

תנז שנתענו שלא תוסף בתורה שכתב ולא בתורה שכתב על
 ועל זה נאמר לא תוסף עליו . וכי ידעיה התוספת .
 כתב הר"מ כגון חכמי המורה שכתב עוף החלם אומר מן התורה
 זה הוסיף על דברי הקבלה ספר קבלנו שפי לא תמלא גדי שספר
 בהמה ומיה נאסרו להמלא בחלב אבל לא בסר עוף . וכן חס הורה
 שכתב חיה עותר בחלב עובר משום לא תגרע לפי שהגורע הוא
 שכן קבלנו שספר בהמה ומיה בכלל האיסור ע"כ . ורובי הוסיפו
 פירוט ולא שייך לא תוסף כלל אלא במלות עשה והענין הוא לפי מה
 ששיעור יאמי ופי' מורי"ח כגון מי שמתחטט טבילין כשרין כראשו
 או כריו וכן העושה חמץ טופפות בתפילין . וכמו ש' הטובל שני
 לולבין כשרים טרדו וכל כיוצא בזה . וכן הוסיף בסוכה אחר החג
 כוונה לעשות חלות סוכה אפי' שיועד שבער זמנה שאין עוברין
 משום כל תוסף אלא כמובין לעשות המזוה : וכן הטובל לולב אחר
 החג ומוסין לנשות בנהמזוה עם היותו יודע שבער החג וכן הוא
 בגמרא בראש השנה פרק ראוהו כ"ד דזסיק התם אלא אחר רבא
 לנא ת לא בעי כוונה . כלומר שנותן אף לריכות כוונה .
 לעבור כוונתו לא בעי כוונה . שלא כוונתו בעי כוונה . אבל
 הטובל לולב החג אפילו מזה שמעוים ביום על דעת לנאת כל פעם
 ופעם אף כן כל תוסף . וכן התוקף שופר ביום ראש השנה ואפילו
 כוזה פעמים וכן כל כיוצא בזה . ואין צריך לומר שהטובל לולב
 פסול וכן אף אגד עיון מין פסול דהולכת דקרוזו לן אף צריך
 אגד שאין כאן טעם כל תוסף . זהו כלל הדברים שבגין איסור
 זה שהענין מורי"ח נדבריו הגמרא אחר יגיעה רבה . ואתה כתיב
 תוסף ותכל יגיע כפיך גם אתה אשריך וטוב לך :

בשרשי המזוה כי האנוה חותנו על התורה כ"ה בתכלית
 השלימות וכל יגיעו וכל ציוויהם שלמים וטובים והתוספת
 הן חסרון וכל שכן הגורעו זה דבר ברור הוא . ריני המזוה
 כחוסת מהדרין וכיון כן בחוסת ראש פשנה פרק ראוהו כ"ד וגם
 בגירובין דברו בענין שפרק המזוה תפילין . וגוהג איסוריה
 בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והוסיף במלות
 כגון עושה חמץ טופפות בתפילין או עושה שני תפילין כשרים עשוין
 כק"ס בראש . וכן הטובל שני לולבין טרדו וכל כיוצא בזה .
 וכן הוסיף בסוכה אחר החג או הטובל לולב כוונה לעשות המזוה
 ואפי' שיועד שבער זמנה עובר על לאוזה וחיוב חלקות וכעדים
 והתראה כמו שידוע בכל מקום :

תנה שנתענו שלא לגרוע דבר מזה שמייכתו התורה השלימה
 וגלזה נאמר ולא הגרעו מבנו . וכי ידעיה זה האיסור
 כגון מה שאמרנו ל' ספרק ג' גוראש הפכה שאם נתערב מדי היתן
 טוהנה אחת עם דם היתן מתן חמץ רבי אליעזר אומר
 ונתנו כמתן חרבע . ר' יבועש אומר ונתנו כמתן
 אחת שאם אחת נתן כמתן חרבע עובר על כל תוסף
 ויגעה יגיעה . וכשאתה כותב כמתנה אחת ח"ע שאתה עובר על
 כל תגרע אף אתה עושה יגיעה ע"כ . ידענו מזה שדרך וכל
 כיוצא בזה הוא לאו דלא תגרע . בשרשי המזוה בענין שאמרנו
 במלות כל תוסף הקודמות לה ויתר כל יגיעה כמותה :

תנו שלא שנוע כבואת עתכא בשם ע"א כלומר שלא כשאלהו
 ונחקרוהו על אום או מופת שיתן על כבואתו כמו שאנו עושין
 כותכא בשם ע"א אבל כנתענו וזן הכר כמותו בכל פושג
 וזוה . ואם יחוק כד בתקניי כו' העושה ידוע שמייכתו התורה
 והוא לא ימנו כתיקו ועל זה נאמר לא תשבע אל דבריו הנביא

הוא . בשרשי המזוה לפי שהטעות נמלא אבל בני אדם תמיד
 ושכלם אינו ברוא לבוא עד תכלית האמת בדברים ותחום התורה כי
 אולי מתוך הטעות המכויכות ואריכות הדבור והיכוות עם הזר דובר
 שקרים המתכבא בשם ע"א יתפתה האדם לדבריו ואף כי לא יתפתה
 הלוי אולי יפקפק בלבבו אפילו שיגה אחת להיות טוס סרד בסוכו
 ואפי' שידענו שאין תקומה לדבריו רק לזעה כי האמת יורה דרכו
 ויעיד על דבריו הנביא הוא כי שקר בפיו ח"ע פכ חסם התורה עלינו
 לכל גאבד אפילו טעה אחת מכל ימינו כבקפקו בחמסה הרעה
 היא . וריני המזוה ספרק"א מסי' דרין (ה' ע"א ח"א) .
 וגוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ושמוע אל
 הנביא המתכבא בשם ע"א כגון שהאריך עמו בדברים או שאל
 ממונות או מופת עבר על לאו זה אבל אין לוקין עליו לפי שאין
 בו יגיעה :

תנו שנתענו כמו כן שלא להטות אף לדבריו מוסית ולא לחבב
 אותו כשום דבר . ויגין מוסית הוא מי שמוסית אחד ונכני
 ודאל ללכת לעבוד ע"א כגון שישב לו שולת ע"א וישכחה לו כדי
 ש"ן אחרים ויעבדה וילא מתת כפיה בסוכה ועל זה פל' לא תאבה
 לו . בשרשי המזוה כגנין הכתוב במזוה הקודמת לה .
 ודיניה והנהגתה בכל תגיד עליה הכרתה :

תנה שתהיה שאת המוסית קבועה בלבבו כלומר שלא קבל
 כטוירת הנקמה ממנו על כל הרעה אשר תשם לעשות ועל
 זה נאמר ולא תשבע אליו . כלומר אל תהי כשמוע אליו להעביר
 עלך כטוירת נקמתך עונו . וכן אמרנו ל' ספרק"א פירוט זה הפתו מכלל
 שאמר כישראל עובד מעוה עמו . ותרנוס הוסיקלום משבך תשבך
 מה די בלבך עליו . יכול אתה עושה לזה המוסית גם כתי' ולא
 תשמוע אליו . בשרשי המזוה בענין שתי המלות הקודמת שהכל
 להרסיק כל ענין ע"א לכלתי הפסלה בשום ענין . ודיניה
 כסבידרין ושאר כל ענינה כמותן :

תנש שנתענו מוסת שלא להטיל המוסית כשיראו בנקבת מות
 ואבוד . ועל זה נאמר ולא ההוה עיניך עליו . וכן
 אמרנו ל' מכלל שנאמר לח תעמוד על דם רעך . יכול אף אתה עומד
 על דמו של זה ת"ל ולא תחוס עיניך עליו . שורש המזוה כתוב
 בקודמת שכלות על מוסית וכל ענינה כמותן :

תס שנתענו מוסת שלא לטעון דבר על זמית בעד המוסית ואפילו
 יודע לו זכות ולא ילמדנו ולא יזכרו עליו ועל זה נאמר ולא
 תחמל . וכן אמרנו ל' לא תלמוד עליו זכות . וענינה כמו
 האחרות שזכרנו בסמוך :

תסא שלא יתרוס המוסת מלמוד מוכה על המוסית אבל ילמדוה
 עליו ועל זה נאמר ולא הבסה עליו . ואמרנו ל'
 בפירוט לא תכסה אם אתה יודע לו חובה אף אתה רשאי לשתוק .
 כל ענינה כמו בחברותיה השנוכות לה . ומרוב אהרות אלה על
 המוסית יס' לי לבין שנותרוגס יזוה עליו לשנוגס כן אפילו
 הרשעים כשאר עבירות אחר ראותנו שהשחיתו והתעונו יגיעיהם
 עד שאין תקוה בהם ולא ישמעו לקול מורים אבל יזכו דבריהם
 ולחלום לא יעו אף אבל להזיקם נוגמת פניהם הנה אלה רשעים
 שהיו דוד אומר עליהם הלא מנאין ה' אשנא ובתקומוסין
 חתקוטט :

תסב שלא נסית אחד מוסר אל לעבדות חלילים והעושה כן נקרא
 מוסית וע' נאמר בסוף הפרשה של מוסית ולא יוספו
 לעשות

קדונו של שבת • אכל אס לא הודו וכו' של שבת אינם נודוין כדון
 עיר הנדחת אלא כיחידים שהם נסקלים ומנוכס ליורשיהם שנאמר
 יושבי העיר • ולא כפר קטן ולא כרך גדול • ופחות מנחיה כרך
 קטן ורובו של שבת כרך גדול • ודין ערי מקלט • וכן ירושלים
 שאין נעשית עיר הנדחת • וכן עיר שהיא כפר (פי' ארץ העמים
 הסמוכה לה) אינה נעשית עיר הנדחת • ודין היאך עושין אותה
 עיר הנדחת • והנהראות שזולחין לה על ידי שני תלמידי חכמים
 ומה שאמרו בענין רחובה • ומה שאמרו בכבשי נדיקים שבתוכה
 שלא הודמו עמה • ודין הקדשות שבתוכה • ודין פירות דקלים
 שבתוכה • ודין נכסי חנאי עיר אחרת שבתוכה או נכסי עיר
 הנדחת שבמקום אחר • ויתר פרטיה במסכת סנהדרין (הל' ע"ג
 פ"ד) • ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם המושפט ובזמן שישראל
 על ארמתן וזכית דין הגדול של שבטים ואחד במקומן שאין דנין עיר
 הנדחת אלא כב"ד הגדול • וזאת מן המצוות המוטלות על הזכר
 ויותר על הסנהדרין ואם עברו על זה כגון שידעו על אחרת מערי
 ישראל שראוי להעשות עיר הנדחת ולא עשו כה דין בטלועשה זה
 ועונשם גדול כן תתפשט רעתה בעיריות אחרות :

תסה • שלא לנכות עיר הנדחת לעולם • ועל זה נאמר והיתה
 תר עורב לא תבנה עור • שורש המצוה בענין
 מה שכתבתי לעיל בסדר זה כשריפת עיר הנדחת • דיני המצוה
 מה שאמרו ז"ל כפי' לא תבנה שאין כוונן אותה לעשותה חדישה
 דהיינו בתים כמון שהיתה • אכל מותר לעשותה גנות ופרדסים •
 ויתר פרטיה מנאריים כפרק עשרי עטנהדרין • ואיסור זה נוהג
 בזכרים ונקבות כוונן שדין עיר הנדחת נוהג והוא כוונן שישראל
 על אדמתן וסנהדרין וישיבים במקומם כמו שכתבתי למעלה :

תסו • שנמנעו מליהנות ולקחת דבר ממונן עיר הנדחת ועל זה
 נאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם • וגם בכלל
 הלאו הזה גם כן כל דבר ע"א כמו שכתבתי למעלה בסדר זה והיה עקב
 באזהרה אחרונה שבסדר כשישן תל"ה • וכה כתבתי משרשי
 מצוה זו וכל ענינה שזה :

תסז • שלא להתגודד גופנו כמו שיעשו עובדי ע"א ועל זה נאמר
 לא התגודדו • וככלל לאוזה במלה אחרת שנאמר
 זשרט לנפש לא' חתנו בבשרכם וגו' • וכמוכס יבמות
 אמרו ז"ל לא תתגודדו לא תעשו חבורה ושם נאמר עוד לא
 תתגודדו מיכתי ליה לגופיה דאמר רחמנא לא תעשו חבורה
 ושם נאמר עוד לא תתגודדו על מנת וכמוכס עמות חירוי ז"ל
 שדרישה ונדירה דבר ר' הוא • ושם נכתב שישורט על המנת כין
 ביד כין ככלי חייב ועל ע"א ככלי חייב כיד פטור שכן היה מנהגם
 לפני ע"א ככלי וכענין שכתוב ויתגודדו כמשפטם בחברות
 וזכרותים • וזכרונקוס לפי הגרסה מדברי רבותינו שאין חייב
 הלאורק במתגודד על מנת או על ע"א אכל המתגודד בלא טענה או
 זותין כעם על ביתו סנפל או על ספיכתו שבעה ח"פ שהוא דבר
 מוחם ביותר ומכוער ואסור חין חייב הלאו על זה • משרשי
 החמה כדו שלא נעשה כנו שום ענין בעולם דומה לעובדי ע"א וכענין
 שכתבתי בלאו דהקפת הראש בסדר קדושים תהיו • וכמענינו
 הגדירה על מנת כילא יאות לעם הנכחד בעלי חכמת התורה
 היקרה להצטרך בדבר מועשה האל דק על הענין שזיכור כ"ה
 להצטרך כו • וזון הטעם שכתבתי בסדר אמור אל הכהנים המצוה
 דהאזנה • אכל שנסחית גופינו ולקלקל עצמינו כשזיכור לא טוב לנו
 ולא דרך מכונים ואנשי בינה דק מועשה החון הנשים השחנות וחסידי

דעת שלא הבינו דבר במעשי האל ונפלאותיו • והרע כן ז"ל כ' מלאך
 סוף לרבותינו באקרה להתאבל על המת יותר מדאי • מדעי
 המנוה ע"ש רבותינו ז"ל שהשורט על מנת חייב על כל שריטה ושריטה
 מלקות ח' והוא שהתרו בו על כל אמת ואמת • והשורט שריטה
 אחת על חמשה מתים חייב חמש מלקות • ויתר פרטיה בסוף סדר
 מכות • וכתב הרמ"ב ז"ל כי עוד דרשו ז"ל בכלל אזהרה זו שלא
 יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג במנהג ח' וזה נוהג במנהג
 אחר מדבר זה גורם למחלוקת • ולשון לא תתגודדו כלומר לא
 תעשו חבורות חבורות כלומר שתהיו חלוקים אלו על אלו • וממורי
 י"א למדתי שאין חיסור זה אלא בחבורה אחת שחלוקים קצתם על
 קצתם והם שוים בחכמה שאסור לעשות כל כת מהם כדבריו
 שזה גורם מחלוקת ביניהם • לא ישאו ויתנו מדבר הרבה עד שישכימו
 כולם לדעת ח' ואם ח' אפשר כן יעשו הכל כדברי המחמירים אם
 המחלוקת הוא על דבר שהוא זון התורה • אכל בשני בתי דינים
 חלוקים וכן שוין בחכמה לא נאמר על זה לא תתגודדו והביאו
 רמב"ם ממועשה דמוכס חולין שאמרו שם נפקי שיפורי דרכו ואסרי •
 ונפקי שיפורי דמונאל ושרו • ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ונקבות ועובר על זה ושרט שריטה אחת בכל מקום שנזכרו
 על מנת או לשם ע"א חייב מלקות :

ספר ההינוך מן ספר דברים פרשת ראה

כן תחשבו לאו חינוך לעיקרו ונלמוד מזה שאלה הארבע הארבעות שיש להם

כבר כתבתי כמה פעמים כי משרשי הנוחות שהמקצנו התורה מהתקרב אל הקדש וכוונתו בקצוה הוא כדי לתת תורה וכוונתו העניינים האלה אל לבנו ולתקן בענינינו לחזק יתעורר רוחנו ויהיו רעיונונו וירך לבבנו ויתחדש בנו רוח נכון בבחינו לבקש סליחה על עונותינו ומתוך כך יעתר לנו האל ב"ה ויושיענו ויכל צרותינו ויהיה טובים . ואף גם זאת לטובה זו כתפדת שרטה . ודיני המצוה בחוסכת בכורות . ונהוג איסור זה בזכרים ונקבות בכל עוקם וככל זמן . ש"ע"פ שאמרו זכרונם לברכה שבזמן הזה אין מקדישין כמו שכתבתי בראש סדר בחקתי . וכל מקום מי שהקדיש בהמה לקרבן קדושה חלה עליו דין קדשים יש להשיג שהטיל בה מום ואכל מוחכה עובר על לאו זה ואיוב . ונקלת משום זה וכשאלו מונע כוית ויש עדים והתראה :

תע לבדוק בסמיני העוף ועל זה נאמר כל צפור טהורה תאכלו . וכן אמרו בספרי כל צפור טהורה תאכלו וזו מנחת עשה . כל עין נזוה זו שרטה ודיניה וכאילו עוקם נהגת ובחיה זמן הכל כתבתי בראש סדר ויהי ביום השמיני בענין בדיקת סמיני בהמה וחיה ודגים וחגבים שדין כולם שום . וגם שם כתבתי "בן" ל יחלוק עם הרמ"ס ז"ל כהשכו הסדיקה בהמה ובשאר המינין מצות עשה והוא סוכר שלא כל אלה ליתן עשה ולא תעשה לאוכל מן הטמא . וגם באותו סדר כתבתי בסמיני העוף קצת ממה שמעתי בהן מרבותי י"א וקצתו משם **תע** שלא לאכול משרץ העוף כגון הסוסים והדבורים וסליועיות חולתים ומינים אלו ועל זה נאמר וכל שרץ העוף טמא וגומר . ולשון ספרי ז"ל שרץ העוף יגוער מצות לא תעשה . ודיני מנחת האסרה התורה העשות הטמאים והזכרים כפירוש לפי שם חופשים וכמו שכתבתי בארוכה בסדר ביום השמיני במצות שלא לאכול עוף טמא בסמיני קס"א . כשאר וכל שאר העופות בחוקת היתר הנירך הכתוב לאסור שרץ העוף להודיענו שאינו בכלל המותרין וא"ע"פ שהסמינים של טהורים חקובלים ודועים הם לנו או נאמר כי עוהיות שרץ העוף מין בפני עצמו הולכין לאסור ככדוש . והנה בסדר ביום השמיני אמר ואת אלה תשקטו וזו השרץ וכן אמר וכל שרץ העוף נתייחד בהם לאו כי עוף ושרץ עוף שני עניינים הלוקים הם לגמרי . משרשי המצוה הבאות באיסור המאכלות כתבתי וזה שכלל בחשכתי פרשת אש כסף תלום באיסור טריפה וקחנו מום . ודיני המצוה בחוסכת חולין . ונהגת איסור זה בכל עוקם וככל זמן בזכרים ונקבות ועובר זה ואל כל כוית משרשי העוף חן שאכל שרץ אחד מן העוף כולו וא"ע"פ שאין בו כוית . מינין שאכלו כולו וא"ע"פ הוא כעדשה חן שאכל עונכה כוית וא"ע"פ גדול מיה חלקית וכבר הארתי בביתור איסור שרצים וחונד איסור כרים בסדר ביום השמיני כי שם מקומו :

תע שלא לאכול מן הבהמה חיה ועוף שחזו מאלהין ועל זה נאמר לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בישעריך ההננה ואכלה או מבר לגברי וכבר הארתי למעלה בסדר זה בטעות שחיה הכלל שאמרו ז"ל דכל שנסבלה בשחיטה תהיה תרף גם כן נבלה . וענין טוהא זה כתב גם כן ביום השמיני במצות שלא לאכול דג טמא וזה מצוה בפני עצמה . בושרשי המצוה מה שכתבתי באיסור טריפה בספק תלוה ע"ש . בדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שנסבלה הראויים לגר היא קרויה נבלה ויש חיים באכילתה . אבל נבלה שאינה ראויה לגר כלומר נבלה משרפת חן חיים באכילתה

ומפני זה השרץ שכתוב למור לגר פתנה ללמד זה שאם כן אין צורך ללמדנו למי כתוב שיש לנו . ואף צינור שם להתייר כהנאה

שכבר כתב במקום אחר וחל נבלה וחל טריפה יעשה לכל נבלה . ויחלק למדו ז"ל למדו דין מותן טיבם לפנים ויתר שידענו כזה שצורה לא תאסור ותחיים כי אם על אכילת הדברים שראויים לאכילת בשר אדם לא על דבר שנסמו של אדם קדם בודכעמר בעלמא הוא תשיב והוא התר הנזכר בנפדת בחוץ של איסור שכל לתוך גרסיין ומפני שפונם בהן . ומן היסוד הזה נהגנו להגיד הכלים שאין בני יומן ביום רותחין וא"ע"פ שאין במים שמים חלקים כנגד הכלי מפני שהכלב הווא מין כפאין בני יומן הוא פגום ומכיון שיא חץ על פי שהכלב המים שטבען למרק ולהוציא כל הכלב שכלי חץ על פי שהכלב עומד אחר כך עם בלבו שהקוף בתוך המים רותחין בפחות משמים וחור וכולע ממוזאיו לאסור ככך לפי שהוא כנסה משרפת שהתירה התורה כמו שאמרנו . ואולי תאמר ודין חן ויתרוין אפילו נבלה משרפת לאכלה לכתחלה הא איכא בה מום כל שקטו . התשובה כזה דכל שהוא דבר חיוני כזה ועוד שכלל ככלי ומכאן כתובו ומחלפכו כענין זה ודאי ליכא מום כל שקטו ומותר לאכלה . ואף כך להקשות כלל ולומר אם כן כלי עדין חן התיירה אותם התורה בהגידה והלא לא היה הכלב פגום לפי שם שאמרנו בנפדת דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא . שיש לו עור כך שהגיעו איתן כלים במים רבים שהיה בהם שמים כנגד הכלים . ומזה יש לנו ללמוד גם כן שאם נבל חקך נבל שרצים המאוסים שבעולם בקדירה חץ על כי שחן חולל בקדירה שמים כנגד חוץ שרץ שכלל מותר אחר שנוצח מן הקדירה גופו של שרץ ולא נחוש לפליטתו כלל הואיל והוא חן המאוסים ופגום טעם הקדירה שהיו זה דומה לנבלה משרפת שאין בה איסור כמו שכתבנו . ויכול עוקם לרין שיהיה כמה שבקדירה שני חלקים כנגד גופו של שרץ כדי שיבטל כרום שאם לא כן יהיה נידון האוכל כגופו של שרץ ממש . וגמור א"ע"פ שהיא חלום התורה אסרתו . ויתר רובי ענינים אלה יתבאר במסכת חולין עם ספרי המפרשים הטובים והמעט הזה שכתבתי לך בני כחן חיי כנגד רוב הדיון שאמרו בענין זה בנקודה דקה בטעם הארץ . וכבר הודעתך כמה מקומות שאין כוונתי רק להיער רוחך בעניינים ומראה עוקם חני לך . ואם תזכה ומורה תבא לחיזוקתך תבין כל הדברים ומשמע בהם . ונהוג איסור זה בכל עוקם וככל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ואכל כוית מנסבלה מיי חלקות :

תע להוציא מן שני מן התבואה בארבע שני השוטה כלומר חת . שפירש משער ראשון היתן ללוים שפירש עוד ונעשר אחר ז"ל כהנה קרא שני . וזה הנועשר היה דינו שיאכל בירושלם ועל זה נאמר עשר תעשר את כל הבואה ורעך . וביתור הכתוב שאם יתקן מומנו התקום ולא נוכל שחתו שם רק בטורת גדול וכהנאה מרובה שנתה אותו ובעלה דמיו בירושלם ונזיחם שם בצרכי אכילה ומתירה לבד וביאר הכתוב כמו כן שהנודה מעשר שלו מלך להסוף חונת בדמים כלומר שאם הוא שיה חרבעה דינרים שיאכל במוקומו חמשה דינרים בירושלם . ועל זה נאמר ואם גאל יגאל חיש מועשרו תמימתו יוסף עליו : ודקדקו ז"ל מועשרו ולא מועשר חבירו . ומועשרו ולא אשה : בושרשי המצוה כתבתי כוונות מועשר בהמות בסדר בחקתי . ואף על פי שהענין יבואר טעמו בכתוב שהוא למוען הלמד ליראה את יי' אלהיו כל הימים . בדיני המצוה מה שאמרו

שאמר ו"ל שאין מעשרין מעשר שני ומעשה לחברת הדין הוא בספרי .
 שנה שנה נולמד שאין מעשרין תתנו מעשה לחברתה אין לי חלא מעשר
 שני שבו דבר הכתוב מניין לרבות שאר מעשרות ת"ל גמר תעשר .
 ואמר ו"ל שיש חמשה עשר באכילת הור ראש המכה למעשר החילנות
 כלומר שכל אילן שהגיי לעונת המעשרות קודם חמשה עשר בשבט
 מתעשר כמעשר של איתנה שנה שסח היא אנת מעשר שני ומפרישין
 ממונו מעשר שני ואם היא אנת מעשר עמי ומפרישין ממונו מעשר עמי .
 וכבר כתבתי למעלה בסדר ויקח קרח במנות מעשר הרחשון עונת
 המעשר במזאת מן האילנות ושם כתוב שיקרא מיוכ מעשר נולדו ייתא
 אינו חלא כדגן תירוש ויבנה וכל האחר דרכן . ויתר רובי דיעי מעשר
 שני כולם מובחרים במסכתא הכנויה על זה והיא מסכת מעשר עמי .
 ומעוה זו אינה מובנת בכל מקום חלא כיוון ישראל שרויין על אדמתם
 וירושלם ביישובה כוכה ותחוינה עינינו בטובה . ובסדר שופטים
 במנות תרומה אכתוב בפ"ה המקומות שמהם הם מעשר ראשון ושני
 ותרומה :

תעב להוציא מעשר עמי כמנה העלמית ושפיתאן המעטה ועל זה
 כאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר
 תבואתך וגיבור והתחת בשערך : ומענה הזאת היו מפרישין
 מעשר עמי במקום מעשר שני של שאר שנים ואין מפרישין מעשר שני
 כלל . מושרשי המעוה כענין מה שכתבתי במנות הולאה לעמי
 בפרשת חס כסף תלוה . דיני המעוה מה שאמר ו"ל שבעל השדה
 מעברו עליו עניים מותן לכל אחד מהם מן המעשר כדי שיעו . שחומר
 ואלוהו מעשרך ושבעו . וכנה כדי שבעו מן החטים לא יפחות מחצי
 קב . ומעוררים לא יפסית מקב . כקמין לא יפסית מקב וחצי .
 דכלה לא יפחות ממקל חמש ועשרים סעו . יין לא יפחות ממצי
 לוג . שמן מרביעית לוג . אורז רובע קב . ירק ומקל ליערא .
 חרובין שלש קבין . אגוזים עשרה . אפרסקין חמשה .
 רמונים שנים . אחרונא אחד . היה לו דבר מועט והעניים
 מיוסין מניח לעניים והם מחלקין ביניהם . ומעשר עמי הנותחן
 בגורן אין בו טובה הנאה לבעלים . והוא ואשה שכלו לישול מתבין
 תחלה לאלה ואחר כך לאיש . ויתר פרטי המעוה ותבחרים
 בשמכת פיהם ומעשר נדמאי ובמקומות מורעים ומקדשים וידים .
 ה' מתנות עניים פ"ו ובסדר שופטים כו"ה במנות תרומה
 אכתוב בלי זה מקום נבחר ובאר זה ענין :

תעה שלא לתבוע החוב שכנת המעטה חבל יאז כשעט ולא
 כתבנו עוד ועל זה נאמר לא יגוש את רעהו ואת אחיו
 וגו' . מושרשי מעוה זו וכל עניינה כיוצאיה כתבתי לעיל
 במנוח במנות עשה של לאו זה שסדרנה ועובר על זה ותבע
 הלוותו אחר שנת המעטה כיוון הכית עבר על לאו זה חבל אין בו
 מלקות לפי שאין בו מעשה :

תעו לנגוש הנכרי עובד עב"ם שפרעו מה שהיא חייב לנגולא
 כחיוול ונרחס עליו להאריך לו המלוה ועל זה נאמר את
 הנכרי תגוש . וכן אמרו בספרי חת הנכרי נגוש . זו מנות
 עשה . מושרשי המעוה שלא כלמד כפזותינו למחול ולרחס
 עליהם למען לא נחמד אחר מעיניהם ואחר עתם שגם דבר .
 וברמ"בן ו"ל כתב שאין זה מנות עשה כלל חבל ענין הכתוב להוציא
 על החמלה בישראל בעשה ולא תעשה . ואמר חת הנכרי נגוש
 ולא אחיך . והוא לאו אבא מכלל עשה דקיימא לן שהוא מכלל
 עשה . והלאו הנכרי נגוש כיוון ולא אחיך לתגש . וכן הענין

מקום שאומר רבות כהו שכתוב בסדר כי תלא בפ"ה . דיני
 המעוה כלולים כביאור הפתוס לפי דעתי . וגזרתי מזהו בכל
 מקום ובכל זמן בוכרים ומקבות . ועובר עליה והאריך זמן פירעונו
 מן הנכרי על כל החמלה עליו לבד לא נמד היראה ללוה או להפסד
 קיבו חולאשם ומגלת אחר בטל עשה זה לדעת הרמב"ם ו"ל .
 ולדעת הרמב"ן ו"ל הנוג ישראל שהוכו בטל עשה זה מלמד שערב
 ג"כ על לאו חבל אריכות חוב לנכרי לא מעלה ולא מוריד :

תעו לעווס החטות בשנת השמיטה ועל זה נאמר ואשר יתוה
 לך את אחיך תשטט יודך . וכפלה האזהרה כזאת
 המעוה שאמר וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו .
 ואמר בתוספתא בשתי שמוטות הכתוב מודבר אחת שמוט קרקע
 ואחת שמוט כספי וכבר כתבתי בכסף תלוה במנות שמוט קרקעות
 מה שידעתי בשם המעוה . ושמוט קאפי נס כן אחר איתו טעם
 למשך ללמד כפשינו במדות מעולות מדת הכריכות וצין טוס ומקצוע
 כלבניו הכטחון הגדול שס ב"ה . וזה תפטר כפשו לקבל טוב
 מוח אדון הכלל כלל הכרזה והרחמים . וגם כמלא חוג גדר חוק
 ומחילה של ברול להתרחק מואר מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לריענו
 כי נאח קל וקומר ככפשינו לאמר חפילו הליתיו ומחוי והגיי שית
 השמטה אחרת תורה להשמיט ביד המעוה . שלא לנגזל ואלא לתמוד
 מטלו לא כל שכן שאולי להתרחק עד קנה האחרון : מדיני

המעוה מה שאמר ו"ל שאין השביעית מושטת חלא כסופה כשצקע
 חמה כערב ראש השנה של מנח' שביעית שאמר חקן שביעית
 וגומר . ומאזנת חפילו מליה שבער עש בו אחריות נכסים ואם
 סיים לו שדה בהלוותו אינו משוט כן כתב הרמב"ם ו"ל . ותימה
 הוא דר' יומין דמי לה כפרק השולח . הקפת חטית ושכר שפיר אינו
 כשמוט . ואם זקפו אותן במעוה כשמוט וכן הרן בקפסות . הוגרש
 חת אשתו קודם שמוט אין כתובתה כשמוט חלא אם כן פגמה או
 זקפתה עליו במעוה והמלוה על המשכון אינו משוט והוא שיהיה
 החוב כגד השנה היושכון כן כתב הר"ם בפ"ה ו"ל . ובספר הזוהר אחריו
 דא"ג שחייבוהו חלא עלג חובו . והני מילי כיושכון של מטלטלים
 חבל המשכון של קרקע באתרא דמסלקי שביעית משמטת . והכור
 אינו מטל בה פ' שנים לפי שהוא כחוב גמור . חבל באתרא דלא
 מסלקי אין שביעית משמטנו . והשתא דקיימא לן כתיב משמטת
 שתא דהכי אסיקנא בגמרא לדעת קנתי מן המעשרים למודנו ומורינו
 ו"ל כל המשכונות באתרא דלא מסלקי דייטין להו ואין שביעית
 משמטת משכונא וכבוד מטל בה פ' שנים וכעל חוב דיתומים נובה
 ממונו דברקקע שלהם הוא . והעובר שטרותיו לב"ד ואמר להם
 אתם גבולי חוכה אינו משמט שאמר ואזריהו לך את אחיך זה
 כבר כתבו סיד כ"ד ומהו הטעם אחריו לשחוב שיש ליתומים על
 אחרים אין שביעית משמטנו דרבן גמליאל וקית דינו אביהן של
 יתומים ואחריהם כל כ"ד שכל דור ודור וכלילו ומסור שטרותיהם
 ביד כ"ד דיני . וכן מענין המעוה מה שאמר שהמלוה חת חבירו
 לעשר שנים אין שביעית משמטנו דהכי אמר רחמנא לא יגוש בחוב
 הראוי לנגוש זה לא בגיע זמנו לנגוש צדין . ומה שאמר שהמנהג
 עם חבירו בחובו על ונתת שלא משמטנו שביעית הרי זה משמט לפי
 שהוא כותבה על מה שכתוב בתורה . חבל אחר לו על ונתת שלא
 תשמיט חוס זה ואפילו שביעית כלומר חפ"פ שדין שביעית להשמיט .
 אם נתנה עמו שלא ישמיט חובו אין שביעית משמטנו ובענין זה
 שכל תנאי שבמנוח קיים כמו שכתבתי בסדר בהר סיני במנות שלא
 להלוות

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ראה

לכלות רכית לישראל ויתר פרטי' במסכת שביעית (ח"א פ"ג סג) .
ונוהגת ונוהגת ומהוריתא בח"י וכ"מ במונ' שהיכול נוהג מכרים
ונקבות וכבר כתבתי למעלה בסדר בהר סיני בחזון וכן היכול נוהג
הכל במונ' שאין היכול נוהג אין שטת קרקעות וכפנים נוהגת
מהוריתא הכל מדברי סופרים נוהגת שטת כפנים אפילו במונ'
הזה ואפילו בכל יוקוס כדי שלא תשתכח תורת השטת כפנים
מוסרתי . וכבר כתבתי למעלה בסדר בהר סיני בסוף פתח ראשונה
אין הוא שנת השטת לדעת המפרשים הגדולים היו דעים דרבי
הגמרא . וטובה יעלה ותבע את חברו על חוב שבערה עליו שנה
שביעית במונ' הכית בטל עשה זה ושלד שהוא עובר על לאו כמו
שכתוב בסדר זה בע"ה וכוונתו היה קצ' עבוד לישראל דרבנן
ואם ידעו הכ"ד ששביעית עברה עליו אין מקקין לגנוס אותו כלל
ואפילו במונ' הזה ואע"פ שהשטת כפנים עכשו דרבנן וקיימא לן
שיעבודא דאורייתא הוא איסקיקא הלכתא דככל דבר שבמונ' יש כח
ביד חכמים לדחות דבר תורה עשה מהפקר כ"ד הפקר :

תעה שלא כונעו החסד והדקה עתה בני ישראל וכל שכן מן
הקרוכים כדעתי חולסת עמיכם ויש בו יגלות לשבעה
ועל זה כאשר לא תאמין את לבבך ולא תקפין את ירך' מאחריך
האביון . כלומר אל תגיש עיניך עדת הכילות והנבלות לחבל הכן
לכך ע"פ במדות הנדיבות והחמלה ואל תחשוב שיהיה לך נדבך
חסרון מונק כי בגלל הדבר הוא יבדק' ויפה לך כדכתיב' ורגע
קטן נמנה אולרות של זה וכסף . משרשי מנות הדקה
כח כ"ו בכסף תלוה שפ"ש עשפטים וקצת דיניה ויענינה כעניני'
תעט לנשות דקה עם הצריך אליה כשנחה וכטוב לכך כלומר
שניתן נמוכינו למי שיסתר לו ולחוק עמי בכל תה שצריך
לחיותו בכל יכולתנו ועל זה כאשר פתח תפתח את ירך' לו .
ודרשו' לפתח תפתח ואפילו כמה פעמים . ועוד כאשר והחזקת
בו גרו ותושבו ויעמך ואמר עוד וחי אחריך עמך . משרשי
הנוטה בכסף תלוה כמנות הלוואה לעני שביעית דוחקו וזה שדעתי
בדוני החלומה שאמרו' שיעקר נגוה ולידת הדקה ליד
גבאי שיתכנה למי שצריך לה כדי שלא יתכיים העקבל כשהוא מקבל
מיד הנותנה ככל עת שירחמו וגם הנותן לא יביישנו עליה לעולם
זה אינו יודע למי נותנה זה אינו יודע ממי מקבלה .
ואתה בני אל תחשוב שענין מנות הדקה לא יהיה רק כעני
אשר אין לו לחם ושמלה כי אף בעשירים גדולים גם כן תתקיים
מנות הדקה לפעמים כגון עשיר שהוא במקום שאין עכירין אותו
וצריך ללוות ואפילו בעשיר שהוא בעירו ובמקום עכירין פעמים
שיצטרך מפני חובו או מפני שום נוקרה אחר לדבר אחד שהוא צריך
ולא יוכל עמו במקום גם זה בכלל מנות הדקה הוא שלי ספק כי
התורה תבחר לעולם במילות חסדים ותורה חותמה שלם לרצון
הנכראים בני ברית כאשר תשיג ידו . וכלל הענין שכל הענינה
את המירו בין במסון בין בנחמ' או בשאר דרכיו או אפילו בדברים
טובים דברים נוחמים בכלל מנות הדקה היא ושכרו הרבה עול .
ויכנסו דברי באונן כי טובים הם האון תבחן מלים . ואמרו ז"ל
שעני שאינו רוצה ליקח מערעורין עליו ונותין לו לשם הלוואה ואחר כך
אין שולחין אותה עמו הכל עשיר המסגף עצמו ועינו נרה בממונו
אין מאגחין בו . ואמרו ז"ל די מחסורו אתה מנוה להשלים
חסרונו הכל אין אתה מנוה להעשיר . וכתב הרמב"ם ז"ל כי
מנוולם לא ראה ולא שמע עיר שיהיה בה עשרה מישראל שלא יהיה
בהם קופה של דקה : ואמרו ז"ל שאפילו עני המתפרנס מן הדקה

חייב לנשות דקה אם ינחה למטה עמו שצריך לה . ואמרו ז"ל
שאין מוס חכם כל לעניות לעולם כשכל רכיו הנדקה שיעשה שחומר
נהיה מעשה הנדקה שלום . ואין ידעל בגאולים אלא בזכות הנדקה
שחומר מין כמשפט תפדה ונשים הנדקה . ויתר פרטי' במקומו
בגמרא כשור ורובם כמסכת כתובות ובכא הירא (י"ד פ"ו רכ"ג) .
ונוהגת ככ"מ וככ"ז וככ"ח ונקבות ועובר על זה ולא עשה דקה
בעת שנשאל על האו אראה שצריך הדבר ושיכולתו בידו לשאתה
בטל עשה זה :

תפ שלא להמנע מחלונות אל הצריכים מפני פחד השינוא שלא
תפקיני חיות יעלה כאשר היסוד לך פן יהיה דבר ע"מ
לכך בליעל לאמר קרבה שנת השבע ולשון ספרי השני כלל
פעשה מן יהיה ככח תעשה . כלומר שאלו שני לחין כלו כוח
הענין זה אחר זה לחיון . משרשי המנוה לחוק ולקבוע
בלבט עדת הנדיבות ולהרחיק תכלית ההרחקה עדת הכילות ואין
נדיב בעולם כמנוה מעותיו עם היונו יודע שאון קרקבלה שמיט
הלוואתו ולפסידה ממונו אם אולי ירעה בו אונס או שום נזקיה שלא
יוכל לנטוע הלוואתו קודם שנת השנוא וכל מכן דרכי התורה ומשיג
לדעת אפילו מנעט כחן ערכה ידע ככאור כי הנסור ממנו אל
הצריכים מוסף עוד וחושך מיושר אך לנחמ' כי הש"י ידון את האדם
לפי מעשיו ויעניקו ויכרתו כפי התקרבו אליה ועדת הכילות
מחיה של כרול כינו וכן הכרעה . והנדיבות חלק מחלקי הכרעה .
ונולת היתנה כה שאח כעוכה . ישנוע חכם ויוסף לקח . רבני
המנוה קצרים כלולים כפשוט הכתוב לפי דעתי . ונוהג היסור
זה בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שצ"ח במונ' הוא שאין שועט
כפנים נוהגת מהוריתא אלא עדרבנן מכל יוקוס אלו מוהרים גם
כן שלא כונעו מחלונות אל הצריך מפני פחד שנת השנוא שמשטת
עדרבנן במונ' הזה וכן התורה במונ' הכית . ועובר על זה ומנע
מחלונות אל הצריך מפני זה עבר על לאו הכל אין בו ולקוח לפי שאין
בו מנועה . ואולי יעלה כשחשבת בני לומר ואין יונעו חכם
מהלוואה לעולם מפני זה ולמה נכתב על זה לאו והלא בידו להתנות
עמו על מנת שלא תשיטנו כשביעית וכדרך שאנו עושין תמיד
כשצרונו אל יבדילך דבר זה כי פתורה הוהירו כדברים ואע"פ
שאפשר בתקנות ומגלים :

תפא שלא בליא עבר עברי בידים רקניות מעבודתו כשיואל כן
צורין לסוף עש שנים אכל כעניקו שהיונו על כל כמים ועל
זה כאשר וכי תשלחנו הפשי מעמך לאת שלחנו ריקם .
משרשי המנוה ונבל עניינה ומוקוס ביאורה כתוב במנות עשה
דהעניקה מסדר זה :

תפב לתת מנה שיש לנו
לעבד עברי במונ'
שלא נותנת ידנו לחירות ולא
כשלאנו בידים רקניות ועל זה
כאשר העניק העניק לר' מצאנך
מגרגך ומיקבך אשר ברכך
י' אלהיך תחן לו . משרשי
המנוה לתת נקטת כפסידו
עדות מעולות יקרות וחמדות
ועם הכסף היקרה והמנולה
מכה לעובד והאל הטוב חסן להטיב עמו וזונו והדרנו הוא שנתחם על
פי

הג"ה
מהמחבר
מושגה למורך

ונוהגת מנוה זו בזכרי' ונקבות .
כ"ב פ"ג ס"ח :

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת דאה

ליגע באיסורא דאורייתא ומי שעבור ויחלל חנוך אחר חנות לוקח ע"כ. משרשי המנוה לפי שנתן איסור חנוך כעסקת הוא איסור חמור ביותר וצד שנתן זה יעוד גדול בדתנו כי יביא נזקרים הוא אור ומופת מוכרח כהידוש העולם שהוא העמוד הגדול שאלונו התורה נסמכים בו כמו שכתבתי בזה פעמים וע"כ כל זה שהיא לזכר ויבא חכמים חמורה עליו ופריסה הרבה על כן נזד החמורה הגדול שבה תזהירו התורה להתחיל בה' שעות קודם הגיע וזמן הטעם לאחיזהם שהיה התחלת יום ט"ו וכל זה לחנוך כיתן אל לבנו חמורה המנוה וגדול עניינה כראותינו כי התורה תעשה לנו גדר סביב לה. בדיני המנוה וזה שאמרנו ז"ל שאוכלין חנוך כל ארבע שעות מיום זה ותכלו כל חנוש כלומר לא אוכלין גזירה משום יום המנועון. ולא שורפין אלא כהנין להאכילו לכל כריהו למכרו לאדם ואורפין אותו בתחלה שעה ששית וזו היא תקנת חכמים במנוה כדי להרחיק אדם מן העבודה שלא יבשל לאוכלו בתחלת שעה שביעית שהוא אסור מן התורה כמו"ש וזמן שדרשו ז"ל גם וכתוב אחר שאמרנו מס כפסחים כתיב שבעת ימים שאור וגומר. וכתיב אך כיום הראשון וגומר. הא כיצד לרכות ארבעה עשר לביעור ויהיה פירוש ראשון כמו הראשון אדם תולד שפירשו קודם וימנה שחייב הכתוב להשביחו בלוחותיו ויס ידענו שחוקת היום הוא מותר בהכרח שאי אפשר למיין רגע הראשון של יום ולהשביחו בו. ואחר שבו נקצתו של יום מותר ולא יבאר לנו הכתוב כי זה חלק ממונה הוא מותר בחלקו אחריו כשזו מן הסברא לחיותית שאם תחלקו כענין אחר לא יסיה אורש דבר כלל. וזהו אמרם שם אך חלק. והמפרשים כי מלת אך כאלפת כיתא קולא יכינו דבריהם חכמים. ויתר פרטי המנוה כפסחים פרק ראשון. ובהנהגת זכרים ונקבות בכל זקוקם ובכל זמן נחשילו כזמן הזה שאין לנו קרבן פסח ועבור על זה וחלל כות חנוך אחר חנות חייב מלקות לדעת הרמב"ם ז"ל כי הוא סובר שהלכה כר' יהודה דאמר חנוך לפני וזונו אר"ה לומר ביום י"ד בניסן מחנות היום ולמעלה ועבור עליו האוכלו בלוחו זכרנו. אבל הרמב"ם ז"ל חולק עליו ונדעתו אין בזה לחו שהלכה כר' שמעון דפליג עליה דר' יהודה ואמר דכין לפני וזנו כין לאחר וזנו אינו עובר בלא כלום. ודריש גימטריה וזכרם לא תאכל עליו חנוך ז' ימים תאכל עליו חנות בשעה שיטעם האדם כקום אכול וזה יאנו בכל תאכל חנוך ובשעה שאינו בקו' אכול מנה דהיינו כין לפני זמן הפסח כין לאחרו אינו באזהרות בכל תאכל חנוך. ולדעת ר' שמעון מלת עליו תשים על אכילתו של פסח שהיה נאכל לערבובין הוא חמור כירושלמי. ולדברי רבי יהודה מלת עליו שבה על שחיטתו. ולדברי רבי שמעון על אכילתו שהיה נאכל לגימט. וזה שבה בגמרא לכולי עלמא ניהי חנוך טעם שעות ונעלה אסור. וכן זה שאמרנו עכודו רבנן הרחקה יתירא דלא ליגע ליד איסורא דאורייתא כל זה חנות שיש איסור דאורייתא בנהנה ון חתוך אחר חנות. ואזכירם באיסור הוא דקאי עליה במנות השבתה מדאורייתא טעם שעות ולמעלה אכל ודאי אין אין בו איסור לאו כלל כר' שמעון דקיימא לן כוותיה וכן הוא מפורש בענין שם בגמרא דכולי עלמא ניהי חנוך טעם שעות ולמעלה דאורייתא מלן. אמר אביי תרי קראי כתיבוכו וקייים דכריי שם. הא כיצד לרכות ארבעה עשר לביעור. הנה זה מביאר שאין האיסור בו אחר חנות איכה דהלכתא וילתו חנות השבתה דאורייתא. הנה לדעתו ז"ל אין לחוזה דלא תאכל בכלל חנוך חנות. הט אונך בני ושמוע דברי חכמים. חלו ואלו דברי חללים חיים. ודע כי יש בתורה שבעים פנים וכולם נכוחים ז

תפן שלא להותיר דבר ממשך חגיגת ארבעה עשר עד יום השלישי והוא הקרבן. הבא עם הפסח להגדיל השמחה אלא יאכל כולו בתוך שני הימים שהם י"ד וט"ו ועל זה נאמר ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. ונא הפירוש המקובל על זה שמחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שזמן אכילתו עד שני ימים ועל זאת החגיגה אמר הכתוב וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר. כלומר שיבא עם הפסח קרבן אחר לחגיגה כלומר להרבית השמחה. ומשרשי המנוה היסוד הקבוע לנו במנות ענין הפסח שהיה מנוה ויסוד חוק קדושתו על כן נטונו לעשות יום שחישתו יום שמחה ואין שמחה שלימה לפני אדם רק בריבו כשר וזהו שנקטנו שלא להותיר כלל מכל בשר הפסח לכבוד שמחת הפסח עד יום השלישי אלא יאכל כולו ביום אחד וזו גימט ושובע שמחות. וזה נאמר בלחן מלמד הטעם הפסח כמות בקדר לו שניתן טעם לשבח בכל איסור הגזירות. בדיני המנוה שהיו נזדו ז"ל שחגיגת י"ד אין אדם יוצא בה ידי חובתו ממנו חגיגת המנוה שהיא חנות עשה גם כן כמו שכתבנו כעסקת לילה במנות לחוג ברנליים אבל יוצא בה ידי חובתו מחיוב שמחת המנוה שהוא נזד עשה ג"כ כיון שכתבנו בקדר זה לפי שנתן קיום השמחה אינו אלא להרבית השח כדי לשמות והריש כשר. וזוה הטעם אמרו ז"ל שיעלהן ידי שלמי שמחה אפילו בכרר או פנדסה של שלמים ואע"פ שמתן קודם הרגל ולכלד שיאכל מהן ברנל שלמי שמחה אין צריך לשחן בשבת שמחה וגם כן אין צריך אדם לשחן לאם שלמי שמחה שאין צורך להזניח רק להרבית השמחה כהכשר כמו שאמרנו. ויתר פרטי המנוה במסכת חגיגה ובמקומות מוסכת פסחים (הל' קרבן פסח פ"ה). ובהנהגת מנוה זו כוונת הכותב בזה ונקות שאפילו הנשים חייבות שלמי שמחה אע"פ שהזמן נקרא כמו שבו חייבות בשבתה זו. ועבור על זה והותר כלום מחגיגה זו ליום השלישי חייב לשחן אותו באש כמו שדריך בותר ולפיכך אין חייב מלקות בלאו זה אחר שהוא כיתן לעשה ון הכלל הידוע לנו בזה:

תפן שנתענו מהקריים שה הפסח כמות יחיד ואפילו בשעת היתר הבנות. וענין הבנות הוא שהיה פליחיד ויחיד וישראל שרוננו להקריב קרבן בונה כנין בכל מקום שירצה וזקריים שם קרבנותיו שא"י קודם בנין בית הכהנים ואפילו בנין ההוא שהיה חומר להם לעשות כן דוקא בשאר הקרבנות אבל קרבן הפסח אין זקרייבן אותו לעולם אלא פסחות רבים והוא המקום שהיה מחשכן שם. ועל זה נאמר לא תזכר רזובוח את הפסח באחד ישעריך. וכן אמרו ז"ל בסוף עהה ראשון מוסכת מנוה אין בין בינה גדולה לבניה קטנה אלא פסחים. משרשי המנוה לקבוע

הג"ה
מהמחבר
משנה למלך

שנתענו מהקריים מה הפסח. ל"כ לא רחית לזכור ח' מנוה המנוה שמנה לאו זה בכלל הלחון לפי שלחנה הוא דוקא בשעת היתר הבנות שאף שהותר להקריב כמות יחיד קרבן פסח לא הותר פ"א שם ככונה גדולה אבל לאחר טכונה הכותב אין חילוק בין פסח לשאר קרבנות וכל החקריים אינם קרבן שיהיה חנוך לבית אף כיון הוא חייב כרת והנראה מדעת המחבר הוא דל' דהמקריים קרבן

לקבוע הנפשו גודל ענין הפסח ויוקר המזבח מן הטעם שכתבתי בו כמה פעמים. ונאמת כי כבוד המזבח ופירסומו יותר כשיעשה במקום מקוים הכל יחד ולא כל יחיד ויחיד כמחזן חפזו. דיני המזבח כמגילה פירקאזון. ונוהגת איסור זה כזמן הבית כי אז נקרים קרבן הפסח בזכרים ונקבות שאף הן חייבות בקרבן הפסח. וזו שכתבתי בקרבן הפסח בסדר כל בני ישראל. ואפשר לומר שאף בזמן הזה העובר והקדיש שה' הפסח והקריבו כמות יחיד עבר על לאו זה ומייבש מקלות:

תפח לשמוח ברגלים שאל' וישמחת בחגך. והענין הראשון הרמזו בשמחה זו הוא שנקרים שלמים עכ"פ בבית הבחירה ובענין שכתוב וזבחת שלמים ואכלת שם

קרבן פסח בחגך ולמחר הכרת הכולל עובר ג"כ בלאו זה שהרי כתב שמהג איסור זה בזמן הבית ובזמן הזה ומסוגיל דפ' פתרא דזכרים יראה דליתא להאי דינא. והר"ם שהביא דין זה בריש הלכות קרבן פסח לא הביאו כי אם להפלות הדין שכתב אין פוחטין את הפסח אלא בעזרה כו' אך בזמן המזבח לא הביאו ונ"ע. שם רש"י הלאו שחפר עמשהו של הר"ם במקום לאו זה והוא ור לא יוכל כי קדש הם האומר פפרשת תזבח שהיא אזהרה לר האוכל קדשי קדשים והביאו פה"ם המניין הלויין פ"י קט"ז ובחבורו פתק י"א ומעשה הקרבנות וכ"כ כל מוטי המזבח לחזו והוא תימא איך השניעו המתכבד ו"ל:

והדר ושמחת בחגך. ופסחיל הקרבת השלמים אמרו לנשים חייבות בשמחה לומר שאף הן חייבות להביא שלמי שמחה. ועוד אמרו לשמח בכל מיני שמחה. וככלל זה הוא אכילת הכשר ושתית היין וללבוש בגדים חדשים וחילוק פירות ומוצי מתיקה לנערי ולנשים ולשחוק ככלי שיר במקדש לכד וזהו הוא שמחת בית השואבה הנזכרת בגמרא כל זה זכור בכלל שמחת בחגך. ואמרו ז"ל במסכת פסחים חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו כרגל. ושם נאמר תניא ר' יהודה הן בתירא אומר בזמן הבית המקדש קיים אין שמחה אלא בכשר. שנאמר וזבחת שלמים וגומר. עכשו אין שמחה אלא כיון שאמר ויין יטמא לבם אנוש. ואמרו עוד כמה משמחן. אנשים בראוי להם כיון. ונשים בראוי להם כבודים נאים. והאחריתו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה החלושים והעניים והגרים שנאמר אתם והלוי והגר והיתום והאלתמה. בושרשי המזבח לפי שהאדם ככון על ענין שניך טבעו לשמחה למקדים כמו שהיא צריך אל המזון עכ"פ ואל המזמחה ואל השינה. ורצה האל לזכותנו ואכחנו עמו ואין מרעיתו וזונו לעשות השמחה לשמו לזמן כונה לפניו הכל ויעשו וזהו קצת לנו זמנים כשהם למועדים לזכור בהם הניסים והטובות אשר גמלנו ואלו בעתים ההם צונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו וימצא לנו תרופה גדולה להיות טובע השמחות לשמו ולזכרו כי העמשה הואת תהיה לנו גדר לכל נאח מדרך היושר יותר ודאי. ואשר ענוה בתכונות עובדי החבך קטרונו ימצא טעם בדברי. מדיני המזבח כתבתי קצת למעלה ויתר פירטיה במסכת חגיגה ובמקומות מן הגמרא בפירוש (ה' חגיגה פ"א). ונוהגת מזבח זו לענין השמחה אבל לא לענין הקרבן ככל מקום והכל וזון בזכרים ונקבות ועובר על זה ואינו נשמח עמו וכני ביתו והעניים פני יכולתו לשם מזבח הרגל

בעל עשה זה. ועל הדרך זכרנו יאמרו ז"ל כל מעשה יקו לשם שמים;

תפח שלמנו להראות כל זכר ירושלם הבית הבחירה שלם פגמים קבועים בשנה והן פסח ושכונות וסכות. ועל זה נאמר שליש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני יי' לחיך. וענין המזבח שיעלה כל אדם עם כל הן זכר שיש לו ללכת לבדו ברגליו למקדש ויתראה לשם ומחייב ראיה זו שיקריב שם קרבן עולה וזה הקרבן נקרא עולת ראיה ואין לקרבן זה שיעור אכילו תור אחד או גזול פוטר. וכבר כתבתי בסוף תלמוד המזבח לחוג ברגלים מה שאמרו ז"ל שלם מזבח כמנון ישראל כרגל חגיגה ראיה שמחה. ועל כל אחת מן' מזבח אלו היו נס"אין קרבן ונקראים קרבן חגיגה שלמי שמחה עולת ראיה. בושרשי המזבח לזמן יראו כל ישראל ויתנו על לבם בפעולת הקרבן המעורר הלכות כי כולם מתקנים ועד גדולם חלק הש"י ונחלתו עם קדוש וכבר נזכר ענין עולת עולת כל העושים אשר תחת כל השמים לשמור תקו ולקיים דתו על כן יבואו שלם פעמים בשנה בבית ה' והוא באמרם על דרך משל הכנו לאל לעבדים כנענים וכלים כאל קורתו ובחוקתו סעוכים לצד לעולם באהבתו ויראתו ור לא יכח בתוכנו כי אהבתו לבדנו בני ביתו ועם המעשה הזה יתעורר דעתנו ונכניס סלכנו מוראו ונקבע דרעיונו אהבתו ונספח לקבל חסדו וברכתו וכל עליו המזבח בזכרים לכד כי הם עיקר הבית והטף והנשים טפלה להם. ועם החוקה הם ליגבדים נעשית החוקה ככל שהוא תחת ידם. וזוה היסוד פתיחה לנו מזבח המועד שנת השמחה החג הסוכות להקביל עם האנשים והנשים והטף והגרים לפי שאותה השנה נשמרת הכל ומקצת השעבוד מכל החי עכל. שר להשים הכל תחת יד האדון ה' זכאות. ולא באותה השנה לא תעויל חוקתם לאשר תחתים שאין שם ארנות בארץ בעת ההיא. ועוד יש עמו טעם אחר במזבח הקהל ככתוב אותו במקומו בסדר אתם לנשים בע"ה. מדיני המזבח מה שאמרו ז"ל עולת ראיה ושלמי שמחה אין דומין לא שבת ולא עומתה אבל דומין יום טוב אע"פ שאין מקריבין כו"ע קדרים ונדבות. ועוד כתבתי קצת מדיניה בסדר חס כסף תלובה במזבח חגיגה ושם כתבתי בניו נוהגת ובני אינה נוהגת וכל עניניה כמנהג הספר:

תצ שלא נעלה לבית הבחירה כרגל כלא קרבן שנקריב שם והוא הקרבן שפירשנו למעלה בסדר זה שנקרא עולת ראיה ועל זה נאמר ולא יראה את פני יי' ריקם. פירוש פני כונו לפני. ושם כתבתי משרשי המזבח וכל עניניה וזאת האזהרה אינה נוהגת בקבות כנו שאין מזבח העשה הבא על זה אינה נוהגת בהן:

שופטים

יש בה י"ד מצות עשה. וכ"ן מצות לא תעשה.

תצא למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה בעל כרחם ויזונו בראוי לעשות ויזכרו הדברים המנוגים ויקיימו בגדרים על העובר עד שלא יהיו מצות התורה ומיניעוהם לריכות לאמונת כל איש ואיש ויתנאי המזבח הואת שיהיו אלה הדיונים מדרגה עליונה מחדרה. וזה שכתבתי בכל עיר ועיר שלשה ועשרים דיינים ונקובים כולם

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת שופטים

במקום אחד משערי המדינה הראויה לזה המצוה ואלת המצוה היא סנהדרין קטנה ונעמיה בירושלם ב"ד גדול משבעים דינים ונעמיה אחד על השבעים ההם והוא נקרא ראש הישיבה והוא אשר יקראו החכמים כשיאמרו בו ויהיו כולם מקובלים במקומם המיוחד להם ומקום שהוא מצט המצוה שמינו ראוי לסנהדרין קטנה יעמידו בו שלשה ישפטו הם הדבר הקטן והדבר הקשה יביאון למי שהוא למעלה מהם וכמו כן ימנו נוגשים כעם הסוככים בעיר בשוקים וברחובות יביטו עיניה בני אדם בחסרות ממכרם ומקחם עד שלא יהיה ביניהם העול ואפילו בדבר מועט והמצוה שבה כזה הוא אמרו יתעלה שופטים ושוטרים החן לך בכל שערך ולשון ספרי מנין שומעין כ"ד לכל ישראל ת"ל שופטים ושוטרים ומנין שומעים אחד על גבי כולם ת"ל תתן לך ומנין שומעים כ"ד לכל שפט ואמרת ת"ל בכל שערך רכן שמיעון כן גמליאל אומר לשבטיך ושפטו מצוה על כל שפט ואמרת דן את שפטו וישפטו את העם על כרחם וכן נקפלה המצוה למנות שבעים זקנים והוא אמרו יתעלה למה ע"ה אספה לי שבעים איש ואמרו ז"ל כל מקום שנאמר לי הרי הוא קיים לעולם וכן וכזה ליוכו כלומר שהיא מנות נלחיות ואינה לפי שעה אבל יהיה עוד כל ימי הארץ שורש המצוה נגלה הוא שם הדבר הזה נעמיד דתנו בהיות אימת אלו פנינו ושפטנו על פי ההמון ומתוך הרגל בטוב וביושר ומתוך יראה ולמודו העם טעמים לנשות משפט ונדקח מהם בהכרח דרך האמת וכענין שיאמרו החכמים שרוב ההרגל הוא מה שאחר הטבע כלומר כי כמו שהטבע יכריח האדם למה שהוא מתקן ההרגל הגדול חוזר בו בעין טבע קיים ויכריחו ללכת בדרך ההרגל לעולם ובלכת העם בדרכי הישר והאמונה ובחורים בטוב תדבק בהם הטוב וישמח ה' בעמיו מריני המצוה מה שאמרו ז"ל שהגדול שבשבעים יושב למטה מן הנשיא והוא הנקרא אב"ד ושאר השבעים יושבין לפי שנותיהם וכתי מעלותיהם קרוב לנשיא כלומר שכל הגדול מחבירו ובהנה שמוקן לו יותר והאדם בחכמה הולכין בהם אחר רוב השנים וכולם יושבים בעיניו עשוי כמין קלוגר כדי שיהיו ראים כולם אלו את אלו ועוד מעמידין לפניהם שני בתי דינים של עשרים ושלשה כת אחת מהם על פתח העזרה וכת אחרת על פתח הד הבית והגדול שבכל כת וכת ראש לכת שלו ואין מעמידין בסנהדרין בין גדולה בין קטנה אלא אנשים חכמים ונבונים בחכמות התורה ויודעים גם כן קצת משאר החכמות כגון רפואות ומשפטים ומוסדות ומלכות ואלטנמי ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים כדו שיהיו יודעים לדון בעם בכל דרכים אלו אם יצטרך לכן ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים מיוחסים הראויים להשיא נשותם לכהונה שנאמר במשה והתייבשו עמך ודרשו ז"ל בדומין לך ואין מעמידין סנהדרין לעולם בין סנהדרין גדולה או קטנה אלא סמוכין ומשה רבינו סמוך לתלמידו יהושע ב"דיו וכמו שכתוב ויסמוך את ידיו עליו וכמו כן סמוך לשבעים הזקנים שאסף אליו ואלתם הזקנים סמוך לאחרים ואחרים לאחדים עד סוף כל הסמוכים ואמנם הסמיכה בכל הדורות לא היתה ביד כמו סמיכה של משה אלא שהיו בודקין אותו כשהיו רוצים לסמוך אדם היה בקי בחכמות התורה ואם היה שכלו ברוח ומלם והוא איש אהב אמת ושונא העול וכל עניניו ואחר תקירה רבה בעיניו ובחכמתו אומרים לו שלמה חכמים ומוסר או אפילו כשאחד מהם סמוך הדי אתה סמוך וקורין לו ר' שאלתה שעה וזכה לרשות לאחר מיתן לדון אפילו דיני קנסות

ודין זקן מופלג וסורים וסומא אפילו בלחית מענינו ומי שאין לו כניס שאינן ראויין להיות סנהדרין ודון מלכי בית דוד שדנין ודנין אותן אבל לא מלכי ישראל לפי שאין בחוקת כשרות כמותם ודון עד אימתו וישיב דין סנהדרין גדולה או קטנה וכית דין של שלשה ויתר פרטיה מוכאריין כמסקת סנהדרין (ת"ס ס"י"א) ונוהגת מלוה זו כלומר סנהדרין גדולה וקטנה ובית דין של שלשה בארץ ישראל שיש סם סמיכה אבל לא בחוזה לארץ שאין סמוכין בחוזה לארץ אבל בכל מקום כל הנשפך בארץ ראוי לשפט אפילו בחוזה לארץ והוא מה שאמרו ז"ל סנהדרין כוונת בארץ ובחובה לארץ וחולס אין להם רשות לדון דיני נפשות לא בארץ ולא בחוזה לארץ אלא כוונת הבית ובחומן שיהיו סנהדרין קבועין בירושלם ואלת אחת מן המנות המוטלות על האזור כולם שבכל מקום ומקום וכאזר הראוי לקבוע ביניהם בית דין כמו שמכאור במסקת סנהדרין ולא קבעו להם בטלו עשה זה ועשם גדול מאד כי המצוה הזאת עמוד חוק בקיום הדת ויש לנו ללמוד מזה שאף על פי שאין לנו כיום בעונותינו סמוכין שיש לכל קהלותיהם שבכל מקום ומקום למנות ביניהם קצת מן הטובים שבהם שיהיה בהם כח על כולם להכריעם בכל דיני הדין שיראה בעיניהם כמון או אפילו כגוף על עשיית מנות התורה ולמנוע מקרבם כל דבר חגונה וכל הדומה לו ואלו המצוות גם כן ראוי לישר דרכם ולהכשיר מעשיהם ויסורו חרפת העם מעליהם פני עמו אותם על מוסרם שיטלו קורה מבין עיניהם וישתדלו תמיד בתועלת חבריהם הסמוכים עליהם ללמודם דרך האמת ולתת שלום בכל כחם ביניהם וישווו ויחיו וישכחו ולבסוף כל תענוגיהם ועל זה ישיתו לבסוף יפה רוב מחשבותם ועסקיהם ויתקיים בהם מקרא עתה וימשכילים ויסירו מזה הרקיע ומדריקו הרבים ככוכבים לעולם ועד

מצב שלא לנטוש חילנות במקדש או אצל המזבח ועל זה נאמר לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי' אלהיך וכו' בטעם איסור זה כתב הרמב"ם ז"ל לפי שבין היועשין עובדי ע"ז כתיב ע"ז שלהם שהיו נושעין שם חילנות ופות וכדי להרחיק כל הדומה להם ממתנת בני אדם החלים לעבודת האל כ"ה במקום הוא הנכסר מניעמו מלנטוש שם כל חילן וקרוב על צד הפשט מריני המצוה ת"ש ז"ל שאין האיסור כנטוע החילן אלא המזבח ממש כפשט הכתוב אלא אף הנוטע בכל עזרה לוקה שבכל עזרה נקראת אצל המזבח וכן הנוטע חילן מאכל או חילן סרק הכל בכלל האיסור ולוקה עליהם ועוד איורו חכמים לגדר איסור זה שאסור לנטות אכסדראות של עץ במקדש בדרך שעשין בני אדם בחזרותיהם וצ"פ שהיא כבנין ולא כנטועה שנאמר כל עץ אלא כל הסככות ואכסדראות היולאות מן הכתלים שהיו במקדש של אבן היו ויתר פרטיה מוכאריים במסקת תמיד (טור י"ד ס"י קמ"ה) ונוהג איסור זה בין בזכרים בין בנקבות ואפילו בוונן הזה הנוטע חילן בכל העזרה חייב מלקות

מצב שלא להקים מוצה בשום מקום ועל זה נאמר ואל תקים לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך וענין המוצה שאמרה התורה כתב הרמב"ם ז"ל שהוא כגון מצבה של אבנים או של עפר שהיה מוצה העובדים ע"כ לכות ולהתקבץ עליו לעבודתם הרעה ולכן הרחיקו הכתוב שלא יבנה מצוה אפילו לניחוד עליו האל כ"ה כדי להרחיק ולהשביט כל ענין ע"ז מן עינים וקמט שבתיהם כטעם שכתבו בסנוף כנטיעת חילן במקדש על דעת

וזה לאין בכלל איסור זה כיון המזבח כי עליו נאמר כפי' אבנים שלמות הכנה יורת מובה וגומר . אבל שלא כעשה כן כשאר מקומות . דיני המזבח קדשים (ס) . ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והקים מנחה על דעת לעבוד עליה ואפילו להשי' חייב מלקות :

תצד

שנמנענו שלא נקריב קרבן מכהנה שיחיה בה מוס ואפי' הוא מוס עובר ועל זה נאמר לא תזבח לי' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום וגומר . ונתבאר בספרי שבעל מוס עובר הכתוב מדבר . בשרשי המזבח כתבתי בסדר אמור אל הכהנים במזות רע' זרפ' וגם כלאו ישראל מזה . דיני המזבח כגון החלוקים שאמרו ז"ל שהן ככהנה בין מוס קבוע למוס עובר שכל כהנה שיש בה מוס קבוע נכפדת . וגם מזות עשה לפדותה כמו שביארנו בסדר ראיה חכמי במזות פדיות קדשים שכל בהם מוס ואם יש לה מוס עובר לא קריכה ולא נפדת אלא מעתיקין לה עד שתתפרא או עד שתסתאב וכענין יומים קבועים ומספרן כבר כתבתי קצת מזה כמנהגי בסדר אמור אל הכהנים במזות רפ' והנה אויבר לך מהו מוס עובר כגון גרב לח וחזות שאינה מזרית וכן מוס היזרדים וכן וזינו חוליק קבוע וכיוצא בזה . ויתר דיני המזבח בענין מוס קבוע ומוס עובר מכווארים במסכת בכורות (ה' איסוריו מזה) . ונוהג איסור זה בזמן הכותי כי או כדיומו להקריב קרבנות . ובכלל איסור זה של זבחה בין כהנים בין ישראלים וכרים ונקבות שהשיטה בקרבנות כשרה היא בזכרים . וכמו כן נאמר שעוכרים עליה אם עשאה שלא כדיון :

תצה

לשמוע בקול כ"ד הגדול ולעשות כל עשה שזונו אותנו כדרכי התורה באיסור ומותר וטמא וטהור וחיוכ ופסגור ובכל דבר שיראה להם הוא חיזוק ותיקון כדמנוע עליו נאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך . וכפול בסמוך לחיזוק הדבר על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה ואין הפרש בזה בין הדבר שיראהוהם וידעתם או הדבר שינאיהו בהיקש מן ההיקשים שהתורה נדרשת בהם או הדבר שישכימו עליו שהוא סוד התורה או בכל ענין אחר שיראה להם שהדבר כן על הכל אנו חייבים לשמוע להם . והראיה שזה ממתין מזות עשה אמרם ז"ל כספרי ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה זו מזות עשה . בשרשי המזבח מה שכתבתי בסוף תלוי במזות למנות אחר רבים . מדוני המזבח כגון מה שאמרו ז"ל על פי התורה אשר יאמרו אליו הגזירות והמנהגות . ועל המשפט אלו הדברים אשר יאמרו אותם מן הדיון באמת מן המדות שהתורה נדרשת בהן . מכל הדבר אשר יגידו לך זה הקבלה שקבלו איש מפי איש . ומה שאמרו ז"ל שבין ש"ד הגדול בירושלים כל מחלוקת שהיה לכל כ"ד בתקומו שואלין אותו כ"ד הגדול ועושין על פיהן . ועבדיו בעומותינו שאין שם כ"ד כל מחלוקת שיבואו בהן חכמינו שבדורינו והחולקים ויהיה שוים בחכמה אם אמרו ראוים להכריע ביניהם ולא נדע להיכן הדין נוטה השל תורה יש לנו ל"כ אחר החמורה וכל סופרים אחר המקול . ומה שאמרו שאין כ"ד רשאי לבטל מה שאמר כ"ד הקודם לו ואפילו אם יראה שדעתו שאין אותו הדבר איסור ונדון ההלכה כלומן שראה שפסע אותו האיסור במשאל אלא אם כן הוא גדול מן הכ"ד שאמר הדבר בחכמה ג' כמנין . וכד' א' שיוכל לבטל כשהוא גדול ממנו בחכמה ובענין כשלא אסר הכ"ד הקודם לו אותו דבר כדי לעשות סיוג לעם

באיסורין . אבל אם אסר הכ"ד הקודם לו אותו איסור כדי לעשות בו גדר לעם באיסורין אין כח כ"ד . הכא אחריו לבטל תקנתו ואפילו הוא גדול ממנו בחכמה וכמנין : ואחר שכן הוא הדין יש לכל כ"ד וכ"ד כדורו להתיישה כדבר ולחקור הרבה ולתת לב ככל איסורין שיראה שהדור כוונתו כן שלא לפרוץ ולהורות עליו להקל כי שמה הקודם לו לגדור העם אסרו עם היותו יודע שהדבר מותר גודין ההלכה ועורן גדר וכו' . ויתר פריטיה המזבח בסוף סנהדרין (ח"ה סי' י"ד) . ונוהג מזבח זו כומן ש"ד הגדול בירושלים בזכרים ונקבות שהכל מנויין לעשות כל אשר יורו ובכל המזבח גם כן לשמוע ולעשות ככל זמן וזמן כמזות השופט כלומר החכם הגדול אשר יהיה בימינו כומנינו וכמו שדרשו ז"ל ואל השופט אשר יהיה בימים ההם יפתח כדורו כשמואל כדורו . כלומר שמוע עליו לשמוע בקול יפתח כדורו כמו לשמואל כדורו . ועובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שכדורו בחכמת התורה ככל אשר יורו מבטל עשה זה ועונשו גדול מאד שזהו העמוד החוק שהתורה נשענת בו ידוע הדבר לכל מי שיש בודעת :

תצו

שנמנענו מלחלוק על בעלי הקבלה ע"ה ומלשנות את דבריהם ולנאת ממלכותם בכל עניני התורה ועל זה נאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל . ואמרו ז"ל בספרי לא תסור זה מזות לא תעשה . בשרשי המזבח לפי שדעות בני אדם חלוקים זה מזה לא ישתוו לעולם הרבה דעות כדברים וידעוהן הכל כ"ה שאילו תהיה כוונת כתובי התורה נוסרה ביד כל אחד ואחד מכני אדם איש איש כפי שכלו יפרש כל אחד מהם דברי התורה כפי סברתו וירבה המחלוקת בישראל במשמעות המזות ויתעשה התורה ככמה תורות . וכענין שכתבתי במזות אחרי רבים להטות ככסף תלוי . על כן אלהינו שהוא ארון כל החכמות השלים תורתנו תורת אמת עם המזבח הזאת שזונו להתנגב בה על פי הפירוש האמתין המקובל לחכמינו הקדמונים ע"ה ובכל דור ודור גם כן שנסמיע אל החכמים הנמלאים שקבלו דבריה' ושמו מוס מספריהם ויגעו כמה יגיעות בימים וכלילות להבין עומק מיליהם ופליאות דיעותיהם ועם ההסכמה הזאת ככין אל דרך האמת בדיעת התורה וזולת זה אם נתפתה אחר מחשבותיו ועניות דעתיו לא נלח לכל . ועל דרך האמת והשכל הגדול כואת המזבח אמרו ז"ל לא תסור ממנו ימין ושמאל . אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל לא תסור ממזותם כלומר שאפי' יהיו הם טועים כדבר אחד מן הדבר' אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל כעשה כעשותם . ועוד לקבול טעות אחד ויהיה הכל מוסורים תחת דעתם הטוב תמיד ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שמה יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי ומפני ענינים אלה נוסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל ונלמנו גם כן שיהי לעולם הכת מועטת מן החכמים כפופה לכת המורבים מן השרשזה . וכמו שכתבתי שם במזות אחרי רבים להטות . ועל דרך זה שעוררתי בני עליו אפרס לך אנדה אחת אשר היא כבשאל מניעא' בסוף פירק הזה ג' בני האי מיעשה דרבי אליעזר בתכורו של עכנאי הנות המהת כל שזענה אמרו שם אשכחיה' נתן לאלהיו וכו' . אמר ליה וזה עבדי הקב"ה בהאי שעתא אמר ליה חייך ואמר נאחזי בך כלומר שהיה הקב"ה שומע על שהיו בניו הולכין בדרך התורה ובמזותיה להטות אחרי רבים . ומה שאמרו נאחזי בני חלילה להיית נאחז לטעורכה . אבל פי' הדבר הוא על ענין זה שבמחלוקת היה שהיה לר' אליעזר עם תביריו האמת היה בר' אליעזר וכדמרי הכת קבלה

שכבר עשה

ספר החינוך מן ספר רבדים פרשת שופטים

שהכריעו כמותו . ואע"פ שהיה האונות אתו כזה ביתרון פילטולו על
 חבורו לא ירדו לסוף דעתו ולא רצו להודות לדבריו אפילו אחר בת
 קול . והביאו ראיה מן הדין הקבוע בתורה שאונותו ללכת אחרי הרבים
 לעולם בין יאמרו אונות או אפילו עומדים ועל זה הציב הסור"ה"ס'
 כלמנו בני כלומר אחר שהם נוטים מדרך האמת שר' חליעוד הוא היה
 עובין כזה אל האמת והם פאים עליו וזכה זמנות התורה
 שאונותם לשמוע א' הרוב לעול"ה"כ עכ"פ יש להודות שהם כפעם האות
 בדבריהם שיהא האמת נעדרת והריוה כאלו בעל האמת נלוח .
 שדינו המורה מ"ש"ל שאל"פ שהעובר על זה שפירשו חכמים
 בדברי התורה עובר על לאו זה דלא תסור מפל מקום ח"ן לו
 לאדם דין וקן מעורר הידוע כגמורא בסוף סנהדרין שהוא חיים זמית
 עד שיהא חולק על בית דין הגדול ושיהיה הוא חכם שהגיע להוראה
 סמוך לסנהדרין ויתלוק עליהם בדבר שדונו כרת ושגגתו משאת וכן
 שהוא מקל והם נחמדים או בהפך וורה לעשות כהוראתו או יעשה
 הוא מעשה על פי הוראתו שאלת אשר יעשה בודון ולא שורה לכד .
 אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה והורה כעור שנאמר כי יפלא
 מן דבר מן שלא יפלא ממנו אלא דבר ונפלא . וכן אם מלאם מן
 ללשכת בגזית והורה עליהם פעור שנאמר וקמת ועלית אל המקום
 ונלמד שהמקום גורם לו זמית וכן שאלק עליהם בדבר ממששים
 בודונו כרת או בדבר המכוא לדי דבר שחייבין עליו כרת חיים .
 כיצד בדבר שיש בודונו כרת כגון שנחלקו פלשה אחת אם היה ערוה
 או לזונה ערוה . אם דם זה מטמא או אינו מטמא . אם אשה זו
 זבה או אינה זבה . אם חלב זה אסור או מותר . וכן כל כיוצא
 בזה . וכיצד בדבר המכוא לדי דבר שיש בו חיוב זה כגון שנחלקו
 בעבור השנה שמיכא לדי אכילת חנוך כפסח . וכן אם נחלקו בדין
 דמינו וזמנות שלדברי האחד כדון כעל זה מיוון ומחידו ואם קש
 בו האשה וקודשת והיא עליה כמזיד . עגש כרת והסוג חיים ולדברי
 האחד פעור . וכן בכל ענין שיש להוציא מן כגון חיים ערבים
 נחמונים אם חייבים ליתן או אינן חייבין . כל שלקחו מן גזל ואם קש
 בו האשה אינה נקודשת וכן כל כיוצא בזה ואפילו חלקו בדיני נוכח
 חיים עליוהן שהרי לדברי האומר אינו חיים ונלקות כ"ד חייבין לשלם
 לו דניו חבלו ונדון ועול מהם תשלומיו . וכתב הרמ"בס"ל כענין
 ללאו זה דלא תסור שאתה דברים שלמדו אותם חכמים ופי' הקפלה
 נאחד דברים שלמדו אותם מדעתם סלחת עון המדות שהתורה נדרשת
 בהן ואחד דברים שגמסו י"ג לתורה והם הגזירות והתקנות
 וההנהגות בכל אחד מהן דברים אלו נאמרו עשה לזמנוע להם .
 והעובר על כל אחת מהן עובר בנפש ולא תעשה . והרמב"ן ז"ל
 תפס עליו הרבה ואמר הנה סבור הרב שיש בכלל לאודל לא תסור כל
 מה שהיה נדברי חכמים בין שהן נאמרו דרכן כגון וקרא תגילה וגו'
 חנוכה . בין שהן מן התקנות כגון כשר עיף חבלב ושניות ליגרות .
 בין שהן בקום עשה כגון שלם תפלות בכל יום ויואח ברפוח ולולם
 שבעה כנסו לין . וכן שהן בלא תעשה כגון כל שהוא ממש שבות
 בשבת יום טוב . וכן יום טוב שני בגולה ותעשה חלב . ודרך כלל כל
 מה שיאסור אותו הגזיר או אינו עליו . והנה הרב כונה חזונה כגורה
 סכים לדברי חכמים אבל היה כפרן נופל נפעה שהומה כשנבה אזה
 פתחו' לפתע יבא שברה למי שהיא שברה כפסדת כרוב וקוננו' כגון"כ'
 הנה לדעתו המשתמש כמחוב' כגון הנסמך על האילן כשם' או הנוטל
 מחזוה ללאו או שאמר לגוי ועשה או אפילו החפסי' פסיעה גסה שבת
 עובר הוא על עשה ולא תעשה וזן התורה ורצונו הוא ללקות ארבעים

אלא שפירו הרב שם בספר שופטים ממני שניתן לאזהרת זמית כ"ד
 שכל חכם שמערה על דבריהם מיתתו בחקוקהנה לדבריו לזקה הוא
 לדעת האומר כגמורא לאו שניתן לאזהרת זמית כ"ד לוקון עליו
 כמו שהזכר בפרק מן שהחזיק ורצו לפי הדעת הנה להחזיר עול
 דבריו סופרים שטלס תורה הם ח"ן ביניהם וכן הנזות המפורשות
 בכתוב שום הפרש ואין בתורה דבר חמור מן השבות שהוא מדבריהם
 אלא זה שיש בה חיוב כרת או מיתת כ"ד אבל לא כל שיש בה חיוב
 עשה או לאו שהרי כלל דבריהם לדעתנו שחיוב עשה ולא . עשה
 ונשית על פי הדבר אשר יצונו לך ולא דלא תסור . והנה נראה
 לרבותינו בתל הנראה חזונים הפך מזה שהרי הם דנים כל דבר
 סופרים להקל כמו שאמרו תמיד ספיקא דאורייתא לאמורא ספיקא
 דרבנן לקולא . והקלו כחשש איסורין של דבריהם מור שהם שחיי
 אומר ואמרו בפרק ראשון מפסיחים אימור דאמרינן שאני אומר
 כדרכן בדאורייתא מן אמרינן שאני אומר . והאמינו הקטנים
 שאין ראויין לפעוד בהם שהוא מדרכן כמו שאמרו שם בדיקת חנוך
 מדרבנן והיינו כהן רבן כדרכן . וכן בענין תחומין לאינו הקטן
 לומר עד כלן תחום שבת קסבר תחומין דרבנן . והיינו כהן רבן
 כדרכן כדאיתא בעירובין וכתובות . ועוד הקלו כדרכן כגון
 בספיקות כמו שאמרו"ל ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חמור
 ונחמפלל . ספק חמור אמת ונציב ספק לא חמור חמור . ואמרו
 מאי טעמא תפלה דרבנן . אמת ויציב דאורייתא . ולא עוד אלא
 אפילו בדברים הסותרין זה את זה הקלו כמו שאמרו בפרק פנים
 מדיקין אמרו לו שנים לא יוערם עליו אחד ערם עליו מפעודים
 וכו' כמו שבא לשם . ונס נראה כגמורא שנקרין דבריהם תדיר
 נשום איסור דאורייתא כמו שאמרו בנפשת שבת דבוק פת פתנור
 התירו לו לרדותה קודם שיכוא לדי איסור סקילה . ונס שבת
 אמרו כיטול כלי מטיכנו דרבנן ונאמר בעלי חיים דאורייתא ואתי
 דאורייתא ונכטל דרבנן וכו' . כמו שבא לשם . וזה הרבה מאד
 בגמרא חזי עשה דאורייתא וחיי עשה דרבנן . וכן כמחלקת
 שיבא בין החכמים אמרו אם היה אחד גדול בחכמה ובנוהן הלך אחריו
 ואם לאו בשל תורה הלך אחר' והמתויר וכשל סופרים אחר המיקל .
 וגדולה מואת אמרו בשל סופרים עושין מעשה ואחר כך דכין .
 ובפרק מן שהחזיק אמרו מהו דתימא להפסד מונעטנני משמו
 קמ"ל . שהרי חדוש הוא אללם כשאינן דושיין דברי סופרים אפילו
 להפסד מונעט . ואמרו שמומאין כהיטם עמיסם בטומאה של
 דבריהם לרחות מלמי אונות העולם כדי שחם יוסה יבתיקו מה כין מלמי
 ישר חלכו' . ואף כעכשן של דברי חכמים ח"ן להם אלא נדווי כמו
 שאמרו ונדין על שני ימים טובים של גלויות . ואמרו בעושה מלאכה
 פטורים ולי שמתיה ער . ובמקומות יש להם מכת מרדות והוא למי
 שעובר על מצות של דבריהם שהן כעין תורה והם כל הגזירות שגזרו
 בהם מדבריהם שמכין אותן עד שיקבל אותם עליו או עד שתחל נפשו
 כמו שמשורש התוספתא דסנהדרין . כללו של דבר דברי סופרים
 חלוקים הם בכל דמיים ומחרי תורה להקל בקמתן ולהחמיר בקמתן .
 אבל הדבר הכרוך המנוקב מכל שבוס הוא שח"ן הללו הנה דלא תסור
 אלא הנה שאמרו"ל פני' התורה כגון הדברים הנדרשים בג"ש או
 בבין אכזשאר שלם עשרה המדות שהתורה נדרשת בהן או כנסמעות
 לשון הכתוב' עמו וכן כזה שקטלו הכהן לחשה וסוטי . ועל זה
 יאמרו"ל . שיש עשה ולא תעשה בדבר . ואם כענין זה כחלק אחד
 הראוי להודא כונה שיש על זדונו כחת וכסגנתו חשעת על כ"ף
 הגדול

לא יהיה לכהנים הלויים חלק ונחלה - ואמר עוד אחר כך
 ונחלה לא יהיה ללוי וגיור - וכפלה עני בלחון אלו בעצמן ככהניס
 שגמר בהרצן בארנס לא תחל וחנק לא יהיה לך - תמוס ואמר ז"ל
 בארנס לא תחל בשעת חלוק הארץ - וחלק לא יהיה לך בתוכס
 בבוה - ואז"ש שהכניס ככלל בטט לוי היו כפלה היוניעה בהס
 לחיווק וכן כל מה שזונה לזה בתורה מתכסל בחיוק עמקומיו הרבס
 הכל לחיוק ועניו חו להפליס הדין כולל יהיה שסס ויהלחי החמד
 עתקן ממה חתבתני לך בראש ספר חלה הדכניס למסיחטתני סהל
 בחוקס חמד ויחלימו בלחור - וכתב ר"מ במו"ל חינו מנינו מני
 הלחיון מהס בארנס לא תחל וגומר ככהניס - תוספת על הלחיון
 הכחמיס כליוס מהס לא יהיה לכהניס הלויס וגומר - יהיה רחוי לנו
 כמיוכן לפי זה הדיקש שמתס חיסור הגרושה וחללה ומה על כן גדול
 כפלה לחיוק וטוסין על השלס ששאו על זה הכל כן כן גדול כן
 הדיוט - חס חמר חומר שכן הוא כשיכנה משה שחמרנו"ל לסקידושין
 שחן כן גדול חייס בגרושה חלה חתו וחלו יהיה הדין כן יתחייס
 עליו שתיס חתו עמוס כן הגרושה חבורה עליו - והשניט יוצר
 שהחן כן גדול והיא חבורה עליו בלא חחר - ועוד המין כפלוס
 מן המייעות שכוו לכהניס בלא יקראו קרמה בראשס ופחת זקנס לא
 יגלחו וכשרס לא ישרסו שרשט - שכבר קדמו ככל ישראל ככלל
 בחבורה לא תקיפו פחת ראשס - ולא תשיקו קרמה וגומר -
 ושרט לגפס וגומר - ואחפס כפלו אלו ככהניס להפליס הדין כאו
 שכתבאר סוף חסכת מכות - ולפיכך כן העובר על חת מאלס חינו
 מתחייב חלה ונקות חת - והכן זה העיקר ושמרס
 משרשי הנוזה לפי שהס משרשי הש"ל לא נאה להס להשתמש
 בכל ס החטופיס מיד בני אדם כמלמה בהרס מנית וכדון כי לא יכל
 בית הש"ר רק דבר הכס דקשלוס ווסר ואמנה על שידח עליו לכאיו
 חזס - ונוהגת מנוהז כמון כבית כפסס הלויס והעובר על זה
 זכסל חלק מן הכסו עובר על לחו זה חין בומלקו לפי שפטר לגבוה
 עליו מבלי מעשה וכתן להסכון -

תקו שנצטוו ישראל לתת זרוע והלחיים והקיסה וכל כהמה טוהה
 שזכת לכבוד על לחמר וזה יהיה כושפט הכהניס וגו'
 ונתן לכבוד הזרוע - כבר אמרו חכמיס ז"ל כעס מנוהז כי
 בזכות פינחס אביס שקח לאלהיו על דבר כובי ונשר כפשו להרוג
 כשא סבט תישראל על קדושת ה' וכו כניו ככהניס לעולס כמתנהז
 נזחת חלה הזרוע כגד ויקח רומת - הלחיים בזכות שכתפל על
 זרען של ישראל כמו סכתוב ויעמד פינחס ויפלל - והקיסה כנגד
 האשה חלקתה - ולמדנו כוה שהתקדס שס שמוס כגלו ווכה לו
 ולדורותיו בעולס הזכ מולד וכותו שקיימת לפסאו לעולס כסא -
 מדוני העולה מה שחמרנו ז"ל לחיו זהו זרוע זה זרוע ימין חפרק
 הארכובה עד כף של יד שהן שני איברים זה מעורה כוה - והלחיים
 מן הפרק של לחי עד הפרק של גרירת שהיא שכינגדולה עם הלחין
 שטיהס - והקיסה כותכן אותה לכחן עם חלב סס - וכבר
 נהגו ככהניס להניח חלב הקיסה לכעליס - וכנה שחמרן שחין
 חיוכ המתכות חלה ככהמה טוהרה ולא בתה שחלוצר חס עוד חס
 סה - וככלל סה וניחו התיס - ועוד דרשו ז"ל חס עוד לרבות
 הכי וחלילו לחון דאמר כרוס כפי עמנה היא - חס סה לרבות
 הכליסי כגון ולד הכס חעז וכסס חס כח ונכני ותוסה חייס כחני
 מתכות לכד שמוס דכתיב חס סה ודרשו ז"ל חליו ונקות זה - חכל
 עיש הכס על הכסיה חין הולד חייס כמתכות כלל מוס דמסקח

להורכבן אי מושקן לזרע האב חולאו וכל שכן יש לו לשראל לחמר
 לכהן הכס רחיה דמושקן לזרע האב וחלן לך חני המתנות ואינו יכול -
 ולפיכך יש לי לכתוב דכתיב הכס אל הכסיה חין כה חיוכ מתנות כלל -
 כבר כתבתי דעת רבינו אלפסי ז"ל וחפשי חחרים בענין כמשלזרע
 האב כסדר קדוסיס תהיו כמתנות שלא להרביע בהמה כלליס - וכן
 מענין הנוזה מה שחמרנו"ל שמות לחכול מן הבהמה עד שלא חרמו
 נומנה המתכות שחין הלכס כרי יתכן שחמר שהכול ממה קודס
 שהורמו מתכותיה כחילו אוכל טכריס כי וופרשות ומיוחדות הן
 שחוקס חמד ומפני כן חין טובלות - יתר פ"ט סה כמסכת חולין
 כפרק סורוע החיומד כדניי מנוהזו : (י"ד) - ונוהגת מנוהז
 ככהמות מל חיוק חכל לא ככל חונקין וזכריס ונקות ישראליס
 חכל לא ככהניס מוסס דכתיב בהו משפט הכהניס מוח העס וכלל
 שחיס ככהניס - ועוד דכתיבס לא חיקרו עם וכמו סכתוב ז"ל
 הכהניס ועל כל עם הקהלי כפר - והלויס יש להס בענין זה דין
 מיוחד שחין ככהניס כוסליו מהס המתנות לפי שמתפק לרבותיו
 חס קרחו עם חס לא - ולפיכך חין כידס ליטול מוסס מספס חוס
 כטלו לא יחורו - ולענין חס מנוהז עכשו כמון הזה חס לא כפר
 חלקו על זה הרבה מנדולי הטפרסיס - והעולה מן השמועס כפרק
 כוזוע עם הפירוש טובס סנוהזות הן הויס וכן דעת רבינו אלפסי
 ז"ל והרמ"ב ז"ל - חכל עכשו חין כנו כח על הטקסס להכניס
 ליתנס וקנייה וחלופס - זעס כפרק הורע חמרנו"ל ושנותין
 המתנות לכהנות כמו לכהניס וחפילו הן נזחות לישראל ז"ל וכן
 חתמד הוס כי אחת עלה חורה כמתנה לא לכהניס - חלמא קסבר
 עלה כן וחפילו ככת - זעס כחמר עוד רב ככנס חלילי כשכר
 חשתזקרב כפא רב יומר והכחיד - וישראל העובר על זה חקט
 סהמתו ולא נתן החתנות לכהן ולא לכהנת כטל עשה זה - וחמרנו
 ז"ל שסס חין עמו כהן חו כהנת מעלה החתנות ברמיס וחלופסי
 הסדר כהן שחין כהן קדושה - וחחר כן מתן כדמיס לכל כהן
 סוהס -

תקו שנצטוו ישראל לתת זרוע והלחיים והקיסה וכל כהמה טוהה
 שזכת לכבוד על לחמר וזה יהיה כושפט הכהניס וגו'
 ונתן לכבוד הזרוע - כבר אמרו חכמיס ז"ל כעס מנוהז כי
 בזכות פינחס אביס שקח לאלהיו על דבר כובי ונשר כפשו להרוג
 כשא סבט תישראל על קדושת ה' וכו כניו ככהניס לעולס כמתנהז
 נזחת חלה הזרוע כגד ויקח רומת - הלחיים בזכות שכתפל על
 זרען של ישראל כמו סכתוב ויעמד פינחס ויפלל - והקיסה כנגד
 האשה חלקתה - ולמדנו כוה שהתקדס שס שמוס כגלו ווכה לו
 ולדורותיו בעולס הזכ מולד וכותו שקיימת לפסאו לעולס כסא -
 מדוני העולה מה שחמרנו ז"ל לחיו זהו זרוע זה זרוע ימין חפרק
 הארכובה עד כף של יד שהן שני איברים זה מעורה כוה - והלחיים
 מן הפרק של לחי עד הפרק של גרירת שהיא שכינגדולה עם הלחין
 שטיהס - והקיסה כותכן אותה לכחן עם חלב סס - וכבר
 נהגו ככהניס להניח חלב הקיסה לכעליס - וכנה שחמרן שחין
 חיוכ המתכות חלה ככהמה טוהרה ולא בתה שחלוצר חס עוד חס
 סה - וככלל סה וניחו התיס - ועוד דרשו ז"ל חס עוד לרבות
 הכי וחלילו לחון דאמר כרוס כפי עמנה היא - חס סה לרבות
 הכליסי כגון ולד הכס חעז וכסס חס כח ונכני ותוסה חייס כחני
 מתכות לכד שמוס דכתיב חס סה ודרשו ז"ל חליו ונקות זה - חכל
 עיש הכס על הכסיה חין הולד חייס כמתכות כלל מוס דמסקח

בריות

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת שפטים

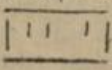
פירות : אבל נדבריו ספרים חייב גם כן כל שהוא אוכל אדם ונשמה
וגידולו מן הארץ . ואף על פי שזאכו בספריו שמוכו הדבר לקרא
אסווכתא בעלמא הוא וכמו שכתבתי בספר ויקח קרח במוות מעשה
שאתרו סם ראשית דגן מה דגן תירוש ויבאר מאכל אדם וגידולו מן
הארץ יש לו בבלים שנאמר דגן אף כל כיוצא בהן חייב בתרומה
ומעשרות . ואמרנו ל' שהכרשנין אף על פי שאינן מאכל אדם
כחיל ואוכלין אותן כשנידעו חייבים בתרומה ומעשרות .
והפאה והזוכה והקורבנית שורען תחלה לאדם חייבים במעשר וכן כל
כיוצא בה . זרען לכהמה אף על פי שנוכלן . ומשכ עליהן לאדם
כשנן מחובביים פטורים ממחבת אדם בחיבור אינה כלום . עליו
מאליהן כחזר חס חזר המעשרת פירותיה היא הרי אלו חייבים
שמתן לאדם ואם אינה מעשרת פטורין . זרעוני גינה שאינן
לאסלין כגון זרע עלת זרע זנון זרע בללים וכיוצא בהם פטורין מן
התרומה ומן המעשרות ומפני שאינן מאכל אדם . אבל הקמה חייב
בתרומה ומעשרות . זרע של תליון ושל חרדל ושל פול הלכות ושל
צלק ושל קפרסין פטורין וכן שאינן פרי . בד"ה כזרען לזרע
אבל זרען לירק הרי אלו חייבין . וכן האבינות של צלק חייבין
ומפני שהן פרי . כסבר שורע לזרע פטור מן התרומה ומן
המעשרות . זרע לירק מפריש תרומה ומעשרות מן הירק ומן
שורע . וכן השבת זרעה לזרע פטור . זרעה לירק מתעשרת
זרע וירק . הגורר שורעו לזרע מתעשר לזרע ולירק שם לקח
הירק לאכא ומפריש ממנו תרומה ומעשרות ואחר כך אוכל .
וגם שורע לזרע שורע שלו ומפריש מן הזרע . וכן מעבין המורה נבוכה
שאריו ל' שאין חייב תרומות ומעשרות במירות עד שישיאו שליט
וכן מה שאמר שהלקט והשכחה והפיאה והעוללות של ישראל אף על פי
שהגורר וירק פטורין מן התרומה ומן המעשרות .
וכן מה שאמר שאין תרומות בתרומה לא בתורה ולא במצוות אלא
בד"ה שליט לא אחר בה תורה שיעור ומה שאין כן במעשרות
וכבר כתבתי מה שכתבתי שיעור ומה שכתבתי שיעור
ולא תהי' הפיתבסל וקופה שמדתן ידועה . אבל תורם בהן
חלום או שמו . ומותר לתרום שלא מן החוקף ואף על פי כן
תלמד מכתובין ארץ עין כן . כתב הרמב"ם ז"ל . ומה שאמרנו
שעושה אדם שליט ישראל להפריש תרומה ומעשרות שנאמר כן תרומו
גם אתם לרבות השליט שהוא כן ברית כעו כן . ועוד דינין רבים
בגמרא מעבין שלימות ומה שאמרנו שהתרומה נאכלת לכהנים כן
גדולים כן קטנים להם ולנשיהם ולעבדיהם הביעניים ואפילו
לבהמות . ועוד דינין רבים בגמרא כזה כגון אזה שמרדה אזהבד
שכרה ודין גירושין ואירוסין וכמה כיוצא בהן . ודיני התרומה
שעבין בטולה שכתבו לה שיעור חמשים ז' לא אחד ומה . ויתר רובי
פרטים במשכת תרומות ובכרבה וקומות מהגמרא בפיו הקמת
עודייה (י"ד ס"ה) . ונוהגת מלות התרומה גם מלות
המעשרות וזה עורה בארץ ישראל וכונן ישראל סמוכן כתב הר"ם
בזו"ל סוף פרק ראשון דהלכות תרומות וזה לזכרו . התרומה בזמן
הזה אפילו במקום שהחוקר עולי בבל ואפילו כינוי עורא אינה מן
התורה אלא מדבריהם שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל
וכונן סמוך כל ישראל שנאמר כי תבאו כיהת כולכם כשהיו בירושלם
ראשונה . וכמו שהם עתידים לחזור בירושלם שליטת ולא כשהיו
בירושלם בימי צורא שהיה כיהת מקמת ולפיכך לא היה מן התורה .
וכן הדין גיאה לי במעשרות שאין חייבין בהן בזמן הזה אלא מדבריהם

בתרומה ע"כ . וז"ל אכרס כ"ר דוד ז"ל פמש עליו בעבין זה הוא
לשונן אחר אכרס לא כיון להלכה יפה דקיימא לן כר' יוחנן דאמרין
ביביעות תרומה בזמן הזה דאורייתא כלומר בארץ ישראל והוא עמנו
כר' אבא בר' כהנא בתחלת הספר ואם איתא לאח מילתא במלה הוא
דאיתא ע"כ . ועתה אם האמת כדברי הרמב"ם ז"ל היה לנו לחשוב
בכלל המלות הטובות עכשיו בארץ מדאורייתא ואת הנהו
וגם ששה עוד שהם בעבין התרומה כדבר האומר : וכן מלות רע"ט
ר"פ רפ"א רפ"ב רפ"ג רפ"ד מן הלוחין . ואחת שהיא בכסף תלוה
לאו ה' (דהיינו הלואה שלא לקדים חוקי התבואה שלא כסדרן)
ושתיים שהן כסדר ויקח קרח מלות מעשה ומעשר מן המעשר .
אבל חזי דבריו הר"ם מכו"ל אשים בין עיני ומבורי אשכח כי הוא סבת
זה העסק של חשבון המלות לי ולכל שבו אחריינו מן ח"ה לק בעולם
מבוגרת מדרבין אף בארץ שנער מפני שהיא סנוכה לארץ ישראל ורוב
ישראל הולטים ומשכים שם . וגם התקינו שיהיה מנהגן תרומות
ומעשרות אף בארץ ח"ה וכן כפי עמון ויוזא ומפני שהם סביבות
ארץ ישראל . וארץ ישראל היא מופטת מן המלות שם ארצות שכנס
איתן מלך ישראל או מופטת מן המלות שם ישראל והוא שיקראו
חכמים ז"ל לכנס רבים אצל ימיר . וישראל או משפחה או שבט שכתבו
כזה לעולם וככנסו מקום אחד ואפילו הוא תוך תחומי הארץ שניתנה
לאכרס איכנו אינה נקראת ארץ ישראל והקומות שחוקר עמנו
לשטים חז"ל שלא נכנסו כולם דינים כדון ארץ ישראל כפי שלח חתום
רובה ככיתוב ימיר . כשיעלה כל שבט ומשכ ויכנס חלקו . הארץ
שכנס דוד כגון ארם נהרים וארם לזכר כל יד פרת ועד בבל ודמשק
ואחלקו מן ז' וכיוצא בהן אע"פ שברשות ב"ד הגדול כשנן ארץ כנען
ישראל לכל דבר אלא יצאו ויכללו מזה לארץ ויכללו ארץ ישראל לחלו
זה הנקראים בכל מקום סוריא ויש דברים עדינים בארץ ישראל ויש
עדינים כחיות לארץ כמו שתנוח בגמרא בתקנות בפניה . והטעם
מפני שכנס אותם קודם שיכנס כל ארץ ישראל שחילוקם כל ארץ
ישראל לגבולותיה תחלה ואחר כך כנסם היו בארץ ישראל לכל דבר .
ולעבין תרומות ומעשרות ומעשרות אחרות ומכאן שיחיו בארץ
ישראל . אבל מ"ה בארץ הוא החיוב מן התורה כגון שישראלים
כעו שחזרו לדעת הר"ם בס"ז ו' ובחיתן וקומות מדרבין בכל וכן
ואמרנו ל' שבכל מקום שהחוקר בו ישראל כשעלו מנלות ונכנסו
ונתקדם על ידם ומכיון שגלו בלות דאשויסטליהות קדושה לפי שלא
קידושה כיהת ככדוה לשעה אבל כשעלו מנלות ומנלות בכל עם
עורא המופר קדושה קדושה שניה לשעתה ולעית הלבוא כלומר
קדושה העומדת לעולם . אבל מ"ה ח"ה חייב תרומות ומעשרות מן
התורה שם לדעת הר"ם בס"ז ל' אלא בזמן ישראל מיושבין שם וכמו
שכתבתי סמוך . ונקמת וקומות שיהיו שם שהחוקר בהן בתחלה
עולי גזירים ולא החוקר בהם כשנייה עולי בבל הניחום ולא קידשום
ומ"ה לא פטרו אותם מתרומות ומעשרות כדי שישנובו עליהם עניי
עולם כשביעית נמצא כל העולם כלו לעבין מלות התלויות בארץ כחלק
למשל ונתחוקות . ארץ ישראל . וסוריא . וחזויה לארץ . וארץ
ישראל נתחלקת לט' חלקים כל מקום שהחוקר בו עולי בבל חלק אחד
והשאר שהחוקר בו עולי חזירים כלשד חלק שני . וחזויה לארץ נתחלקת
גם כן לט' חלקים ארץ חזירים ושניער ועמון ומואב . מלות תרומות
ומעשרות בהן מדברי סופרים ואשר כל הארצות ארץ תרומות
ומעשרות מנהגן בהן כלל . וארץ ישראל הארץ שהחוקר בה עולי
נזירים מרקס שהיא כגמרא ארץ ישראל עד קים הגדול . ומחשקלון
סביא

כתלתא סבי כר' אלפאי בראשית הגז כלומר דפטר בחוזה לארץ וכו' כדליתא תם . ועובר על זה ולא נתן ראשית גזתו לכהן כששלו גזת הראויה על הענין שכתבנו בטל עשה זה .

תקט שיהיו הכהנים והלוים עובדים במקדש למשמרות כלומר לכתות ידועות ולא תהיה יד הכל מתעסקת יחד בעבודה חוץ מן הימים טובים בלבד שהיו הכל עובדים יחד כל הבא יוכל את ידו לשמחת הרגל ובספר דברי הימים מובאר איך חלקו אותן דוד וסנחלל שעשו מהן כ"ד משמורת הכהנים וכ"ד משמורת לויים כדי שתעבוד כל משמרה מזה שתי שכתות כשה . ובמסכת סוכה אמרו ל"ל שרגלים היתה יד הכל שיה ועל זה נאמר ובי יבא הר"י גר' . ובכלל הלוי הכהן כי הלוי היה אב לכל השבט . ופא כלל אות נפשו ושרת כשה' אלהיו ככל אחיו הלוים העומדים שם חלק בחלק יחבלי . ולשון שפירושא כלל אות נפשו יכול לעולם כלומר אפילו שלא ברגלים ת"ל ללכד מוכריו על האבות . מזה שמכרו אבות זה לזה טול אתה בשבתי ואני בשבתי כלומר הסכמתם בסדר משמרות העבודה כל שבוע משמרה וכן פירשו התרגום בר' ומזרחא דיימי שבבתא דכן אתקינו אבהתא . בשרשי ונות המשמרות ידועות וקבועות לפי שכל המלאכות המוטלת על מספר אנשים ידועים נעשות כראוי ואין העולה והיורש והקדמות מלויה בהן אבל המוטל על הרבים ומכיל שיהיה בהם אנשים ידועים לעשות פעמים רבות ויהיה קצתן על קצתן ופעמים יקפידו אלו על אלו בענין איך לארץ כדברים אלו ידועות הן בכל אנשי מנין אבל ברגל מפני שהמחה נלמדה להיות יד הכל שיהיה כהם . בדיני המזבח מזה שאמרו ז"ל שכל משמר ונושאר היה מנווכה איש אחד והוא ראש לכל אנשי המשמר והוא מחלק לבתי אבותיו וכלל יום ויום מימי השבוע מחלקים ראשי האבות ביניהם אנשים ידועים לעבודת איש איש על עבודתו ומיום שבת ליום שבת ונתחלפים המשמרות וחזרו חן חילה . וכביאם הראשונים תיקנו שיתמנו מישראלים כמו כן כ"ד משמרות אנשים כשרים וירחי חטא וזה הנקראים בכל מקום בתלמוד אנשי מעבוד כלומר שהם שלומי ישראל לעמוד על קרבנות אביר וענין שאמרו ז"ל אפסר יהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו ועל כל מעמד הים גדול אחד נמונה על כולם והוא הנקרא ראש המעמד וכן היה דרכם של אנשי המעמד ככל שבת ושבת מתקבלים מי שהוא מהם בירושלם או סביב לה נכנס לקדש ובין בירושלם ובין בשאר מקומות נתקבלים בבית הכנסת ומרבים בתפלות ומתעניין יום ב' וג' ד' ו' מן השבוע ושאר כל עניינם בתפלות ובקריאת התורה כגון שמשורם במסכת תעניות ומגילה . ואמרו ז"ל במשמרות כהונה ולויה שרגלים איך יד הכל שיהיה כי אם בקרבנות הרגלים ובחלוק לחם הפנים ובחלוק שתי הלחם של עזרת . אבל נדרים ונדבות ותמידין איך מקריבין אותן ואפילו ברגל אלא משמר שמונו קבוע שנאמר חלק חלק יאכלו וגו' . כלומר חלק חלק יאכלו בקרבנות אביר ואינם חלק חלק בשאר דברים שבהם חלקו אותן האבות וקבעו אותן כל משמר ונושאר בשבת וכהן שיהיה לו קרבן . הרי זה בא למקדש ומקריבים ככל עת שירצה שנאמר ובה כלל אות נפשו כלומר בקרבן שהוא שלו ככל עת יבא להקריבו והעור שלו . ויתר פרטי המזבח במסכת תענית ומגילה ובסוף סוכה (הלכות כלי המקדש פ"ד) . ונוהגת מזוהו בזכרי כהונה ולויה בזמן הבית ועובר על זה ועוסק ביד חכירו ברגל שלא לעבוד ככל אות נפשו בטל עשה זה . והרמ"ב ז"ל השיג בזה המזבח על הרמ"ב ז"ל ואמר שיהיו הכהנים עובדים למשמרות

שהיא לדרום ארץ ישראל עד עכו שהיא בצפון וזו שהיא מחלק מעכו לכוים כל הארץ שהיא על ימינו שהיא במזרח הדרך הרי היא בחזקת מלכה לארץ וטמאה משום ארץ העמים ופטורה מנושאר ושבועיות עד שיודע לך שאותו מקום הוא מארץ ישראל . וכל הארץ שעל שפילא שהוא מערב הדרך הרי היא בחזקת ארץ ישראל ופטורה משום ארץ העמים וחיבת כמעשר ושבועיות עד שיודע לך שאותו מקום הוא חוזה לארץ . וכל ששופע ויורד מטורי אומן ולפנים הוא ארץ ישראל מטורי אומן ולחוף הוא חוזה לארץ והמקום שביים הוא ארץ אומן כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אומן ועד נחל מצרים מן החוט ולפנים ארץ ישראל מן החוט ולחוף חוזה לארץ וזו היא צורתה :

כזה ויבאר . ועובר על זה ולא הוציא תרומה מדגן תירוש ויבאר . שהארץ בזמן שישראל שם בטל עשה זה ועבשו ויחד שאוכלים טבלים . וכבר כתבתי בסדר חומר אל הכהנים עונש האוכל טבל . ובשאר פירות בטל עשה דרבנן וכדעת קצת המפרשים שם בשאר פירות יש בהן חיוב דאורייתא וכמו שכתבנו בזמן הזה גם כן מי שלא הפריש תרומה מפירות הארץ וכן מפירות סוריה וכן מפירות ארץ עוקומות שכתבנו שחיובן בתרומה מדרבנן כגון מצרים ושנער ועמון ומואב בטל עשה דרבנן אבל בפירות שאר הארצות איך בהן חיוב תרומות לעולם לא מדאורייתא ולא מדרבנן :

תקה

שנטינו לתת ראשית גזת הארץ לכהנים ועל זה נאמר וראשית גז צאנך תחן לו . וענין המזבח הוא שכל מי שיש לו חנוש לאן בין וכרים בין נקבות בין טלחים בין כבשים גדולים אמרו גזון כמה פעמים בכל פעם חייבת מן הצמר מענה לכהן ואין למתנה זו שיעור ידוע מן התורה . אבל רב ושמואל ורבי יוחנן אמרו במסכת תולין ראשית הגז כששים כלומר שיתן לו חלק אחד מששים ולפי שהזכיר הכתוב לשון נתינה כזה שאמר תתן לו אמרו חכמים שמי שיש לו גזות הרבה רוצה לחלקם להרבה כהנים לא יתן לכל אחד פחות ממשקל חמש סלעים מלבדן כדי שיהא ראוי לעשות בו בנדקטן לא שילבנו הישראל ואחר כך יתנו לו אלא שיהא בו כל כך אחר שילבנו הכהן כדי שיהא בו עתה המועלת וכמו כן אמרו ז"ל שאין חיוב מזוהו אלא בחמש און שתעלה הגזת שלהם לששים סלעים ולא תהא כל אחת מהן פחות ממשקל שנים עשר סלע . בשרשי המזבח בענין זה שכתבתי במעשר הכיתין ללוים בסדר ויקח קרח והכהנים כמובן שהם המשרתים תמיד פני הש"י איך להם כחלה בהקדשות ולא ביוה וכה להם הש"י כל צורך מחייתם על ידי אחיהם והנה נתן להם התרומה והמעשר וכן המעשר שהם לחמם וינים ומתנות במה שהם זרוע ולחיים וקובה וחלקם בקדשי מקדש שיש בהם כשר די ספק ועדיין חסר להם ולבשו וכה להם ראשית הגז למלבושים ועוד וכה להם שדה אחוזה וגזל הנגר והחרמים ופדיון בכורות לשאר הנאות ולרכיבם שהאדם צריך . מדיני המזבח מה שאמרו ז"ל שאין בחיוב מזוהו אלא גזית הכבשים שמתוך רך וראוי ללבוש . אבל היה הצמר קשה ואינו ראוי ללבוש . פטור מראשית הגז מן הטעם שאמרת כי לצורך לבישה וכו' בזה הכהנים . אבל היה הצמר אדום או שחור או שחום חייב בראשית הגז ומכין שראוי ללבוש ויתר פרטי עבוארים בתולין בפ"א (י"ד ס' ט"ג) . ונוהגת מזוהו בזכרים ונקבות ישראלים ולוים בין בפני הבית בין שלא בפני הבית . ודוק בא"י אבל לא בחוזה לארץ . כדאמר רב נחמן כרבי יצחק בתולין פרק ראשית הגז כהוג עלמא

ספר החינוך מן ספר דברים פרישת שופטים

למשמרות אינו כמשמע הכתוב כלל כדעתו של הרמב"ם אלא הלכה
למשה חסידי היא שחלקו ביניהם העבודה למשמרות . ומשה
רבינו הוא שהחיל לחלק זהו גשה וזה שמונה משמרות .
ד' מאות ורביעיתו . וד' מאלעור ורביעיתו כך היא הקבלה .
וזו שאמר הכתוב לבד ומתכריו וגו' שילכות הודו ולא מלוח כלל
כלומר שיעבדו הכהנים בכל אות נפשם בכל עת בין בחול בין ברגל
לבד אם רצו והסכימו לחלק ביניהם העבודה למשמרות וקבלו הלכה
למשה חסידי שראוי לעשות כן כדי שתעשה הנואלכה בסדר ובזריות
והו' תורף דברי הרמב"ם :

תקי שנתענו שלם לקוסם . וכתב הרמ"ם ז"ל שבעין הקסומה
הוא הנומי כחו ונחשתו לחשוב במין נומיני התמונה
כאשר יעשו בעלי הכחות טלס שיגדוניה שיתחדש קודם היותו
ואמנם יתאמת להם זה הכות כח הנומשה והשיעור וזה חוק אחד
(ע' לשינון) כלומר שנות כודדים מתחבתם וקובעים כל הכוונה
וכל הרגש שלהם על אות הענין שיחפצו לדעת ונתוך ההתבודדות
החזקה והתפשטות כל הנומשה מכל עיני העולם הגופני מתערב
נפש עם הרומיים הקולטים העתידות הקרובות כידוע מן
החכמים אצל ח"ן כח טלס לעולם ולא אפילו כשדים לדעת
העתידות הרחוקות ולא יעלה אל המעלה הגדולה היות זולתי
כסאי האמת והצדק וגם בעתידות הקרובות לא ישגו בהם הקוסמים
כל האמת אצל יתקיימו דבריהם כרוב ובענין זה בענין ח"ן כל
האנשים שיש בו אצל יש מהם שיש להם יתרון גדול בעניינים אלו
כיתרון כתיאוס בגבורה ובעניינים אחרים קלתם על קלתם ואלו
בעלי הכחות אין פעולתם בענין הזה שזה כיום מהם שמתבודד
בעתידות לחשוב כזה . ומהם שיהיה כוונתם אשר בידו כחן ומט
מותרות וז' אחריו ויצעק לעקת נשמות ויניח מחשבותיו כי
לאין זמן ארוך עד שיכין כמה שיהיה . והעיד הרמ"ם ז"ל שאם
דלא זה כחצרב פעם אחת . ומתו מן שמיאשר החול ויעשה בו
לזרות וזה יעשו הרבה כתיאוס כמצרכ . ומהם מן שישליך חכמים
דקיס כחתיכות עור ויארוך להביע כם ואחר כן יספיד דברים .
ומהם מן שיעשה חלצה או כעלי שעורים וגריר ואלך ופחם קינורה
בו וזה חפורסם בינו יעשו אותם תמיד לעינינו הישועה אלים
והישועות . ומהם מן שישליך חגורת עור כחן וישיטו בה
זיגידו הטובה בזה כולו לפעיר כח נפש החיט . ויוכל עניינים אלו
תרחיקו תורתנו המלמה ועל כל זה נאמר ללא ימצאו כן קוסם
קסמים כמענו ומבמש וגו' . וכבר כתבתי באזהרת לא תחשו
בסדר קדושים כעם איסור עניינים אלו מה שידעתי . וראיתי
כפשרי הראשונים כעם איסור זה לפי שכל עניינים אלו מועים
הרמון ויחשבו כשכל שילדקו להם קלת מן הדברים שיגידו להם בעלי
הקסם שכל הפעולות שהן בעולם סבתם המזלות והכחות וכמעט
יקראו מן הכת הרע הלומדים עוב אלהים את הארץ . וכבר זה
הענין שיהיה חפורסם הרבה בזמן הנכחים אשר הנכח ענין בעלו
ישאל ונקלו יגידו . דיני המזלה וכו' ארים כמקומות מסנהדרין
ותוספתא דשבת וספרי (י"ד קפ"ט) . ונהגה איסור זה בכ"מ
וכ"ו בזכרים ונקבות ועבר על זה ועשה ענינו קוסם על דרך אחד
מכל העניינים שזכרנו או בענין אחר ויגיד לבני אדם הדברים שיראה
הקסמים חייב מלקות והוא שיעשה שום מעשה בדבר שאין לוקין עליו
מכלל מעשה . אצל השואל מן הקוסם אינו כחיוס מלקות .
ואמנם הוא מנוה מאד כל הקוסע מחשבותיו ומזכות עתיו בהכלים

אלו כי לאשר נתנו האל דעה והנחילודת האמת לא יאות לו לחשוב
בהכלים אלו רק שיקבע מחשבותיו בעבודת האלית ולא יירא
מודבריו קוסם כי הם' בחסדיו ויפנה מערכת הכוכבים ויבטל כח
המזלות להטיב לחסדיו . וידוע שאחזקו עם הקדש שאין אמת חת
כוכב ומזל ה' הוא נחלתנו כאשר דבר אלינו . ובענין שונינו
באבות ששם האל מעלתם למועלה ומשרי מעלה כענין שכתוב ביעקב
כי אם ישראל יהיה שמך כי שרית עם אלהים וגומר . כלומר שעשאו
האל שר על השמים . וכן נחקק נקרא ישראל שאל שנות בני ישראל
הכלים ונזריתו יעקב וכינו . וכן אברהם נקרא ישראל כיון שכתבתי
בפתיחת הספר . והזמיה שכתוב בענין מחלוקת הנכח אליהו עם
נביאי הכעל שאמר כמספר שבטי בני יעקב אשר נקרא שמו ישראל
שהוא הו' מוכיחם למה היו פונים לעבוד הכחות ומיניס עבודת
האלוה' לנאות אשר בידו לבטל כל פעולות הכחות והמזלות ובענין
שעשה באבות ששם המזלות תחת ידם . והוא אמרו במקום האל
כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה
שמך כלומר שעשאו שר על השמים לשנות מערכתם וכחם בזכותו
כלומר וישראל ששם בני יעקב גם הם שמים על שרי מעלה : ועל כן
היה ראוי להם שלא לעבוד בלתי לה' לבדו . וכן מצינו ביהושע שגזר
על השמש ועל הירח לעמוד כיון שכתב ביהושע שמש כבשעון
דום וירח בעמק חילון ועמדו וכן כוונת חסידים מישראל
שנשתנו מערכת המזלות בזכותם יארוך הענין להביא כמה מועים
שנעשו בישראל בענין זה :

תקיא שלא נשתדל בכל מעשה כסוף כלל ועל זה נאמר ללא
ימצא בך וגו' ובמשפך ובעין הכסף ידוע לכל דרך כלל
שיעשו בני אדם שמתמסין בהן כתיאוס אלו עם אלו ומהם שיכוננו המעשים
הרעים הם בעתים ודועים וכחשים מכוונים לאוין מלאכות
ויוכל אלו הדברים הנוגעים וכמוגורים החקיקו התורה תכלית
הרפוק כי הכל הזה . ואין ראוי לעם קדוש מחזיקי דת האמת
לתת נחשבה כעיונין אלו רק בעבודתו יתברך כי הוא ישים כל
חקן עמו לטוב בחקותם כשמו הגדול ואומם כל מחשבתם ומשעבתם
על חסדיו לבד ומהיות העניינים אלו רחוקים מאד וכעורים לפניו
כ"ה וכסם ילץ מעניין עכ"ס הוקירו על זה בלאו חייב סקילה על
העובר ומשתדל כזה אם הוא מויד וחטאת קבועה אם היה שונג .
וגם מחומר הענין הזכיר הכתוב בזה יותר וכאשר עבירות על הכ"ד
אלא לתחול לעובר על זה וכמו שאמר עכשפה לא תחיה . וכבר
דברתי בשרשי מזה או בלאו דמכשפה לא תחיה בסדר ואלה
המשפטים . דיני הגזלה במקומות בגמרא כפזור והעוקר
כפרק' ומסנהדרין (י"ד קע"ט) וכל שהוא דין על זה לדרך לדעת
חכמת הכסף כדי שידע להבחין כמעשה הנעשה אם הוא מין נומיני
הכסף או חולי הוא מן הדבר' הנעשים בכח הטבע וכדברין המותרין .
וכענין שאמר ז"ל כל שיש בו חסום רפואה אין בו חסום דרכי האמורי
וכבר דברתי על זה שם בלאו דמכשפה כתי כחודכרים אלו לריבין
עיון רבבי הכה נמנא בגיורא כמה מועים שאם לא ידענו אותם
מפיהם ז"ל היינו אוסרין אותם משום חסום איסור זה ויוכל נקום אשר
ישא נפשו ליכנס בתחבולות אלו וידמה דבר לבד מן הדברים שהזכירו
ז"ל הרי הוא כענת לו פתח לבוא בגיהנם . ונהגה איסור זה
בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות :

תקיב כמענו מלגשות השבעות על שום ענין זה הענין הוא
שיחמר

כל מלאכת אלו וכיוצא בהם נאמר לא ימצא בד' וגו' ודרש אל
הבאים . משרשי המורה מה שכתבתי באיסור כסף כבוד זה
ובקדר משפטים . דיני המורה בסנהדרין (סס) : ונוהג
איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות . ועובר עליו ועשה
שום מעשה כדי שיבא המה ויודיענו שום דבר חייב מלקות :

תקטו שנלטינו לשמוע בקול כל נביא מהנביאים בכל מה
שימוני ואפילו יצו אותנו לעשות בהם מזה אחת מן
המזות או אפילו הרבה מהם לפי שעה חוץ מעב"ס שומעין לו כי
באמת אחר שהוא נביא אמר כל כוונותיו לטובה וכל אשר יעשה הוא
עושה לחזק הדת ולהאמין בהם כ"ה ועל זה נאמר נביא מקרבך
באחיך כמוני אליו תשמעון . וכן אמרו בספרי אליו תשמעון .
אפילו יאמר לך לעבור על אחת מן המזות לפי שעה שמע לו .
משרשי המורה לפי שכתבתי מעלת האדם היא השגת הכוונה
ואין לו לבין אדם בעולמו אמת ידועה בדברים כאמתת
ידועתו בכוחה שהיא הידועה שאין אחריה פסקון כי היא תבא ומבייין
האמת ומעשים נכבדי העולם וזכים בה ועולים אליה כי הקולס גדול
מחד רגל כדרך וראשו מגיע השמימה ומי זה האיש יראה' זכה
ועלה פה הש"י ויקום במקום קדשו אחד מאלפי רכבות אנשים הוא
המשיג למעלה וזכדור שראו לכך על כן נזיתנו התורה כי בהגיע
איש יהודי בדור אל המעלה הזאת ויהיה ידוע אללנו בעינינו וכבוד
מעשהו כי נאמן לנביא שנשמע אליו בכל אשר יצוה כי הוא היודע דרך
האמת ודרבינו בנולא נשא נפשינו להמרות פיו ולחלוק עמו כי
המחלוקת עליו בשום דבר הוא טעות גמור וחסרון ידיעת האמת .
דיני המורה מכאן כי בסוף סנהדרין (ה' יסודי התורה פ"ח) .
ונוהגת מורה זו בזכרים ונקבות כל זמן שימצא נביא בימינו .
ועובר על זה ולא ישמע אליו חייב מיתה בידי שמים כמו שכתבנו בה
האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא וגו' אנכי אדרוש מענו . ואמר
ז' בסנהדרין שלשה מיתתן בידי שמים . העובר על דברי נביא . ונביא
אשר לא י'שמע' וגו' . ואמרנו' ל קרי ביה לא י'שמע' לא י'שמע'

תקיז שנוענו שלא להתנבא בשקר . כלומר שלא יאמר שום
אדם שנאמר לו דברי' בכוחה מהש"י והש"י לא אמרם וכן
ככלל הלאו אפילו אם יאמר דברים שנאמרו בכוחה לזולתו ויאמר
שקר שהוא נטוה לאמרם ועל זה נאמר אך הנביא אשר יזיד לדבר
דבר בשמי את אשר לא צויתו לדבר וגו' . וכן אמרו ז"ל
בסנהדרין אשר יזיד לדבר דבר בשמימה המתנבא מה שלא שמוע .
אם אשר לא צויתו הוא לא צויתו . אבל לחסרו צויתו . זה
המתנבא מה שלא נאמר לו ונאמר לחסרו : משרשי המורה לפי
שהיה כזה חרבן גדול ורעה רבה בדתנו המקודשת והסלימה כי עיקר
האמת נבלי סיג המוגיע אלל בני אדם הוא על יד הנביאים והתורה
תצונו להאמין בהם וללכת אחר עזתם הנכונה ודעתם השלם . ועל
כן קיום בני בליעל לאמר דברים שלא צוים הש"י יוצאו לנז בכוחה
שהיא העיקר הגדול אשר בינינו עם הקדש ויפקדו בכתם לכל העם
אף בנביאי האמת . ואם יאמר אדם גם כן מה שנלטה אדם אחר
עליו יש כזה חרבה גדולה כי האיש הזה באמרם שהוא נביא ונטוה בזה
וכראה דבריו מתקיימין כדברי נביאי האמת כחזק איתו באיש אלהים
קדוש שליח האל ונאמין ל'יו ונקח ראיה בכל הנהגותינו ומעשיו ואולי
אחר שאין זכותו וענינו גדול להיות הוא שליח האמת כנראה שאמר

איינו

שיאמר אדם דברים ויאמר לבני אדם שאותם דברים
יועילו או יזיקו לאחד מכל אלו הענינים ועל זה נאמר לא ימצא בד'
וגו' והובר חבר . ולטון ספרי אחד חוברת הנחש ואחד חובר
את הנקרא' כלומר שיאמר עליהם דברים כדי שלא ישכחו לפי
דעתו . וכן האומר דברים על המזה כדי שיזכרו מעליו הכלל .
וישפירו חובר חבר שמקצן בתחבולותיו והשבעותיו נחשים או
עקרבים או שאר חיות למקום אחד והכל בכלל האיסור . ואולי בני
תקנה עליהם דגריסין בשכונות בפרק ידיעות הטובה שיר של
פגעים בכנרות ובכלל' ואומר וישב בסתר עליון עד כי אתה יימחסי
ואומר ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה ופי' פגעים כלומר שאמירת
אלו המזמות תועיל לשמור מן המזיקין . ואמרין בברכות ר'
יהושע בן לוי מסדר להו להני קראונו . ואין הדבר חלילה דומה
לענין חובר חבר שזכרנו וכו' אמרו' לעל זה אסור להתרפאות
בדברי תורה אבל הזכירו למור מוזמרים אלו שיש בהן דברים יעוררו
כפי היודע איתם למסות כש' ולהשי' כל נכסחו ולקבוע בלבבו וראתו
ולסמך על חסדו וטובותיו התעוררותו על זה יהיה נשמר בלי נזק
וזהו שהשיבו בנמרה בענין זה דקא פריך התם והיכי עבד ר' יהושע
כן והא אמר ר' יהושע אסור להתרפאות בדברי תורה ואמר להגן
שאני כלומר לא אסרה תורה שיאמר אדם דברי תורה לעורר כפשו
לטובה כדי שיגן עליו איתו הזכות לשמרו . משרשי מורה זו מה
שכתבתי במזות הקודמות לה . דיני המורה בפ"ז משבת (סס) .
ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה
ועשה השבעות כמורד חייב מלקות :

תקיח שלא נשאל בעל אוב שיודיענו דבר ועל זה נאמר לא
ימצא בד' וגו' ושואל אוב . וענין הכישר זה הוא
שש בני אדם אשר עושים מנבשות שמועפותם שהוא ועל זה את המה
מכין שחיו ושמוע השואל מן המה תשובה על שאלותיו : משרשי
המורה מה שכתבתי בסוף מעייני הכישר : דיני המורה בספרי
ובסנהדרין . (סס) ושם בסנהדרין אמרו שהעושה כשוק זה הוא
בסקילה והשואל בהם בחזרה כלומר כחייב לאוואין בו מלקות
לפי שאין בו מעשה : ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות :

תקיט שלא לשאול ידועי והענין הזה הוא שמיים המכסף עם
חיה שמוה ידוע לתוך פיו ואותו העם מדבר על ידי
כספים . וזאת חיה שמוה ידוע ראיתי בספר מן הגאונים שהיא
גדלה בחבל גדול שיוצא מן הארץ כעין חבל הקשואין והלועזין .
ומרתו כנורת אדם בכל דבר בכניסו ונוף ודים ורגלים ומטבורו
מוחבר לחבל ואין כל כרוה יכולה ליקרב אליה כמלא החבל לפי שהיא
רועה סתומה כמלא החבל וטורפת כל מה שיכולה להשיג בכוחה
וכפחיים לגורה מורה כחיים אל החבל עד שפסק ויהי אמתה מיד .
וכיושלמי דכלאים אמרו ז"ל כפידוש כיעם אכתי השהה בריתך .
בר נש דטור והוא חיי מן טבוריה איפקין טבוריה לא חיי :
שורש המורה וכל ענינה בדיעה ובחוכמה כענין מזות אוב
שכתבנו בסמוך :

תקטו שלא לדרוש אל המתים . וענין דרישה זו הוא שיש בני
אדם תרעובים עצתם והולכים ולנים בבית הקברות כדי
שיבא להם הנות בחלוט ויודיעם מה ששאלו עליו . ויש אחרים
שלוכדים בגדים ידועים ואומרים דברים ומקטרים קטרת ידועה
וישנים לבדם כדי שיבא המת שהם רונים בו ויספר להם בחלוט ועל

איינו

ספר החינוך מן ספר דברים פרישת שופטים

אינו ראוי לממוך בו ככל אשר יעשה ויאמר ויעשה ההמון בלכתם
אחר ענתו . דינו המנוה קצרים והם בסנהדרין (ה' ע"ז פ"ה) .
וגוהגת איסור זה בכלל וזמן בזכרים ונקבות ועובר על זה
ונכח השקר כלומר שהגיד דברים כשם האל שלא אמר לו האל . וכן
המתנבא מה שאמר האל לחכירו ולא לו חיים מיתה . ומיתתו היא
בחנק שאמר על זה ומת הכיח הוא ואמרו "ל שכל מיתה האמורה
בתורה שמת אינה אלא חנק :

תקיה שלא להתנבא כשם ע"א כגון שיאמר ע"א פלוני אמת
לעבדה והבטיח גמול לעובדיה ותפסיד מעונש למי שלא
יעבדה כמו שהיו אומרים נכחי הבעל והאשרה כמו שהוכר בספרי
הנביאים . וכן בכלל זה אם יאמר שהאל צוה לעבוד ע"ז פלונית ולא
בא על זה בכתוב באזרה וכו' אמת מיוחדת בזה אמונה נתבאר
בכתוב עונש המתנבא כשם ע"ז - שהוא חייב מיתה שאמר על זה
ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא .
ומיתה זו היא חנק כמו שכתבתי בסמוך . וכבר ידענו העיקר שהורנו
ז"ל לא עשה אלא אם כן הזכיר ועל כן לאמר שיהיה אזרה הענין בזה
בכלל ושם אלהים אחרים לא תזכירו שכתבנו בפ' משפטים ללאו בפני
עמנו בענין אחר ואין במונע להיות לאו אחד מונע דברים רבים ולא
יהיה דינו כדין לאו שבכללות מוכיון שיתבאר העונש בכל ענין וענין זהו
דעת הרמב"ם ז"ל . שורש המנוה בכל ענין ע"א ידוע .

כדיני המנוה מה שאמרו אחד האומר אורה לי ע"א פלונית או
כוכב פלוני ממנוה לעשות כן וכן . או שלא לעשות . אפילו כיון
את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור דינו במיתה כמוד
כשם עדים והתראה כידוע בכל מקום . ויתר פרטיה בסנהדרין
פ"א (ה' ע"ז פ"ה) . וגוהגת איסור זה בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות :

תקיש שלא יראה מלהרוג נכחי השקר ולא נפתד שיהיה לנו בזה
שום עונש ואפילו היה מתנבא בקיום המנוה אחד השקר
בפיו אין לנו עונש במיתתו אבל היא עלינו מנוה ועל זה לאמר לא
הגורו מבנו . ולשון ספרי לא תגורו ממוט . ולא תמונע עמך
מללמד עליו חובה . מושרשי המנוה היה שכתבתי סמוך
במתנבא השקר . דיני המנוה קצרים והם בסנהדרין . (שם) .
וגוהגת מנוה זו בזמן הכית שישראל ביישובן כי אז בדינו לדון דיני
נפשות . ואמרו ז"ל שאין דיין נכחי השקר אלא ככ"ד של
שבעים ואחד :

תקב להכדיל שש ערי מקלט מערי הלויים שת היינה מועדות לנוס
שמה מכה נפש בגנבה ושיטוקנו הדרכים לעומת הערים
ותישרו וכענין שיאמרו ז"ל שמקלט מקלט היו נותנין בפרש' הדרכים
ומפנים הדרכים שלא יהא בהן דבר שיאחד בהרמוץ המרוצה . ועל זה
לאמר הכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך . שורש
מנוה זו ידוע וכבוד שהיא כדי שלא ימות ההורג שנג על ידי גוללי
הדם . כדיני המנוה מה שאמרו ז"ל כי שש ערים אלה שלש מהן
הכדיל משה רבינו ע"ה בעבר הירדן ושלש הכדיל יהושע בארץ כנען
ולא קלטו של משה עד שהכדלו השלש של יהושע ואם כן למה הכדילן
משה אמר המנוה שכל לדי ארץ ובימי מלך משיחט נוסף עוד
שלש שאמר ויפתח לך עור שליש עריב וגומר . ואמרו ז"ל
שכל ערי הלויים היו קולטות שאמר ועליהם תתנו ארבעים ושתים
עיר כל הערים אשר תתנו וגומר . הקיסן הכתוב כולן אבל הפרשה
היא כינייה שש ערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת ושאר ערי

הלויים אינן קולטות אלא לדעת . ורובח הדר בערי מקלט אינו
נותן שכר בית ושאר הערים הנותן שכר בית . ואמרו ז"ל
שרוחב דרך עיר מקלט צריך ל"ב אמות . וכחמשה עשר באדר כ"ד
שולחן שלומים לתקן את הדרכים ואם נתשלמו בדבר כאילו שפכו
דמים . ואמרו ז"ל שכל עיר הקולטת תחומה קולטת . ויתר
פרטי המנוה בסנהדרין ומכות ושקלים וקוסה (ה' רוצה פ"ח) .
וגוהגת מנוה זו בזמן שישראל שרויים על אדמתן והיא מן המנוה
המוטלו על המלך ועל המבור כולן :

תקבא שמונענו מלחמול על מי שהרג חבירו או חסר אחד
באכיריו שלא יאמר כדין עני זה שכרת יד חבירו או סימא
עינו לא בכונה עשה זה ויחמול עליו וירחמוהו מלשם לו כדי רשעתו
ועל זה לאמר לא החוסר עינך נפש בנפש וגו' וכפלה המנויה בזה
במקום אחר שאמר לא החוסר עינך ובערת דם הנקי : שורש
מנוה זו ידוע שאם לא כיוסר המוקים ונבער הדם מקרבנו אי שרעהו
חיים בלענו ולא יתייבשו המדעות אין צורך להאריך בו הדבור .
דיני המנוה קצרים ומבחרים כלשון הכתוב (ה' רוצה פ"א) וגוהגת
איסור זה בזכרים כ"לם לעשות המושפט ובזמן הכית והדין העובר
על זה והעלים עינו מלענוש המחוייב כפי רשעתו עבר על לאו זה
אבל אין בו נלקות לפי שאין בו מועצה . ועונשו גדול מחד זמן טעם
שזכרו שיש בדבר חרוב ביישוב העולם ואף בחוזה לארץ אע"פ שאין
כאשר תשיג ידם הן במזון או בגוף אם יוכלו להם כפי שיראו שהענה
צריכה לכך שאי אפשר לקיום העם אם אין בטע נטוי על גוי כסלים :

תקכב שלא נטוי גבול והענין הוא שלא נכסה גבול שיהיה בינו
וכן וזלכתו עד שיתקן למשק שיאמר שארץ זולתו היא שלו
וכן אם סינה סימיו בגבול וקבעם בתוך קרקע של חבירו ויאמר שלא
שינו ושהקרקע הוא שלו עד הגבול על כל זה לאמר לא תסיג גבול
רעך . ואמרו בספרי לא תסיג גבול והלא כבר לאמר לא תגזול
וזהו כ"ל לא תסיג . מלמד שכל העוקר תחמושו של חבירו עובר בשני
לאוין . וכל אף בחוזה לארץ פ"ל כחלתך אשר תנחל בארץ ישראל
עובר בשני לאוין . בחינה לארץ עובר בלאו אחד . מנוה הענין
כן המסיג גבול אפילו מלא אכזב אם בחוקה עשה עובר כלא תגזול .
ואם בקטר עובר על לא תגזוב וזה יהיה בחוזה לארץ . ובארץ
ישראל עובר בשני לאוין . שורש המנוה בכל ענין גול ידועה
הוא דבר שהשכל עושה עליו ותועלת הכל היא . דיני המנוה
קצרים (ח"מ ס' ע"ז) . וגוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים
ונקבות ועובר על זה עבר על לאו ואין לוקין עליו מן הכלל הידוע לנו
שלאו שיתן לתשלומין אין לוקין עליו :

תקכג שלא נעמיד גבולי העונש בגוף הכענש וכן שלא נזיח ממון
על מי עדות עד אחד ואפילו הוא בתכלית הכשרות
והכחמה או אפילו נכח ועל זה לאמר לא יקום עד אחד באיש לבל
עון ולבל חטאת . מושרשי המנוה לפי שיצר לב האדם רע
ופעמים יעלה בלבו טיח על חבירו ואפילו יהיה האדם בתכלית
הכוסר לא ינצל מחטא לפעמים ואף כי יעמוד אדם ימים רבים בדרכי
הישר אינו מן המנוע להתפך במחשבתו ולהרשיע שהרי אמרו ז"ל
כי יוחנן שמש בכהונה גדולה ולבסוף נעשה לדוקי . על כן הוא
ראוי וכשר הדבר שלא לממן על לב אדם לענוש חבירו על פיו ואפילו
יהיה הכענש רשע גמור והדיוט שבהדיוט והמעיד חכם גדול
שבישראל . אבל הכיות המעידים שנים אנשים חוקה ככל
ררע

שבע לחבירו ומה הלוייתך וכפר בו ואמר לו לא הלויית כלום
 עולם והביא עד אחד שלום מנוון כפניו האיל ואילו היה שנים היה
 נוחזק כפרן ודינו ששלם הריוה נשבע על פי עד אחד לכל מקום
 שנים מחייבין אותו מנוון אחד מחייבו שבועה חזר ואמר פרעת
 משלם כלל שבועה לפי שהיא מחייב שבועה מפני עדות העד ואינו
 יכול לישבע שהרי אינו נכחישו בעדות ההלואה אלא שאומר פרעתו
 וכבר אמרנו שכל מחייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם . ויתר
 פרטי המלוה רבים מנארים ומחזרים בימנות וכתובות ד' ונעוץ
 וקדושין וכל סדר . ניקין (ת"ה ס' ל"ו) . ונוהגת מזה וזו
 לענין דיני ממונות שנהגין היום בכל מקום ובכל זמן בזכרים כי להם
 לעשות משפט . ועובר על זה והקים גבולי העומס זולתי כלדדן
 שפירטנו הן בגוף הן במנוון כעד אחד עבר על לאוזה .

תקבר

שנעטימו לעשות לעדים אשר העידו עדות שקר כפי מה
 שנקטו להזיק בעדותם לאשר העידו עליו הן במקום הן
 בחלוקת הן במיתה וא"פ שאפשר מעלי מעשה כדאיתא פ' ד' מיתות
 לוקין הם מרבויה דקרא והלדיקו את הדיק וגומר ועל זה נאמר .
 ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו . והו דין עדים
 ונמנן הכזר בגמרא בהרבה מקומות . וענין ההווה הוא שיבואו
 שני עדים וכחישו הראשונים על עדותם כגון שיאמרו להם ואין אתם
 מעידים על דבר פלוני והלא באתו יום . שאתם אומרים שזה המעשה
 הוא לא הייתם אתם באותו המקום . שאתם אומרים שנשבע שם אהל
 ענתו הייתם במקום אחר וזהו הדין עיקר האמת בעדות . והתורה
 לוייתם להאמין העדים האחרונים על הראשונים בין שראשונים
 שנים או אפילו מאה או יותר ולענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי .
 בשרשי המטה ליסר כל איש אשר מלאו לטו להעיד בדבר שאינו יודע
 אותו כחמת וכבודו בעבור היות הדבר הזה ענין שכל איש לטריות
 תלו עליו הן ממון הן גוף וכאשר תאמין התור' האחרוני על הראשוני'
 לא ידענו טעם ברור בזה אכן הגיד אלי אחד מן החכמים קצת טעמה
 בערכי התורה תאמין עדים ואין ספק שאילו יעידו שני אנשים
 כשרים על עשה אגשים או יותר שברגות הפשט שאלו הן השנים
 המעידים ואפילו יכחישו המורוכים מפני שאלו הם עדים ואחרים
 בעלי דבר ועדים ונמנן כמון אחר שהאחרונים מעידים על
 הגדים עמם מומר להן עמנו הייתם שזה עיקר היותם חזרו הראשוני'
 בעלי דבר והאחרונים עדים . כרינו המזה מה שאמרנו ז"ל
 ענין ההומה הית בעדים בענמם כמו שאמרנו כגון שאמרו להם
 עמנו הייתם במקום פלוני אבל כענין ההכחשה אין נאמין אלו על
 אלוותא עדות כלם בטלה וזהו ענין ההכחשה כגון שיעידך
 בעדות בענמו שהפת הראשונה אומרת הית דבר פלוני והאחרונה
 אומרת לא הית . או שיכחש מכלל דבריהם שלא הית . ומה שאמרנו
 ז"ל שעדים ונמנן אין צריכין התראה אלא זמנן שהומו כדוכין
 ועדים שהוכחו תלת הומה הית . ומה שאמרנו שאין נמנן העדים
 אלא בפניהם אבל נכחישין אותם שלא בפניהם . ואם הוליוו
 בעדות ממון נמנן ונמנן ב"ד הממון לבעליו ומשלמין העדים כסף
 הממון שחשבו להפסידו אבל בדיני נפשות אינו כן שאם נהרג אחד על
 פיהם והומו אח"כ אין נהרגין שכן באה הקבלה לא הרגו נהרגין
 הרגו אין נהרגין . ויש לומר קצת טעם להכריז אלהים נפש בעדת
 הדיינים ולולי שתחייב הנדון ביעשיו הרעים לא נמנן עליו מעשה
 הנפשט אבל נדאי ראו הית לכן ונלגלו עליו דינו מן השנים על ידי זה

ודע ישראל שלא יסמיו שנים להעיד בשקר וגדולה חזקה בכל
 הדברים . כודינו הוסיף הוה שאמרנו ז"ל בעד אחד לכל עון
 ולכל הטחית הוא דמינו קס כלומר שלא נעניש שום אדם על פי עד אחד
 בעונש גוף או בעונש ממון זהו פי' עון וטחית אבל קס הוא לשבועה
 כלומר מחייב הוא השבועה לאותו שמעיד עליו כגון שאמר ה' לחבירו
 תן לי מכה שהלוייתך אמר לו אין . לך בידי כלום ועד אחד מעיד כדכרו
 התוכע מייב הכתוב לישבע . ומה שאמרנו גס כן שא"פ שעד
 אחד לא החמינתו התורה לענוש על פי עדיו כגוף או בממון מ"מ
 נאמן הוא באיסורין וכמו שאמרנו ז"ל בהרבה מקומות כגמרא עד
 אחד באמון וכך כל כיוצא בזה בכל האיסורין שבתורה . וכמו כן אמרו
 כשר באמון וכך כל כיוצא בזה בכל האיסורין שבתורה . וכמו כן אמרו
 ז"ל שבדיני ממונות מקבלין עדות מיוחדת . כיצד אחד אומר כפני
 הלוה ואחד אומר כפני הוד' לו מנטרפין . ועוד אמרו ז"ל שאם
 העיד אחד כב"ד זה ואחד כב"ד אחרים כ"ד אהל כ"ד ונטרפו
 עדותם וכדאמרינן בראש פרק גט פשוט שלח ליה כדברים לה' ירופו
 עד אחד ככתב ועד אחד על פה מהו ש'טרפו . שנים שהעידו אחד
 כב"ד זה ואחד כב"ד אחר מהו שיכחש כ"ד זה אהל כ"ד זה ונטרפו .
 שנים שהעידו כב"ד זה וחזרו והעידו כב"ד אחר מהו שיכחש
 אחד וכל כ"ד ונטרפו . שלח להו אי אי
 כדאי שאתם שלחתם לי אבל דעת תלמודכם נוטה שיטרפונן
 הלכה ומה שאמרנו ככתובות פרק האשה שנתאלמנה שעדדין אין
 מנטרפין כמה שהיא דאורייתא . ומה שאמרנו ז"ל שבדיני מקומות
 האומה התורה עד אחד כפוטט שלח תפתה יוד הכרים ומגבלה
 ערופה שלח תערף כלומר אם מעיד אחד שהוא יודע בהריגת הנרצח
 אין יגורעין את העגלה שהתורה אומרה לתודע . והרי נודע לאיש
 אחד . וכתמים האומט עד אחד שיעיד באשה שמת בעלה כיו
 שלא תתעגן וחזרו ז"ל בטעם זה שהיא נודקדת אחר האמת בזה
 שאם מתה תכחש ואחר כך יוכח בעלה תל' וזהו ומהו והולד מומר .
 ואמרנו ז"ל שכל מקום שיועיל עדות עד אחד מוציל גס כן בעדות
 אשה ופסול חזן מעד אחד של שבועה שאין מחייבין שבועה אלא בעדות
 עד כשר . וכן מה שאמרנו שפעמים ישלם הכתוב ממון על פי עד
 אחד . כיצד האומר לחבירו מכה לי בידך והרי עד אחד מעיד עליו
 והנענין אומר כן הוא אבל אתה חייב לי מכה כנגד אותו מכה הרי זה
 מחייב שבועה ששכיל עדות העד ואינו יכול לישבע להכחיש העד
 שהרי הוא מודה בזה שהעד מעיד בו והדין הוא כן שכל מחייב לחבירו
 שבועה ואינו יכול לישבע משלם . ואין נשבעין בהעדת עד אחד
 זה . ומפני ששם זה כתב הרמב"ם ז"ל שטר שישבו עד אחד
 והכתוב טוען שפרעו ששכחו אינו נכחיש עדות העד שנועד
 בהלואה משלם וחולקים עליו אחרים . וכך כפרן שכל עליו עד
 אחד וענין שפרע'א ש'החזיר הפקדון בכל זה שהוא נחייב שבועה ואינו
 יכול לישבע ומשלם . וכנמרת כח כתר'א פיק חוקת הכתים
 מועטת באחד שחטף לשון של כסף מחבירו כפני עד אחד ואמר כן הוא
 האיות שחטפתי ממנו אבל שלי חטפתי ואתה לקחית דר' איו ואמר
 היכי לדימיה דיניי להאי דינא . לישלם ליכא תריס'הדי . ליפטריה
 איכא תד קת'א . לישתבע דלא חטף ה' ק'א מודה ואמר אין חטפתי .
 וזהו הית'ר' אכא קויה ואמר הוה ליה מחייב שבועה כלומר מפני
 עדות העד ואינו יכול לישבע שהרי אינו הכחיש דבריו העד וכל המחייב
 שבועה ואינו יכול לישבע לשלם . וכן הדין בכל כיוצא בזה . ופי

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת שופטים

ירשע - ועל כיוצא בזה לאמר וגם דשע ליום העם - ואחר שנתגלה
הדבר לעיניו כיון האים בן מות היה לא היתה התורה שבהרוב
יהודים עליו - והמשל בזה מי שהרבה את הערפה שהיו נהרג עליו
וגם זה כמו כן וכיון שידעו על הדרך שאמרו שנתחייב כס"ד של
ועלה אין לודעים - ויתר פרטי המלצה מבוחרים כמסכת עובת
(הלכות עדות פ"ח) - ונוהגת מלוואה כח"י בנות שיש למטה כ"ד
ביוון לפי ששלושתן של עדים ונמזין קנס הוא וידוע שאין דנון ד"י
וקנסות אלא כס"ד ביוון - וכ"ד הראוי ליוון דיניקסות שלא עשה
לעדים ונמזים כאשר נמזו לעשות לחמיהם כעל עשה זה :

תקנה שמועטנו שלא לערוך ולפחד מן החיובים בעת האמנה
וגם להכריח ומפניהם הכל החובה עלינו להתגבר כנגדם
להתחזק ולעמוד כמיהם ועל זה נאמר - אר"י חידדו ואל החפזו
וגו' וכפלה המניעה במקום אחד באמרו לא תרחסו - ב"ש רש"י
האנוה שיש לכל אחד מישראל לעוס כפי' מוכתרו ולא יירא על נפשו
במקום שיוכל לתת כבוד לש"י כ"ה ולעמו - דיני המלצה כגון מה
שהיראו ל"ל שלא יחשוב אדם בעת המלצה לא כחשמו ולא ככתי
ולא כמזונות אלא יפנה לבנו מכל דבר למלצה - ועוד יחשוב שכל
דמי ישראל תלוים עליו והרי הוא כאילו עסק דמי כלם אם יפחד
ויזכר אחר וימיר - ופענן שכתוב ולא יאמם את לבב אחיו כלבבו -
וימירם בדברי הקבלה ארור עושה מלכתה' דניס - ארור מוכח
חברותם - ואמרנו ל"ל שכל הכללם בכל לבבו וכוונתו לקדש ש"י
מוכרת הוא שלא יעלה מוק ויחשלו ולבניו להיות להסבית בן
בישראל ויזכה לח"י העולם הבא - וכתבן שכתוב כי עשה יעשה'
ולחובי בית האון כי מלחמות' הוא נלחם וגו' - ויתר פרטי
המלצה כפי' שמיני המועט (ה' מלכים פ"ו) : ונוהגת מלוואה
בזכרים כי להם להלחם בנות שישאל על חמתן - ועוד על לזה
וימתחל לחשוב ולהכריח ולהכדי לעצמו למלחמה עבר על לחוזה
זכרוננו דול מאד כמו שכתבו :

תקנו שנשוינו לחוזה כן אחד כמון המשנה זלמותו להחית
נדבר עם העם בשעת מלחמה וזה כסין נקרא משוח
מלחמה ומן המלצה זו שיתר הכן המשוח אל העם בשעת המלחמה
א' כתובים הנזכרים בתורה כי האיש אשר צטע כרם וגומר -
א' כי האיש אשר בנה ברה וגומר - וכו' האיש אשר לקח
א' שירה וגומר - ויוסף עוד משלו דברים אחרים יעוררו כני חס
למלחמה וישאום לסקן כנפסם לעוררת והכלו למורה ולהקם
מהכלים המפסדים סדרי המדינות - וכן אמרו ז"ל במסכת
טובט דכרזי השוטרים כן מדבר וש"ר משמיע - שורש מהיה
או ידוע כי בשעת מלחמה לריכין אנשי המלחמה חזק ומפני ששדם
שמועצות כשהוא נכבד צות התורה להיות הממונה לחזק בדברים
עזים מן הכפנים שהם מבחר העם והענין להיות יחודים מן
המלחמה מי שצטע כרם ולא חכל ממנו - או ככה בית ולא שקכו -
או א"ש אשה ולא לקחה - והירא ועצירות שסידו - גם זה הדבר
ראוי וכשר כי כל אלו כני חסם מלוואה מוזר מוכח במלחמה כי
זה צותם נתפשת הרבה על הדברים הנזכרים ככתוב ואלו יראו לב
קבירים וכענין שכתוב בסירוש ולא יאמם את לבב אחיו - וכן הירא
ועצירות שסידו ראוי להחזירו כן יסבו אחרים בעונו וכל דרכי
התורה ישר והאמונה - מדיני המלצה וזה שאמרנו ל"ל שאין
יחזיקו יחודי המלחמה אלו הנזכרים בכתוב אלא במלחמת
דשנית חכל במלחמת מלוואה הכל יוצאין חסילו חתן מחדרו כל

מחוסתם וזה שאחרו שאחר שחזרו במלחמת הרשות כל החזרון
הנשארם ונתקנס את העצבות ומוקדן שרי נשאות כראש העם
ועממדין מואתרוכל מערכה שוטרים חזקים וכסילין של כדול
כדיהם וכל המבקש לחזור מן המלחמה הרשות בידם לחתן את
שוקיו מפני שתחלת נטלה ניסה - ויתר פרטיה מבוחרים כמסכת
טובט - (ה' מלכים ומלחמותיהם פ"ו ו"ו) - ונוהגת מלוואה
זו בזכרים כמון שח"י שיש בהו מן המלצה המוטלות על הנזכר כולם
ואם עברו העם על זה שלא ייטו כניהם כן משוח על הענין שזכרנו
ולא דבר אל העם הדברים הנזכרים בכתוב בטלו עשה זה :

תקנו שנשוינו לחתנת
בעיר אחת עמד
הרשות שרצה להלחם בה וזו
היא הנקראת מלחמת הרשות
שכמה חיותם שלא נזרם אם
ישלימו עמו ויהיו למלכה בעדים
כלומר מעלים עין לחלטינו
וככופים תחת ידינו - ואם לא
ישלימו עמו על הענין המכר
אלו נמזים להרוג מוס כלומר
ששגור היות שהגיע לפרקו
ונקח לנו השק והנזים וכל שללה
ועל זה כולו יחזירו ל"ל במלחמת
הרשות ואחרו כשפיראם חמרו
אם נוקלים עלינו נשאים ולא
שעבוד שעבוד ולא חמסין אין
שומעין להם עד שיקבלו עליהם
זונו - ב"ש רש"י המלצה לשי

הג"ה
מהמחבר
מושגה למלך

דכין במלחמת רשות כו' נ"כ
הרמ"ב כפי' המורה כתב שאין
ד"ן זה מהכל חלוזי נכח אלא
בארץ אשר נשבע לאבותינו
לתת לנו כמו שצונו בענין אך
הר"ב כפי' מהל' מלכים כתב
עתם ולא חלק נשמוג דס"ל
דאף במלחמת הרשות נהג דין
זה וכן כראה צו"ש סויון לדין
זה עין כו"ל עו' והא מירי
במלחמת הרשות כמבואר :

שנדת הרחמנות הית מדה טובה וחיו לנו זרע הקדש
להתנהג בה ככל ענינינו גם עם הארמים עובדי עכ"ל למעלתו לא
עוד היתם בסרפיים לחמיהם ומכר וגם כיוס בדבר הזה תועלת
לנו להיות למלכנו עבדים יעבדונו להעלות לו מן תמיד ולעשות
מלאכותיו אם יעזב מכלי שיגיה בהם הוצאה של כלום וזהו היתנו
אותם לא יהיה בדבר תועלת לנו אחר שם דונים לעמוד ככופים
תחתינו חלביהם בדבר השחמה והוראה עלינו במדת האכזריות
ויחשדנו שומע ולהועיל על כל מה שזכרנו נלטינו בה - מדיני
המלצה וזה שאמרנו ל"ל שדן קריאת השלום הוא כ"ה בלומר כן
במלחמת מלוואה כן במלחמת רשות ומלחמת מלוואה היא כגון יעמין
ועמלקי והכל אם השלימו עמו כלומר שקבלו עליהם מוס ועבדות
זכרו כן שקבלו עליהם מלות אין הורגין מוס כל נשמה ויהיה למם
ועבדומו חכל כשלא השלימו מ' חילוק בין מלחמת מלוואה לרשות
שכמלחמת מלוואה אין מחיין מוס כל נשמה וכמלחמת רשות ויחיין
מוסם הטורחשם כמו שכתבו בסויון וכן נזכרין רוח אחת בעיר
עוזר במלחמת רשות שיכרתו מוסם וכדאיתא בספרי - וילפינו זה
עוד כתיב ויכחו על מדן כאשר לוס ה' וגומר וכמלחמת שבעה עממין
מוקיפין אותם מכללד ומכל תקום מודיעים אותם תחלה שאם ראוים
להגית העיר ושללו להם הרשות בידם - גם מענין זה שאמרנו גם
כן דכין במלחמת רשות או מלוואה מותר לחלוזי הנכח כשיכנסו
בגטול הגוים והם רעבים ואין בידם נדדה לחסיל חובלן חסילו
מאכלות אשורים כגון כביעות וטרפות וחודים ולשנות יין נסך :

עין

וכן דרשונו וכתבנו מלאים כל טוב וצילו קדלי חזירי וחרתו לנו ועל זה נאמר כי הקרב אל עיר עד גמר הפרשה ויתר פרטי המנוה פרק שני מסנהדרין ושמעתי מסופה ונוהגת ונוהגו בזמן ישראל על אדמת זכורים סמם החיים למלחמה והיא מן המנוה שמושלטת על הכבוד ויתר על המלך ועל ראשי העם ואם עברו על זה ולא שלמו אל העיר לקרית אליה לשלום ולהתנהג עמהם על היבין שזכרנו בסוף הפרשה :

תקכה שהחיתו בלח תעשה שלא בחיה אחד מן עממין בכל מקום שנתאספו ויכל להרסם ומכאן נראה למה שזכרנו :

ושכנה עממין הם הכנעני והפריזי החוי והיסקי והחתי והגרגשי והאמורי וציליהם נאמרו לא תחיהו כל נשמה ווא"פ שהאמת כי דוד המלך הרג עשר רבים עד אשר כמעט כלה אותה ואכזר זכרם עדין כשארזו מהם קצת שטבעו בין האומות וכל מי שימלא עושה חיים לאבדם בכל מקום שהם וכל ענין מנוה זו כתבנו למעלה בארובה בסדר ואתה מן המנוה הרבות שבעה עממין וקצתו נוסף :

תקכט שנתענינו ומלכות הארבות כשנזכר על עיר כדי להכריח לאנשי העיר ולהכריח לרבות ועל זה נאמר לא תשחית

את עצר וגומר וואוהו ר"ל תחבורת וכמו שזכרנו תחת זה הלוא שלא לצדק שום הספד כגון לשוק או לקרוע בגד או לשבר

כלי לבטלה וכל ענינים אלה וכל כיוצא בהם שיהיה בהם השחתה

ואחריו ר"ל תמיד בגמרא והא קא עבר משום כל תשחית ות"ע הן מלקין לא בקוץ חילוי מאלל הוא מותר בכחז אכל שאר

ההשחתות וכן חיתו מכת מרדות שורש המנוה דוב הוא כדי למד נפשו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו ומתוך כך תדבק

בנו הטובה ונרחיק מכל דבר השחתה וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה

אזהבים הטובים ושחיסים בטוב הכריות ומקרבין אותם לתורה וללא

יחבדו חיי ג' ג' ג' של הרצל בעולם ויור עליהם בכל אהרון והשחתה

שיראו ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחתה בכל כחם ולא יק

הרשעים אחיהם של מוקים שוחים בהשחתת עולם והם משחיתים

את עמם כבודם שאדם מודד בה מודדיו לו כלומר בה הוא נדבק

בעולם וכענין שכתבנו שח לא ידע לא ידע והאסן עושה ושמע

בו נפשו בטוב תלין לעולם זה ידוע ומפורסם ו' מדעי המנוה

מה שאמרנו ר"ל שלא אפרה התורה שלא לקון חילוי מאכל אלא בקוץ

אותם דרך השחתה אכל ודאי יותר לקון אותם אם ימלא בדבר

תועלת כגון שהיו דמי אותה העץ יקדים וזה רצה למוכרו ולהציל

הקציפת בוק כגון שהיה מויק חילנות אחרים טובים ממנו או מפני

שמוק בשדות אחרים בכל צדדים אלו וכל כיוצא בזה מותר וכל

חילן סרק חנוורו ר"ל שמוותר לקון ואפילו כשאינו צריך לו וכן כל

חילן מאלל שהוא זקן עמד עד שאינו עושה אלא זעט פירות שאין

דאי לטרוח בו בשבילן והאמרנו ר"ל דית כל שהיא עושה פחות

מרוכב ויתם יותר לקון אותה וזכרנו ל שיעשה פחות מוקים תמרים

ודרך כלל אחרון ר"ל לנשות כל דבר של השחתה והיושחית שום דבר

ועתה היינו חמרו ענין שהוא כעובד ע"א שכן דרשו של יר הרע היום

אומר לו עשה כן ואם לאמין אותו למחר יאמר לו ק' עבד ע"א

כלומר שכל אדם חייב לזכור בתירו ולכבוש תאוהו עד שיגיד נפש

המשכילת על הנפש המתאזהר עד שתהיה לה לאחזה והיא גברת לעולם

ועד ואומנם הכיאו כנמרה ועשים בקצת מן החכמים שזכרתי

ישליכו דבר שהיא נשחת בזה ויתר פרטי המנוה כשנא בתרא פרק שני (ה' מלכים פ"ג) ונוהגו אסור זה ככ"ו וכ"ז זכורים ונקבות ועושר עלזה והשחית חילוי מאכל עבד על אלוה ומייב מלקות ועל שאר השחתה בכל שא' דברים שאינם מפורשים מכין חיתו מכת מרדות :

תקל שנתענינו בערופת עגלה כחל איתן (פי' איתן שמימינו שטעין כחוקה) וענין המנוה הוא שנתמלא בשדה או בדרך

הרוב ולא נודע מי הכהו כמו שכתבנו שכתבנו בכבוד ועל זה נאמר

כי ימצא חלל וגומר עד גמר הפרשה וזהו ענין עגלה ערופה הזכר כנמרה משרשי המנוה כדי שיעורר לב כל

האדם בראות המעשה הגדולה אסיפת זקני העיר וגדליהם יתקופרה שהיא כהמה גדולה וילכו באסיפה ובסוף שהכח מפנים

לראות ענינים אלה אל מחון ולקול ערופת יחיד וכל המנועים

ויתעוררו רעיונם על שטעין וכל הידוע בדבר מיד יהמה לבבו ותיער

מחשבתו להגיד מה שהוא ידוע לפני הזקנים ומתוך כך יעברו הרעים

הרעיונים ויקרבו ומלמד הידיעה שישועלת דב במעשה הגדול הזה

להראות ולפרסם כהגון פירסום גדול כי חפן הזקנים יאנשי הדעת

יהיה למנוה הרועה לנקום מעטו נקמת הכרע וכן נשחת יל"מ כס ז"ל

יבדעו המנוה מה שאמרנו ל' מירושלם איכה מביאה עגלה ערופה

לפי שנתמרה בה באדמה אשר ה' אלהיך נתן לך וירושלים

לא נתחלקה לשבטים וכמו כן כי אם נמלא סמוך לפער או לעיר

שרובה גויים חן מביאין עגלה שחוקה היא שבגויס הרגוהו ה' כי

שם שני עירות אחת קרובה ואחת ח' קרובה אכלי שם רבוי

אנשים יותר מן הקרובה הולכין אחר הרחוקה שיש בה דוב שכן אמרו

ז"ל כנמרה רוב זקרו הלך אחר הרוב וא"פ שרוב זקרו שיהיה

דאורייתא כלומר שמתורה תצוו לחוש על הקרוב ועל הרוב עדיף

ומהיכן מודדו ממוטמו של הרוב ודין עדיפותה שהוא בקוץ

מאחרים ודין רחיקת הידים ודין נמלא הגון כמקום אחת

זכראם במקום אחר ודין מה שאמרנו חלל ולא חנוק באדמה

ולא עמון כגל ופול ולא תלוי בחילן בשדה ולא קף על עני

המים ויתר פרטי מכווארוס בפרק אחרון ממסכת סוטה (ללכות

ד' ז' פ') ונוהגת מנוה זו בארץ ישראל בזמן שהיא ביישובה וכן

כעבר הירבן ותייבשה על הזכרים ויתר על גדולי העיר וכענין שכתב

ולקחו זקני העיר ההוא ומה שאמר הכתוב כחלה ויבאו זקני

זופטין על זקני ירושלם הוא מדבר שכן אמרו ז"ל שחמשה זקנים של

ב"ד הגדול שכירושלם היו וילאין ומתירים ועליהם מצות המדדה

ועל זקני העיר מצות העגלה ורחיקת הידים וקריאת אותם הכתובים

שנאמר דינו לא שטבו וגומר ויעינינו לא ראו כלומר לא בא

צדיקו הכהן וסטרמוהו בלא מנומת ויעינינו לא ראו יוצא מעירנו

ועטרמוהו בלא לוי :

תקלא שנתענינו מלעבוד ולזרוע כחל איתן הוא הנחל שבערפה

שם העגלה ועל זה נאמר אשר לא יעבד בה ולא

זרע משרשי המנוה מה שכתבתי בסדר זה מצות ערופת

העגלה שטעין בערופה לפרסם ענין הרעיוה כדי לעורר הכתון על

הדבר ויכתיבו יראה ללבם על הדבר הרע הזה וגם מניעת העבודה

והזריעה שם לעולם מן הטעם הזה כעלמנו היא לפי הדומה על צד

הפסטי כדי להזכיר לעולם הלב כל עוברי דרך כי על דבר שגדל איש

אחד בדרך בערפה העגלה כמקום ההוא ונאמר חרס לעולם ויניעו

לכנס עגלה להרקיף ענין הרעיוה מאלד ואם תקשה בטעם זה עי

הנחל

ספר החינוך מן ספר דברים פרישת כי תצא

אחל לא מקום זרע . נשיב שראוי הוא לכך אחר שתזכרנו התורה
חלוזו עבו . דיני המצוה מה שאמרו ז"ל מה זריעה בגופה של
קרקע חף עבודה שאסרה תור' היא בגופה של קרקע כגון זורס וחופר
וכיוצא באלו אבל מותר לפרוק שם פשתן ולעשות שם עבודה שאינה
בגוף הקרקע . ויתר פרטיה במקום מסכת סוטה . ואע"פ שכתבתי
למעלה שמוצא דין עגלה ערופה אינו נובח אלא כומן הכית כשאנו
דנין דיני נפשות איסור העבודה בכלל איתן נובח . הוא לפי הדומה
לעולם אילו ידענו בקבלה אמתית שיש שם בארצנו נחל שערפו בו
עגלה כומן שהיתה הארץ ביישובה כי לא הזכיר הכתוב באיסור
העבודה כלומר מקום זמן ואם כן יש לנו לבטחה עם המצוה הנוגעת
היום בארצנו . ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות ועובר על זה
זורע בכלל איתן חייב מלקות . וכן איורו ז"ל בגמרא נוכח כשזכרו
שם מחוייבי מלקות אמרו והא איכא זורע בכלל איתן . ואחזרתיה
מכאן אשר לא יעבד בו ולא זורע . הכה התבאר לנו מזה שזה שאמר
הכתוב לא יעבד ולא זורע . שהכל אזהרה אחת כלומר שהעובד והזורע
שם לא עבר לא על לאו אחד ולא נחייבוהו כפי לאוין בעבודה וכדוריעה
ולמעשה שם גם כן שם בדבר חייב מלקות .

כי תצא

יש בה כ"ז מצות עשה . וכו' מצות לא העשה .

תקלב

שנצטוונו באשת יפת תואר לעשות לה כמספט הכתוב
בפרשה זו שאמר וראית בשביה אשת יפת האר .
כלומר שתיה יפה בעיניו . והענין העיוני מה שיחובה הישראל אל
ביתו ויורה אותה לגלח ראשה ולגדל נפרטה ולהסיר מעליה הכסות
הנאה שהביאה ונכותה שכן היתה דרכם של החיות שבנותיהם היו
מתקשטות במלבוש לזוט וירשה אותה לבכות אביה ואמה חדש ימים
כרצונה אלו הם הדברים המפורשים בכתוב בדן אשת יפת תואר מן
הדומה שאל כל אלה יבוא חיוב מעשה . משרשי המצוה אמרו
ז"ל לפי שאח התורה התורה יפת תואר שבביה אלה כנגד יר הרע
שאל לא התירה הכתוב שאנה באיסור לתוקף יר לב האדם רע
בענין התקן ועל כן שם הכתוב שלת בענין להכאיפה בעיניו וזה
לגלח ראשה כדי לאחד תאר שערותיה הנאים ולגדל נפרטה כדי לנול
תואר ידוע ופירשה אותה לבכות חדש ראשון לנול פניה ולכלות
בדמעות עיניה . גם חייב הכתוב שתחכ עמו בביתו כעצמו כל
זה כחדש הראשון . והכל להמאוסה בעיניו שיהא נכנס וינא ויוסח כל
בה ורואה בעיניה . ואמרו ז"ל המפרשים שהיתר יפת תואר ביאה
ראשונה היא בגיטתה וקרובים דברים אחר שהיתר שלה הוא נפשי
תוקף יר הרע . אבל מהם שאמרו שאינה מותרת כלל עד לאחר כל
המעשים האלו שזכרנו . ומועט הכתובים בראי כן גם בירושלמי
תלכו על זה . דיני המצוה מחז"ל שאשת יפת תואר היא בין
בתולה בין בעולה ובין אשת איש ואין מותר ליקח שנים שאמר בה זל
בה ובחברתה . ומ"ש שלא ילחנה בתלחנה אלא ייחדנה לו בבית
שלא תהא סבור שהתירה התורה בכל ענין ואמרו הפירסום ויריכה
להתגיירה קודם שיאנה לו לאשה ואחר הגירות טאנה בכתובה
וכתיוסין ודינה כדן כתי ישראל . ואם לא רתה להתגיירה
ונגלגל גמטה י"ב דש ומלחה לעשה . ואחר חדש הבביה ממתין
לכ"ב חדשים עוד . ואם כתעברה מביאה ראשונה הולד גוי ואינו

כנו לשום דבר מכל הדברים וכמו שאמ"ל ז"ל כן הכא מן הגוייה אינו כן
אלא ככה . ונתר אחות אשלוס מביאה ראשונה על יפת תואר
היתה . ואשלוס אחיה נולד אחר הנישואין ומלאת תמר אחות
אשלוס מאמו ומותרת להנשא לחמקן וכן היתה היא אומרת לו דבר
נא אל המלך כי לא יונעני מן . ויתר פרטי המצוה בקדושין ערק
א' וכסנה דרין . ונוהגת מזה זו כומן ישראל על אדמתו כי אף
היה להם רשות ויכולת בידם להלחם : ועובר על זה ולא עשה
המעשים שזכרנו בטל עשה זה :

תקלג

שלא למכור אשת יפת תואר אחר שיבא עליה החושק בה
כיאה אחת ועל זה נאמר והיה אם לא הפצת בה
ושלחת לנפשה ומכר לא תמכרה בכסף . משרשי המצוה
ללמד נפשו מדות טובות ויקרות וכבר כתבתי בהרבה מקומות כי
הכסף היקרה ראוי לקבל טובות ועליה יתולו הכרובת לעולם וכי מפץ
האל בטוב עמו הכתירם בכל מדה חמודה ומחודרת ואין ספק כי
מונחת הבליים הפחות בתכלית הפחיתות למכור האשה אחר
שהשכיחה כתיקס ודוע הדבר אין להאריך בו . וענין יפת תואר
וקנת דיניה ומקום נישואין בגמרא והאמן שדן יפת תואר נהג הכל
כתוב במצות עשה שלו שבסדר זה : (ה' מלכים ב' א) :

תקלד

שלא נעבד באשת יפת תואר אחר ביאה עליה ועל האומר
לא התעמר בה החת אשר עניתה . פירוש תעמר
לפון שימוש . וכן אמרו בספרי לא תתעמר בה לא שתמש בה .
והענין הוא שלא נעמדה כפילגש או שפחה לעבדות ואין ענין הכתוב
שלא שתמש בה בכל שימוש שהשם עשות לעבליהן . אבל הכתוב
יאמר מלעשות שפחה כיון שאמר מלמכרה גם כן לשפחה .
והכוונה אחת . וכמו כן בגמרא נפשו מחייב שכתוב בו והתעמר בו
פי' ז"ל שיכניסנו לרשותו וישתמש בו . בשרוש מזה זו יגיד
עליו רעו הסמוך ושאר הפסוק כתוב במצות עשה שלו :

תקלה

שנצטוונו לתלות מי שיתחייב תלוייה כפי ידוע שכל
הנעלם בסקלים ברחל ובעלזא נאמר . ורמב"ם
אחרו על עין . וזו התלוייה הוא במגדף ועובר על א' לבדם כדברי
חכמים כפי' נגזר הדין דפליגי עליה דר"א לחזק כל הנסקלין
בתלין . משרשי חסד ד' מיתות כ"ד כתבתי קצת בס'
משפטים במצוה שנצטוונו להחיות העוברים על קצת מצוות שמעורה
וגם כתוב מחלוקת הרמב"ם ז"ל עם הרמב"ם ז"ל בענין זה . ועוד
נאמר כדן התלוייה כדי להגביה הכדון ולפירסמו לעין כל . גם
בראותם עסקן וקצת הדין וקשיית הדין עליו תכנס יראה ופחד
בלבם . מדיני המצוה מחז"ל מיתות הנעלן אחר שסקלן
חיותו משקיעין קורה כהרן והעץ ואלא מנחה ומקפין שתי ידיו וזעלו
ותלין חיותו סמוך לעץ עת החמה ומתירין חיותו מיד וקוברין אותו
עם העץ שנתלה בו ועם האבן שנסקל בו שלא יאמרו הכריות זה העץ
מנתלה בו פלוגי ואם הלימוה שם עוברים בלא תעשה כיון שנתכות
בסדר זה כפי' ויתר פרטיה בפרק שפי' ונסבדרחן (הלכות סנהדרין
פרק י' ד"ט א) ונוהגת מזה זו כומן הכית שהיה כאידינו לדון
דיני נפשות וכוכרים דוקא כי להם לעשות הקספט

תקלו

שלא נעזיב תלמי להלן על העץ שנאמר לא תלין גבלתו
על העץ זו מצות לא תעשה . כל ענין המצוה כתוב
במצות עשה שלו שבסדר זה ואין להאריך במה שאין לך בו . וגם
כתוב שאף החלן מזה שלא לכבדו עובר בלאו :

תקלז

לקטור מי שנתלה ביום ההוא שנאמר כי ברך רבן קברנו
ביום

ביום ההוא וגומר ולשון ספרי כי קבר תקברנו ביום ההוא זו מנזת
עשה . משרשי המנוח מה שהזכירו ל' במשנה בפרק גמור
הדין שאמרו שם כי קבלת אלהים תלוי . כלומר שלא יחמרו הכריות
מפני מה זה תלוי מפני שקבל את הש"י . ונמצא שהזכיר זה
ובהעלותם הדבר כפי מה שהם מתלבים שם שמים וגומלים רע לנפשם
והאל שחפץ בטובת בריותיו מנעם מזה מפני כך . מדיני המנוח
מה שאמרו ל' שאין מנוח זו כשתלה לבד אלא חף כל הרונג"ד מנוח
לקברם ביום הריותם . גם ככלל המנוח לקבור כל מת מישראל
ביום מתו . ומפני כן יקראו ל' המת שאין לו מנוי שיתעסק בקבורתו
מת מנוח כלומר מנוח על הכל לקברו מנד הניווי הוה . ואמרו ל'
במשנה הזכרת ששני קברות היו נתקנים לכ"ד אחד לנסקלין
ולגשפין שדינס חמור . ואחד לנהרגים ולנחנקים שדינס קל .
ואחר שנתאכל כשר הנידון לשם מלקטין את העמוות וקוברין אותם
בקברות אבותיהם . ויתר פרטיה כפ' הזכר (י"ד סי' שפ"ב) :
וגוהגת מנוח וליעני הרונג"ד כ"ד בזמן שמוהג דיני נפשות ולענין
שאר מתו ישראל ככ"מ וכ"ז בוכרים וקברות שמנוח לקברם ביום מיתתם
ועובר על זה והלין את המת שלא לכבודו בטל עשה זה מלבד שעבר על
לאו כמו שכתוב בסדר זה בע"ה :

תקלה

להשיב אבדה לבעליה שנאמר השב תשיבם לאחיק .
וכתיב אור אמרו ל' השבת אבדה עשה הוא וככלה המנוח
במקום אחר בתורה שנאמר כי תפגע שור אחיק וגו' השב תשיבם
לאחיק . שורש מנוח וידוע כי זה הוא תועלת הכל ויישוב
המדינה שהשכחה בכל היא מנוח גם בהמתם וכל חיות כורמים
תמיד הנה והנה . ועם המנוח הולת שהיא בעמנו יהיו נשמרות
ההמות והכלים בכל מקום שהיו בארצנו הקדושה כאילו הן תחת
יד השמים וכל פקודי ה' יורים משמיה לב . מדיני המנוח מ"ש
ל' שיש מציאות שהאדם מוצא בענין ובמקום שאינו חייב להשיב
לבעליהם אלא וזכה בהן לעצמו שלא חייבו התורה באלו וכמו שאמרו
במשנה . אלו מציאות שלו . מנא פירות מפורין עמות מפורות
או כריכות כרשות הרבים (פי' עמרים) . עגולי דבילה .
ככרות של כחיתוס . ומרוות של דגים . וחתיכות של כשר .
וגו' אמר הכות ממודינס . ואיני פשתן . ולשונות של ארגמן .
ואמרו בגמרא אחר רב זביד הלכתא כריכות כרשות הרבים
הרי אלו שלו . כרשות היחיד אי דרך כפילה הרי אלו שלו ואי
דרך הנחה חייב להכריז . ושם בארו כיצד הוא דרך הנחה או
דרך כפילה . וזה בדבר שאין בו סימן . אבל בדבר שיש בו סימן
בין כרשות הרבים בין כרשות היחיד . בין דרך כפילה בין דרך הנחה
חייב להכריז . חוץ מן הדברים הנמאשים כזוטו שלים וכשוליתו
של כהן שבאותן המקומות אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרייה
ודקדקו זהו ממה שאמר הכתוב אשר לתאכד מומנו ומנא את מי שאבדה
מתנה ומנויה אלא כל אדם כלומר בשוקים וכדרכים אותה חתה חייב
להשיב . ינאח זו של כהן שאבדה מומנו ומכל אדם שאין אתה חייב
להשיבה אלא המנוח וזכה בה . (וטעם היות האדם זוכה במציאה שאין
בה סימן אמרו ל' לפי שבעלה מתיאש ממנה כלומר שמשלק דעתו
וזכותו מעליה אחר שאין לו בה סימן או אפילו השיב בה סימן כשנפל
במקום שהבעלים מתיאשים ממנו עכ"ל כגון שוקים שרובן אש"ל
מכתי ישראל הנה והרי המציאה כזכה מן ההפקר . ודיני הדברים
שאדם חייב להכריז וכיצד יעשה הכרה ואיזה דבר יהיה סימן שגשבים
האבדה לבעליה כו' . ומה שאמרו כזה דמדה ומנין ומשקל ומקום
הוא סימן . ודין זה אומר מדת ארכונה אומר מדת רחבו . או זה

שאת' ארכו ורחבו וזה משקלותיו . ודין ראש סלע שכלה מחבירו ונטלה
לפני יאוש או לאחר יאוש כלומר אחר שמע חבירו שאמר וי ליה על מה
שאכד או כיוצא בזה . ודין מה שאמרו שאבדה שאין בה שום פרוטה שאין
חייב להטפל בה ולא להשיבה . ומה שאמרו דמשרבו הרמאים
אופרים לו הבא עדים שאין אתה רמאי ועול . ודין כל דבר שעושה
ואוכל או האוכל ואינו עושה מה דינס . וכמה זמן ישלם הפסד וחמור
וכעגלים וסימנים ואנווים ותרנגולים . ודין ספרים או תפילין או כלים
של צנור ופשתן או כלים אחרים איך יתנהג בהם . ומה שאמרו שיש
לדדים שלא יתחייב המנוח להשיבה האכיר' כגון זקן ואיכה לפי כבודו או
כהן והוא בבית הקברות . ויתר פרטי המנוח ככח מציאה בפרק
שני . וגוהגת בכל מקום ובכ"ז בזכרים וקברות ועובר על זה
ומנא מציאה שחייב להשיבה על הענין שזכרנו ולא השיבה בטל עשה
זה מלבד שעבר על לאו כמו שכתוב בלאו שלו בסמוך בע"ה :

תקלט

שלא נעלים עין מאבדת חינוך אבל נקמה וכשיבה אליו
ועל זה נאמר לא תובל להתעלם : כל ענין המנוח
כתוב במצות עשה שלו שבסדר זה :

תקמו שהזכרנו שם כראש אחד מישראל שגפלו לו חמורו או בהמה
אחרת מוכרד המשא או בסבה אחרת . או שהוא בעצמו
רוכז תחת משאו (אמר המגיה . זה לא נמצא בשום פוסק כי אם
ברלב"ג בפ' משפטים) שלא להניחו בדרך ונלך אבל נעזרוהו ונקים
עניו בהמתו ובעמוד שם עד שיתקן משאו או על גבו או על בהמתו ועל
זה נאמר לא תראה את חמור אחיק וגו' ואמרו בספרי לא תראה
את חמור וגו' . מצות לא תעשה . והנה העובר על זה ולא סייע
חבירו בדרך עובר על לא תעשה זמן ועל עשה הזכר בספק תלוה
במצות הסרת המשא מעל הבהמה . ושם ביארנו שורש מנוח זו וכל
עניינה כמנהגנו בספר זה תראנו נמש (י"ד סי' רע"ב) :

תקמוא

שנכטונו לעזור את אחינו כשיהיו צריכים לתת המשא על
הבהמה או על האיש ואין מן שייערם על הדבר ועל זה
נאמר הקם תקים עמו . וזה יקראו ל' טעינה . ואמרו ל'
שטולטין שגר על הטעינה אבל הפריקה כלומר לעזור את אחיו לפרוק
המשא מעליו או מעל בהמתו החיוב הנה הוא עלינו לעשותו בחנם .
משרשי מנוח זו וקצת דיניה כתבתי במצות פריקה בסדר משפטים
במצות להסיר המשא מעל הבהמה וכו' . וכל עניינה
תגיד עליה מברתה :

תקמוב

שלא ילכשו הנשים מלבושי האנשים ולא יזדיינו ביונים
ועל זה נאמר לא יהיה כלי גבר על אשה . ותרגם
אוינקלוס לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא . ומן הדומה כי מפני כן
פי' הכתוב ככלי זיין לפי שהם הכלים המיוחדים לגמרי לאנשים שאין
דרך אשה בעול' לנאת ככלי זיין אבל הוא הדין שאסור להם מדאורייתא
לנאת במלבושים שדרך האנשים באותן המקום להשתמש בהם כגון
שתשים בראשה מנפת או שאר כלים המיוחדים לאיש . משרשי
המצוה להרחיק מלאונתנו הקדושה דבר ערוה וכל ענין וכל כד שיהיה
הכשלון באותו דבר מצינו עתונו וכענין שיאמרו ל' ע"ד משל שאלהינו
שוכא זמיה ביא כלומר שלא הכתנו הרחקנו מן הזמיה שהוא דבר מוכער
ביותר ויקח לב האדם ומדיחו מדרך טובה וממשכה רכזיה לדרך רעה
וממשכה של שעות ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שיש
יתערבו אלו עם אלו תמיד ומלאתה הארץ זמיה . ועוד אמרו בטעם
מצוה זו שהיה להרחיק כל ענין ע"א שדרך של עובדי ע"א היה בכך
ואלו שני הטעמים מנאמים בספרי הרונג"ס ז"ל אחר כתבי אותם :

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

דיני המלוה קצרים בפשט הכתובים הם נכללים (שם ק"פ"ב) • ונהוג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בקבוצות • ולזה העוברת על זה ולכזה המלכודים היוותדים כאלהם לבד באתו המקום שהיא בו חייבת מלקות :

תקנו שלא ילכדו האנשים מלכודי הנשים ועל זה נאמר ולא ילכד גבר שמלת אשה • משרשי המלוה מה שכתבו במלוה הקודמת • דיני המלוה מה שאמרו ו"ל שאין האיסור והמלקות בלבוש לבד דהוא הדין בתיוקן שלהם שכל המתקן עמו בתיוקנים המיוחדים לנשים חייב מלקות כגון המלקט שערות לבנות עותך שערות מראשו או מוקטו וכן הלווה שערותיו כדרך שהנשים נכבעות אותן • וכן תרגם אינקלוס ולא יתקן גבר בתיוקני אשתו • ומ"ש ו"ל שמועטם ואנדרוניוס אינו עושק ראשו כאלה ואינו מוגלח ראשו כאיש ואם עשה כן אינו לוקה וכן בכל מקום נותנין עליהם חומרי ההנשים והנשים ואם עברו אינם לוקין לפי שהן ספק אכל חם עברו באיסור שאיש ואשה שוין בו כזה אין לרדף לומר שלוקין עליו • ויתר פירוט מובא אר"ס כמסקת מור פרק שני דמורים (שם) ונהוג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ועובר על זה ולכזה מלכודי הנשים או שתיקן עמו בתיוקני הנשי' כגון שלקט שערות לבנות ויתוך שערות או שכבד אפילו שער אחת חייב מלקות משילקוט אותה או יכבדה :

תקמו שלא נקח קץ למור האם והאמרוח' או הבנים שכללו אלא שנשלה האם • ועל זה נאמר לא תקח רחאם ער הבנים • משרשי המלוה וקצת דמיונה עניינה כתבתי בענין שלו שבסדר זה תראנו חמס • ועם דברנו גם כן על הלאה הוא שהוא יתקן לעשה דשלא תשלה את האם • וכבר למדנו ו"ל במסקנת מכות פרק אלו כן הלוקין שכל מלות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה' פטור • לא קיים עשה שבה' ואי אפשר לו לקיימו עוד חייב במלקות • וכדליתמר התם דאמר ליה ר' יוחנן לתנא תני קיימו ולא קיימו וזהו ה"א בגמרא הנכונה וזון הדעת הוא למדנו שכל זמן שנתה האם או שלחה האם אחר שתי יולד' פ' שיעבדו לא בטל הוא העשה בידיו שהרי לא הותירה הוא אלא שמתה מאל"ה ואין לרדף למור שאם הותירה הוא בידיו שחייב לכולי עלמא • אבל כל זמן ששלחה קודם שמתה אע"פ שלא שלחה בפניה שלקחה מן הקן לא בטל לתנא תני קיימו ולא קיימו שהתורה בתקן לעשה והרי קיימו ואע"פ שאין ראו לעשות כן דמחא תנות האם או השלחה קודם שילוח ולא יוכל לתקן • ועוד שארונים מקדימין למלות ודבר בעתו מה טוב (י"ד רפ"ב) :

תקמוה לשלח האם מן הקן קודם שיקח הבנים שנאמר שלא תשלח את האם ואת הבנים תקח לך • משרשי המלוה לתת אל לבנו שהשגחת האל"ה על בנותיו במין האדם כפרט כמו שכתבו כי עינו על כל דרכי איש וגומר • וכשאר מניי בעלי חיים כמוי' דרך כלל כלומר מחכמו ב"ה בקיום המין ועל כן לא כלל לעולם מין מכל מניי הנבראים כי בהשגחת החיות קיים לעולם ב"ה על הדבר יתאל בו הקיום ובהנחת האד' דיעתו על זה יבין אל דרכי הש"י ויהא כי הנשבת קיים המין בעול' שלא כלהו אד' חתד מכולם ומניי בני' ועד קרני ראשו' מיום שנבראו הכל מאמרו ותפלו על זה • וכמו כן ידוע האד' כי אשר ישמור וזנות בוראו וישייר כל דרכיו והוא נקי כפי' וכבר לכב תהיה השגחת האל עליו ויתקיים גופו וזון רב בעול' הוא ונפשו לעד לעולם הט' • וכמו זה יאמרו ו"ל מדה כנגד מדה כי

היות זה האיש נותן דעתו כי הקיום והטובה בהשגחת האל בדברים ולא בהשגחת אחרת יוכה הוא גם כן שיפנה עליו האל לטובה ויקיים אותו וכשכר הקיום ויכיר' שהוא מואמין בבורא בענין זה אמרו ו"ל במדרש שהלדס זוכה לבנים בשכר מלוה זו כל' שימשך קיימו שהבנים הם קיום האדם וזכרו ודקדקו דבר לפי הדמות ומאמרו שלא תשלה וגו' ואת הבנים תקח לך • כל' בניי תקח לנפשך • שהיה יכול לומר תשלה האם ולא ואת הבני' תקח לך וזון השרש הוא אמרו ו"ל שהאומר בתפלתו רחמינו שאתה המרחם כי על קן למור יקטו על הענין שמתקין אותו שאין הענין רחמים אלא כדי לזכותנו על הענין שזכרתי ואמרו בטעם זה בגמרא מפני שגושה מודותיו שהקב"ה רחמים ואין אלה גזירות • ואין הענין לומר שאין הקב"ה מרחם חלילה שהרי הוא נקרא רחום • ואמרו ו"ל מה הקב"ה רחום חף אלה היה מרחם • אבל כונתם לומר שאין מדת הרחמנות בו חלילה כמו בבני אדם שהרחמנות בהם מוכרת בטבעם ששם בהם הבורא ב"ה אבל הרחמנות אלו מחפצו הפשוט שחייבה חכמתו לרחם מפני שהיא מדה טובה וכל הטובות כוזלות מאלו • ואמרו כי בזנותו אותנו ועל זה לא מנח מדת הרחמנות אוננו כדבר שהרי התיר לנו השחיטה כן • כי כל המינין לנורך האדם הן כנראה • אבל הנוחה על זה ונאותו ואת בנו שהיא כיוצא בה וכשאר מלות רבות אינו אלא כגזירה לפנינו שגור על זה בהפצו הפשוט • ואילו רצה בהפך מזה לא יכריחנו דבר ולא יזנענו סבה חלילה כמונו אהבנו הבננים ככח הטבעים שמדת הרחמנות תעבכנו ונלחמית או תכריחנו להטיב לפעמים • והענין אומר אינן אלה גזירות ומאמר הענין מזה שהתירו • והרמב"ן לכתב בטעם מלוה זו וכונתו איותו ואלו בני לשי שיש להם חיות דאנה גדולה כראותם גזר בענין אלו כונתו אלו כי תהבת האם לכן אינו דבר נמשך אחר השכל אבל הוא מופעלות כח המחשבה המלווה בהחיות כאשר היא מלווה האדם יאמר הר"מ כמו' בענין זה ואל תשיב עינין מואמר החכמים האומר על קן למור וכו' כי זו היא סברת מי שראה שאין טעם למלות אלא חסן הבורא • ואינו יתו' קיים כסברת השנית שהיא שיש בכל החיות טעם • והקשה עליו מה שנמצא בסראשית דכא וכו' מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף • הא לא יתנוט המלות אלא לצרוף בהן את הבריות שנאמר כל אהרת יי' ציפה • והרמב"ן ו"ל תיךן הקושיות וכו' הענין בירור שלם ונחמד וזה לשונו שכתב בפירוט התורה שלו • זה הענין שכתב הרמב"ן ו"ל המלות שיש להם טעם דבר מוכרח הוא אחד כי בכל אחת יש טעם ותועלת ותיקן לאדם מלבד שרין מלת המלוה עליהן ית' וכבר אמרו ו"ל מפני מה לא כתבנו טעמי תורה וכו' • ודרשו ו"ל ולמסקה עתיק זה המסקה דברים שבהם עתיק יומיא ומאי טעמי תורה • וכבר דרשו ספרה אדוניה שאמר שלמה על הכל מעדתי • ומרשת פרה אדוניה חקרתי ושאלתי ומשפתי אחרתי אהבתי והיא רחוקה מיני • ואמר ר' יוסי בר תיבא אמר לו הקב"ה למשה לך אני מוגלה טעם פרה • אבל לא חדר תקה' דבתיב והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון • דברים המכונים עכס בעולם הזה עתידין להיות לופין לעולם הבא כהדין שפירא דמני דכתיב והולכתי עורים כדוך לא ידעו • וכתיב אה הדברים ישיתים ולא עובתים • שכבר עשיתם לר' עקיבא כלומר שר' עקיבא ידעם בעולם הזה • הנה ביארו שאין מניגת טעמי תורה מאנו אלא עוררן בשכלנו ושכבר כתבנו טעם החמורה שבהם למעני ישראל וכלה רכות כדכתיבם וכתורה ובתורה דברים רבים •

והראשונים ז"ל הזכיר מהם אבל אלו ההגדות אשר נתקשו על הרוב כפי דעתי ענין אחר למה שרגלנו שחין התועלת במצות להק"ה כפי כעצמו ית' אבל התועלת נאדם למנוע מזונו נזק או חמונה רעה או מדה מנוגה או לזכור נסיו' וכפלות הכורח ית' לדעת את ה' וזהו לנרדף בהם שיהיו ככסף נרדף כי הנרדף הכסף חין מעשהו בלא טעם אבל להוציא ממנו כל סיוג . וכן המצות להוציא ממנו כל חמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד . ולשון זה האגדה עצמה בילמודנו בפרשת זאת החיה . וכינה חיכת לו להקב"ה בין שחט בהמה ואוכל לנחור ואוכל כלום אתה מועילו . או כלום אתה מויקו . או מה חיכת לו בין חזק טהורות בין אוכל כבילות . ואם חכמות חכמות לך . אבל יתנו המצות אלא לנרדף כהן את הכריות . שנאמר חמרות ה' חמרות טהורות חמרות ה' נרופה למה שיהא לנו ענין עליך . הנה מפורש בכלן שבאלו מרשן שחין התועלת ליו יתברך במצות ד"מ שיצטרך לאורם על שנה להדליק את המנורה או שיצטרך לזוהל הקרבנות וריח הקטורת כנראה נפשוטיהם ואפילו הזכר לנפלאותיו שנה לעשות זכר יציאת מצרים ומעשה בראשית חין התועלת רק שגדעו חמרתו ונזכה בנזקע שנהיה ראויים להיות מניין עלינו כי כבודנו וספורנו בתהלותיו מאפס ותהו כחשבונו והביאו ראיה מן השמש מן הנזאר והעורף לומר שכלן לנו ולא להקב"ה הוא לפי שלא יתכן לומר שחטיטה שיהא בה תועלת וכבוד לכורח ית' כנזאר יותר מן העורף או הנחור . אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות הרחמים גם בעת השחטה . והביאו ראיה אחרת אינה חיכת לו בין אוכל טהורות והם המאכלים המותרים לאוכל הטמאים והם המאכלים האפורים שאמרם בהם התורה טמאים הם לכם רק שהוא להיותנו קניין הכסף חכמי' משכילי האמת . ואמרנו אם חכמות חכמות לך הזכירו כי המצות המעשיות בגון שחטת הנזאר ללמדנו מדות הטובות והמצוות והגרות לומר כי לוקח את כפשותינו וכמו שאמר התורה ולא תשואו את כפשותיכם בבהמ' וכעוף וככל אשר תרמום התורה אשר הבדלתי לכם לעמא . אם כן כולם הם לתועלתנו בלבד :

וזהו כענין שאמר אליהו אם לדקת מה תפעל כורבן פשעך מה תעשה לו . ואומר איך מידך יקח . וזה דבר מופתע בכל דברי רבותינו ושאלו בירושלמי בדברים אם פותחין לאדם בכבוד הניקום בדברים שבינו לבין הניקום והשיבונו על השאלה הזאת אי וכו כבוד הניקום בגון סוכה שאינו עושה לולב שאינו נוטל תפילין שאינו מתן והיינו כבוד הניקום משמע דלנפשיה הוא דוהי כדא' אם לדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וחטאת מה תפעל בו ורכוש פשעך מה תעשה לו . הנה בארנו שאפילו הלולב והסוכה והתפילין שנהו בהן שיהיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך כי ביד חזקה הוציאת ה' ממצרים . אינו הכונה שייך לכבוד השם יתברך אבל לרחם על כפשותינו וכבוד מדרו לנו בתפילת יום הכפורים אתה הבדלת אנוש מראש ותכירנו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תעשה ואם ידק מה יתן לך וכן אמרו בתורה לטוב לך . וכן יצונו ה' אליהו לעשות את התקיים החלה לטוב לנו כל הימים והכוונה הכולם לטוב לנו ולא לוי' . אבל כל מה שנצטוונו שיהיו כפשותינו נרופות ומנוקקות בלי סיוג ומחשבות רעות ומדות מנוגות : וכן מה שאמרנו לפי שגושה גזירותיו של הקב"ה רחמים ואין אלא גזירות לומר שלא הם האל על קן כפור ולא הגיעו רחמים על אותו ואלו כנו שאין רחמים מניעות בעלי הכסף בהמנות למנוע אותנו מלעשות בהם לרכינו שאם כן היה אפשר השחטה אבל טעם קענינו ללמד אותנו עדת רחמנות ועל לא נאמר כי החבורות

האם מעופפת על הקן ואין כנפיה כוננות כקן פטור מלשח . היתה רובת על הכנים מחרות פטור מלשח שאמר הפרחים אינו בינים מה הפרחים בני קיימא אף בינים כמון . שלחה וחזרה אפילו כמה פעמים חייב לשלח שאמר שלח תשלח . ויתר פרשי המצוה כנזארים בפרק אחרון מחולין . ונזוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ומקשות ועובר על זה ולקח האם בעודה על הכנים בטל עשה זה מלמד שיעבר על לאו דלא תקח האם . ואם נתיא האם קודם שישלחה או ששלחה אדם אחר חין לו תקנה לקיים העשה ולתקן הלאו . אבל אם שלחה הוא קודם שתמות תקן לאויה בכך ופטור שזה הלאו נתיק הוא אל העשה וכמו שכתבנו בלאו הבא על זה לעיל .

תקנו להסיר הנגפים והמכשולים מכל משכנותינו . ועל זה נאמר ועשירנו מעקרה לגגך . והענין הוא שכתבנו קיר סביב הנגות וסביב הכורות והשיחין ודושיחן כדי שלא תכשל בריה ליפול בהם או מהם . ובכלל מצוה זו לנגות ולתקן כל כותל וכל גדר שיהיה קרוב לבוא תקלה ממנו . וזה שהזכיר הכתוב לגגך ביאר הכתוב שהוא . ולשון ספרי ועשית מעקה לגגך זו מנוח עשה . כשרשי המצוה לפי ששם היות הק"ה משגיח בפרשי בני אדם ויועד כל מעשיהם וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזירתו וכוונתו לפי זכותם או חובתם וכענין שיאמרו ז"ל חין אדם טוקף אכענו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה אע"פ כן נרדף האדם לשמור עצמו מן המקרים הנזוהרים בעולם כי האל ברא עולמו ובאנו על יסודות עמודי הטבע וגזר שיהיה האש שורפת והמים מוכסין בלחה . וכמו כן יחייב הטבע שאם תפול אבן גדולה על ראש איש שתרדף את מוחו או אדם יפול אדם הגג הנזוהר לארץ שמוות . והוא כ"ה חקן גופות בני האדם . ויפת בהם כשנות חיים בעלת דעת לשמור הגוף מכל פגע ונתן שניהם הנפש ונפשה בתוך גבל היקוות וסע

הוא כפי ז"ל הזכיר מהם אבל אלו ההגדות אשר נתקשו על הרוב כפי דעתי ענין אחר למה שרגלנו שחין התועלת במצות להק"ה כפי כעצמו ית' אבל התועלת נאדם למנוע מזונו נזק או חמונה רעה או מדה מנוגה או לזכור נסיו' וכפלות הכורח ית' לדעת את ה' וזהו לנרדף בהם שיהיו ככסף נרדף כי הנרדף הכסף חין מעשהו בלא טעם אבל להוציא ממנו כל סיוג . וכן המצות להוציא ממנו כל חמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד . ולשון זה האגדה עצמה בילמודנו בפרשת זאת החיה . וכינה חיכת לו להקב"ה בין שחט בהמה ואוכל לנחור ואוכל כלום אתה מועילו . או כלום אתה מויקו . או מה חיכת לו בין חזק טהורות בין אוכל כבילות . ואם חכמות חכמות לך . אבל יתנו המצות אלא לנרדף כהן את הכריות . שנאמר חמרות ה' חמרות טהורות חמרות ה' נרופה למה שיהא לנו ענין עליך . הנה מפורש בכלן שבאלו מרשן שחין התועלת ליו יתברך במצות ד"מ שיצטרך לאורם על שנה להדליק את המנורה או שיצטרך לזוהל הקרבנות וריח הקטורת כנראה נפשוטיהם ואפילו הזכר לנפלאותיו שנה לעשות זכר יציאת מצרים ומעשה בראשית חין התועלת רק שגדעו חמרתו ונזכה בנזקע שנהיה ראויים להיות מניין עלינו כי כבודנו וספורנו בתהלותיו מאפס ותהו כחשבונו והביאו ראיה מן השמש מן הנזאר והעורף לומר שכלן לנו ולא להקב"ה הוא לפי שלא יתכן לומר שחטיטה שיהא בה תועלת וכבוד לכורח ית' כנזאר יותר מן העורף או הנחור . אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות הרחמים גם בעת השחטה . והביאו ראיה אחרת אינה חיכת לו בין אוכל טהורות והם המאכלים המותרים לאוכל הטמאים והם המאכלים האפורים שאמרם בהם התורה טמאים הם לכם רק שהוא להיותנו קניין הכסף חכמי' משכילי האמת . ואמרנו אם חכמות חכמות לך הזכירו כי המצות המעשיות בגון שחטת הנזאר ללמדנו מדות הטובות והמצוות והגרות לומר כי לוקח את כפשותינו וכמו שאמר התורה ולא תשואו את כפשותיכם בבהמ' וכעוף וככל אשר תרמום התורה אשר הבדלתי לכם לעמא . אם כן כולם הם לתועלתנו בלבד :

וזהו כענין שאמר אליהו אם לדקת מה תפעל כורבן פשעך מה תעשה לו . ואומר איך מידך יקח . וזה דבר מופתע בכל דברי רבותינו ושאלו בירושלמי בדברים אם פותחין לאדם בכבוד הניקום בדברים שבינו לבין הניקום והשיבונו על השאלה הזאת אי וכו כבוד הניקום בגון סוכה שאינו עושה לולב שאינו נוטל תפילין שאינו מתן והיינו כבוד הניקום משמע דלנפשיה הוא דוהי כדא' אם לדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וחטאת מה תפעל בו ורכוש פשעך מה תעשה לו . הנה בארנו שאפילו הלולב והסוכה והתפילין שנהו בהן שיהיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך כי ביד חזקה הוציאת ה' ממצרים . אינו הכונה שייך לכבוד השם יתברך אבל לרחם על כפשותינו וכבוד מדרו לנו בתפילת יום הכפורים אתה הבדלת אנוש מראש ותכירנו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תעשה ואם ידק מה יתן לך וכן אמרו בתורה לטוב לך . וכן יצונו ה' אליהו לעשות את התקיים החלה לטוב לנו כל הימים והכוונה הכולם לטוב לנו ולא לוי' . אבל כל מה שנצטוונו שיהיו כפשותינו נרופות ומנוקקות בלי סיוג ומחשבות רעות ומדות מנוגות : וכן מה שאמרנו לפי שגושה גזירותיו של הקב"ה רחמים ואין אלא גזירות לומר שלא הם האל על קן כפור ולא הגיעו רחמים על אותו ואלו כנו שאין רחמים מניעות בעלי הכסף בהמנות למנוע אותנו מלעשות בהם לרכינו שאם כן היה אפשר השחטה אבל טעם קענינו ללמד אותנו עדת רחמנות ועל לא נאמר כי החבורות

הוא כפי ז"ל הזכיר מהם אבל אלו ההגדות אשר נתקשו על הרוב כפי דעתי ענין אחר למה שרגלנו שחין התועלת במצות להק"ה כפי כעצמו ית' אבל התועלת נאדם למנוע מזונו נזק או חמונה רעה או מדה מנוגה או לזכור נסיו' וכפלות הכורח ית' לדעת את ה' וזהו לנרדף בהם שיהיו ככסף נרדף כי הנרדף הכסף חין מעשהו בלא טעם אבל להוציא ממנו כל סיוג . וכן המצות להוציא ממנו כל חמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד . ולשון זה האגדה עצמה בילמודנו בפרשת זאת החיה . וכינה חיכת לו להקב"ה בין שחט בהמה ואוכל לנחור ואוכל כלום אתה מועילו . או כלום אתה מויקו . או מה חיכת לו בין חזק טהורות בין אוכל כבילות . ואם חכמות חכמות לך . אבל יתנו המצות אלא לנרדף כהן את הכריות . שנאמר חמרות ה' חמרות טהורות חמרות ה' נרופה למה שיהא לנו ענין עליך . הנה מפורש בכלן שבאלו מרשן שחין התועלת ליו יתברך במצות ד"מ שיצטרך לאורם על שנה להדליק את המנורה או שיצטרך לזוהל הקרבנות וריח הקטורת כנראה נפשוטיהם ואפילו הזכר לנפלאותיו שנה לעשות זכר יציאת מצרים ומעשה בראשית חין התועלת רק שגדעו חמרתו ונזכה בנזקע שנהיה ראויים להיות מניין עלינו כי כבודנו וספורנו בתהלותיו מאפס ותהו כחשבונו והביאו ראיה מן השמש מן הנזאר והעורף לומר שכלן לנו ולא להקב"ה הוא לפי שלא יתכן לומר שחטיטה שיהא בה תועלת וכבוד לכורח ית' כנזאר יותר מן העורף או הנחור . אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות הרחמים גם בעת השחטה . והביאו ראיה אחרת אינה חיכת לו בין אוכל טהורות והם המאכלים המותרים לאוכל הטמאים והם המאכלים האפורים שאמרם בהם התורה טמאים הם לכם רק שהוא להיותנו קניין הכסף חכמי' משכילי האמת . ואמרנו אם חכמות חכמות לך הזכירו כי המצות המעשיות בגון שחטת הנזאר ללמדנו מדות הטובות והמצוות והגרות לומר כי לוקח את כפשותינו וכמו שאמר התורה ולא תשואו את כפשותיכם בבהמ' וכעוף וככל אשר תרמום התורה אשר הבדלתי לכם לעמא . אם כן כולם הם לתועלתנו בלבד :

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

והמה יבחינוס ויפעלו הם פעולות . ואחר שהאל שבעד גוף האדם
לטבעו כי כן חייבה חכמתו נזכר שהוא בעל חומר וזהו לשמור מן
המקרה כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמור
ממנו . ואמנם יהיו קצת נכחי אדם אשר המלך חפץ ביקרם לרוב
חסידותם ודביקות נפשם בדרכיו כ"ה המה החסידים הגדולים אשר
מעולם לא נשי השם כמו האבות הגדולים והקדושים והרבה מן הכנים
שהיו אחריה' כמו דניאל חנניה מישל ועזריה ודומיהם שמסר הא הטבע
בידיהם ובתחלתם היה הטבע אדון עליהם ובסופם לגדול התעלות
נפשם בהפוך הוא שהיו המה אדונים על הטבע כאשר ידענו באברהם
אבינו שהפילו לכבשן האש ולא הווק וארבעת החסידים הנזכרים
ששמו אותם לגו אהון כורא יקידתא ושער ראשיהון לא איתחרך .
ורוב בני אדם בחטאם לא זכו אל המעלה הגדולה הזאת . ועל כן
תלוינו התורה לשמור משכונתנו ומקומותינו לכל יקרנו מות
בפשיעותינו ולא נסכן נפשותינו על סוף הכס . ואמרנו "ל שכל
הסומך על הנס"אין עושין לוכס . וע"ד זה תראה רוב עניני הכתובים
בכל מקום כי גס בהלחם ישראל מלחמת מצוה על פי הש"י היו עורכים
מלחמתם ומזויזים עמון ועושין כל ענינם כאילו יסמכו בדרכי הטבע
לגמרי וכן ראוי לעשות לפי הענין שזכרנו ואשר לא יחלק על האמת
עודנו לכיודה בזה . בודיני המצוה "ש"ל שאין חיוב המעקה
אלא בבית שיש בה דירה אבל בית האזילות ובית הבקר וכיוצא בהן
ועל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המעקה . וכן בתי
כנסיות ובתי מדרשות לפי שאין עשויין לדירה . ומה שאמרנו "ל
שאל היתה רשות הרבים גבוה מגגו אין חוק למעקה שזכרנו כי
יפול הנופל ממנו ולא בתוכו . ושיעור גובה מעקה טפחים .
והרבה דברים אמרו "ל כדי להשמר מן הכותים מן המקרים הרעים
שאין ראוי לו אדם שיש בו דעה לסקן כנפשו ועל כן ראוי שיתן לנו
לכל הדברים שאפשר לגביעו לו כוח בהם והעובר עליהם חייב מות
מרדות דרכן . ומהם מה שאמרנו שלא יבא אדם פיו על הסילון
וישתה . וכן לא ישתה מן ההכרות והאגמים שמא ישתה עלוקה .
ואשר מים מגולין מפני חשש שלא ישתה מהם הראש בעל הארס .
ושיעור גלויין כדי שיא הרחם מלאון כלי ושתה . ואמרנו בענין זה שיש
משקין שיש בהן משום גילוי . ומקן שאין בהם משום גילוי . ומחשש
זה בעצמו ואשר מקורי תאנים וענבים ורמונים וקסואין ודלועין
והמלפפונות אפילו הן ככר ודרך כלל כל פרי שיש בו לחם וכנאל נזקך
אמרו שהוא אסור וכמו כן אסור שלא יתן אדם מעות לתוך פיו שאל
ישגליהן רוק יבש של שוכה שתין או מזרע"י או זיעה שכל זיעות האדם
היא סם המות מן משל כנים . ויתר פרטים מהנזכרים בכח קמח
ובמקומות מסנהדרין ובמקלים ירושלמי פרק ראשון . (הל' רוצח
ושמירת נפש פ' י"ח) . ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים
ונקבות ועובר על זה ומניח גגו או כורו בלא מעקה בטל עשה
זה וגם עבר על לאו דלא תשים דמים בביתך כמו שנכתוב בסדר
זה בע"ה :

תקמו שלא להניח המוקשים והמכשולים בארצותינו ובכתינו
כדי שלא ימותו ולא יוקוכם בני אדם ועל זה נאמר
ולא תעשה דמים בביתך . ואמרנו בספרנו ועשית מעקה לגגך
עשה ולא תשים דמים בביתך לא תעשה . בשרשי המצוה וכל
ענינה כתבתי בעשה שלו שבמדרזה וקחמו נמשא אס נפסך לדעת
(ה' רוצח פ' י"ח) :

תקמוה שלא לזרוע מיני התבואה בכרם ולא קנבוס ולוף . וזה

הקדמת מהו כלאי הכרם ועל זה נאמר פן תקרש

הכולאה הזרע אשר תזרע והבואת הכרם . ופירשו "ל פן

תוקד אש כלומר שאין ראוי להיות בו תועלת שהכל אסור בהנאה

והראיה שיש בו לאו שכתוב במניעה פן . ואמרנו "ל שכל מקום

שאמר השמר פן ואל לינו אלא לא תעשה . בשרשי המצוה .

הקדמות ידוע הדבר ככל מנות התורה כי כל דבר לפי הכשלו

שמזוי בו יותר רחיקנו האל ממוזואין ספק כי נטיית הכרם סבה

ליין שבו כוזה חכסולות לב"א רבים חללים הפילה במדס חותו

כי יתאדם מעורר יזר לב האדם רע ומדיח יזר הטוב וכל עצתו אכול

ושתה ולטב להיות כרסם וכענין שכתוב אף כי היין כוגד ואשר ויזר

עמנו יקרא קדום ככתוב . ואלם היתור לנו הש"י בשביל קצת

תועלת שנמצא במיעוטו אל הגופים ואחר שלא הותר רק לזרוע

גדול חייבנו הכתוב שאלם גס בתחלת נטייתו או זרעיתו יהיה כעיינו

דלעין ומעט שלא לקיימו ולא להנהיג בכלל אבל ישרף הכל ויאחד מן

העולם

המין מן הכלאים יקרא כלאי הכרם . ועל זה נאמר לא
תזרע כרמך כלאים ואמרנו "ל מה אמי לזרוע ככר לאמר שדך
לא תזרע כלאים מלמד שכל המוקיים כלאים בכרם עובר בשני לאוין .
וכלאי הכרם פירשו "ל שהם שני מיני זרעים של תבואה עם גרעיני
הענבים וזהו שאמר ר' יאשיה אינו חייב עד שיזרע מטעו ושעורה
וחרטום כמפולת יד דהכי נשמע להו כרמך כלאים כלומר דבעינן
כלאים לבד וכרמך . בשרשי מצות כלאים כתבתי על הפסוק
כמנהגי כלאו דהרבה בסדר קדוש' תהיו וקהן משם ועדיין זריכין
אנו לדבר פה מה טעם כתחשף האיסור בכרם דבעינן בו כלאים מלבד
הכרם ואולי נאמר כי מהיות הכרם דבר חשוב מאד וכח טבעו רב
יהיה בעל עמו מין אחר לעולם ולא ימש לבלאים ולכלוס ועל כן
הלך הכתוב שני מינין מלבד הכרם ואולי מכת טעם זה נאמר גס כן
ששני המינין הלריכס הכתוב שהיו ממיני התבואות שהם חשובים
בעינינו כמו קנבוס ולוף שהם חשובים בעינינו . אבל שאר המינין
כולם יתבטלו עם הגפנים ואינם אסורים ודאורייתא אלא מדרבנן .
בודיני המצוה מה שאמרנו "ל שאין איסור משום כלאי הכרם מן
התורה אלא מיני תבואה וקנבוס ולוף בלבד . אבל לזרוע ירקות
ואחר מינין וחרטום אסור מדרבנן . וכן אמרו רבנן לזרוע מיני תבואות
וכן ירקות כגד הגפנים או ליטע גפן כגד הירק או התבואה מפני
חשש הרבה לפי שהגפן רך יותר מכל שאר אילנות חששו בה יותר
ואם עשה כן אע"פ שאינו לוקה הריוה קדש וכאסור שיהיה בהנאה
ועורפין הכל ואפילו הקס של התבואה והעצים של הגפנים שאמר כן
תקדש המלחה הזרע וגומר . ודרשו "ל פן תוקד אש כלומר שהכל
ראוי לשרוף כמו שנכתוב בסמוך . ויתר פרטים מהנזכרים בסכת
כלאים . (י"ד סי' ר"ו) . ונוהג איסור כלאי הכרם בזכרים
ונקבות מן התורה בארץ ישראל לבד ומדרבנן אפילו בחו"ל לארץ
ואע"פ שכלאי זרע"י אין כוהגין בח"ל אפי' מדרבנן כמו שאמרנו בסדר
קדושים אמרו "ל בכלאי הכרם לאסור אף בח"ל אחר שהם חמורים
כל כך שאסורין בהנאה בארץ כמו שפירש טעם זה בסוף פרק ח'
מוקדשין . ועובר על זה זרע מטעו ושעורה וחרטום כמפולת יד
בארץ לוקה מדראורייתא מיד שזרען ובחו"ל לארץ לוקה מכת מרדות
מדרבנן . אבל לענין שיאסור בהנאה אינן אסורין מיד שזרען עד
אחר השרשה וכמו שאמרנו "ל זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע וכא

המין מן הכלאים יקרא כלאי הכרם . ועל זה נאמר לא
תזרע כרמך כלאים ואמרנו "ל מה אמי לזרוע ככר לאמר שדך
לא תזרע כלאים מלמד שכל המוקיים כלאים בכרם עובר בשני לאוין .
וכלאי הכרם פירשו "ל שהם שני מיני זרעים של תבואה עם גרעיני
הענבים וזהו שאמר ר' יאשיה אינו חייב עד שיזרע מטעו ושעורה
וחרטום כמפולת יד דהכי נשמע להו כרמך כלאים כלומר דבעינן
כלאים לבד וכרמך . בשרשי מצות כלאים כתבתי על הפסוק
כמנהגי כלאו דהרבה בסדר קדוש' תהיו וקהן משם ועדיין זריכין
אנו לדבר פה מה טעם כתחשף האיסור בכרם דבעינן בו כלאים מלבד
הכרם ואולי נאמר כי מהיות הכרם דבר חשוב מאד וכח טבעו רב
יהיה בעל עמו מין אחר לעולם ולא ימש לבלאים ולכלוס ועל כן
הלך הכתוב שני מינין מלבד הכרם ואולי מכת טעם זה נאמר גס כן
ששני המינין הלריכס הכתוב שהיו ממיני התבואות שהם חשובים
בעינינו כמו קנבוס ולוף שהם חשובים בעינינו . אבל שאר המינין
כולם יתבטלו עם הגפנים ואינם אסורים ודאורייתא אלא מדרבנן .
בודיני המצוה מה שאמרנו "ל שאין איסור משום כלאי הכרם מן
התורה אלא מיני תבואה וקנבוס ולוף בלבד . אבל לזרוע ירקות
ואחר מינין וחרטום אסור מדרבנן . וכן אמרו רבנן לזרוע מיני תבואות
וכן ירקות כגד הגפנים או ליטע גפן כגד הירק או התבואה מפני
חשש הרבה לפי שהגפן רך יותר מכל שאר אילנות חששו בה יותר
ואם עשה כן אע"פ שאינו לוקה הריוה קדש וכאסור שיהיה בהנאה
ועורפין הכל ואפילו הקס של התבואה והעצים של הגפנים שאמר כן
תקדש המלחה הזרע וגומר . ודרשו "ל פן תוקד אש כלומר שהכל
ראוי לשרוף כמו שנכתוב בסמוך . ויתר פרטים מהנזכרים בסכת
כלאים . (י"ד סי' ר"ו) . ונוהג איסור כלאי הכרם בזכרים
ונקבות מן התורה בארץ ישראל לבד ומדרבנן אפילו בחו"ל לארץ
ואע"פ שכלאי זרע"י אין כוהגין בח"ל אפי' מדרבנן כמו שאמרנו בסדר
קדושים אמרו "ל בכלאי הכרם לאסור אף בח"ל אחר שהם חמורים
כל כך שאסורין בהנאה בארץ כמו שפירש טעם זה בסוף פרק ח'
מוקדשין . ועובר על זה זרע מטעו ושעורה וחרטום כמפולת יד
בארץ לוקה מדראורייתא מיד שזרען ובחו"ל לארץ לוקה מכת מרדות
מדרבנן . אבל לענין שיאסור בהנאה אינן אסורין מיד שזרען עד
אחר השרשה וכמו שאמרנו "ל זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע וכא

הקמט שמנענו מלאכול כלאי הכרם לבד וכבר פירשנו במצוה
הקדמת מהו כלאי הכרם ועל זה נאמר פן תקרש
הכולאה הזרע אשר תזרע והבואת הכרם . ופירשו "ל פן
תוקד אש כלומר שאין ראוי להיות בו תועלת שהכל אסור בהנאה
והראיה שיש בו לאו שכתוב במניעה פן . ואמרנו "ל שכל מקום
שאמר השמר פן ואל לינו אלא לא תעשה . בשרשי המצוה .
הקדמות ידוע הדבר ככל מנות התורה כי כל דבר לפי הכשלו
שמזוי בו יותר רחיקנו האל ממוזואין ספק כי נטיית הכרם סבה
ליין שבו כוזה חכסולות לב"א רבים חללים הפילה במדס חותו
כי יתאדם מעורר יזר לב האדם רע ומדיח יזר הטוב וכל עצתו אכול
ושתה ולטב להיות כרסם וכענין שכתוב אף כי היין כוגד ואשר ויזר
עמנו יקרא קדום ככתוב . ואלם היתור לנו הש"י בשביל קצת
תועלת שנמצא במיעוטו אל הגופים ואחר שלא הותר רק לזרוע
גדול חייבנו הכתוב שאלם גס בתחלת נטייתו או זרעיתו יהיה כעיינו
דלעין ומעט שלא לקיימו ולא להנהיג בכלל אבל ישרף הכל ויאחד מן
העולם

הקמט שמנענו מלאכול כלאי הכרם לבד וכבר פירשנו במצוה

הקדמת מהו כלאי הכרם ועל זה נאמר פן תקרש

הכולאה הזרע אשר תזרע והבואת הכרם . ופירשו "ל פן

תוקד אש כלומר שאין ראוי להיות בו תועלת שהכל אסור בהנאה

והראיה שיש בו לאו שכתוב במניעה פן . ואמרנו "ל שכל מקום

שאמר השמר פן ואל לינו אלא לא תעשה . בשרשי המצוה .

הקדמות ידוע הדבר ככל מנות התורה כי כל דבר לפי הכשלו

שמזוי בו יותר רחיקנו האל ממוזואין ספק כי נטיית הכרם סבה

ליין שבו כוזה חכסולות לב"א רבים חללים הפילה במדס חותו

כי יתאדם מעורר יזר לב האדם רע ומדיח יזר הטוב וכל עצתו אכול

ושתה ולטב להיות כרסם וכענין שכתוב אף כי היין כוגד ואשר ויזר

עמנו יקרא קדום ככתוב . ואלם היתור לנו הש"י בשביל קצת

תועלת שנמצא במיעוטו אל הגופים ואחר שלא הותר רק לזרוע

גדול חייבנו הכתוב שאלם גס בתחלת נטייתו או זרעיתו יהיה כעיינו

דלעין ומעט שלא לקיימו ולא להנהיג בכלל אבל ישרף הכל ויאחד מן

העולם

העולם הלא די ברוח הנוכחות היואלים מנוח אחר גמר כישולו לא עוב להיות עוד גם התחלתו בעבודה אבל תוקד הכל הפרי והקס והעצים וכל אשר בו . מדיני המנוח עשה"ל אחד הזרע ואחד המקיים כלאים בכרמו כלומר שרחה שמוחו כלאים בכרמו והקיים גם כן תקדשו כלומר כתחייבו כשריפה והוא שיעמדו בכרם לרצונו אחר שידע סגן שיעור שהקיסמו בגודלן חלק'א מוחתים מזה שהיו גדולים בשעה שידע בהם וכמ"ס ז"ל זרע מעיקרו בהרשה .

זרוע וכל בתוספת . וזאת התוספת פירשהו"ל מפי הקבלה שהוא במוחתיים וזה שאינו אומרים שלא יתקדש אלא ח"כ הוא רונה בקיימון משום דכתיב בהו אשר תורע כלומר לדעתך . וטעם דבר זה מוכרח בשורש כלאים בהרבעה ונכספה שכתבתי במוקדמן בסדר קדושים ומושפטים . וזה שאמרנו"ל מחיית הכרם שגפרנה חומרים לגודור כלומר שאע"פ שהוקף במוחתיים בעודנו משתדל לעשות בגדר לא קדש ומכיון שלא גפרנה ולא ענדה פרוצה לרצונו . וכן אמרנו"ל שהמסקן גפנו על גבי תבואתו של חכירו הריוז קדש גפנו ולא נתקדשה התבואה . ואמרנו בטעם זה ג"כ לפי שאין אדם מוקדש דבר שאינו שלו שאין איסור זה אלא לדעת הבעלים ומפני זה אמרו ג"כ שהמסקן גפן חכירו על גבי תבואת חכירו לא קדש אמת וכן . ונעטעם זה הזרע כרמו בשביעית לא קדש ששפתי שביעית האדון הפקר הוא לכל . ואמרנו"ל בענין זה שהזרע ירק או תבואה בכרם או המקיימו עד שהוקף במחתיים הריוז קדש מן הגפנים ששביעיתו"ל אמת לכל רוח והכח לזרוע ירק או תבואה סגד הכרם צריך להרחיק מנווד'א חמות . וכרם נקרא חמם גפנים והוא שיהיו כטובים בסדר זה . * שמים כנגד שמים ולחת יוצאה זב . ואמרנו * * * * * שערמיקין חת התבואה והירק ונפסן יחידית שלשה * * * טעמים לכל רוח מפני שהגפן רכה ושרשיה תבואה נכנסים בזה ויש בו איסור הרכבה אבל בשאר איגנות סגן קשין אין בהן חמם זה ואין תוקד להרחיק מהם כלום .

ויתר פרטי המנוח מבוחרים במוספת כלאים (שם) . וגוהג איסור זה שלא ליהנות בכלאי הכרם בזכרים ונקבות בדרך ישראל מדאורייתא ובחמם לארץ מדרבנן . ויש חומרים דכחונה לארץ ח"ג"פ שאיסור הרובעיה נהגה סה . איסור ההנהגה אינו נהג אלא בכלאי הכרם של ח"ץ ישראל דוקא ודבריהם צריכין חיווק ועובר על זה ואכל או נהנה בכלאי הכרם של ח"ץ ישראל חייב מלקות ואפילו מי שאכלן שלא כדרך הנהגתן כלומר שלא כנהג באכילתן חייב עליהן ולוקה מה שאין כן בכל שאר איסורין שבתורה שאין לוקין עליהן אלא דרך הנחתם כלומר שיהיה האדם בהם וכד אמר חז"ל חייב כפרק שני ומפסיקם הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהם אפילו שלא כדרך הנהגתן ע"י טעמו דלא כתיב בהו איכיל דכתיב סן תקדש . ודרשו"ל לפן תוקד חש . ובכלאי הכרם שכתובה לארץ האוכל או הנהנה מהן עובר איסור מדרבנן לדעת קנת המפרשים כמו שאמרנו :

תקנ שלח לתרום כסור וכחמור יחדיו והוא הדין לכל שני מימי כהנה שאחת היא טהורה והאחת היא טמאה . ולא דוקא חרישה לבד חסורה אלא הוא הדין לכל המלאכה והמלאכות כגון דישה או לקצוץ עגלה וכל שאר עולאכות ועל זה נאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו . שורש המנוח כתב הרמב"ם ז"ל שהוא ערש איסור הרבעה הכהנה כלאים כי דרך עוברי ארמה להטיא המזד ברפת אחת וטען ירכיב אותם . ושרש איסור ההרבעה כתבתו במוקדמן בסדר קדושים תהיו . ואחר רשות אדוני

הרב הנזכר והודאה על דברו הטוב אענה אף אני חלקי ואומר כי מטעמי מנוח זו ענין צער בעלי חיים שהוא חסור מן התורה וידוע שיש למיני הבהמה והעופות דלגה גדולה לשכון עם שאינן מינין וכל שכן לעשות עמיהן מלאכה וכמו שאמר רח"מ בענינו באותן שאינם תחת ידינו כי כל עוף למיניו שכן וכל הבהמות ושאר המינין ג"כ ידבקו לעולם במוחתיים וכל חמם להמנה יקח מוסר שלא למנות שני אגסים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם כמו דיוק ורשע והנקלה בכבוד שחם הקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינן בני זככל כל שכן בכני אדם אשר להם נפש נשכלת לדעת יוצרים . מדיני המנוח מה שאמרנו"ל שאין חוב מנוח זה מן התורה כי אם בשני מינין שהם כגון שור וחמור שהאחד טהור והשני טמא שטבעם רחוק מאד זה מזה . אבל בשני מינין טהורים אינונאם אף על פי שאינן מין אחד כגון שור ותיש או חמור וסוס אינו חסור מן התורה אבל מדרבנן הוא שאסור בכל שני מינים שהם כלאים בהרבעה . ואחד בהמה או חיה בכלל האיסור ואחד החורש בהן או זרע או מושך בהן עגלה וכן אם היה אחד וישב בעגלה ואחד מכהו שניהם לוקין ופטי שישיבתו בעגלה גורמת להנהו שמשוך ואפילו מזה שהמשיכו לאחד כולם לוקין . ונהג שאמרנו שיותר לעשות כל מלאכה באדם ובהמה שנאמר בשור ובחמור ולא באדם וחמור . או באדם ושור . וטעם הענין לפי השרש שאמרנו ופטי שהתחברות האדם עם הבהמה אין צער לו לאדם כי אין לו עמיה חברה כלל והרי הוא כעושה מלאכה אצל עין אחד או אופן אחת ואינו בא כלל בגדר הדבר שדברנו עליו . וכן מענין המנוח מה שאמר ר' יצחק בסוף מכות שהמנהיג בשור כסולי המוקדשין לוקה .

שאר פ"ש הוא גוף אחד עשאו הכתוב כשני גופין ללקות עליו ויתר פרטיה מבוחרים כפ' שנינו מוספת כלאים (שם ר"ז) . ונהג איסור זה ככ"מ וככ"ו בזכרים ונקבות . ועובר על זה ומרש או זרע או מושך או הנהיג בכלאים שהם שני מינין אחד טמא ואחד טהור חייב מלקות מדאורייתא ואפילו הנהיגן כאחד בקול לבד כדרך שהבהמות הולכות לפעמים בגערות כן אדם חייב מלקות שנאמר יחדיו ח"מ דקדקו"ל בזה מדברי הכתוב למי חייב מלקות בדבור כלי מעשה ואם בשני מינין טהורים או טמאים שהם כלאים בהרבעה זה בזה חייב מכת מדרבנן :

תקנא שלח כלכס כגד תמונר מנמר ופשתים וזה נקרא שטטו ועל זה נאמר ר"א רגל בש שיעטנו צמר ופשתים יחדיו . רמז משרשי המנוח כתבתי בסדר משפטים בענין נכספה לא תחיה . והרמב"ם ז"ל כתב בטעם האיסור לפי שהיו כומרי ע"א לוכסין כומן ההוא כן הוא וכתב עוד כי היום עדין מפורסם הדבר אצל כומרים שיש כומרים . מדיני המנוח מה שאמרנו"ל שאין איסור מן התורה מחברת צמר ופשתים אלא בשוע טויו וכו' כלומר שהצמר שוע בפני עצמו (כלומר טרוף) טווי בפני עצמו וכו' שוע טויו וכו' שוע טויו וכו' שוע טויו וכו' ואח"כ חכרסן"אד כגון שארגן או אפילו קשרן זה בזה מכיון שעשה בהם שני קשרים זהו שטטנו דאורייתא ללקות עליו אבל כל זמן שלא נעשו בהן ג' המלאכות שזכרנו אין זה שטטנו דאורייתא אלא מדרבנן כדעת קנת המפרשים ואין לוקין עליו אבל מדרבנן אסור כל שנעשה בהן אחת מן המלאכות שזכרנו או שוע או טויו או כו' . וכן וזה חמס"ל הלכדן אסורין כלומר מדרבנן שכן שוע . וכן המפרשים שאמרנו דמלאכה אחת תאלו אסורים מדאורייתא

ספר ההיגוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

והשאלו כהן אמרו כלומר מלחמה ודאורייתא - והמרוז"ל בענין זה
אשילו עשר מנאות זה על גב זה וכלאים תחתיהן אמרו לישב עליהן
דמיינון טמא תכרך טמא על כשרו ודבר זה אמרוז"ל כשאמרו
הכלאים אשר מתחת הן רכין כי חו"ש בדבר חשש זה של כריכה ואיסור
זה הוא מדרבנן דחילו מלחמה ודאורייתא מותר ואשילו כשאר רכין - וזמנו
ש' אמרוז"ל לא יעלה עליך אבל חמה מוגיעת חת"ך - וזכורו שלמי
אנור דכיים וכסות חש"פ שהן קשים כמלאים אמרו לישב עליהן
מדרבנן לפי שהם כמפלים על היושב בהם אבל הכרים דליכא חש
העלמה מותר לישב בהן מכיון שהם קשים - וטעם הענין עפני
שהכתוב אסר שעטנו בלשון לבישה כלומר דרך מלכות הוא שאסור ולא
בענין אחר - ונוטעם זה התירו לנו מורינו"ח לתת על ראשו
כובעים העשויים מלבדין להגן מן השמש עפני שהם גס כן קשים
מזה ולפי"ך ח"ג פשיט בהם כלאים התירו אותן לפי שאין דרך לבישה
בדבר קשה על"ך ויש שרצה להחמיר על גזירותיהם ולא יתנו כידו -
ונוטעם זה שדרך מלכות אסרה תורה התירו"ג למוכרי כמות
למוכרין כדרך וכלבד שלא יכוזו להתחמס בהם כלל וזמ"מ חש"פי
שהתירו דבר זה הסרסורין הננועים וטובים מפשילין בנדי הכלאים
שמוכרין אותן במקל לחמוריהם שלא יגעו בהם - והמרוז"ל
שכלאים חין להם שיעור אשילו חוט אחד כנגד גדול אסור הכל
עד שיסיר אותו - הכלך הוא כעין מור והוא גדל על החסדים
שבים המלח אסור עם הפשתן מדרבנן מפני מרחית העין - ויתר
פרטי הנוצה מנארים במסכת כלאים ובמסכת שבת ובסוף מכות
(ס"ג"ח) - ונזהר אימרוז"ל בס"מ ובכ"ו בוכרים ובקבות ויובר
על זה ולבד כלאים דאורייתא או התקנה בהן חיים מלקות - ובכלאים
דרבנן חיים מכות מדרות - והלכות כלאים ואשילו כל היום כולו אינו
לוקח אלא אחת אבל הוציא ראשו מן הכגד והחמירו והוציא ראשו
והחירו ח"פ שלא פשט בגדו כולו חיים על כל אחת ואחת - וכד"ח
שוא חיים אחת על כל היום כולו כשהתירו התראה אחת אבל
חם התירו בו ואמרו לו פשוט הוא לבדו בזה עשה כדי ללבוש ולפשוט
אחר שהתירו בו הריו חיים על כל שיהיה מותר שהתירו בו עליה
ואף על פי שלא פשט :

תקנה שגטונו לקנות האשה באחת משלשה דברים [קודם
הגיטין] ודברים אלו ביארו חכמים שהם בכסף או בשטר
או בכדיה עליה ועל זה אמרו בייקח איש אישה ובהא אליה
כלומר אם ירצה איש ליקח לאשה שיקנה אותה תחלה בכדיה - ומה
שאמר הכתוב ויגלה והיתה בא עליה הפי' המוקבל כי כוונ שיהיה
האשה היא בשטר כמו שכתוב בסדר זה בע"ה - בן הכוונה אלו כל
קניית האשה היא בשטר - ולמרוז"ל גם כן שהיא נקנית ג"כ בכסף
ועדכתיב באשה העבריה וילא חנם חין כסף - ובה עליו הפי' חין
כסף לארון זה אבל יש כסף לארון אחר וזמנו האב - בן שרשי
הזונה שגטונו התורה לנשות מעשה באשה זורה ענין זיווגם טרם
ישב עתה ולא הוא עליה כבוד על הזונה מפני מעשה אחר קודם
בניהם - וגם אמר שהוא כדי שתתן אלמנה לעולם שהיא קנייה
לאותו האיש ולא תזנה תחתיו ולא תמרוד בו ותתן אליו יקח וכו'
לעולם כעבד לאדונו - ובכן יהיה שבתם וקיוותם שלום לעולם
ותקיים היישוב כרמון האל שחפן בו - וזהויות ויסוד המלוא ניה
שזכרתי כהגו ישראל לקדש בטבעת להיות כידה תמיד למוכרת ואע"פ
ששכח ברוטה לבד אפשר לקדש מן הדין ואינם כפחות וזאה פרוטה
חין מקדשין עין אמרוז"ל דכפחות ויכן לא תיקניח כעשה כלומר

שלא תחוש מעשה קטן כוב לכבול ואע"פ שהיא נקנית בשטר ואע"פ
שאין בו שום פרוטה שטר מעשה חסוב הוא בעינינו שכן רוב קניות
העולם הם בשטר וזוה העינים חין חליפין קניין כה - לפי שהחליפין הן
בכלי ואע"פ שהחליפין פרוטה - כדונו המלוא מה שחמרו ז"ל
שהמקדש בכסף או בשוה כסף כריך שיהיה בו שום פרוטה דכל פחות
משה פרוטה חינו מניין וחין האשה נקנית בו - ואומר לה המקדש
הרי את מקודשת לי בכסף זה או בשוה כסף זה - או הרי את מקודשת
לי - או הרי את לי לאשה - וכבר כהגו כל ישראל לומר הרי את
מקודשת לי בדבר זה כדת חשה וישראל - וזמנו לה כפני עדים -
ואם חין עם עדים ואשילו אמרו שניהם האיש והאשה שקידשה חין
קדושין - והאיש הוא שריך לומר דברים אלו שגטונון שקנה אותה
לו ויתן לה הכסף אבל נתנה היא לו שום דבר ואמרה לו הרגני מקודשת
לך או לכל לשון הקנאה אינה מקודשת - וכן אם נתנה היא לו ואמר
הוא - אבל כן הוא ואמרה היא הריזו ספק מקודשת - והמקדש
בשטר כיצד כגון שכתב על הנזיר או על הפרס או על העלה ועל כל
שאר דברים הרי את מקודשת לי או מאורסת לי וכיוצא בלשונות אלו
וניתן לה אותה כתב כפני עדים הרי היא מקודשת - וזריך לכותבו
לשם האשה ולדעתה - ואם כתבו שלא לדעתה ושלא לשמה אשילו
כתנו לה לדעתה אינה מקודשת - והמקדש בכדיה אומר לה גם כן
הרי את מקודשת לי בכדיה זו וזמתיחד עשה כפני עדים וכו' עלה -
וכשעמור ביאתו תהא מקודשת דעם נמח המקדש בכדיה דעתי על
גמר ביאה - וכן שכת עליה בדרבה או שלא בדרבה מקודשת - ומה
שאמרוז"ל שהאומר לאשה כשיקדשה הריני בעליך או חישך או
אירוסין חין כן קידושין לפי שענין לשונות אלו שהוא הקנה עצמו לה
וזריך להיות ענין הלשון שהוא קנה אשה כגון שיתר לה הרי את אשתי
או ארוסתי או קניתי לי או הריאת שלי או הריאת ברשותי או וקוקה לי
חופתי לקוחתי וכל כיוצא בזה שגטונון שהוא קנה אשה והריו
מקודשת בכל אחד מלשונות אלו והכל מן המרש שכתבו - אומר לה
הרי את מיוחדת לי או מיוחדת לי או הריאת עורתי נגדי נלעתי
סגורתי תחתית פשתי בכל לשונות אלו ספק מקודשת - והוא שהיה
מזכר עתה על עסק קדושין אבל לא היו מזכרים על זה אינה מקודשת
כלל בלשונות אלו - ודון המקדש אשה לחאין - ודון המקדש
במלוא - והמקדש במלוא ופרוטה - והמקדש במסכן - ומה
שאמרו שחדש עושה שליח לקדש לו אשה בין אשה ידועה בין אשה
סתם - וכן השליח עושה שליח והשני עושה שליח וכן עד כמה הם
זוה המקדש כזה - וכן אשה גדולה עושה שליח לקבל קדושה
והאב וכהה קדושי בתו קטנה ויכול לקדשה לכל נוי שרצה אשילו בעל
כרחה בין על דיעמונו בין על ידי שליח ואומר אדם לכתו קטנה לאי
וקבלי קדושין - וחין האשה מתקדשת אלא לרצונה אבל בעל כרחה
אינה מקודשת - אבל האיש שאנסוהו לקדש הריזו מקודשת -
והמקדש אשה שהיא ערוה עליו אינה מקודשת - שאין קדושין
תופסין בערות חון מן הנדה שקדושין תופסין בה בעודה
נדה ואין רחוי לעשות כן - אבל קדושין תופסין באיסורי
לארין ועשה וכל שכן בשניות - ואע"פ שאמרוז"ל שאשת איש
שקבלה קדושין מאחר שהיא מקודשת ואין לך ערוה גדולה מזה ולא
אמרין כן אלא כפני בעלה דוקא ונוטעם שאנו מוחיין אותה שגרשה
בעלה אחר שהיא מעשה פניה לומר כן - ומה שאמרו שהמקדש אשה
באיסורי הנאה כגון חתן כעסק וכו' כחלב וכיוצא בהם וכן מכל שאר
איסורי הנאה אינה מקודשת ואשילו באיסור הנאה דרבנן כגון חתן
בשעה

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

(א"ה סי' קע"ז)

תקנתו שנוגע מן שנספדו לו כלי המצא... מלישאת בת ישראל ועל זה נאמר לא יבא פצוע דבה וכוונות שפכה בקהל יי'... משרשי המנוה להרחיק מומנו לכלתו הפסיד כלי הזרע כשום נד כידוע בחלכים שנוסרס' הזכרים למנותם שומרים כשנים... ויש מן הזכרים הפמותרים שרונים כדבר כדי לזכות את שלחן המלך ולהרוח ממון ואחמנו עס' הקדש בדעתינו כי כל הסרים כידו אדם יפסל ומתחסר עוד עם בת ישראל ומלשפת בית או דרך חישות נרחיק הענין ונמאס אותו ועם טענה זו נמאס טעם החלוק החיסור בין הנפסד כידו אדם לנפסד כידו שונים... מדיני המנוה מה שפירשו ז"ל חי זהו פצוע דכא כל שנתעו הכנים שלו... הכס שפכה שנכרת הגיד שלו... ושלא חייבים הם שמוליד הזכר הכס כגיד וככנים וכשכילים שכהם יתפסל הזרע זהם הקרחים חסוי כנים ולפיכך נזכין שנפצע אחד מוג' חייבים אלו חנו נכרת או נדון בריוה פסול... ויתר פרטיה מוכארים בפרק ח' טיבעות וכוונת חיסור זה בכל מקום וככל זיון בזכרים ועובר על זה והוא פצוע דכא או כרות שפכה ומשא בת ישראל וכעלה חייב חלקות אבל מותר לישא גירות או משחררת... יש מן היופרים שאמרו דכתיבה לכד בלא כשאין עובר... והכי איתא בירושלמי:

תקם שנוגע העומר לישאת בת ישראל ועל זה נאמר לא יבא מומר בקהל ה'... כלומר שלא יבא לישא אשה מהבנות קהל ה' אבל להכנס עמהם בכל מקומות מוסדותיהם ולישא וליתן עמהם בכל הדברים מותר שאות אחד מוכי ישראל וכבר אמרו ז"ל שמוזר תלמיד חכם קודם בקריאת התורה לכהן עם הארץ... משרשי המנוה לפי שתולדת המוזר רעה מאלד שנישאת בטומאה וכעשת פגול ועלת חטא ואין ספק קיטע האכ לפון כהן ולכן הם ייחסדו הרחיק רוע הקדש ומונו כאשר הכדילנו והרחיקנו מכל דבר רע... מדיני המנוה מ"ע"ל שהמוזר שאסרה התורה הוא שולד מן העריות המכרות בתורה מן מן הבנה שהכן מונה פגום ואינו קרא מוזר ובין הכ"על העריות כרצון או כבאונס או כשגנה בכל ענין בקרא מוזר... גוי ועמד הכ"על בת ישראל הולד כשר בין פגום בין ח"א בין באונס בין ברצון... וגוי ועמד הכתים על המוזרות הולד מוזר... ומזר הכ"על בגויה הולד גוי ואם נתגיד הרי הוא כשר מיד ככל הגרים שבאומות... ואם בא על השפחה הולד פגד ואם שחררו הולד כשר כשאר עבדים המוזחרים ומותרים בבית ישראל... זה הכלל הכ"על יון השפחה חוץ הגויה חוץ המוזרות הולד כמות ואין נוסחין על האכ כלל ונעני דבר זה התירו חכמים למזר לישא שפחה כדי לטהר בניו שהרי הוא משחררה אותה ונמאסו בני חורין... ומוזר מותר לישא גירות ומוזרות מותרת לגר שכת' בקהל ה' וקהל גרים לא חיקרי קהל הולד הולך אחר הפגום... ואפי' גר שגשא גירות הכן מותר במזרות מן הטעם שאמרו אע"פ שהורגו וליתו בקדושה ואפילו בניו וכני בניו עד שיטקע שם גיות מהם כלומר שלא ידע שהוא גר... אבל גר שגשא בת ישראל איבר ישראל שגשא גירות הולד ישראל לכל דבר ואחר במזרות... ויתר פרטי המנוה מוכארים בפרק ח' טיבעות וסוף קידושין (א"ה סי' ר"ה) ונוהג חיסור זה כ"מ וכ"ז בזכרים ונקבות ועובר על זה והוא מוזר ומשא בת ישראל או ישראל שגשא מוזרות כיון שבעל אחר הקידושין לוקה הוא והיא... אבל בעל ולא קידש אינו לוקין שחין לך

שנוכיות שתשאר עמו לעולם מן יביישה איש אחר כדבר הרע שארע עלה ופקודי ה' ישרים ושמוחי לב... מדיני המנוה כתב הר"מ במו"ל כל הנכעלת בשדה בחוקת חנוכה וכל הנכעלת בעיר בחוקת ביתו עד שיעידו עדים שהיא חנוכה... ואמרו חכמים שהחנוכה שלא רתתה היא או חביה שתגשאלו אין כופין אותה... אבל לא רתתה הוא כופין אותה ואפילו היא חגרת או סומא ומזרעת ואינו מושיאה לעולם ולזו אין לה כתובה דמו טעם תיקנו חכמים כתובה כדי שלא תהא האשה קלה בעיני בעלה לגרשה וזה אינו וכול לגרשה... היתה החנוכה אסורה עליו ואפילו מחייבי עשה... ואפילו שניה הריו ו לא יאשה וכן אם גנא בה דבר זונה אחר שכנסה יגרשה שנאמר וכל תהיה לאשה אשה הראויה לו... וכתב הרמב"ם ז"ל שאין האונס או המפתה חייב בקנס עד שיבא עליה כדרכה ובגדל' ואינו צריך התראה... ובכתובות פרק ד' נראה הפך דככל התורה כולה אין חלוק בין כדרכה לשלא כדרכה למכות ולעוכסים אלא כמוציא שם רע בלבד... ואין בה חייב קנס עד שתהא בת ג' שנים גמורות ומוג' שנים גמורות עד שתגדור יש לה קנס... וכוננת נקראת אחר ה' חדשים משחרתית בה סימן התחתון שהן כ' שערות וכששה חדשים אלו נקראת נערה... ח"ש ז"ל אין בין נערות לבגרות אלא ה' חדשים בלבד ואחר שבגרה אין לה קנס שנאמר נערה בתולה ובא עליה הפי' בתולה ולא בעולה... נערה ולא בגורת וממאנת ואילונית... וענין סימני האילונית ידוע... וכל שלא נראית בה סימן התחתון והיא בת ל"ה שנים ויום ח' אע"פ שאין לה סימני אילונית בחוקת אילונית היא... ובין שיש לה אכ שאין לה אהיה לה קנס... עשר נשי' מנו חכמים שאין להן קנס ולא הן... בגורת... מנאנת... מוגרשת... אילונית... שוטה... חרשת... גורת... שבויה... משחררת... והיולא עליה שרע... ושאר הבנות יש להן קנס וכל שיש לה קנס יש לה בושת ומגם שהחנשים כסף דמי הכאת השכיפה בלבד הם... ואין לה קנס אין לה בושת ומגש חם נפתתה אבל אם לאנסה חף על פי שאין לה קנס יש לה בושת דלא גרעה ממובל בחכירו שחייב בה' דברים... והרמב"ם ז"ל כתב דאפילו באונס כל שאין לה קנס אין לה בושת... ותמיה אני עליו... ודמי דברים אלו של אב שכתורה וכתה שבה נעורים אכ ואם אין לה אכ לעצמה... ויתר פרטי המנוה בכתובות בפ' ג' ר'... ונוהגת מנוה זו לענין הכרח פירעון בקנס בזכרים בזמן הבית שיש כח כידו לדין דיני קנסות ולענין שישאנה האונס חף בזמן הזה היא מנוה עליו שהגשאלין מנוה היא ולא קנס:

תקנה שנוגע האונס על גרש המוסקו לעולם ועל זה נאמר תחת אשר ענה ר'א יוכל לישא הר' בר' ימיו... משרשי המנוה וקטת דיניה וכל עניניה כתוב במנות עשה שלו שבסדר זה וקחנו משם... וזה הללו אמרו ז"ל במסכת מכות שכבר קדמוה עשה והעשה הוא זה שאמור הכתוב וליתיה לאשה... ושם נאמר אונס שגרש את אשתו אם ישראל הוא ממזר אותה ואינו לוקה לפי שכבר נתקן הלאו בעשה שקדמו שהרי היא לו לאשה ואם כהן הוא האונס וגרשה לוקה ואינו מוזר אותה שהרי כהן אסור בגרשה ומכיון שגרשה אינו ראוי להחזירה עוד ולפיכך הוא לוקה... ודע שאם היה ישראל וגרשה חנוכה ונתה קודם שיחזרה או שנשאת לאחר שהרי אינו יכול עוד לקיים העשה לוקה עכ"פ ואע"פ שהוא לא בטל הלאו כידו מנוה אלא שנתטל כסכה חייב ונלקות נזכין שאינו יכול עוד לקיים העשה כנו שהוא העיקר אללנו אלא קיימו ולא קיימו כאשר כתבתי בסדר זה במנות שלוח הקן בלאו שלו:

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא קבא

האומות האלה כבר אחד שנים בכלבול סמורים כמו שזכרנו במצות הקודמת :

תקסג שלל להרחיק זרע עשו אחר שיתגידו כלומר שלא נמנע מהתחתן עמהם שאין בהן איסור כמו בעמון ומואב לא מותרין הן אחר כ' דורות ועל זה נאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא בני ישראל וילדו להם דור שלישי יבא להם בקהל וגו' . ודור שלישי הוא בן בנו של הגר . ואמרנו ל' שהמצוות מעוברת שנתגיירה בעודה מעוברת ככה הוא נקרא שני אפי"ל שהורתו בעוד שהיא מצרית . שורש המצוה נגלה כיהוא להודיענו שלא נתיבא באיסורא עם זרע אדום ולא נרחיקם בק"ו מכני עמון למור עמון ומואב ששכיל פעם אחת שלא קדמו אותנו כלתם וכמו שהרחיקנו האל מכם אדומיים ומצריים שזיערו כל כך את ישראל על אחת כמה וכמה . על כן נאמתו האזהרות עליהם שלא להמנע מהתחתן בהם . כי השעבודים שעבדו הם כגון זרות הש"י היתה ילינו ואין לנו לקבוע עליהם שאלה בלכבונו על כך . ואחריו יקראו בהתגייסו וכאם לחסות תחת כנפי השכינה . ובעמון ומואב עינם אחר יש על שאתן והוא ענין הנכבליה הגדולה אשר נאמרו את לבכם לעשות הכל כמו שכתוב למנועה בסמון . מדיני המנוה מה שאמרנו ל' מצרי ששאל מצרית ונתגיירו בעודה מעוברת הולד נקרא שני שאמר בני ישראל וילדו להם וגומר הכתוב תלאן בלידה . וגר עמוני ששאל מצרית הולד עמוני . גר מצרי ששאל עמונית הולד מצרי . זה הכלל באומות לבדם הלך אחר הולד ומנו שנתייסבו בכתוב אחר הזכרים שאמר כלאדן בן בלאדן . נתגיירו הלך אחר הפחות . ויתר פרטי המנוה מבוארים בפרק ח' מיכמות ובסוף קידושין (ח"ה סי' ד') ונוהג איסור זה שנמנענו מהרחיקים אחר שנתגיירו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והסכים בדעתו שלא להתחתן בהם אפילו אחר שני דורות מנדה שהזכיר לישראל או נדה שקבע בלבבו שאלה עמוס עמני שכלו מאומה אחרת עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו יוגעש :

תקסד שנמנענו שלא להרחיק ולתעב המצרי מהתחתן עמו בדור השלישי אחר שיתגייר ועל זה נאמר לא תתעב אדומי הקודמת אין לורך להאריך בה . ואל תשמעו מצרכיו שנהיה מצויים להתחתן עם המצרי או עם האדומים אחר ג' דורות שאין כוונת הכתוב לצוותנו להתחתן עמם חלילה והמשפחות המיוחסות שבשראל לא ירדו ומימלתן להתחתן עמם אבל ימנענו הכתוב מהרחיק חיתום בטענת איסור ויודיענו שאין בהם איסור כלל כמי שירצה להתחתן בהם וכמו שכתבתי למנועה בסמון . (סג) :

תקסה שנמנענו מלחמית הרשות . ובעמון ומואב נמנענו מהתחתן עמהם כוננה זה ועל זה נאמר לא תתעב אדומי ומואב וטובתם וגו' . לכן אמרו בספרי מכלל שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה יכול אף כאן ת"ל לא תדרוש שלום . משרשי המנוה מה שכתבנו במצות הקודמת מהיותם בני הנבלה מאוסים עד שאין ראויים לשלום וטובה אבל האכזריות עליהם שכן וידעלה כמו שאמרנו (ה' וולכים פ"ו) . דיני המנוה כלולים בפשט הכתוב וכמה שהבאנו מלשון הספרי . ואיסור זה היה נוהג בזכרים ששם בני מלחמה כעמון מלשון ישראל על אדמתן שהיו כלתמים עם עמון ומואב שהם באיסור זה והשלים עמם . אבל עקשו כעון הזה אין בנו כח להלחם וגם

בכל חיביל לחיוני ויי שלוקה על בעילה בלא קידושין אלא כהן גדול בארמיה כמו שכתבתי במקומו בסדר אמור אל הכהנים והודעת הרמב"ם ז"ל אבל יש מן המפרשים שכתבו דכיהא לחודה בלא קידושין לוקין :

תקסא שלא נתחתן עם הזכרים ונכני עמון ומואב לעולם ואפילו אחר שיתגיירו שאמר לא יבא עמוני ומואבי בקהל וי' וגומר עד עולם . משרשי המנוה מה שמפורש בפרשה על דבר אשר לא קדמו אתכם כלתם וכמו שזכר עליך וגומר . והודיענו שכתוב מזה גודל מיעלת גמילות וחסד והרחקת מדת הנבלה והכילות ועל כן ציונו לקבוע שאלה עמם שהשחיתו והתעבבו עליהם להרחות תכלית השם ונבלותם שלא יאול להקדים אפילו כלתם וכמו שנקראת קהל גדול עיפי בדרך העובדים כגבול ואשר שבר עליהם מואב את כלעם לקללם . ואף על פי שהמצריים שעבדו בנו וזערונו זמון רב לא נרחקנו מהם כי אם עד דור שלישי . וידענו כזה שיפה לו לאדם לעשות כמה חסדים ולא לעשות ככלה אחר גדולה כי בהסקנות ובעשיית הנבלה המוכיערת ולא יחוש לגלות דעתו וכתוב כגד עמים רבים אראה כזה רוע מנוגות כלית פחיתותו וכי אין בו עוד תקנה להכזיר עצמו ולהטיב נפשיו ונתחזק איתו עד שלא יוכל לתקון ואיש כמוהו אינו ראוי להתערב בעם הקדש המזכור . מדיני המנוה מ"ט ז"ל שהזכרים דוקא שכני עמון ומואב הם ובניהם עד עולם הוא שאסורין לבוא בקהל . אבל הנקבות מותרות מיד שתגיירה ואמרנו בטעם זה לפי שהאיש דרכו לקדם אבל לא הנקבות כלומר שגן לא היתה ידם כנבלה כשלא קדמו לקראת ישראל כלתם וכמו שאין דרך האשה ללאת והאל לא יעזב משפט לענוש האשה כשכיל נבלות אישה חליה לאל ארשע . ויתר פרטי מבוארים בפרק שמיני מן יבמות ובסוף קידושין (ח"ה סי' ד') :

ואיסור זה היה נוהג קודם שעלה סמורים מלך אשר על ירושלים ונבלה את ישראל וכלכל כל האומות וערכו זה כזה שהוא מלך על כל העולם אבל אחר שכלכל סמורים העולם ונתערבו בני עמון ומואב עם שאר אומות העולם הותרו כלן מיד שנתגיירו שחוקה היא שכל הפורש וכל להתגייר שהוא פורש משאר האומות שהן רוב כנגד בני עמון ומואב כנגד מצריים ואדומיים שנאסרו גם כן כמו שכתוב בהן בסמון בע"ה ולפיכך כל שיתגייר בזמן הזה אין לנו לחקור עליו כלל אי מזה עם הוא אלא הותר מיד מאי זה עם שיהיה :

תקסב שנמנענו מהשלים עם עמון ומואב עד עולם . והענין הזה הוא שהאל ציונו כשנאמר על המדינות שנשאל מאנשיהם השלום קודם המלחמה וכמו שכתבתי בסדר שופטים במצות לקרות שלום במלחמת הרשות . ובעמון ומואב נמנענו מהתחתן עמהם כוננה זה ועל זה נאמר לא תתעב אדומי ומואב וטובתם וגו' . לכן אמרו בספרי מכלל שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה יכול אף כאן ת"ל לא תדרוש שלום . משרשי המנוה מה שכתבנו במצות הקודמת מהיותם בני הנבלה מאוסים עד שאין ראויים לשלום וטובה אבל האכזריות עליהם שכן וידעלה כמו שאמרנו (ה' וולכים פ"ו) . דיני המנוה כלולים בפשט הכתוב וכמה שהבאנו מלשון הספרי . ואיסור זה היה נוהג בזכרים ששם בני מלחמה כעמון מלשון ישראל על אדמתן שהיו כלתמים עם עמון ומואב שהם באיסור זה והשלים עמם . אבל עקשו כעון הזה אין בנו כח להלחם וגם

ספר החינוך מן ספר רברים פרשת כי תצא

במה פעמים כספרי - דיני המלוה מבוחרים כפרק ראשון
מוצאת כלאים - (הל' ביאת מקדש ל"ו) - ונוהגת המלוה של
לכנס טיול בין זכר בין נקבה בהר הבית אפילו בזמן היה וכענין
שאר הכתוב והשמות את מקדשכם - ודרשוהו ו"ל קדושתן
עליהן אפילו כשהן שומעין - וכמו שכתבתי למעלה :

תקטו פגשתי אדם כליש יוצא לעשות לרכיבו כדי שלא
יעשו זריזים בכל מקום וזכות המלוות כמו שהיו עושים האומות
ועל זה נאמר וידרתיה לך מחוץ ר"מ חנה וגו' - ולעון כספרי
אין דלא מקום שחומר והנה מצינו לוי' - בושרשי המנה כענין
שכתוב בפרשה כי ה' אליהן ותהלך בקרב מחניך והיה מחניך קדוש
וגו' כלומר שנספתן של ישראל דקיות בשכינה לצולס וכ"ש במוסד
שכולן קיי הכפשי כל הירא ונעבירות שידוכר הלך לו ונכחל
הבית ונשאר הטובים אשר רוח אלהים שוכן בתוכם וראוי להם
לעבוד בקניות כאשר ידוע ומופורסם שהקניות עדה מן המדות
הטובות המביאה לדי רוח הקדש - וגדרה ר' פנחס בן יואל
בפ"ק דע"א - גסיס כזה שבת לאומה כי יבוא אליהם ונלאבי
נכרים וראוי נחמיהם קדוש ונקי מכל טימף - דיני המלוה כללים
בפסח הכתוב (ה' תלכים ותלחמותיהם פ"ג) - ונוהגת בזמן
הבית בזכרים כי הם הנלחמים לא הקביות - ועובר על זה ולא
התקין לו ונקום חון לחמה ולכלך ונקום המומות בטל עשה וזו ועונשו
גדול מאד שגורם לשכינה להשתלק ממוסד ישראל וכמו שכתוב ולא
יראה כן ערות דבר ושב מאחריך - כלומר בהיותם בתוך הלכלוך
תרחקו עמוכם מן הטוב :

תקטו להיות לכל אחד מכלי החיל יעד תלויים עם כלי נלחמתו
אוכלי אחר שהיו לחפור בו כדי שיחפור בו ויקרם
בארץ לעשות בו זריזים בדרך המוכנת לזה - ועל זה נאמר ויתקד
תהיה ר"ך ע"ר אונן - פי' אונן כליונין - שורש עונותיו
וכל ענינה כעולה הקודמת לזה - וזה הפסוק הוא לזכר לדיני
נכתוב עליו הולדש שסומו לו"ל בגמרא שאמרו למה חכמיותו
של חכם עשויין כיתדות כלומר שהן עשויין שאם ישמע חכם דבר
שאינו הגון יתן אלבעולותיו אונן שאמר ויתד תהיה קר על אונן אל
תיקרי אונן אל אונן :

תקטו שנמנעו שלא להשיב עבד שברח מאדונו וחמוה לארץ
לארץ ישראל ואפי' אדוניו ישראל לא נשיבה אליו חלא
נשחרר אותו וכתוב בדני חובי' על עמנו ועל זה נאמר לא תסגיר
עבד אל אדונו - וכן הוא נבואה במוסדת גושן שבעבד שברח
וחמוה לארץ לארץ ישראל הכתוב נדבה - ואמרו שם שהדין בו
שכתוב שטר בדניו עליו ונכתוב לו גט קירות ולא נשיבה לעקרה
בשום פנים שבעבור שכתוב במקנה הטמורה הנכתרת לעבוד בה השם
ית' - בושרשי המלוה וזה שזכרנו שרפה האל לכבוד הארץ
שהבורח לשם יגל ועבדות כדי שיהן אל לבט כבוד הנוקם ונקבע
בלבטו הדיניו שם והארת השם יתברך וכל זה לכוונת לעבד
ולזכותם כי חפץ חסד הוא - דיני המלוה מבוחרים במוסדת
גיטין - (י' דה"ס') - ונוהגת מלוה אפילו בזמן היה בזכרים
ונקבות שכל מחריץ שלא להשיבו אל אדוניו אחר שהוא כזית אל
הארץ הנכתרת ועובר על זה ומתוהשיבו אל אדוניו עבר על לאו
זה אכל לפי דמוה שאין בו חיים ונלקות לפי שאין החיוב אל

כשמתוירו לעבדות - ושמה לא יעבוד כו' אדוניו עוד ואין נלקין
יוסקת :

תקטו שנמנעו שלא להשיב עבד שברח מאדונו וחמוה לארץ
לארץ ישראל ואפי' אדוניו ישראל לא נשיבה אליו חלא
נשחרר אותו וכתוב בדני חובי' על עמנו ועל זה נאמר לא תסגיר
עבד אל אדונו - וכן הוא נבואה במוסדת גושן שבעבד שברח
וחמוה לארץ לארץ ישראל הכתוב נדבה - ואמרו שם שהדין בו
שכתוב שטר בדניו עליו ונכתוב לו גט קירות ולא נשיבה לעקרה
בשום פנים שבעבור שכתוב במקנה הטמורה הנכתרת לעבוד בה השם
ית' - בושרשי המלוה וזה שזכרנו שרפה האל לכבוד הארץ
שהבורח לשם יגל ועבדות כדי שיהן אל לבט כבוד הנוקם ונקבע
בלבטו הדיניו שם והארת השם יתברך וכל זה לכוונת לעבד
ולזכותם כי חפץ חסד הוא - דיני המלוה מבוחרים במוסדת
גיטין - (י' דה"ס') - ונוהגת מלוה אפילו בזמן היה בזכרים
ונקבות שכל מחריץ שלא להשיבו אל אדוניו אחר שהוא כזית אל
הארץ הנכתרת ועובר על זה ומתוהשיבו אל אדוניו עבר על לאו
זה אכל לפי דמוה שאין בו חיים ונלקות לפי שאין החיוב אל

תקטו שנמנעו מלבעול אשה בלא כתובה וקידושין ועל זה נאמר
לא יהיה קדשה מבתות ישראל - וכתב הרמב"ם ו"ל
זה לשון - וכבר נכפל בלאו הזה הענין בלשון אחר בכתוב אל
תחלל את בתך להזנות ולשון כספרי אל תחלל את בתך זה המוסר
בנו כמיה שלא לשם אישות - וכן העוסרת ענינה שלא לשם אישות -
ושמע ומצינו לוי' דבר נכפל זה הללו כזה בלשון ואי זה ענין הוסף
בו - וזה שכבר קדם מדיניו שהבועל בתולה בין איכה נופתה או
לזכר אינו חייב סום עונש מן העונשים אלא לעקול מונון אחד ושישא
האשה היא שבעל כמו שכתבתי בכתוב ויכיה עולה במוסדתו
שאחר זה הדבר אין בו אלא פירוש עונש שיהיה הולך דינו אחר דין
דבר שמונון וכמו שיש רשות לאדם לתת לביתו מונונו מה שירצה
ויכיה לו בעשות חפצו בשל - גם הן יהיה רשות בידו שיקח לו בתו
הנערה ויתנה לאיש שיבעול אותה אחר שזה תקו בהלוי לו כלומר
החמשים כסף שהם לאבי הנערה זה יתנה לו כמון על תנאי שיקח
עמו כן וכך דיבר ונמנע עובד ונאמר לו אל תחלל את בתך להזנות
לפי שזאת מדתה בה לקחת עמון לכד אמנם הוא כשיקרה תקרה
שיפתה איש או יאבוס - אכל כשיהיה הדבר כראון שיהיה יחד
וכפרסוס אין פוס דהיתר לזה בשום ענין והראש הטעם בזה ונאמר
ולא תזנה בחרך ומלאה בחרך וזה - לפי שפיתו והאונס ימנע
מתיאותם וכשיהיה הענין בכחירה ונאמן וירבה ויתפשט בחרך וזה
טעם יפה מאד ומשובח בזה הפסוק והוא דמוה לכל מה שזכרנו אותו
החכמים ולמה שהפליעו עליו הדינים התוריים עד כאן ונלמנו ו"ל -
וזכרנו כ"ל תפס עליו בזה ואמר כי הללו כזה דקדשה לא בא לבזר
לכועל בלא כתובה וקידושין - שאין בזה אסור תורה שהכתובה אינה
עין המורה כלל מנוה וקצין באשה אכל עיקר הללו בא להודיע שלא
בא על האשה שהיא אסורה לכועל בענין שאין קדושין תוספין לו בה -
וכמו שביארנו ו"ל בגמרא שאין הונס האמורה בכל מקום בתורה אלא
באשה שבה עליה אחד מיישראל שאין קדושין תוספין לו בה וזהו הונס
שמתחיל בתורה ותחיל לעולם ותוהיה הכוונת והכעלת על זה -
וכמו כן נקודת הענין הזה הוא שיהיה הכתוב ה"ד שלא ימחאש
עוסקת

מופקרת בוטחה לפי שמופת להכעיל לאנשים שהיא ערוה להם עד שאין קידושין תוספין להם בה שאין ספק כי המופקרת לרבים לא תקפיד אחר כך בין חתיכת שוין לחתיכת חלב . וכמו כן הוזהר לחי הבת על זה בפירוט בספוק אחר שלא להפקירה לזנות ולא לפוסרה למי שאין לו בה קידושין ועל זה נאמר אל תחלל את בתך להזנות והכל מן הטעם הנזכר כי תכעיל למי שהוא ערוה עליו לא מטעם כתובה וקידושין כדעת הרמב"ם ז"ל ועוד אמר הרמב"ם ז"ל כי בעל התרגום שתרגם לא תהא בנות ישראל לגבר עמד ולא יסבגברא וכו' . יתד בזה שלא תתערב עם העבדים שהיא גם כן ביאה שאין קידושין תוספין בהן וזו פני כן נאמר כלשון הזה לא יהיה וגו' . שחילו אחר הכתוב לא יהיה כך קדש וקדשה היו העבדים ככללים בכל האיסור שגם הם קיימים בנזות וזו למי במקומות מועטים שפורט בהם ישראל בפירוט כמו בגונס נפש שכתוב שם מחמיו מבני ישראל . וכמו כן בבחן שאמר מוכנת ישראל ומכני ישראל מכלל שהזכרה לישראל לבד לא אל העבדים והענין הלאו הזה . דלא יהיה קדש כבר כתבתי במחלוקת שיש לפני הכתובים הנזכרים בו בקדר אחריות כללו דמטעם וכו' ע"ש . בשרשי ענין החקת הזוהר כתבתי עתה שידעתי בו בקדר אחריות מות ובקדר וישמע יתרו הללו דלא פנאף . ודיני מלוה וזו מכווארים בעסקת כתובת וקדושין (א"ה סי' ו') . ונוהג איסור זה ככ"ח וככל זמן בזכרים ובנקבות ועובר על זה ושכח עם הכוונה חייבים מלקות הוא והיא ואפילו כשכח עליה אדם שיש לו כזה קדושין לדעת הרמב"ם ז"ל . ולדעת הרמב"ם ז"ל לא יתחייבו פניו הכא על הפנויה אלא במי שהיא ערוה עליו עד שאין קדושין תוספין לו בה כמו שבארנו . וככלל הלאו גם כן ב"ד שידעו שיש בוטחה אשה שהפקירה עצמה שיש להם לבקר הרע עקרבם ואין עליהם חוב מלקות לפי שהם אינם עושין מעשה . אבל עכשיו גדול מאוד שכל קלקול הדור כתלה במי שבדור לזנות ואינו מוחה :

הקב שמועטו מלאת רבית לישראל וכמו גם כן מלקות אותו ועל זה נאמר ר"ת ד"רשיך ל"א וכו' . ובא הפירוט יל זה לא תשך כלומר לא תתן רבית שהנזנות הוא הנשוק ובשיאור אמרו בפרק אלוהי הנשך הלוה עובר משום לא תשך ומשום ולפני עור לא תתן חכשול . וחילו לא באה המניעה ופורשת על זה הייתי סבור שהלוה הוא שאסור לקחתו אבל הלוה אם רצה לזמול ורצה באונאתו שהיא מותר כענין וחונא שהאונס הוא עובר לא המעלה . ובשרשי איסור הרבית והרחקתו מבני ישראל כתבתי עתה שידעתי בכסף תלוה ובקדר בהר סיני קנת דיני הרבית כמנהגי וכל הנרין לזוהר וזו כמנהג הספר לך לא וקחמו משם :

הקב שמועטו מלקות רבית מן העב"ם כשלוה להם ולא גלוה להם כלל רבית ועל זה נאמר לנכרי תשך . וכמו כן מותר ללוה ענין כרובית ואחריו בספרי לנכרי תשך מות עשה ולא תשך לא תשך מות לא תעשה . בשרשי המלוה שאין ראוי לנו לזמול חסד וזו לא העם יודעי האל ועובדים לפסו . ובהנניע החסד משאר בני האדם ונעשה אותו אלוו ככחן כי עיקר האהבה והחמלה עליהם מנד החוקים בתורת האלהים ית' שמו והנה עם הכוונה הזאת יהיה לנו סדר במניעת החסד מהם כמו שבארנו אותנו אל בני עמינו . בדיני המלוה מה שאמרנו ז"ל שמוזהר להקדים הלוות ישראל בחנם ונהלואות העב"ם ברבית ומה שאמרנו עב"ם שלוה מנות מישאל ברבית אינ"פ שנתגיר גובה מוכר כל מה שעלה מרבית עד שנתגיר שלא יאמרו כשכיל שלא יעדע הרבית נתגיר וכענין שגטוינו לבקש מהם רבית כמו כן מותר לתת להם רבית שלא אסר לנו הכתוב אלא רבית של ישראל ידוע הדבר . ואמרנו ז"ל שהעב"ם שלוה מנות מישאל ברבית ובקש לפרעם לו וזו לאו ישראל אחר ואמר לנו תנס לקוחי אתן לך רבית מהם כדרך שאתה מותן לישראל הרי זה מותר . ואם העמידו אל ישראל אינ"פ שנתן העב"ם המנות בידו הואיל ומדעת ישראל נתן הריוה רבית קלוה . ואמרנו ז"ל שאינ"פ שברבית שלהם מותר מן הדין אסור לישראל להלוות להם ברבית קלוה אלא ככדי חיוב כדי שלא יהא רגיל עמו תמיד וילמוד מועטיו אבל אבק רבית מהם מותרת אינ"פ ביותר מכדי חיוב דממשם אבק רבית לא יהא רגיל עמו כל כך ותלמוד חכם מותר להלוותו כל מה שידע שאין חשש עליו שילמוד מועטיו כי החכמה תעון לחכם ותשמרנו לעולם . ויתר פרטיה וכווארים בבבא מציעא פרק אי"ז

נשך (י"ד קב"ט וק"ס) ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות ועובר על זה והלוה כלל רבית מתורת חסד לבד לא מתקנה אלא להרווח עמו מנד אחר או מפני דרכי שלום בטל עשה זה . והרמ"ם ז"ל לא ימנה כחשבון המנות עשה זה ואמר שהכתוב הזה לא בא אלף ליתן

מופקרת בוטחה לפי שמופת להכעיל לאנשים שהיא ערוה להם עד שאין קידושין תוספין להם בה שאין ספק כי המופקרת לרבים לא תקפיד אחר כך בין חתיכת שוין לחתיכת חלב . וכמו כן הוזהר לחי הבת על זה בפירוט בספוק אחר שלא להפקירה לזנות ולא לפוסרה למי שאין לו בה קידושין ועל זה נאמר אל תחלל את בתך להזנות והכל מן הטעם הנזכר כי תכעיל למי שהוא ערוה עליו לא מטעם כתובה וקידושין כדעת הרמב"ם ז"ל ועוד אמר הרמב"ם ז"ל כי בעל התרגום שתרגם לא תהא בנות ישראל לגבר עמד ולא יסבגברא וכו' . יתד בזה שלא תתערב עם העבדים שהיא גם כן ביאה שאין קידושין תוספין בהן וזו פני כן נאמר כלשון הזה לא יהיה וגו' . שחילו אחר הכתוב לא יהיה כך קדש וקדשה היו העבדים ככללים בכל האיסור שגם הם קיימים בנזות וזו למי במקומות מועטים שפורט בהם ישראל בפירוט כמו בגונס נפש שכתוב שם מחמיו מבני ישראל . וכמו כן בבחן שאמר מוכנת ישראל ומכני ישראל מכלל שהזכרה לישראל לבד לא אל העבדים והענין הלאו הזה . דלא יהיה קדש כבר כתבתי במחלוקת שיש לפני הכתובים הנזכרים בו בקדר אחריות כללו דמטעם וכו' ע"ש . בשרשי ענין החקת הזוהר כתבתי עתה שידעתי בו בקדר אחריות מות ובקדר וישמע יתרו הללו דלא פנאף . ודיני מלוה וזו מכווארים בעסקת כתובת וקדושין (א"ה סי' ו') . ונוהג איסור זה ככ"ח וככל זמן בזכרים ובנקבות ועובר על זה ושכח עם הכוונה חייבים מלקות הוא והיא ואפילו כשכח עליה אדם שיש לו כזה קדושין לדעת הרמב"ם ז"ל . ולדעת הרמב"ם ז"ל לא יתחייבו פניו הכא על הפנויה אלא במי שהיא ערוה עליו עד שאין קדושין תוספין לו בה כמו שבארנו . וככלל הלאו גם כן ב"ד שידעו שיש בוטחה אשה שהפקירה עצמה שיש להם לבקר הרע עקרבם ואין עליהם חוב מלקות לפי שהם אינם עושין מעשה . אבל עכשיו גדול מאוד שכל קלקול הדור כתלה במי שבדור לזנות ואינו מוחה :

הקב שמועטו מלקות רבית מן העב"ם כשלוה להם ולא גלוה להם כלל רבית ועל זה נאמר לנכרי תשך . וכמו כן מותר ללוה ענין כרובית ואחריו בספרי לנכרי תשך מות עשה ולא תשך לא תשך מות לא תעשה . בשרשי המלוה שאין ראוי לנו לזמול חסד וזו לא העם יודעי האל ועובדים לפסו . ובהנניע החסד משאר בני האדם ונעשה אותו אלוו ככחן כי עיקר האהבה והחמלה עליהם מנד החוקים בתורת האלהים ית' שמו והנה עם הכוונה הזאת יהיה לנו סדר במניעת החסד מהם כמו שבארנו אותנו אל בני עמינו . בדיני המלוה מה שאמרנו ז"ל שמוזהר להקדים הלוות ישראל בחנם ונהלואות העב"ם ברבית ומה שאמרנו עב"ם שלוה מנות מישאל ברבית אינ"פ שנתגיר גובה מוכר כל מה שעלה מרבית עד שנתגיר שלא יאמרו כשכיל שלא יעדע הרבית נתגיר וכענין שגטוינו לבקש מהם רבית כמו כן מותר לתת להם רבית שלא אסר לנו הכתוב אלא רבית של ישראל ידוע הדבר . ואמרנו ז"ל שהעב"ם שלוה מנות מישאל ברבית ובקש לפרעם לו וזו לאו ישראל אחר ואמר לנו תנס לקוחי אתן לך רבית מהם כדרך שאתה מותן לישראל הרי זה מותר . ואם העמידו אל ישראל אינ"פ שנתן העב"ם המנות בידו הואיל ומדעת ישראל נתן הריוה רבית קלוה . ואמרנו ז"ל שאינ"פ שברבית שלהם מותר מן הדין אסור לישראל להלוות להם ברבית קלוה אלא ככדי חיוב כדי שלא יהא רגיל עמו תמיד וילמוד מועטיו אבל אבק רבית מהם מותרת אינ"פ ביותר מכדי חיוב דממשם אבק רבית לא יהא רגיל עמו כל כך ותלמוד חכם מותר להלוותו כל מה שידע שאין חשש עליו שילמוד מועטיו כי החכמה תעון לחכם ותשמרנו לעולם . ויתר פרטיה וכווארים בבבא מציעא פרק אי"ז נשך (י"ד קב"ט וק"ס) ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות ועובר על זה והלוה כלל רבית מתורת חסד לבד לא מתקנה אלא להרווח עמו מנד אחר או מפני דרכי שלום בטל עשה זה . והרמ"ם ז"ל לא ימנה כחשבון המנות עשה זה ואמר שהכתוב הזה לא בא אלף ליתן

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

ליתן עשה ולא תעשה במלכות ישראל ברכית וזו היא כוננת המדרש
בספרי באומרו וזו מונות עשה וכן נראה בדבריו בגמרא בסוף פרק
אזינו כשך ועם כל זה דרך המלך נלך לא כשהימין ושאל מחשבתו
וגדול הוא מי ששגגותיו ספורות :

תקנה

שלא לאחד הנדרים והנדבות וזאת הקרבנות שהם מובה
עלינו ועל זה נא' כי הדור נדר וגו' לא תאחר לשלמו
וכא הקבלה שאין עוברין על לחוזה עד שיעברו ג' רגלים אחר הנדר -
כל ענין מזהו ככתבי מוכר במונות עשה שלו שבסדר זה וקחנו
משם :

תקנה

שנשטונו לקיים כל מה שנחייב עצמו בו כיבור משכונת
ונדרים חולת זה ועל כל זה נאמר בורצא שפתיך
תשמור וגו' וכתב הרמ"ב ז"ל וכבר פירשו מלות זה הפסוק
ושמו כל מלה ומונו לענין ואולם המנוגע וכל מה שזכרתי לך הוא
מונות עשה הוא שיקיים האדם כל מה שידבר בו מחייב עצמו בדבר
מהדברים וכבר נכפל הלשון בואת המנוחה והוא אמרו ככל היוצא מפיו
יעשה ע"כ והרמב"ן ז"ל תפס עליו ואמר כי הוא כלל ב' מנות
בכאן שהן חלוקות בדביבה ועניניהן וישאלו ח"כ הכתוב הוא של
מוצא שפתיך וגו' לאמר בענין מה שאדם מחייב נפשו להש"י כין שהיה
דבר וקרבנות או מנדקות והוא שנאמר כי דרש ירשנו מעתה כלומר
שיקם מן המנוון הנדר לו ויהיה לך בחיבורו חטא וכן אמרו ז"ל
חייבי החרמים והערכים וההקדשות והחטאות והאשמות ועולות
ושלמים נדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופיאה כיון
שעברו עלינו רגלים עובר בכל תאחר - אבל בכל מה שחייב
האדם עצמו מנדרי הרשות שקראו חכמים בטוי והוא סדר או נשבע
אוכל או לא אוכל אלק למקום פלוני או לא אלק וכל כיוצא בזה - זה
אינו נכנס בכלל מנות הכתוב הזה - וזה שהנדר הכתוב להבטיח
וכי תחלה לנדר לא יהיה כן חטא - שאילו בנדרי בטוי ידבר באמת
לא היה ז"ל שלא יהיה כנו חטא אם נחלה מנדרי בטוי - ואינם נדרי
בטוי מנוה אחרת נתייחדה בו והיא ע' נדרים בסדר ראשי המנות
שמוס כתוב לאסור אחר על נפשו ככל היוצא מפיו יעשה ופירשו ז"ל
לאסור את המותר - והפירש עוד שכן נדרי בטוי לנדרי גבוה
שבנדרי גבוה אין צריך להזכיר בו נדר - אלא שאמר בהמה או קרבן
או כליו לבדק הבית או אחר מנה לבדק הבית או לעניים - וזה
בלבד הוא מחייב לקיים דברי פיו בעשה ולא תעשה סמוך בזה הכתוב
שמוס עברו ג' רגלים ולא קיים דבריו עובר משום כל תאחר אבל
משום לא יחל דברו אינו עובר עד שיעברו על הנדר בענין שח"א לו
לקיימו עוד אבל בנדרי הרשות צריך להזכיר בהן נדר או דבר המורה
עליו כגון מה שיקראו ידות הנדרים או כתיים - אבל אמר בדבור
בלבד אוכל ככר זה או אלק למקום פלוני או אחר מנה לפלוני עשיר
אענו מתחייב בעשה כלל אבל ראוי לכל נוי שחננו החל דעת לקיים
כל דבריו ונאמר כן בנדרי בטוי אינו עובר בכל תאחר ואחילו אחר
כמה דגלים - והיוצא מכל זה לדעתו של הרמ"ב ז"ל שמונה מנות
עשה אחת לקיים האדם מוצא שפתי בנדרי גבוה ומנה מנוה אחרת
לקיים הנדרים והשבעות של ביטוי - בשרשי המנוה כתבתי בפ'
ראה במונות חוב הבאת הקרבנות ברגל ראשון - בדיני המנוה
מ"ז ז"ל בפ"ק דר"ה שהצדקה מחייב האדם לעשותה מיד ואחרו
בטעם זה משום דהא קיימי עניים כלומר וכיון שבידו לקיים המנוה
מיד חל חוב העשה ג' כעליו מיד ומ"מ לענין לעבור עליו בכל תאחר
אין עוברין עד שיעברו עליו ג' רגלים שדרך כלל תחייב התורה בכל

נדרי שמים בכל תאחר אחר שלשה רגלים ולא קודם לכן - וכדברי
הסרייתא שכתבתי במנוהו וזו סונון וזו דעת קצת מפרשים - אבל
יש מוסם שאמרו שאף בכל תאחר מחייבנו נדקה כשהיא פורע אותה
לאלתר ואמרו שחילוקו בין מה שאדם מחייב עצמו בו כגון נדקה
למה שאין אדם מחייב עצמו כלקט שכחה ופיאה דמה שמחייב הוא עצמו
בו ובידו לקיים דאית ביה הני תרתי כגון נדקה מחייב עליה בכל
תאחר מיד - אבל כלקט שכחה ופיאה לא חייב הוא עצמו בהן -
וקרבנות שמחייב הוא עצמו בהן אין בידו להקריבם מיד ולפיכך אינו
עובר עליהן עד אחר שלשה רגלים - תוכה כתי וכתבתי דבריהם -
ויתר פרטי המנוה כלומר ביאור הדקדק כלומר להזכיר האדם לעשות
מה שמחייב לעשותו ואף ינצל מזה כשיפלו לו ספק בזה שאמר הכל
מוכר במתקומות משבעות ונדריים וסוף נאמרו ומנסכת קיים כוונ
כן ("ד"ס") - ונוהגת מנוה זו בכל מקום וכל זמן כזכרים
ונקבות - ועובר על זה ולא קיים דברו בנדרי גבוה כגון
קרבנות ונדרי נדק הבית בזמן הבית תכף שאפשר לו
לקיים וכמו שכתבנו בפירוש ראה אנכי בטל עשה זה - וכשיעברו
עליו שלש רגלים ולא קיים דברו עובר על לחו דלא תאחר וכיון
שנכתוב בסדר זה ב"ה - ובזמן הזה הנודר נדקה ולא פירעו ביום
שנדרה לנבאים או לעניים אם ישנם שם בטל עשה זה וגם עבר בכל
תאחר מיד כדעת המפרשים - ואם אומר לעשות הדבר שלש רגלים
לדברי הכל עבר בכל תאחר - ולענין חוב נדרי בטוי כבר נתייחדה
בהן מנוה שמחייב לקיימו בסדר ראשי המנות כמו שאמרנו - ואם
אחר לקיימן עד שחל עליהן בטול שאין בידו עוד לקיים אותן או
כאמר בהן שטל העשה דכל היוצא מפיו יעשה - והלאו דלא יחל
דברו - ולא קודם לכן - ואשילו עברו עליו כוונת רגלים :

תקנה

שנשטונו להיות השכיר אוכל בשעת עבודה מהדבר אשר
יעבוד בו כשהיה הדבר ההוא דבר שגידולו מן הארץ ולא
בגמרה מלאכתו - ועל זה נאמר כי תבא בכרם רעך - וכא עליו
הפי' שבשכיר הכתוב מודבר - וכן תרגם אוכלים אחרת תגר -
וכן כתוב כוונתו כי יתבא בקנות רעך וגו' - ופירשו ז"ל בבבא מציעא
בפ"ק השוכר את המעלים שמשני אלה הכתובים למדנו שהאדם אוכל
במחוסר בשעת גמר מלאכה וביארו שם שלא יספיק לנו ללמוד מה
שצריך מא' מן הכתובים בלתי האחר - בשרשי המנוה ללמד את
בני ישראל להיות להם נפש יפה ורצון טוב ומתוך כך תחול ברכת הש"י
עליהם ובאותם שהדקדוק עם הפועל שלא יחל באשר הוא עומל בעודו
הוא עומל בדבר וכל שכן כשהן עושין בגדולי הקרקע שהאדם שומע בו
בברכת הש"י אשר נתן לו שיש הוראה בזה ז"ל הנכלה ועל הנוהג רע
מאד - וכבר כתבתי כמה פעמים שהמחירה והרעות ידבקו ברעים
והטובות בטובים מין במינו - בדיני המנוה מה שאמרו ז"ל מהבין
העושה בתלוש לעושה במחוסר - שהעושה בתלוש אוכל עד שלא יגמר
עבודתו ומשיגמור עבודתו אסור לו לאכול - והעושה במחוסר אינו אוכל
אלא כשיגמור עבודתו כגון קולה וכזו אחר שיתלח הסל זהו דין תורה -
אבל חכמים אמרו ומפי השם חכמה לבעלים כלומר כדי שלא יתבטלו
ממלאכה שאכלו בהליכתן מחוץ לאומן ובחירתן - והמתבטל
בשעת מלאכה ואוכל עובר בלאו ועל זה נאמר ומתמלא תבין וגו'
כמו שכתבנו בס' זה בסמוך בלחין שלו ב"ה - וכן מה שאמרו
בענין זה שהחובל המחנך והמנבן וכל כיוצא בזה אינו אוכל מפני
שאין גידולי קרקע - המנבן בכללים ובמסויים א"ע שיתלוש
קטנים וכן גדולים אינו אוכל מפני שאין זה גמר מלאכה - ואין

צריך לומר שזמרי נגות ופרדסים וכל דבר החסוד לקרקע שחין
 אוכלין כלל . וזה שאמרו חז"ל הפועל אוכל מדבר שנגמרה
 ונלחטו למעשה וכן לחלה . הקולר והדג והזורה והבורד והיווסק
 והבול והדוויך וכן כל כיוצא בזה במלכות חלו הרי הן אוכלין מן
 התורה . ושומרי גרמות וערמות וכל דבר התלוז מן הקרקע
 שעדיין לא נגמרה מלכתן למעשה אוכלין מלכות מדינה אבל לא מן
 התורה לפי שאין השומר עושה מעשה ולא הותרה האכילה חלל לפועל
 שעושה מעשה . ובעושה מעשה חין חילוק כשעושה אותו בידיו או
 בג'ויו או חמילו ככתפיו הכל אוכלין מן התורה . היה עושה
 בתאנים לא יאכל בענבים שנאמר בדרם רעך ואכלת ענבים כנפוך
 כלומר ולא דבר אחר . והעושה כנפון לא יאכל בענבים כנפון
 חת . ואסור לפועל למוך בענבים שנאמר ואכלת לא מוציאה .
 ולא יאכל חכילה גסה שנאמר שבעך אבל לא יותר . ויתר פרטי
 המזוה ומבוארים בספר המזכרות הפועלים ככפא וציעא .
 (ח"ה ס' ט"ז) : וזוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרי ונקבות .
 ועובר על זה ולא הניח שכירו לאכול על הענין הנזכר בטל
 עשה זה :

תקנו שמונע השכיר מלקחת מזה שיעבוד בו יותר על אכילתו
 ויגלה נאמר ואכלת ענבים כנפושך שבעך ואל
 בליך לא תהן . כל ענין מזהו ומבואר נסכן במזות עשה שלו
 שסדר זה ועובר על זה בין איש או אשה בכל זקום ובכל זמן ולקח
 מזה הוא עובד בו יותר על אכילתו עבר על לחוזה הכל חין לוקין
 עליו לפי שהוא דבר שממנו שניתן לתשלומין וכבר קדם לנו הכלל
 שאמרו "ל שכל לחו שניתן לתשלומין חין לוקין עליו . ואם שאל
 ולמה היה צריך לחו על זה והלא בכלל גזל הוא . התשובה לפי
 שידמה הפועל שלא יהיה לו חטא בלקחו ויודולי הקרקע כשת הקציר
 או הכניר שדרך בני אדם שלא להקפיד בדבר כל כך כמו שהם מקפידים
 במה שיש להם בתוך הבית על כן היה מחמדין ב"ה להרבות עליו
 האזהרות כמה שהכשלו מנוי . וכענין שאמרו "ל רגש הקב"ה לזכות
 את ישראל לפיכך יהיה להם תורה ומצוות :

תקעה שלא יאכל השכיר בשעת עבודתו מהדבר אשר יעבוד בו
 אף על פי שהוא מותר לאכול מזהו שלא בשעת עבודה
 והוא הבליתו מחוץ לחומן כשהוא עובד במחוסר לקרקע לא הותר
 לאכול בשעת עבודה ועל זה נאמר והרבוש לא תנוף על קמח
 רעך . שאמרו "ל חרמש לרבות כל בעלי חרמש ושעת חרמש
 כלומר עת הקציר לא תקצור לעמך וכבר נודע שזה הכתוב בא בשכיר
 ופירושו כי תבא כלומר כי תבא בשכרך לעשות עם בעל השדה
 כדמות רגס אונקלוס ארית תגד . ענין מזהו חתבאר ג' ככמות
 עשה שלו שסדר זה . ועובר על זה בין איש בין אשה בכל מקום
 ובכל זמן והנף חרמש על קמח רעהו כענין שפירשנו עבר על לחוזה
 ואין לוקין עליו מן הטעם הנזכר במזה הקודמת :

תקעט שנטעונו כשנרצה לגרש נשותינו לגרש אותן בכתב ועל
 זה הכתב יאמר הכתוב ספר כריתות והוא שיקראו אותו
 רז"ל גט וכמו כן המתרגם תרגם ספר גט . ועל זה נאמר וכתב
 לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו : משרשי החזיה
 לפי שהאשה נכרחת לעזר לאדם והיא לו כאחד מבני חמדתו . וכענין
 שאמרו "ל חין האשה כורתת כרית . אלא לפי שגשאה כלי . ואחר
 שכן היה מרצונו ב"ה שכל זמן שיקון כפשו בכלי הזה שיוציאו מביתו .
 וזמן הטעם הזה יש מרכותינו שיאמרו כגומרת ג' טין שאשילו הקדיחה

תשילו וכול לגרשה כלומר ופני דבר קטן אחר שאינה לו אלא ככלי
 יקר שבבית . ומה שישאמרו כי מזהות הכלי הזה כללנו בדיונו
 וחכמה החל לזרמו ולכבודו . בעינים לראות . ואזכיר לשמוע .
 ונפש שגלית . חין ראוי להוציאה ולשלחה מפעליו כי אם בטענה
 גדולה וכענין שאמר הכתוב כי מוצא בה ערות דבר . אבל מ"מ דברי
 הכל שכתוב בה דבר גדול שראוי לגרשה מן הטעם שזכרתי שהיא לא
 נכרחת אלא בשבילו . ואחר שהיא לו מורת רוח וכפשו קנה בה חין
 הכרח עליו להיות אשה עכ"פ כאשר יעשו קצת מן האומות שיכרתו
 ברית עם האשה ברית חוקה עד שאלו חקתיות וזמיתורא על הפירוד
 ואם תעשה לעיניו הוינו ומתריב כל אשר הבית ותבעיר באש כל אשר
 לו מוגדים ועדקמה ועד כרם וית . ואמנם לזמיתו התורה בשלחו חזיה
 לכלית שלחה כדיבור לבד פן יהיה לנו זה לחסן כנף ולזר מכשול
 להיות זימה בתוך עמונו שתטעון המזנה על בעלה כי היא גרשה
 מומנו . גסי יהיה מעשה הגירושין מנוי הרבה . חין עתה שנתחייבו
 לכתוב הדברים כספר והעד עדים לריבה להראות שטר כל הטוענת
 גירושין . ועוד תועלת בדבר כי בתוך כך תנוח חמת האיש לפעמים
 ויחם מלגרש אותה וגדול השלום . מדיני המצוה מ"מ חו"ל
 שהגט הזה שזכרנו צריך האיש ליתנו ביד האשה או ביד שליחה ששלחו
 של אדם כמותו . וכן יכול ליתנו לתוך חזירה ומתגרשת ככך והוא
 שתהא עומדת סס בתוך רשותה לפי שהגט חוס הוא לה ואין חסין לאדם
 חלל כפניו . ומה שאמרו ג' כ שזה שנאמר כתורה וכתב לה ספר
 כריתות חין כוונת הכתוב שיכתוב הוא בידו אלא אחד הכותב בידו
 או שאמר לאחר לכתוב וליתן לה ואחר הגטן בידה או שאמר לאחר
 ליתן לה לא נאמר וכתב אלא להודיע שאין עתגרשת אלא בכתב ולא
 נאמר ונתן אלא לומר שלא תקח מעצמה . והאומר לטניס כתבו
 גט ומתמוותנו לאשתי הרי אלו בותבין ומותמין ונותמין לה והרי אלו
 שלוחין והן קן עדיו . ואי אפשר לכתוב גט בלא עדים שנאמר על
 פי שנים עדים וגו' ויקום דבר . ואי אפשר שתהיה זועזוע היום
 והבא עליה בנזיפת ב"ד ולמחר תהיה מותרת בלא עדים . ולפיכך
 אמרו "ל ששם נתן לקגט בינו לבינה ואפילו בצד אחד שאינו גט
 כלל . וכד"א בכתב ידו סופר אבל אם כתב הכעל הגט בכתב ידו
 וחתם עליו עד אחד הרי זה גט פסול . ולפיכך נכר בעו"ה נזה
 כין גט פסול לשאינו גט כלל . ועשרה דברים הם הנקראים עיקרי
 גירושין מן התורה וחלוקין . א' שלא יגרש האיש אלא ברצונו .
 ומן שבוטין אותו ע"י ישראל עד שיאמר רוצה אני . ב' ושיגרש
 בכתב ולא בדבר אחר . ג' ושיהיה ענין הכתוב שגרשה והסירה
 מקריינו . ד' ושיהיה ענינו דבר הכורת בינו לבינה . ה' ושיהא
 נכתב לשמה . ו' שלא יהא הגט מחוסר מעשה אחר כתיבתו אלא
 כתיבתו . ז' ושיכתבו לה . ח' ושיכתבו לה בפני עדים . ט'
 ושיכתבו לה בתורת גירושין . י' ושיהיה הכעל או שלוחו הוא שיתכנו
 לה . וכל אלו מקוארים כמשמעות הכתוב . ושאר הדברים שנגט
 כגון הונן ומתניית העדים וכיוצא בהן הפל מדברים שפירס . ועיקרו
 של גט הוא שיאמר האיש לאשה אני פלוני מגרש אותך פלונית שהיית
 אשתי יקודם מעשה גט זה והרי את מותרת לכל אדם . ומ"מ כהגו
 כל ישראל לכתוב הגט בלשון ארנוי אע"פ שיותר לכותבו בכל לשון
 לכתמלה . והיווסח הגט שכהגו מו הכל בארצנו :

ביום פלוני בשבת כך וכך ימים לירח פלוני (ואם עשו
 רי"ח שני ימים אומרים כך וכך ליום החדש הראשון

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

ואו לשני מפני שגט מאוחר פסול מזה שאין כן בשאר שטרות בשנת כך וכך לויצרה למניינא דרגולנא למימני ביה במקום פלוני איך אנה פלוני בן פלוני דמקום פלוני וכל שום אחרן והניכא דארת לי ולאבהתי ולארתו ולארתיהון דאבהתי צביתו ברעורר נפשי כרלא אניסנא ופטורית ושבקית וחריות יתיבי ליכי אנת פלונית בת פלוני דמקום פלוני וכל שום אחרן והניכא דארת ליכי ולאבהתי ולארתיהון דאבהתי די הית אנתני מן קדמת דנא וכדו פטורית ושבקית וחריות יתיבי ליכי דתהויין רשאה ושלטאה בנפשייכי למחך להתנסבא לכל גבר דתצבויין ואינש לא ימחה בידוכי מן שמי מן וימאדנן ולעלם והרי ארת כוהרת לכל אדם ודן די יהוי ליכי מנאי ספר תירובין וגט פטורין ואגרת שבקין כדת משה וישראל :

והיגדים חותמין מלמטה ונהגו העם לכותבו כי כשיטין כותבין ג"ט וכשיטה האחרונה כותבין כדת משה וישראל לכל :

וכמו כן גט שחרור ג"כ כותבין כי כשיטין . וכסג גט שחרור כנסת הזכר לכללן השחרור משענין בו :

וזהו כן כנסת בכך וכך ימים לידת פלוני סבת פלונית לכריאת עולם לזנין שאנו מוכין כן במקום פלוני דיתבי על כהר פלוני או על כף ישא חך חנה פלוני בן פלוני וכל מוס אחרן ומניכא דחית לי ולאבהתי ולארתו ולארתיהון דאבהתי צביתו ברעורר נפשי כרלא אניסנא ופטורית ושבקית יתך לך חית פלוני הדר עכשיו במקום פלוני וכל שום אחרן ומניכא דחית לך ולארתך דהיית עבדין קדמות דנא וכדו פטורית ושבקית ושחרורית יתך לך דית הויין השאה ושלטאה בנפשייך ותניסנא ימחה בידך מן שמי מן וימאדנן ולעלם והרי את בן חורין ותשתיהו חרעין למינעל בקהלא דיראחל ורשו דאיש לית לעלך ועל ורעך ודן דיהוי לך מינאי ספר שחרורין ואגרת שבקין וגט פטורין כדת משה וישראל .

וכו כן כדת משה וישראל כשיטה האחרונה . וחותמין העדים .
ובמהג לעולם להוציר המגדש שיכטל כל מודעה ומודעה דמודעה . והמורים לו שיאמר כתבו גט זה לשם אשתי פלונית ומעודין אותו סם על הסופר . ומ"ע אם הלך לו אחר גטו לכתוב הגט ולחטום ולתת כותבין אותו ואין חוששין למיתה כי כעמוד חיות בחוקת חי . והזהירו ז"ל שלא יכתוב בגט וכן בוי"ד שא"י קרא הקורא ודן . ויהיה המעשה כלומר מעט יסירה בינו ובינו והגט כדן לזון כרור מכלי ספק . וכמו כן אמרו שלא יכתוב חגרת בוי"ד שמה יקרא הקורא חגרת כלומר חס וינת . ולא יכתוב למחך בוי"ד שמה יקרא הקורא לי נזק . כלומר לי סחוק . ולא יכתוב תהויין ותכניין כבי"ד ין שמה יקרא הקורא תהויין ותכניין כלומר מהא מדכר עם כ"ש"ס ומנא שאינו מוגרש לו אלא לב"ח אחרות . וכוי"ד בוי"ד דתירובין ושיבוקן שמה תדמה לוי"ד ויהיה משענות רובין ושיבוקן כלומר שהיא סבקה אותו . ועל דרך כזה לריון הזהר בכללן וכל כתב שיכתוב בגט שלא יהיה בו חשש עשירי עשירי . וכמו כן לרין הכותב להזהר כתיבה שתהיה כתב מוכר עד שידעו לקדמותו הקטנים שאינם לא סכלים ולא

כמונים . ויכול לכותבו בכללן וכל כתב והכלד מיהיה הלשון והכתב ברור על הענין שזכרנו . וכבר נהגו ישראל לכותבו כלשון ארמיו וכתב אשורי :

והנה אכתוב לך בני מינש ככאן כנסת שטרית דעלמא וא"ע"י שאין זה מכלל המנהגים והעניינים שג"ט שדברנו עליו שם כולל הוא לכל שטר וזון השם הוא זה :

תחלת כל דבר חומר שראוי לכל עדים כשרים לחקור ולהבין עיקרי הדברים שיעידו עליהם מואזה ענין שיהיה שיעודו ענין לכעלי הדבר שיעידו להם כלשון ברור כל התאים שביניהם ויחזרו לפנייהם כל הדברים עד שישיכילו אותם יפה . ולא כאשר יעשו העדי' הסכלים המפשיטים גלמות כני אדם ונכסיהם וקנייניהם כונן גלמותם שלוחשים מעט בלזנין המזון הטפסים וטרם יודיעום ויבינו עיקרי התאים הולכין וכותבין וחותמין בטוב בציניהם עליהם עד שיוציאו אותם נקיים ונכסיהם וחנניה עם הקדש לא כן נתן לנו' אלהינו לעשות שום דבר כחיס בדרך חמת זעל כן נכפלה האזהרה על האזהרות בתורה ג' פעמים כדכתיב ולא תמו איש את עמיתו בג' מקומות . ור"ג"כ הודיענו בכהן מקומות בגמרא לקיים כל דבר אחר חמת העניינים וכדעת היווכרים והלוקחים ולא כטה הדן כולו אחר הדבורים כי אם אחר טובת האנשים להיות לנו כוונת ברורה . וכענין שחזרו"ל בכתובות כפרק חלומה ג' וכן ולא אצטריכו ליה וזו דכדרי וביני והוא דגלי אדעיתיה דמאוס דלרין לזו לזוני למיעבד כהו כן וכך הוא דמוכן . ואמרין כמי הקדושין כפרק הא"ש וקדש בו וכלשון הוא גברא דובנייהו לכנסי אדעתיה למיסק לח"י סליק ולא חתדר ליה . אמר רבא כל דסליק אדעתיה לזוהדר הוא ולא חתדר ליה כלומר והדרי וביני . הנה שדעתם לומר שיגמרו המעשים כולם אחר חמת וכונת העושים והוא דרך ישרה שיבאר לו האדם וכה יצ"ח בכל מעשיו :

הנוסח הנהגו בכל שטרי מכירות ומתנות זכויות ומחילות כינוי כן הוא :

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בר פלוני היזעלי עדי' וקנו נזמתי ותנו לו לר' פלוני בר פלוני להיות לו לר' איה ולזכות מחמת שנטלתי ושקבלתי מידוכך וכך מינות וזכרתי לזכרם כרס (או שדה או בית פלוני) כמו שנסמון ותמונר כסימנין וכתיבנו וזלנו וזכרנו חינו מקום מרד פלוני כן וזכר פלוני וכן ע"ש שקונר אותו מר' רוסתיו וכל מה שיש תוך גזרתי אלו זכרתי אני פלוני מכירה גמורה הקנין גמור מעכשיו כמזון הנזכר וכו' . ואח"כ מזכיר כפרט עניני חותם המקום כגון עמים ואכנים קורות וקירות ותקרות וכל זה לשוברה דשטרא ורין להוציר עיווקא רומא וכמו כן נהגו עכשיו לכתוב בשטרי חוב על חמת שלא תשייטנו בשביעית דאי לאו שביעית תהיה משמעת דקיימא לן שעות כספים כוהנת בחולה לחרן מדרבנן כמו שכתבתי למעלה . ועוד אמרו ז"ל בענין זה של שטרות דלא ליכתוב חייב מתשבין שלשה עד עשרה בסוף שטה דלמא מויף וכתוב משלשה שלשים ומאחרבעה ארבעים ותחמשה חמשים וכו' . ואי איתרמי ליה בסוף שיטה כהדה תרו תלתא זמני ואפשר דויתרמי ליה באלחוב שטה וכן אמרו בענין זה שאם כתב שטר נזמנעלה מנה ומלמטה מאתים או כהפך שהכל הולך אור התחין . וכן אמרו שכותבין שטר למזכיר אלו ללוה א"ע"י שאין הלוקח או המלוה עמו אבל אין כותבין שטרי חריקות וקבלנות

וקבלות ושטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מודעת שיהיה. ואמר רב
 יצחק בר יוסף בת' גט פשוט שכל המחקין כולן צריך איניס למיכתה
 קיומיהו ונריך גם כן לחזור מניינו של שטר בשיטה אחרונה לפי
 שאין למדין משיטה אחרונה ומפני כן אם הרפיקו העדים מן הכתב
 שיטה אחת כשר. וזה שכתבו לכתוב והכל שרירוקיים בשיטה
 אחרונה מפני שהלשון זה אינו מעכב כשטר ואפילו אם לא כלמוד
 ממנו אין בכך כלום. ואמר רבא שם ששטר הבא הוא ועדיו על
 המחק שכשר. ואם תאמר מוחק והור ומוחק אינו דומה וכו'.
 ואמר רב שיטא ברבי דרבא די בפרק הובב דכתיבין כשטרות וקנינא
 מיניה כמנא דכשר לחייבייה ביה. כמנא לחפוקי מדרב שסת דאמר
 קונין בפירות. דכשר לחפוקי מודשמואל דאמר קונין כנויקא.
 למקנייא לחפוקי מדלמי דאמר בכלי של מקנה. ורב אחימיאמר
 אפי' אחר דכשר למינעו איסורי הנאה:

ונוסח שטר חוקה כך הוא. בפנינו אתו עדים חתומי מטה
 וכו'. נתן פלוני לפלוני מסתחות מקום פלוני שמוכר
 לו כיוו שכתוב ומתום כשטר המכירה שגעה לו שעדין פלוני ופלוני
 ובפנינו אתו עדים אחר לו פלוני לפלוני כך חוקקו ורבי פלוני
 המוכר פתח ובעל בפנינו והחוקק בו חוקה גמורה ומה שהיה
 בזמן פלוני:
נוסח שטר מכירות חוב. אני פלוני מוכר כך פלוני שטר חוב
 פלוני שחייב לי פלוני שהוא מחויק כך וכך ותזכה בו בכל
 שעבודו ככח שטר זה וכמוסירת השטר ואם אין השטר בידים מוכה
 אותו כה חגב חרבע אחות קרקע. וכל זלוה על פה אחר ז"ל
 שאינה נקנית כי אם כמעמד שלשם וזה מתלת מילי שאמרנו ז"ל שהן
 הלבנת כלל טעמא:

נוסח שטר צוואה. אינו עדים חתומי מטה נכנסנו אל רבי
 פלוני לבקרנו ונמצאנו חולה ומוטל במוטה ודברינו
 מוכונים בפיו ודעתנו מיוסבת עליו להשיב על כך וכל לאו לאו.
 ואמר לנו הרבי חייבנו ומוסבת עליו שמו אחות וחולי זה בבקשה מכם
 היו עדי צוואתי והרבי מלוה בפניכם מחמת מיתה ומוות אני לכני
 פלוני כך וכך ולכני האחר כך וכך ולפלוגין כך וכך. ואחר כל דברינו
 כתבין כל זה לזה בפנינו רבי פלוני המוכר מחמת מיתה
 וידענו כתרור שנתן אותו חולי כפטר לבית עולמו וחיים לנו ולכל
 ישראל היות:

נוסח שטר קיום ב"ד. כמות בלתא כדא הוינא כד הנפק
 שטרא דנאקדמנא אכתב בי דינא דחתימין לתתא
 ואיתברר לנא חתימות ידא דסאדייא חלין דחתימין לעיל בשטרא דנא
 דהיא היא חתימות ידיהון ואשרטוהו וקיימנהו כדחיו והרי הוא מאושר
 ונוקיים וחתימין שמותיין. ויתר רבי הפרטים הוינאם בענייני
 הנט ובשאר שטרות מוטארים כמסכתא הכנייה על זה והיא מסכת
 גיטין ובכח שטרך כפרק גט פשוט ובקנת וקומות כגמירא בפיוור.
 (ח"ה ק"ט). ונוהגת מנות גיטין בכל מקום ובכל זמן ועובר
 על זה ונרשח את אשתו ולא כתב לה הגט כמנות התורה וכענין שפירשו
 חכמים ז"ל ביטל עשה זה ועבדו גדול אחד לפי שדינה כאשת איש והוא
 מחויק אותו כמגורשת ועונש אשת איש יודיע כי הוא מן העכירות
 היותר חמורות שבתורה:

תקפ שנמנענו מלהחזיר האשה אחר שנתקנה ומשאת לאחר
 ודוקא בזאת או בתרשה אבל זנתא אחר שנתקנה מותר
 להחזירה. ועל זה נאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה

לשוב לקחתה. וזה דבר אחר ששאת לאחר כיוו שאמר תחלה
 והלכה וזאתה לארס אחר. דאילו קודם שתקנא מותר להחזירה
 וגם רחוי לעשות כן אם אינה רשעה. משרשי המזוה כדי
 להרחיק כל ענין הוימה וכל הדומה לו. וכבר כתבתי בסדר אחרי
 מות ובלא דנא תנאף כסדר וישמע יתרו רבני המוקין שהם בזימא
 ודוע הדבר. וכעין זמנא היא להיות אשה יונאת מן האחד
 וממשת לאחרים ואחר כך לשכח אל בראשון. דיני המנה
 במקומות מיבמות (ח"ה סי' י'). ונוהג איסור זה בכל מקום
 ובכל זמן בזכרים שעליהם בזה האזהרה שלא להחזירן ומכל מקום
 גם הנשים בכלל האיסור חף על פי שעיקר הלאו לאשים. והרמב"ן
 וכוונתו לכרעה ימנה סוה הכתוב שני לאוין. האחד שלא להחזיר
 הגרושה אחר ששאת. והאחד שלא יבא הכעל על אשתו אחר
 שזנתה בעודה חתונה:

תקפא שנמנע החתן ללכת אשתו וכו' כלל
 במסעות דחוקים ומנעו ג' כהנא דנאקדמנא וכלהו יאזו ביגל
 כדמוכלו להויתרו ללכת למלחמה או לנשות מהמלאכות הצרכות
 בשביל המלחמה כגון להסתיק מים ומזון לחמיו או לתקן ענייני העיר
 לשמרה מן האויב. ועל זה נאמר ולא יעבור עליו לכל דבר נקי
 יהיה וגומר. ואמרנו במסכת סוטה לא יבא כבשא יכול כבשא הוא
 דלא יבא חבל יתקן כלי זיין ויסתיק מים ומזון ת"ל ולא יעבור עליו לכל
 דבר. ודקדקו עוד עליו הוא לחין אמה מעבור אבל אמה מעבור
 על אחרים כלומר לשבים מהמלחמה בשביל רכות בלב או בשביל חנוך
 בית זכרים. ועוד חמורו שם ובי מחאך דנקפא ליקמלא יעבור עליו.
 לא יבא כבשא לתה לי. לעבור עליו בשני לאוין. וכבר
 כתבתי הרריך במנהו זו לפי ענין הספר במנות עשה שלו שבסדר
 זה הקטנו נמש:

תקפב שנלווינו שיממח החתן עם אשתו שנה אחת כלומר שלא
 יסע חתן לעיר ללכת למלחמה ולא לעניינים אחרים
 לשבת וזולתה ימים רבים אלא ישב עמה שנה שלמה מיום הכיפורין
 ועל זה נאמר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושוכח את אשתו אשר
 לקח. משרשי המזוה כי האל ב"ה עלה במחשבה לפניו
 לכראת העולם וחפנו שיתיישב בכריות טובות הנולדות מוכר ונקבה
 שיוולגו בהכשר כי הונת תועבה היא לפניו על כן גזר עליו העם
 אשר בחר להיות נקרא על שמו שגשג עם האשה היזומדת לנו להקים
 זרע שנה שלמה עבת ששאת אותה כרי להדגיל הטבע עמה ולא להדביק
 הרגון חללה ולהכניס ציורה וכל פעמה בלב עד שיבא אל הטבע כל
 מעשה אשה אחרת וכל עניינה דרך זרות כי כל טבע ברוכי ביקש ויאהב
 מה שדגיל בו ומינך כך ירחיק האדם דרכו מאשה זרה ויפנה אל האשה
 הראויה לו ומשבתו ויכשרו הילדים שתלד לו והיה העולם מעלה
 חן לפני בוראו וזהו שאמרנו ז"ל שאחד הנפא את הכתולה או את האמני'
 או את היכמה חייב בזה שכולן רחויין לכך לפי הטעם הנזכר אבל לא
 הנחמיר גרושתו. מדיני המנהג מה שאמרנו ז"ל כל השנה כולה
 אינו יבא למלחמה ואף לא תספיק מים ומזון לחמיו שהם במלחמה ולא
 נתן לפסי העיר ולא יעבור עליו שום דבר שנאמר לא יבא כבשא ולא
 יעבור עליו לכל דבר כלומר לא לרכי המלחמה ולא לרכי העיר ויתר
 פרטים מובארים בפ' שמיני ומסוטה. ונוהגת מנהג זה בזמן
 הבית לענין שאין בני העיר מוכריין אותו למלחמה כי אז היינו כלחמין
 לפעמים. ולענין שראוי לכל אדם לשמחה וליושב עמה שנה אחת
 נהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר על זה ופירש ממנה תוך שנה
 לעבוד

וקבלות ושטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מודעת שיהיה. ואמר רב
 יצחק בר יוסף בת' גט פשוט שכל המחקין כולן צריך איניס למיכתה
 קיומיהו ונריך גם כן לחזור מניינו של שטר בשיטה אחרונה לפי
 שאין למדין משיטה אחרונה ומפני כן אם הרפיקו העדים מן הכתב
 שיטה אחת כשר. וזה שכתבו לכתוב והכל שרירוקיים בשיטה
 אחרונה מפני שהלשון זה אינו מעכב כשטר ואפילו אם לא כלמוד
 ממנו אין בכך כלום. ואמר רבא שם ששטר הבא הוא ועדיו על
 המחק שכשר. ואם תאמר מוחק והור ומוחק אינו דומה וכו'.
 ואמר רב שיטא ברבי דרבא די בפרק הובב דכתיבין כשטרות וקנינא
 מיניה כמנא דכשר לחייבייה ביה. כמנא לחפוקי מדרב שסת דאמר
 קונין בפירות. דכשר לחפוקי מודשמואל דאמר קונין כנויקא.
 למקנייא לחפוקי מדלמי דאמר בכלי של מקנה. ורב אחימיאמר
 אפי' אחר דכשר למינעו איסורי הנאה:

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא סכה

סל"ט) ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל ועובר על זה ולא השיב העבוס על הדרך שכתבנו בטל עשה זה מלבד שעבר על לחו כמו שכתבנו אותי בסדר זה הקצנו משם :

תקפה לתת שכר שכיר ביומו ולא באחר לו שכרו ליום אחר של ביומו ההן שכרו • וביארונו"ל כב"מ פרק ט' דבין שכיר ישראל או חפילו כגר תושב • תושב הארצה לפירעו ביומו הכל לא תעשה הבא על זה אינו כגר תושב • משרשי המצוה מה שמבואר בכתוב כי כל שכיר ברוב דרך לשכרו למזונותיו על כן אין ראוי לאחר לו מזונותיו וכענין שכתוב כי עני הוא וחלו הוא נושא את נפשו • ופירשונו"ל על הסכר הזה עלה בכנסו ובלה כאלון • והכל בתקדו ליומו ללמד נפשו בודת החולה והחסד ונשלים לכל בריה חקה בעת הצורך למשך נוסה ונכסד לקבל טובו כי חסד לעשות חסד הוא כמו שכתבתי הרבה פעמים • מדיני המצוה מה שאמרנו"ל לאחד שכר האדם ואחד שכר הבהמה ואחד שכר הכלים חייב ליתן לבעליו בזמנו • איזהו זמנו שכיר וזה גובה כל הלילה • ועל זה באורו ולא תלון פעלת שכיר חתך עד בקר • ושכיר לילה גובה כל היום • ועל זה באורו ביומו תתן שכרו • ושכיר שעות של הלילה גובה כל הלילה • שכיר חדש שכיר שבת שכיר שנה שכיר שבוע יתן ביום גובה כל היום • יאל כלילה גובה כל הלילה • ומה שאמרנו שהקבלנות לענין מצוה זו דינו כמו שכירות דמקוין שגמר העלילה והחזירה לבעליה חייב לתת לו שכרו באותו יום אבל לא החזיר המלאכה לבעליה אינו עובר עליו • וכענין שאמרנו"ל המזון שליטתו לאוזן גמרה והודיעו אשילו אחר יעשרה ימים כל זמן שהכלי ביד האוזן אינו עובר • ומה שאמרנו שאין השוכר עובר אלא כשתבעו השכיר • אבל לא תבעו או שאין לו כלום שיפרע לו אינו עובר שלא חייב הכתוב אלא שיש לו כסותו או שיכול לכדורו אבל אם אינו יכול לפרעו באותו יום אלא אם כן יאחד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה • ומה ראוי לכל כן דעת להיות הכסף בידו טרם ושכר הפועלים והשוכר בע"ש ונדהה מלפרוע השכר כשכיל שבת יש לדון בזה שאינו עובר עוד כשל תורה הואיל ואדמי אדמי • אבל חייב מקדריהם משום אלא תאמר לרעך לך ושוכרו • ויתר פרטיה מהאחרים שם במסכת מציעה פרק ט' (ח"ט סל"ט) • ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ולא פרע שכירו על העניו שכתבנו בטל עשה זה • מלבד שעבר על לחו כמו שכתבנו בסדר זה בע"ה :

תקפט שמתעבמו מלקבל עדות הקרובים קצתם על קצתם ועל זה באור לא יזמתו אבות על בנים ובנים לא יזמתו על אבות • ובהם בא הפירוש המקובל לת יומתו אבות בעדות בנים ולא בנים בעדות אבות והוא דין בדיני ממונות שאין מאמתים הקרובים קצתם על קצתם • ואמנם נזכר זה בדיני נפשות על צד הגומא שלא באער אחר שזה אבדת נפש לא נחשוד בו הקרוב אבל בעשה בעדותו אחר שעדותו היא לאחד נפש קרובו • ואע"פ שאומר הכתוב האבות ובנים בלבד הוא הדין לקצת מן הקרובים האחרים אבל הזכיר בנים ואבות על דרך משל שהם אהבים מאד זה את זה ואמר שגם אלו אינם באמתים זה על זה לחיוב ואין צריך לומר לפטור והוא הדין לקצת מן הקרובים כמו שבא אלוהי הקבלה בהם • ובדיני המצוה נזכיר אותם בע"ה משרשי המצוה לפי שיעקר כל ענייני בני האדם תלויים בעדות אנשים וכענין שכתבתי בפתיחת ספרי זה ועל כן רנה המקום להרחיק עמונו לכלתי עשות דין בני אדם

אין בו חלקות לפי שניתק לעשה שאלוהי השבת שיכלו את העבוס הכל אם לא קיים העשה שבו ואלו חושבך המסכון שא"ל לולקיימו עוד חייב חלקות • וכענין שכתבתי בשלוח הקן דק"ל כר' יותן דח"ל לבא תני קיימו ולא קיימו • ונטל המלוה המזכין במירעון חובו כמזונו ותובע פשאר מן הלזה בדין זה ודעת הרמב"ם"ל ליעוד כתב מהמלוה חייב חלקות כל זמן שנאכד המסכון אחר שאין בידו עובל תקן הללו ותמיה איני אחר שזה חזון הוא למה לא יפטר מן החלקות בתשלומין :

תקפו שהזמרנו שלא למנוע המזכין מהעלוי בעת שהוא צריך אליו אלא ששמים לו כליו ימים ביום וכלי לילה כלילה ועל זה באור לא השכב בעבוסו • ולמון שפירא לא תשכב בעבוסו אלא חלתי חזוירו כי כשלא יהיה לו כסות יחליפנו לחולשת עינו כמו שאמר הכתוב כי הוא כסותה לכה היה שאלתו לעורו וגומר • כל ענין מצוה זו כתבתי במצות עשה שלו דהשם תשים לו את העבוס שכתבתי • ועובר על זה ולא החזיר המזכין לעני בעת שצריך לו עובר על מצוה זו אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה :

תקפו שמתעבמו להשיב המזכין לבעליו ישראל בעת שיפטרך אליו כלומר שאם המזכין הוא ימנה שצריך האדם ביום כגון כלי מלאכה ושיבהו אליו ביום והלוה יחזירו לו כלילה • ואם הוא כלי שצריך אליו כלילה כגון כסת וזכססה ושיבהו לו כלילה והלוה יחזירו לו מצוה ביום • ולמון מכליתא עד כאן השעש שיסכנו לו • זה כמות יום • שאתה מחזירו לו כל הלילה מין ת"ל השבת תשים לו את העבוס כבא השמש מלאך אחרו ממזכין כמות יום כלילה וכמות לילה ביום וחזרוין כמות יום ביום וכמות לילה כלילה • וזרחה שזה ענין מצות עשה מה שאמרנו"ל לבגרת מכות כי לאו דלא תבא אל ביתו לבעבוס עבוסו הוא ללו שניתק לעשה • והעשה הוא השבת השיב לו וגומר • • משרשי המצוה שהאל ב"ה חסד בטובת בריותיו וזכותם ורצה שילמדו נפשותם במדת החסד והחמלה למען יזכו לטוב וכענין שכתבתי בפ' משפטים במצות ס"ו ובהרבה מצות • מדיני המצוה מה שאמרנו"ל לבס' המקבל המלוה את שכירו אינו רשאי למשכנו כלומר שלא בבית דין ואם נשכנו חייב להחזיר לו את העבוס את הכר כלילה ואת המחרישה ביום • בד"א משכנו שלא כשעת הלוואתו אבל משכנו בשעת הלוואתו כגון המלוה את שכירו על המשכון אינו חייב להחזירו לו כלל ועד מתי חייב להחזיר לו המסכון עד ליעולם • ואם תשאל א"כ הוא מה יועיל לו המזכין לעלוה ויעיל לו שלא ישוטת חובו בסביעית דקיימא לן הקלוה על המזכין אין סביעית משמשותו וכמו שכתבנו במצות שמתה למעלה וכמו כן יועיל לו לענין שאינו כעשה אחרתו משכון מטלטלין אלא ככיוונו לזה דקיימא לן מטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי אלא אם כן הקלוה בפירוש הלזה למלוה כדרך שאנו עושים היום בשטרותינו ומשכנו זה אחר שהוא כחוקת המלוה אפילו מות הלזה בעוד שהמזכין בתינו אינו כעשה מטלטלין אלא ככיוונו שאינו מולוה ונפרע ממנו • ועוד יועיל לו שאם רצה להפרע ויחובו חזרו וכפרע • ומנו אם לא רצה הלזה לפדותו שלא חזרו להחזיר עד לעולם אלא כשלא רצה המלוה להפרע מחובו • ואם המזכין הוא זכלים שאינם צריכים למלאכה ביום ולכסות כלילה אמרנו"ל שמיחין אלו שלשים יום כדי שיוכל הלזה לחזור אחר מצות שיפרע לו ואחר שלשים יום אם לא פרעו מוכרו בד"ל • ויתר פרטיה מהאחרים שם בפרק המקבל כבא מניעה (ח"ט ס')

ספר החינוך מן ספר דברים פרישת כי תצא

רק בעדות חוק אמתית נקי מכל חשד ולא חזוק ענין זה הרחיק כל עדות
הקרוכים חף בחיוב מן תתקט הרגל עדותם זה על זה לקבלו חף
לזכות . והענין הזה הוא נדחכי התורה השלימה שתרמיק לעולם
המוכסלות והדברים הקרוכים להמנא בהם ההוק חלל בני אדם .
ועוד נמצא לנו תועל' אחר בדבר כי נהיית הקרוכים מוכנים תמיד זה
אל זה ושיבתם וקיימתם יחד א"ל להם להנצל על ידי קוטטו זה עם זה
לפעמים וזילו וזיונו בעדותם זה על זה חולי בעקס, תמיד לו עם לו
תעלה חזות' לפי שעה ויבואו לבני הדין . ומינא חת ראש' לנולך וכסוך
החמה כעטט שיחוק ענינו הקרוכ מדחגתו על קרוכו ועכ מעשהו
וכל דרכי ה' ישרים . כדוננו המורה מ"ט ז"ל שאין פיסול קורבה
מדין תורה אלא קרוכים ממשפת אה כלכד . והם האכעם הכן
זעם כן הכן . והאחים מן האכזה עם זה וכונייהם זה עם זה . ואין
לדין לומר הדוד עם בן אחיו . אבל שאר הקרוכים מן האם וכן
הקרוכים מנר אישות מולם פסולים מדרבנן . וזאת הסברה היא
במשנה האחרונה השניה בפרק זה בורה שהיא כולה הלכה מקוימת
לדעת קל' המפרשים . אבל חסם יש גדולים תכונים וכוניים
שפסול חף בכל קרוכי אחיה מן האם וכן גיסו וחורגו וכל שאינו ראוי
לירשו לפסולין מדרבנן . כגון הקרוכ מנר אה דמורכו דקרא דאבות
אבות תרי וזנו לנורו אותם כגמרא וראיותיהם במפרשים תוכה בני
ותכחן האמת . והאחים זה עם זה יקראו תכונים ראשון בראשון
וכן האכעם בניו בקרא כמו כן ראשון בראשון . וכני אחים זה עם
זה בקראים שני בשני . וכני בני אחים זה עם זה בקראים שלישי
בשלישי . וק"ל שלישי בראשון כשרוכ' שלישי בשני ואז"ל שלישי
בשלישי מכאן אכל שני בשני פסולים ואז"ל שני בראשון פסולים ולפי
זה האכעם בניו ועם בוכנו פסול . אבל עס כן כן כנו כשר שהיא
עניו שלישי בראשון . אבל יש קל' מן המפרשים שדעתם לומר כי כל
יונא יריכו של אדם פסולין לו . והאח עם האחות כמו כן ראשון
בראשון בקראים כמו באחים . וכדרך שאנו מוכיין בזר ראשון
זעני ושלישי כן מננה כנקבו' . וכן בענין זה מ"ט ז"ל שכל מי שהיה פסול
עם האש' פסול עם בעלה שהבעל בני ח' עם אשתו לענין זה וכוכו כן
נח' שכל הפסול להעיד על הבעל כמו כן פסול להעיד על אשתו שהבעל
כאשתו והאשה כבעלה . ומד בעל כאשתו הוא דמריקין אכל תרי בעל
כאשתו לא אמריקין כגון חתן גיסו כשר להעיד לו (פ"ג גיסו בעל אחות
אשתו) דגיסו הוא פסול לו וזעם אחות אשתו שהיא ערוה לו . אבל
אשתו של גיסו לא פסול אותו מפני שהיא כשני לבת אחות אשתו שהיא
פסולה עמו דתרי בעל כאשתו בענין זה לא נאמר . אבל כל זמן
ששתי הנשים כן ערוה עליו אמריקין תרי בעל כאשתו כגון שני אנשים
כשואים לפתי אחיות פסולין זה בזה ששתיהן ערוה על שניהם . וכן
בעל חורגתו ששתי הנשים ערוה עליו שהרי הם אח זבתה וכן כל
כיוצא בזה . וזהו העולה מדרבי הנמר' לפי ענה שלמדנו מורי"א
עם הפירושים הטובים . ואמרו בענין זה בכתובות דלא תזנים
קרוכים להעיד בגדלו על כתיבת אביו חורכו או אחיו שראה
בזעמו . ופסול קרוכים הוא בדיני נפשות וכדוני ממונות כן
שהעדים קרוכים לבעל דבר או לערב או הם זה לזה
או הם לב"ד או ב"ד לבעלי דבר או כ"ד זה לזה .

בענין קרוכ ונתרחק קיימא לן דכשר ואעילוים עם בניס דאין הלכה
כר' הודא דסבירא ליה שאם יש עם בניס פסול . אחי האח מן
האם וזעירין זה על זה שהרי אין בנייהם קורבה כלל אלא שאחיו של זה
הוא אחיו של זה וזהו אהי כחש לקורבה . והאיש עם אשתו ראשון
בראשון מן לפיך אין בעל אעיד לא לבנה ולא לאשת בנה

ולא לבתה ולא לבעל בתה ולא לאביה ולא לאחיה ולא לבעל אחיה
ולא לאשת אחיה . ואשתו חרקה לענין היא ענינה פסולה אבל לא
לקרוכיה עד שישאנה . ודרך כלל לנו דמורי"א סגנין עדות
שכל שידע עדות לחירו וזהו בתחלתו כבשרות כלומר שלא היה
פסול לו ונפסל בכתיים וחור לכשרות כגון שנתרחק כשר הוא להעיד
לואי ע"פ שפסל בכתיים ואם היה תחלתו בפסולות אי ע"פ שפסול
ככשרות פסול ואז"ל תחלתו כבשרות וסופו בפסולות שפסול כגון
דכשעת העדות הוא פסול ויתר פריטי היונה וכוזרים בת"ג
משנה דין (ח"ה פ"ג ל"ג) . ונהוגת מנהגו לענין דיני ממונות
מנהגים היום ככ"מ וככ"ו כוזרים שעליהם לקבל עדות שהם בעלי
הדין ולא הנקמות ועובר על זה וקבל עדות קרוכ שאין ראוי להעיד
ודן על פי עדותו עבר על לאוזה הדין לוקין עליו לפי שאין בו
מעשה :

תקצ שמונת הדין מהעלים מן להטות דין הגר או היתום ועל
זה נאמר דלא תטור משפט גר ויתום וגו' . בענין
הטיית המשפט כתבתי למועלה כסדר ממשפטים וקדושים הנרדף לפי
ענין השמרוקתו חסם . ועובר על זה והטת משפט הגר עובר
בשני לחונן . הא' זה הנזכר ככאן . והב' על לא תעשו עול במשפט
הנזכר כסדר קדושים תבין . ואם היה גר ויתום עובר בשלשה
ח' עמוס גר . וח' עמוס יתום עובר ככאן . וח' עמוס לא תעשו
עול במשפט . ועיקר האזהרה בזה אין ספק שהם על האנשים שהם
בעלי המשפט ומ"מ הנשים בכלל האישור הם (סנהדרין פ"ב) :

תקצא שמונת עולות שנתקיימת האלמות שחומר ולא החבל
בגר אלמנה . הא' זה הנזכר ככאן . והב' על לא תעשו עול
בין אהי עשרה הין משכנין אותה . משרשי היתום שחם
הש"ע על בריותיו ורשע לויתו לקנות בפשטו עדת החולה וזנו
שנרשם על האלמנה שלככה סבור ודואג שלא למשכנה וכל דרכי
התורה נועם וכבודותיה שלום . מדיני המנהג מ"ט ז"ל שאין
מתשכנין אותה לא על פי עמנו ולא על פי בית דין כלומר כעוס נד
אין מתעירין אותה למשכנה שחמור ולא תחבל בגר אלמנה . ויתר
פריטי שפרקט' מכתב נזיעה (ח"ה סימן ל"ו) . ונהוג אישור
זה ככ"מ וככ"ו כוזרים ונקבות ועובר על זה וחבל בגדיה או כליה או
שום דבר מכל אשר לה שלא בשעת הלוואה ומחירין אותו כ"ד
עמוס אליה בעל כרחו . ואם תודה לו החוב כ"ד ומכרין אותה
לשום מה שהיא חייבת ואם תכפור תשבע ותפטר . ואם אכל
המשכין או שגשף קודם שיחורגו חיים מלקות כן כתב הרמ"ב ז"ל .
וכדחיי וקבל אותו בעל החוב שפרעו חובו . ואם כן אפי תמיה היאך
הוא לוקה ומשלים :

תקצב שמונת כשנשכח עומר בשדה להניחו עם ולא נשכח
לקחתו כשעדי' אליה הדבר ועל זה נאמר דלא תשכח
עומר בשדה וגומר לגר ליתום ולאלמנה ויהיה . כלומר
הניקוחים להם . משרשי המנהג לפי שהענין זה והאבות
בשחם וכענינותם תולין עניניהם על התבואות בראותם בעלי השדות
ועלמים חלומים בתוך השדה כבכרת הש"י אשר נתן להם וחושבים
בלבם לאמר מי יתן והיה לי כן לאסף עומרים לביתו ולו אחת חובל
להביא אשתו ע"ע על כן היה מחמדו ב"ה על בריותיו למלאת תשוקתם
זוכריה ונקרה ששכחה בעל השדה . גסיש בזה תועלת לבעל
השדה שיקרה בזה נפשו טובה כי באמת מחדת הנדיבות זנפת ברכה
לכלתי תלכנו על העומר הנשכח וימחה לחיובים ועל בעלי המשפט
עושה

טובה ויחבר ברכת הש"ל לעולם . מדיני המלצה מהאמורו ז"ל
 עומד מיטו סאתים אינו טכח . שאמר וכתת עומר ולא גדים .
 ומה שאמרו עומר טכחיו פועלים ולא בעל השדה . או בעל השדה
 ולא פועלים . או טכחיו שיהיה ויש גם אחרים שלא טכחוהו אין
 זה טכח עד שיטכח וכל אדם . ויתר פרטיה מובארים כמנסת
 פ"ה (י"ד סימן ט"ב) . ונוהגת מזה זו בזכרים ונקבות
 במקומות שתומות ומועדות נוהגין גם . וכבר כתבתי כל ענין
 תרומות ומועדות ומקומות מנהגין גם בארובה בסדר שופטים
 במזות הפרשת תרומה גדולה ועובר על זה וחורג לשוכ לקחתו בטל
 עשה זה ומראה בעלמנו כפס רעה :

תקצו שמענו מלקחת עומר השכחה שאלו רשעיה עומד
 בשדה לא תשוב לקחה . ומזות השכחה היא גסן
 באילן זה הללו מן הללוין הניתקין לעשה שכל מי שגבר ולקח השכחה
 חייב להחזיר אותה לעניים שאלו לגר ליתום ולא למנהיגיה .
 וכבר כתבתי בסדר זה בענין שילוח הקן שכל לא תעשה הניתק לעשה
 קיים עשה שבו אינו לוקה . ואם לא קיימו וגם אי אפשר לו לקיימו
 עוד וכגון שאלו חורשך אותו הדבר לוקה . והמשל בזה הפ"ה
 שיש לאו בקנייתו ואם קנה אותה לא יתחייב מלקות על הקנייה
 שהרי יכול לתקן את אשר עוות שיתננה לעניים כשכלים . ואשילו
 דש החטה וטחנה ולפ"ה יתן והפת שיגור הפ"ה לעניים והרי עדין
 בידי לתקן ולא ילקה . אבל אם יקח מקרה שאלו החטה שהיא
 כולה או שרף ילקה שהרי אי אפשר לו עוד לקיים עשה שבו . וכבר
 עבר על הללו ולא יוכל לתקן והקרא בגמרא לא קיימו . ואם הוא
 בידי אחד החטה או אכלה כולה כל שכן שיתחייב בה מלקות וזה
 נקרא בגמרא בטלו כי הוא הגורם לטל הללו בטול שאלו בו עוד
 תקנה בידי . ומה שאמרו במכות בסוף פרק אלוהן הגולין גבי
 מזות שילוח הקן בענין קיימו ולא קיימו אלו אין לנו אלא זאת ועוד
 אחרת ונדע שהאחרת היא היא כ"ה כדמסיק התם תלמידי ר' יוחנן
 אחרת היא כלומר מן הפ"ה וכשאר הענין כן אין הכוונה שירצה לומר
 שהשילוח הקן והפ"ה שכלה הן בדין זה דקיימו ולא קיימו אבל כוונתם
 לומר הפ"ה וכל מה שדנו כוונה כמו הפרט והשכחה והלקט והעוללות
 שכל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה ויתכן שהם כל מה שיתכן כפייה
 מן קיימו ולא קיימו או בטלו ולא בטלו . כי הכתוב שלמדנו חזנו
 שיש כפייה קום עשה הוא מה שכתוב בהלעזי ולגר תעזוב אותם .
 ובעומד החטה וכשאר המוכרים יש בהם כמו כן לגר ליתום ולא למנהיג
 תעזוב אותם ולגר ליתום ולא למנהיגיה . וקבלה הענין והבינהו
 שאם בעלם קנת מאד בא בגמרא הלשון סתום במקצת שאמרו אלו
 אין לנו אלא זאת ועוד אחרת . מושרשי המלצה ועניינה כתבתי
 במזות עשה דשכחה שבסדר זה :

תקצו שנטוה ה"ד שישאל להלקות העובדים על קצת מזות
 התורה . והענין מלקות המזכר בגמרא ובענין
 שכתבו בכל המלצה ומוזה שיש בה חוב מלקות ואכתוב בה"ה המלצה
 שח"ע ע"ד לכתוב . ועל זה נאמר והפילו השופט והכהו לפניו
 כו"ר שעתו וגו' . מושרשי המלצה לפי שישאל נקראים כתי
 של עוקים זר"ה כ"ה לייסרם על העבדות כדו שיטבו אליו וחבו
 באחרונה בעולם שכלו טוב ובענין שכתוב יסר כן כי יתקוה ואל
 סמיתו חל תשכספך . ומה שיגור אמרו ז"ל שאומדין המחוייב
 מלקות שלא ימות במכות המלקות וכפי מה שהיו משערין בו שיוכל
 לקטל מן המכות ולא ימות כן היו מתקן אותו ואשילו אשר שאמרו

והתחילו להכותם אם ראו שאינו יכול לסבול האומר שאמרו חז"ל
 חיותו וכדאמרינן ספרק אלוהן הלוקין במסכת מכות לקח מקצת ורלו
 שאינו יכול לקבל מה שאמרו פטור . מדיני המלצה מה שאמרו
 ז"ל כפרק המזכר כי כל מלקין אותו כופין שתי ידיו לעמוד וחזן הכנסת
 אותו כנגדו אם נקראו נקראו ואלו כפרו נפרמו עד שהוא מנלה אל
 לבו והאמן כתונה מאחוריו וחזן הכנסת עומד עליה ורצועה של ענב
 בידו כפולה אחת לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות עולות ויורדות
 בה ידה טעם ורחבה שפמו ומכה אותו שלש המכות חלפניו ושתי ידיו
 מאחוריו . והקורא קורא חס לא תשמוד לעשות . והפלה ה'
 את מכותך וגומר . ויתר פרטיה מובארים במסכת המזכר במכות
 (ה' סנהדרין פ"ו) : ונוהגת מזה זו בארץ ישראל שיש בית דין
 סמוך . ואמרו ז"ל במסכת סנהדרין מכות בשלשה כלומר ששלשה
 ב"ד סמוכין מלקין ואין להן לענין מלקות בית דין של כ"ג . וכ"ד
 העובר על זה ולא הלך הממונים מלקות בטל עשה זה ונעשו גדול מאלו
 כי ביראת הדין תתקיים הדת בהענין :

תקצה שמענו הדין מהכות החושא הכחות גדולות . וביאור
 זה הענין כך הוא שכל המחוייב מלקות תכלית מה שילקה
 מ' הכחות חסר אחת כעושה בקבלה ולא יכה לשום אדם עד שיאמר
 ההכאה שתהיה כפי יכולת המוכה ושכיו ומחזק ונזיר נפשו ואם יכול
 לקבל הכחות גבול העונש כולו וכה ואם לא יוכל לסובלו כולו ויכה כפי
 יכלתו ואין פחות משלש הכחות לעולם . ותכלית משבון וזנין
 המלקות לעולם ארבעים חסר אחת כמו שאמרו רובא המביעה והמסיף
 להכותו אשילו הכאה אחת על המנין הוא אי על מה שישער השופט
 שישכלהו ועל כל זה נאמר לא יוסף וכן אמרו בספרי אם הוסיף
 עובר כלל תעשה . אין לי אלא שמוסיף על הארבעים וזנין על כל
 אחד ואומר שאמרו ז"ל לא יוסף פן יוסף . ומכאן הם
 חסרו אחת מהארבע' לגדר לאו דלא יוסף כן כתב הר"ם במו"ל והוא
 תימה לפי הגמרא . ובה הללו היא אזהרה מהכות כל איש מישראל
 ואם החושא זה אנו מזהרים עליו שלא להכותו שאר כל אדם לא כל
 שכן . ומכאן ז"ל מנינו אותו אשילו מלרצונו להכותו ואמרו כל
 המגביה ידו על חברו להכותו נקרא רשע שאמר ויחמר להשע למה
 תכה רעך . שורש מזה זו נבלה הוא לכל שאינו בדין ואינו ראוי
 להכות ברוב כוחו כדו רשעתו ליסרו על פי בית דין . מדיני
 המלצה מה שאמרו ז"ל כשאומדין את החושא כמה מכות הוא יכול
 לסבול אין אומדין אותו אלא כמכות הראויות להשתלש אמרו זה הוא
 יוכל לקבל עשרים אין אומדין ילקה אחד ועשרים שכן משולשית אלא
 ילקה שמנה עשר . ומי שאמרו להלקות וכשהתחילו להלקות
 בתקלקל ברעיו או כמירגלים אין מלקין אותו ויתר שאלו ונקלה
 אחיך לענין מכיון שנקלה כפסר . כמסקנה הרצועה קודם שגמר
 להלקות ואשילו במכה הראשונה פטור . כפסר זה על העמוד וכתק
 הנומרים ככתו וברח פטור . וכל מי שטא ולקה חוץ לכשתת
 שאלו אחרו ז"ל שפטרין מדי כריתתן . ויתר פרטי המלצה שכתבתי
 במסכת מכות . (ה' סנה' פ"ו) ונוהג איסור זה לענין שלש
 הכחות ח' מישראל ככ"מ וככ"ז בזכרים ונקבות אבל לענין איסור
 המוסף במלקות אינו נוהג אותו הענין אלא בזמן יסוד הארץ שהיה
 לנו כ"ד הראויים להלקות ועובר על זה והכה ישראל הכאה גדולה
 שיתחייב לו עליה תשלומין של פרוטה או יותר אינו מתחייב מלקות
 לפי שהא לאו שיתן לתשלומין . וקיימא לן אין אדם לוקה ונתשלם .

והתחילו להכותם אם ראו שאינו יכול לסבול האומר שאמרו חז"ל
 חיותו וכדאמרינן ספרק אלוהן הלוקין במסכת מכות לקח מקצת ורלו
 שאינו יכול לקבל מה שאמרו פטור . מדיני המלצה מה שאמרו
 ז"ל כפרק המזכר כי כל מלקין אותו כופין שתי ידיו לעמוד וחזן הכנסת
 אותו כנגדו אם נקראו נקראו ואלו כפרו נפרמו עד שהוא מנלה אל
 לבו והאמן כתונה מאחוריו וחזן הכנסת עומד עליה ורצועה של ענב
 בידו כפולה אחת לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות עולות ויורדות
 בה ידה טעם ורחבה שפמו ומכה אותו שלש המכות חלפניו ושתי ידיו
 מאחוריו . והקורא קורא חס לא תשמוד לעשות . והפלה ה'
 את מכותך וגומר . ויתר פרטיה מובארים במסכת המזכר במכות
 (ה' סנהדרין פ"ו) : ונוהגת מזה זו בארץ ישראל שיש בית דין
 סמוך . ואמרו ז"ל במסכת סנהדרין מכות בשלשה כלומר ששלשה
 ב"ד סמוכין מלקין ואין להן לענין מלקות בית דין של כ"ג . וכ"ד
 העובר על זה ולא הלך הממונים מלקות בטל עשה זה ונעשו גדול מאלו
 כי ביראת הדין תתקיים הדת בהענין :

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

ואם הכהן מכה קטנה שאין מתחייב עליה מזה פרוטה או יותר חייב עליה מלכות. ואומר חזי שראוי לומר דין זה חדוש הוא ששדשה בתורה:

תקצו שלא נמנע הכהן מלחכות זולתו מזה שיתבוד בו שפעת עבודתו כגון שדדש תבואה או תבואה תבן מן עוקוס לתקוס על גבה שאין רשות לכו למוכרה מלחכות מזה ועל זה נחמור לא תחסב שור בדישו. משרשי המנהג ללמד על מנהג להיות כפשו נפש ופה כחמת ביור ונדקת בו ורודפת אחר החסד והחמלה ובהג' ילכו אותה על זה חף על הכמות שלא נכרו רק לשמנו לחום עליהם לחלק להם חלק מיגיעת כשרן תקח לה הכנה דרכה כהרג' זה להטיב אל בני חסד ולשמור אותם מהעביר עליהם הדרך כשום דבר שראוי להם ולשלם שכרם ככל אשר יעשו טוב ולשכרם מהאשר יגיעו כדוה הדרך ראוי לכו בה עם הקדש הנכחר. כדרינו המנהג מה שאמרו שאיסור חסינה הוא כשעושה הכהן בגדולי הקרקע. בין במחבר בין בתלבוש ואחד השור ואחד כל מיני בהמה ומה בין טמאים בין טהורים בכלל איסור זה. אחד הדש ואחד כל שאר מיני מלאכות של גדולי קרקע ולא נחמד שור כדשו אלף בהויה. החוסס את הפועל שטור ואחד החוסס אותה כשעבד מלאכה או קודם מלאכה ואם כשעבד בה מלאכה חייב משום חסינה. ודין הדש כפיתו של גוי והאומר לנו חסום פתיו ודוש בה: ודין אם היה רע לכני מעיה מה שהיה עושה בו. ודין פרות המהלכות על התבואה ויתר פדטיה מוכארי' כפרק ז' ומכא מוציא. (ח"ה סימן ס"ח): ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה וחוסס פתיו ודוש בה חייב מלקות ואפילו חסמה בקול לוקה כגון שמונע הכרה מלחכות בקול גערותיו שעקמות שפתיו כזה הוא חסום מיעשה להלקותו עליו כהרה כסנהג' דין (ותיחא הוא וחי שח' הכא משאר דוכתי' דאין לוקין על לאו דהין בו מעשה) והשוכר בהמה וחסינה לוקה ומשלם לבעלים ארבעת קבין לפניה ושלש קבין לחמור:

תקצו שנמנע כל אדם מישראל מלכבד על היבמה בעודנה תחת זיקת היבם ועל זה נאמר לא תהיה אשת חמה התורה לאישי וריבמה יבא עליה. משרשי מנתי היבם חתונה מה שדעתי בו בזנות עשה של יבום שסדר זה. וגם שם אכתוב קצת דיני המנהג ועניינה כמנהג ספר זה. ועובר על זה וכה על היבמה והיא תחת זיקת היבם חייב מלקות. ועיקר האזהרה היא על האחים וגם היא בכלל האיסור שלא תבא ותנשא למס אדם עד שתפטר מן היבם ואחש שחם עברה ונכעלה לריגוה ועדה וקוקה ליבם שגם היא בחיוב המלקות: (ח"ה סי' קע"ג):

תקצו שנמנעו מי שנת אחיו ולא הניח בנים ליקח אשת אחיו המת לילאשה וזהו הנקרא יבם בתורה ובדברי רבותינו ז"ל ועל זה נאמר יבמה יבא עליה. משרשי המנהג לפי שהאשה אחר שנשאת לאיש הרי היא כאחד מאיבריו סקן יחייב הטוב מוכני עושה האב הראשון שלוקחה אשתו ומלגותיו וממנה כנה לו החל אשה והאיש הוא שנת כלל בנים שיהיה חלק מחנה לזכרון לו ולמלאכת עוקמו בעולם לנכדת כוראו. ועוד אין זכר לו בעולם הנפשי וזלתי אשת האשה שהיא עמם בעצמו וכשר נכשרו היה נחשדי האל עליו להקים לו זרע וימנע על ידי אחיו שהוא נגס כן כחצי פשרו כדי שיהיה אנתו הזרע ממלא מקומו ועבר כוראו תחתיו וזכה על ידי בעולם הנפשות אשר הוא גם כן שידוע דברא יזכה אבא שכן ארז"ל ברא מזכה אבא ואכת לא מזכה ברא ומתכן באמת האב חתי אשר הוליד הבנים מן

היבמה גם אליו חלק בהם וזכה גם הוא לזכותם חסנם לא לזיניה כל הזכות כי גם אחיו יטול חלקו בשטל החלק הגדול שיש לו בהם והיא האשה שנעלה לחלקו בתחלה כמו שאמרו ולפי זה סוכרו שלד הפשט כשיחמד הכתוב וידע חונן כי לא לזיניה הזרע עניינו לומר כי כל זכות הזרע לא ייבסלו שאחיו יטול חלק בהם ולמקנת הזכות לא היה חושש גם כי חולי שיעקר הזכות לאח המות לפי שהוא כבעל הקרקע והאח החי כארס. וכענין שידוע באר"סין שיש מהם שיתנו הזרע ומשלם. וזהו שאמרו ז"ל שכל זמן שיש לאחיו שום זכר בעולם כן אוקת או בני בנים מאשה אחרת ואפילו עומד או עומדת שפטרין את אשתו מן היבום נראה בזה שאין הענין רק להזכיר שמו ולתת לו חלק זכות בעולם הזה הנפשי. והנני עם דעתי שיש במונה הזאת עיקר גדול וטעם כפן אחי' אל המוקדלים אסונך על מה שכתבתי בראש ספרי ועדתי גם התנללתי לכל אסונך עלמי ומכאוב כל מחשבתי כפשט טעם המנהג לעורר רוח הילדים לשלול מאלות בהם אל גדוליהם ונוריהם ומתוך הפסק כפן חולי יתגבגב זכות על ידי גלגול אמת עניינהם ואזכה אתי במקומו עומס. כדרינו המנהג מה שאמרו ז"ל שזנות היבום היא בין שהיבם אשתו של אחיו מן הנשואין או אפילו מן האירוסין. וזהו שאמרו שלפנין ייבום וחליצה ולירוש' אינם חסוכין אחים אלא אחים נושא אש"פ שלפנין אכלות ולענין עדות נקראים אחים אפילו אחים מאם. ומה שחמרו שמי שיש לו נשים רבות ומת ולא הניח בן מאשתו מן שהאחד מן האחים מייבם או מולך לאחת מהן ויתרו כולם ואינו יכול ליבם שמים לא הוא ולא שאר אחיו שאמרו אשר לא יבנה את בית אחיו ובה הפי' עליו בית אחד הוא בונה כלומר האב האחד ואינו בונה שני בתים. וגם אם עשה כן עובר בעשה מחמריבמה יבא עליה. ודרשו ז"ל ולא עליה ועל זרמה. ומנהג לכתחלה כגדול ליבם: ומתכן אין יכולין לחלוץ כי אם לאחת וכיון שכתלם האחת נאסרה היא וכל זרותיה על החולץ וכל כל שאר האחים מדברי סופרים כמו שניתי אכל דהי' אין בהן איסורי תורה מאחד שמת אחיו כלל ולד נסתלק איסור מעל עניו לפיכך מוספין כפן קדושין בשניות. והמולך ליבמתו כגם שהיא חמורה עליו כן קרובותיה אסורות לו. והקרובות וזרותיה כפן אחיו חמורות. וכן היא חמורה לכנו או לאחיו. כללו של דבר הרי היא כאשתו וכן אם נשאה יבמה קודם ייבום וחליצה הרי דינה לענין קרובותיה כאשתו שמתה תחתיו וכל איסורין חלו מדבריהן. וז"ל שיהיבם לא פתייבם ולא פתלון עד שתמתין ל' יום חן מיום המתה ומיום היבום או יום החליצה כדי להבחין בין רע שני האחים וזה שאמרו שלא תחלין בתוך זמן זה למדו דבר נדרשה בגמרא. ואמרו ז"ל בענין זה שאם הניח האב הראשון אשתו מעוברת והפילה אחר מותו כוראו תפייבם או תחלון. ואם ילדה ויאל הולדמי כטורה מן היבום ומן החליצה ואפילו מת הולד מיד עדין תורה. אבל חכמים חמרו שלא תפטר עד שידוע בודחי שכלו לו חדשי לולד אבל אם לא מודע מולדת ולא נתיבמת. וכן אמרו ז"ל בענין זה שהאב עליבמתו בין שגוג בין כמולד בין בחלום בין כרנן. בין שהוא מיד והיא שוגגת או איסה. ובין שהיתה היא מודה והוא שוגג או איגוס בין שהיתה היא ערה או ישיבה כן שפא עליה כדרכה או אשי' שלא כדרכה וז' המערה או הגנות ביאתו עליה הרי זה יבום וקנה אותה וכד' א' בשנת כון לבעול אבל לא כנתון לבעול לא קנה. ומדברי סופרים שלא יבא יבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני עדים וזהו הנקרא בגמרא יבמה. ואין מלאך זה קונה ביבמה קין גמור לפי שהתור' חמרה

אחרת יבמה יבא עליה הכה שנין יבמה תלוי בביאה . וכן אמרו
 ז"ל בענין זה שיש שנים שכן פטורות מן היבום וכן החליצה וחלוהן
 אשת פרום חמה ואלדרונגים ואשת המטה ואשת הקטן והחלוצית ומי
 שהיא פרוה על היבם שאמר ולא ינחה שמו מישראל . כדפי' לפרס
 חמה ואלדרונגים ששם מחויבות החיל והיבם ראוים להוליד
 מתחת כרייתם הרי הם כמין בפני עצמו . ואמר והיה הכבוד
 אשר תלד פרט לחלוצית שאינה ראויה לילד מתחת כרייתם . ולא
 תהיה אשת המת החולה פרט לאשת שוטה וקטן שאין להם אישות
 כלל . ולקחה לו לאשה פרט לערוה שאין לו בה לקומין . וחמש
 עשרה נשים שאין בהן לקומין ונוכחמים שכן פטורות לרותיהן מן
 החליצה וכן היבום . ואמרו גם כן שיש מן הנשים שמתחייבות ולא
 חולצות . ומנהן חולצות ולא מתחייבות . ויש אחים גם כן שהם
 ראוים ליבום או לחליצה . ויש שאינם ראוים לא ליבום ולא לחליצה
 ואין להם ויקה כלל . ויש שהם ראוים לחליצה ואינם ראוים
 ליבום : ויש שהם ראוים ליבום ולא לחליצה . ויתר רובי פרטי
 ענינים אלה יבואו ארס כולם משלם במסכתא המחברת על זה והיא
 נוסכת בכמות (ח"ה) . ונוהגת מזה וזו בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ועובר על זה ולא יבם יבמתו כלומר שלא בא עליה ביאה
 אחת שהיא עיקר מונת עשה זה או שלא פטרה בחליצה בטל עשה זה :
תקצו . שנטויה להיות היבמה חולצת ליבם כעל מעל רגלו
 כשלא ירבה לישא אותה לו לאשה . ועל זה באמר
 וחליצה נעלו מעל רגלו . משרשי העצה לפי שהאשה הזאת
 היתה ראויה לשמש האיש הזה תחת חמיו מן העם שזכרנו לעשה
 במזות יבום והוא אינו רוצה בה לזאת התורה שבעשה אליו מעשה
 שמושה של חליצת נעלן הוא שמוש העבד הקטן בפרסום לפניו ב"ד
 להראות לכל שקנייה היתה לו לגמרי וכי ראויה לו ליבם אותה מן
 הטעם הכוזב במזות פקודות ולפי שהיא אינו רוצה לעשות מה
 שמוטל עליו להקים לחמיו שם היא יוצאת מתחת ידו וירקה בפניו
 להודיע שנפטרה מעט לגמרי ואינה מושעבדת לו עוד לחלוק לו כבוד
 בזום דבר אבל הוא תשוב אליה כלום ור שאין משגיחין עליו מלירוק
 בפניו . ותקן לה מעתה ותמשל לכלמי שתרצה . בדיני
 המזות מה שאמרו ז"ל כיושב אחים יחדו פרע לאשת אחי שלא היה
 בעולמו כלומר שאין בה קיום של יבום ולא של חליצה כגון שגולד זה
 האח אחי אחר שמת אחיו . וזה שדרש גם כן אחים יחדו פטויהו
 ככתלה פרט לאחים מן האם שאינם בחיוב יבום וחליצה . וכן אין
 לו ענין עליו כלומר שאם ישלח בהן אונת מכל עוקוס אובן הכן או כן
 הכת אונת הכת וכל יוצא ירך אין שם מונת יבום וחליצה מן הטעם
 שזכרנו במזות יבום :

וזהו סדר חליצה כמות שלמדנוהו מדברי רבותינו בגמרא וכן באו
 היום . יבררו שלשה אנשים שידועים להקרות היבם
 והיבמה מה שחייבים לקרות והם הנקראים דיינים
 ויוסיפו עוד עמוהם כדי שיהיו תמיה כדי לפרשנוי מילתא
 או עד עשרה וכן באו העם . וזהו קמשה דיינים שלא
 יהיו קרובים זה לזה לא ליבם ולא ליבמה .
 ויאמרו זה לזה כלך למקום פלוני ונקבע מקום לחליצה של
 פלונית כי כן אמר רבא דרובי דייני למוקבע דוכתא . ולכונן
 וישבו הדיינים . והיבם והיבמה יעמודו כמון בדיון שהדיינים בשיבה
 ובעלי דין בעמידה . וכזה אין עכובא שם עשו בשיבה אין
 חליצתן פקולה כדק . ואח"כ ישאלו הדיינים אם היבם הוא גדול כן

י"ג שבו ויום אחד ושהביא שתי מערות ויודעו ג"כ בכירור אם זאת
 האשה החולצת היא אשת המת אחיו של זה החולץ כדאמר רבא אין
 חולצין אלא ח"כ ומכרין . וכשידעו כלזה בודאי ויתברר להם
 הדבר ישאלו גם כן על האשה אם אכלה בחיותו יום . ואם
 אכלה אין חולצין אותה בחיותו יום הששין שמוא אכלה דברים
 הנזכרין אותה לדי ריקה גביהן ריקה מועצמה כדאמר
 רבא אכלה תוואו ורקה . אכלה בגושתא ורקה . לאו מלם
 הוא . וירקה מעצמה בעיני וליכא . מיהו אין דבר זה מועבא אם
 חלנו בענין זה חליצתן כשרה בדיעבד שהרי ריקה עצמה אינה
 מעכבת . ואמר כן אם רואין הב"ד שהיבם והיבמה הגונים וזה לוק
 יפתחו לו ביבום ויאמרו לו איניחא לך ליבומי יבם ואי לאו חלוץ .
 ואם חפץ לחלוץ יקח לו סנדל שטולו של עור או מנעל כמקום שאין
 סנדל שכבר נהגו בו כל העם ויזהר שיהיה תפור כולו מעור ושלח
 יהיה גדול ביותר מאל כימני כדי שיוכל להלך בו וגם לא יהיה יותר קטן
 אלא יהא חופה מכל מקום אף רוב רגלו . ונריך לכתלה שיחלוץ
 במונעל שלו ובמנעל שלימין מיהו בדיעבד אין דבר זה מעכב .
 ויהיה רצועות של עור או של שער תפורות כמנעל ויהיו גדולים
 כדי שיוכל לכוון אותן סביב הרגל ויתן המנעל בגדו הימנית ותוף
 יתקן ולא עם בתי שוקים כדי שלא יהא מעל דמעל . ואם חלך בשמאל
 חליצתו פקולה . ויזהר שלא יהיה המנעל ארוך כל כך שיעלה למעלה
 מן הארכובה שזה גם כן הוא מעל דמעל אבל למוטה מן הארכובה אינו
 ודאי מעל דמעל . ואח"כ יכרוך הרצועות סביב רגלו ויקשר אותן
 עני קשרים ויעמוד היבם אצל הכותל או אצל עמוד וידחוס רגלו בארץ
 כדאמר תויוור אחי מתן דחליץ נריך למידחוס לכרעיה (פרוש להכביד
 רגלו בקרקע ולהדחיק) . ואח"כ הב"ד יקריין את היבמה בלשון
 הקדש מתן יבמי עד לא אבה יבמי . ותזהר שלא תפסיק בין לא אבה
 אלא תקרא שתי יבמות בבת אחת בלא הפסק כי היכי דלא
 לישתמע אבה יבמי . ומקריין ליבם לא חפצתי לקחתה . ואח"כ
 באת היבמה אצל היבם ונגסה אליו ומתרת את הרצועות בלא סיוע של
 היבם כלל ומשמטת את המנעל מרגלו . וכזה גם כן לחיישי
 היבם כלל אלא שיעמוד קמוך לכתל וידחוס רגלו ויקה בקרקע ויכל
 מעמודו כמון שאמרו . ולפי בגמרא שלנו היא חולצת בין בשמאל
 בין בימין שלא מנינו בגמרא קפידא על זה . אבל בירושלמי אמרו
 שצריכה לחלוץ בימין לפיכך החולצת תחוש לעצמה ותחלוץ לכתלה
 בימין ואם היא גזמת תחלוץ בשמאל לכתלה כמון שמונח בגמרא .
 ואח"כ יקרה בפני הרוק שהוא כראש לדיינים כדאמר רבא נריין
 דייני למיתין רוקה כי נפיק ממונה דיבמה . ובעיני דמתי רוקא
 להדי אפיה דיבם כדאמרינן בגמרא שאם הוא ארוך והיא גולה וקילטתו
 הרות קרינא ביה בפניו . ואם היא ארוכה והוא גון וקילטתו הרות
 לא מהכי מידו דשעין דמתי עד להדי אפיה מיהו בתר דמטא להדי
 אפיה איקלטתו הרות לית לן בה . ואח"כ מקריין אותה הב"ד מן
 ככה ועשה לאיש עד חלוץ הנעל . ואח"כ בענין כל העומדים שם
 חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל ג' פעמים כדתינא אמר רבי
 יהודה פעם א' היינו וזכרין לפני רבי טרפון ובאת יבמה לחלוץ אמר
 ענו כולכם חלוץ הנעל בלשון הקדש ג' פ' . ואמרו בגמרא אמר ר' יהודה
 אמר רב במונת חליצה קוראש וקוראש חולצת ורוקת וקוראש וזאי קמ"ל
 מתגייתין הוא . קמ"ל מזה היה נתי אטון לית לן בה וכן הלכה . ואמר
 שמתנה בב"ד כראוי ב"ד כותבין לה גט חליצה כדי שתשאל בו לשוק .
 וכתב שדך אלפסי ז"ל בהלכותיו וזה לשונו וכן כתב גט חליצה נריך
 לשרגוליה

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

לסרגוליה במסרגולא ולא בדוותא :

יצריך

למיתב בעותב תלתא כחדא הוינא ומויתס עליה תלתא וכלבד שידעין להקרות . ודין הוא גט חליצה . ציוס פלוני דהוא יוס כדון לירח פלוני דהוא כדון לבריתא עולם למניינא דרגולא כמתא פלוניא חנכא דייני דנוקמתא חתימין לתתא . בנוותב תלתא כחדא הוינא כבי דינא וסליקת קדמנא פלוניא בת פלוני ארמולתא דפלו' והקריבית קדמנא גברא חד דמנייה פלוני בר פלוני וכן אמרה לנא פלוני דא פלוני בר פלוני אחויה דפלוני בר פלוני מאמיה הוינא כסיבנא ליה ושכיב וחיי לרבין ולכל ישראל שבק זכר וברית ירות ומוחסין ומוקי שמא בישראל לא שבק והדין פלוני אחויה חוי ליכומי יתי בעין רבין דייני אמרוליה אי לבי ליכומי יתי ייבס ואי לא טלע לי קדמיכון רגליה דיינינא ואשריה סיביה מעל רגליה ואירוק באמיה ואשת מודעיהי לפלוני דנא דאחוי דפלוני אמרובא הוא ואמרנא ליה אי צבית ליכומי יתי כיבס ואי לא טלע ליה קדמנא רגלך ימינא ותשרי סיןך מעל ריגלך ותירוק באנפך . ועני ואחר לית אנה צבי ליכומי יתי מיד אקרינא לפלוניא דא עין יכומי להקיס לאחיו סס בישראל לא חבה יכומי . ואף להאי פלוניא אקרינא ליה לא חפצתי לקחתה . ואי טלע ליה רגליה דיינינא ושרת סיביה מעל רגליה ורקת באמיהי רוקח דאית חוי לנא מן מועא ועל ארעא ותוב אקרינא לפלוניא דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו . ותוב אקרינא ונקרא שמו בישראל בית חלוק הנעל . ואחנא דייני וכל דהו יסבין תמן ענינא כתידיה חלוק הנעל תלתא זימני ומדאית עבד עובדא דנא קדמנא שריבא לפלוניא דא למיקל להתנסבא לכל גבר דפייבי ואיכס לא יעשה כידה מן יומא דין ולעלס . וכעית מיננא פלוניא דא גיטא דא חליצתא דנא וכתבנא זמנתא ויביבנא לה לזוכרת משה וישראל . וחתימין תלתא עליה . ויתר פרטי המלוה מוכארים בנוסכת המזכרת על מצות יבוס וחליצה וכיה מפקת יבנות ומפני כן בקראת יבנות ולא חליצות מפני שאמרנו "לענות יבוס קודמת למצות חליצה (ס)" . ונזוגת ככל מקום ובכל זמן בזכרים ועובר על זה ולא רצה לייבס יכנת ולא לחלוק ברוע לבבן . בטל עשה זה :

תר

מלכותינו להגיל הכרף עיד מי שידפסו להרגו ואפילו כנסה הרודף כלומר שאנו מנויים להרוג הרודף אם לא נוכל להגיל הכרף אלא אם כן נהרוג הרודף על זה נאמר וקצוהה את כפרך לא החוס עינך . ואמרין בספרי והחייקה כוונתו מה אותו מקום מיוחד שיש בו סכנת נפשות ונאמר על זה וקצוהה את כפרך כל דבר שיש בו סכנת נפשות הרי הוא קצוהה את כפר . ונוסף שם אינו יכול להגילו כנסה כלכר שחייב להגילו כנסה ת"ל לא תחוס עינך . וזה שאמר הכתוב אשת האחד דבר הכתוב בהנה שאשתו של אדם אלא תעיד ותשדל להגילו מוד מנהו ככל כחה אבל הוא הדין ככל אדם : ומשרשי המנהג לפי שהק"ה כרא העולם ורצה צייסו וישוב העולם חתמים בתשובת החלש מיד חוק ממוט ועוד כי הרדף לעולם עיניו ולבו אל הש"י להשיג צו מיד רודפו וכענין שכתוב והאלהים יבקש את הנרדף בלומר הנרדף חוקק לא להיחם ומתחן אליו על כן ציונב"ה לעזור לו . מדיני המנהג מ"ש חו"ל שאחיינו היה הנרדף קטן והרודף גדול מנוצב כל דבר הכל חייבין להגילו ואפילו כנסה של רודף . וכד"א שנילין כנסה הרודף כחיי אפסר לנו להגילו בח' מחיבריו אבל כל שאפסר לו להגיל האחד מן החיברים הגיל כנסה הרי זה אונן דמים . וכן אמרו ר"ל בענין עיתת סכנך

כשהרגו יצא שכתוב שם וימת כנס וישאל אחיו באה הקבלה על זה שתבעו ויחם לשכנר על דם עשאל וכוונתן סתדין כלומר הרגו כשענה סתים רחוי לזות עליה ע"פ סתדין חזרו לו לזות הרגת שאל אחר לו שכנר ישאל רודף היה חזר לו ויחמה ה"ל להגיל עמך באחד מחיבריו חזר לו שכנר לא ידעת לכוין לו חזר לו ויחם כדון חמישית כונת באחד מחיבריו לא יכולת לכוין לו ועל זה נאמר וימת כנס עשאל אחיו . ואמרנו "לבענין רודף שא"פ שלא קבל התראה מכוין שהתרו בו והוא עדין רודף חין לו דמים ומית להרגו . ומשם רודף הרגו"ל באשה המקשה לילד לחתוך העובר במינייה בין כנס בין כיד מפני שהיא כרודף אחריה להרגה ואם הוינא ראשו חין גועין בו שאין דוחין כנס מפני כנסו וסכנו של עולם . ואחד הרודף אחר סתירו להרגו או אחר כל הערות שיש בו כרת לבועלן מליין אותן מהם כנסותם של רודפים וה"ל לרודף אחר הזכור לבוא עליו . אבל הרודף אחר הכנה וכן הדין לעשות חת עמל שאר העבירות שכתורה ואפילו לעבוד ע"א חין הרגין אותן עד שיפסור העבירה שדנין אותן ככ"ד . שכשתי עבירות חלו לכד באה הקבלה שנילין אותן כנסה הרודף אבל כל שאר העבירות שכתורה מביחין אותם לכ"ד והם דנין אותן . ויתר פרטי המנהג מוכארים בנוסכת סתדין פ"ח (ה' רוצח פ"א) : ונזוגת ככל מ"ס וכוונתו שכל נקבות ועובר על זה ויפול להגיל הנרדף ולא הגילו באחד מחיבריו של רודף או אפילו כנסה בטל עשה זה מלבד שבער על כ' לאוין שכן לא תחוס . ולא תעמוד על דם רעך כמו שכתוב בלאוין וענשו גדול מודף כחילו הוא מחבר כנס מישאל .

תרא

שנוגענו תלמוד על כנס הרודף וכיארזוהם הענין כיון שכתבי במלות עשה שלו שבסדר זה שכתב הקבלה אינו כשתי עבירות סקן ריחיה ועירות שכל שראוהו רודף לעבית אחת מזה שנוגענו בכל כחינו ואם איננו רוצה להנענע מועשת העבירה בזכרים וכולל להגיל עידו הנרדף או הנרדפת באחד מחבריו שנקטעו . ואם אי אפשר לנו להגיל הנרדף אלא אם כן כהרוג הרודף מהרגו : ועל זה כחה המניעה עלינו שלא לחמול עליו אלא שנהרגו עכ"פ אם אי אפשר לנכנסו דל להגיל הנרדף לא כנסה ועל זה נאמר וקצוהה את כפרה לא תחוס עינך . ולשון ספרי וקצוהה את כפרה מלמד שאשת חייב להגילו כנסה להגילו כנסה מפני ת"ל לא תחוס עינך (ה' רוצח פ"א) . ומשרשי המנהג ועניניה כמנהג הספר מוכרח במצות עשה הזכיר בסדר זה :

הג"ה

מהמחבר

משנה למלך

ועוד שאפילו עבר וסקל כ"ב ע"ל סיון תכ"ד :

ת"ר שנוגענו שלא להשהות את המסקלים והנחמני' החסרים בכתיבתו וא"פ שלא נשא ונתן בתקומו וכמו שכתוב בהם קן יהיה לטליווקס ועל זה נאמר לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקשגה . וכן לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה . וכן אמרו ו"ל בבבא בתרא אסור לאדם שישהא עדה חסירה או יתירה בתוך ביתו ואפילו הוא עבד של מומי רגליש וכתב הר"ם במו"ל ואל תחשוב סיהיו כ' מצות אחר שהן כ' לאין אמנם בלו להטלים דיני המנהג עד שיכללו' מיני השיעור והם המסקל והמדה כפ"לו

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

קכח

כאילו הוא אמר לא יהיה לך שני שצריך לא כבוד ולא כעסקל - כמו
לא תמך לאחריך בעד כסף כן חובל בך כל דבר אם עך שכל לאו
א' - כי לא כהכפל המצוות תרבויה הפנות כשיהיה הענין א'
וכן לא יראה לך חסד וכן יראה לך שחור שקל לאו א' לפי שהענין א' -
אלו שגמרו לביטור תשלום הענין - משרשי המצוה וקצת
דיניה כמנהגי כפרתו כתבתי בספר קדושים תהיו במצוות לדון
המאזנים והאזנה שלא לשקר בהם ומשם תראה מה שלרין לך כוונ -
(ח"מ שיעור רל"א) - ונהגת ככ"ו וככ"ז בזכרים ונקבות
ועובר עליה ושהיא עסקל חסר או מאזנים חסרות בתוך ביתו וחסילו
לא ישקול בהם לעולם עבר על זה וזוהין בו מלקות לפי שאין בו
מעשה - ועוד שאפי' עבר ושקר בהם לתשלומין ביתן - וכבר נודע
שאין לוקין מלאו שניתן לתשלומין :

הג"ה

מה מחבר

משנה למלך

וכאמת כי גם על כל יחיד כו' כ"ב
ע"ל ס' תכ"ב :

שכלל זכר הוא הכל וכבר פיעה
בתיקון תיבה זו גדול הדור והוא
יורכב כן לרובים וסאליר מהם
הנקבות לפי שרכו לא השנית
יפה עליו כשלאמדו מקרא זו
ונשתכס יורכב וקרא זכר
במקום זכר כמו שבתי
בכתב כתרף פרק לא
יחפור - משרשי המצוה
הענין שכתבנו במצות הקדמת לה - דיני המצוה קדמים והם
מבוארים בפרק שמיני מסוטה (ס) :

וזאת מן המצוה המוטלות על הכבוד והן כענין שחמרו' ל' שלש
מצוות כלטווי ישראל בשעת בנייתן לארץ - למנות להם
מלך - ולבנות להם בית הכתרה - ולהכרית זרע עמלק ובחנות
כי גם על כל יחיד מושראל הנכרים מוטל החיוב להרגם ולאחדם מן
העולם אם יש בהם בידם ככ"ו וככ"ז אם אולי ימצא אחד מכל זרעם -
ועובר על זה ובא לידו אחד מזרע עמלק וישפק בידו להרגו ולא
הרגו בטל עשה זה :

תרה שמתענו מלכותו ויה שפעה עמלק כלומר התחלתו להזיק
לנו ועל זה נאמר בפרשה זו של עמלק לא השבחה -
וכתוב בספרי זכור פה - לא תשכח בלב - כלומר לא תשליך
שנאתו ולא תסירה ונפסק בענין שישכח אותה (ה' מלכים פ"א) -
שורש המצוה וכל עניינה כתוב במצות עשה שלוש בסדר זה וקחצו
משם ותראה עמלק :

והיה כי תבא

יש בהג' מצוות עשה - וג' מצוה לא תעשה -

תרון שכלטווי הכיאלו הכתובים למקדש לקרות עליהם הכתובים
אלו הנזכרים בפרשה זו והם מארמי אובד אבי עד הכה
הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתי לך ועל זה נאמר
ועגרת ואמר ר' פני' ה' יאלהיך וגו' - וזה המקרא יקראו ל'
מקרא הכורים - ומצות הבאתן כתבתיו בכסף תלוה במצות הבאת
הכורים - ונכפלה המצוה להביאן כמו כן בפרשה זו וכבר נודע כי
הרבה מן המצוות נכפלות בתורה וכולן לענין ולצורך גדול -
משרשי המצוה לפי שהאדם מעורר מחשבותיו ומצויר בלבו
האמת בכח דברי פיו ועל כן בהטיב אליו הש"י וכבר כוונתו ואת
אדמתו לנשות פירות וכה להביאם לבית אלהינו ראוי לנו לעורר
לבנו בדברי פיהו ולתשובה כי הכל הגיע אליו מאת אדון העולם ויספר
תקדו ית' עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל ועל כן מתחיל בענין
יעקב אבינו שחלבו האל מיד לבן וענין עבודת הנזירים - כמו והי' לנו
הוא יתברך מידם ואחר השבח יוקם חלפניו להתמיד בהכרה עליו
ומתוך התעוררות נפשו בשבח הש"י ובטובו וכה וענת ברכת איתו
ועל כן נזכר ב' ה' על זה כי חסד חסד הוא - מדיני המצוה מה שאמר
זכרונם לברכה שאין חיוב מצות מקרא הכורים על כל מביא הכורים
במקדש - שישמחיאין ואין קוראין - ואלו הן האשה והטומטום
ואהדרוגיטום - לפי שכל אלו אינן יכולין לומר מן האדמה אשר נתת
לי כי האקן לא נתתקם אלא לזכרים ודאין - וכן האכטורופין אינן
קוראין

תרג שכלטווי לכוונת עשה עמלק לישראל מהתחיל להתגרות
בם בלאתם ומזכרים כטרם כשג' ומחלכה ידועליהם -
וכענין שכתוב ראשית גוים עמלק - ותרגונו ריש קריטיא דישראל
הוא עמלק - שכל היו ירחים מהם שמועם הוד הגדולה אשר עשה
ה' להם כמקרים והעמלקים ברוע לפסד וכמוגם דע לא שנתו לבס כלל
זה ויתגרום וסוועבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות
וכענין שמשלו פה משל ר"ל ליונה רותאשת שאין כל בריה יכולה לירד
לתוכה ובא ח' וקפץ לתוכה אע"פ שגבוהה הקר אותה לאחריים ועל
זכירת עניינים זה נאמר זכור את אשר לך עמלק בדרך בצאתהם
במצרים - משרשי המצוה לתת אל לבנו שכל המגרי לישראל
שנאו לפני הקב"ה וכלישי רעועוערמת רוב נוקתהיה גפלתו
ידעתו - כמו שאתה מוצא בעמלק כי עשתי עשה רעה גדולה
לישראל שהתחיל הוא להזיקם לזנוב"ם לאכד זכרו מני ארץ ולשרם
אחריו עד כלה - מדיני המצוה מה שאמרנו ז"ל שחיוב זכרה זו
היא בלב וכפפה - וכן הוא בספרי זכור את אשר עשה וגומר -
ויכול כלספק כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלכ חמורה - הא
מה אפי' מקיים זכור שתחא שונה בפ"ך ע"כ בספרי - כדי שלא ישכח
הדבר שן תחלש חיבתו ותפטר מהלכות כמורך הזמנים ואל הזכרה
הזאת בלב וכפפה לא ידענו כה מן קבוע שגנה או ביום כמו שכלטווי
בזכירת יציאת מצרים ככל יום ושכל לילה והטעם כי בזכרה היא
ועיקר בדת וכמו שהכתבו הדיבור על זה בהרבה מקומות בספר -
אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק חינו רק שלא תשכח שנאלתו
ימלכבנו ודי לנו הזה לזכור הענין פעם א' בשנה או בשתי שנים או
שלוש - והנה בכל מקומות קוראים ישראל שפר התורה בשנה אחת
או בשתיים או שלש לכל הפחות והנה הם יונחים בכך מצוה זו -
ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרונה בשבת מיוחד
בכל שנה ושנה תורה היא ומפני מצוה זו הוא שקצו כן והוא השבת
שלבני פורים לעולם - ודין יהיה לקרונה ביום פורים לפי שהוא
יתגייב לו יום כי המן הרשע היה מורעו אכל להודיע שקודם כס זה
כנטווי כזכרה זו קבעו הפרשה קודם לפורים אבל מנהגו לפורים על
דרך מה שיחמרו' ל' בעוקמות שחבו ענין לו (ה' שלכיס פ"א) -
ונהגת מצוה זו ככ"ו וככ"ז בזכרים כי להם לעשות המלכות
ונקמות האויב ולא לנשים - ועובר על זה ולא זכר וקרא כפיו מעולם
עוה שעשה עמלק לישראל בטל עשה זה וגם עבר על לאו הבא עלזה
שהוא לא תשכח כמו שכתוב בלאוין בע"ה :

תרה שכלטווי למחות זרעו של עמלק ולאחד זכרו מן העולם זכר
ונקמה גדול וקטן ועל זה נאמר המכה את זכר עמלק -

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תבא

קרי' שני' עני' ספורים בשביל אחרים . וכן העבדו שלום חנם קורין שלישי יולי' לומר ג' כ' אשר נתת לי שהארץ חנה שלום . וכן הענין הזה יש לנו ללמוד בתפלותינו ובתפלותינו לפני השם ב"ה לברוך שאלו הנה אלהים מלך ומשפט חכם וחסיד ורחוק ממדת קדש . ועוד אחריו ב' ענינים אחרים שהגדול גדול זכותה של אלהים לתקן להם הארץ ומחילת וקורין כי לאברהם ניתנה תחלה והוא קראתה בשם גוים כלומר שכל המתגיייר כחשב לו כבן . ואחריו ב' ענינים אחרים שבתוך שהם חסידים ובית דין קורין לפי שנתפשו כעמלק או לוקח ב' אילנות קרקע אס ללוא חבל הקונה שלש מבי' וקורין . ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת בכורים ובפרק' מסופה (הל' בכורים פ"ד) . ונהגת מצוה זו בזמן שבי' המקדש קיים ובת' דוקא שאמר ראשית בכוריו אחתה תביא בית' ה' אלהיך בכורים ולא בקבוצות כמו שאמרנו . ומדברין היו מביאים בכורים בזמן הבית מערי סיחון ועד ומקוריה . ועובר על זה והביא בכורים ולא קרא עליהם בלתי זמן בטל עשה זה .

תרז עני' שיש להשתדל לארץ לפני השם ב' הולבי' כפינו בבית המקדש שהולכו חוקי המעשרות והתרומות ונתבולתינו ונפירותינו ושלח נשאר כלום וזהם בדתנו ושלח נתנו איתנו וזה קראת מצות ידו מעשר ועל זה נאמר ואמרתי לפני ה' אלהיך בערתי הקדש כן דברתי גו' . כושרשי המצוה לפי סגולת חסדו וזול שבח הוא דיכור שהוא יתר בו על כל מיני הנבראים שאלו חסד יתר התועות גם שאר בעלי החיים יתועבו כמותו . ועל כן יוש הרבה נבטי אדם שיראם מלפסוק דבורים שהוא יהוד הגדול שבהם יותר מכלטוח כמעשה . וכמות ענין המעשרות והתרומות דבר גדול וגם כי כה תלויה מחיית ישראל האל היה מחסדו עלינו כדי שלא נחטא בהם להאריכו עליהם להפריש אהו' ושלא ליגע וליטות בהן כבעל וגם מעמיד על עניניו כפינו בבית המקדש שלא שקרנו בהם ולא עבדנו דבר נוסף וכל כך כדי שנוהר יחד בענין . מהיני המצוה מ"ש חו' ל' און מתורין ידו זה אלה ביום וכל היום כשר לידו מעשר והוא נאמר בכל לשון ומזמורו בבית המקדש שאמר לפני ה' אלהיך חבל אס התודה בכל מקום יצא . ולרין התודה שלא ישאר חבלו דבר מכל המתנות שכן הוא חומר בערתי הקדש מן הבית . וחיותי הוא מתודה אחר שנה שלישית שומרישן בה מעשה עמי כשנה הרביעית שאחריה ביום טוב האחרון של פסח וכן כשנה השביעית . ויתר פרטי ומביאים בפרק אחרון עני' מעשר שני (ה' מעשר שני פ"א) . ונהגת מצוה זו בזמן הבית בכורים ועובר על זה ולא התודה וידו זה של מעשרות בזמנו בזמן הבית ביטל עשה זה .

תרח שלא לאכול מעשר שני בלתינו . וענין מעשר שני כתבתיו בסדר ראש חנוכי' בהלכות ענין הבלתינו דאורייתא הוא מי שנת לו ח' מקורביו שהוא חייב להתחיל עליהם ואיתו היום שימות ויקברו בקרא חנוכי' . וכפי' אמרו ב' שיום מיתה וקבורה בלעד הוא עיקר הבלתינו דאורייתא וכיום דוקא ולא בליה שאמר ואכלתי חטאת היום . ודרשו ב' היום האסור וכליה תועה ועל זה נאמר לא יבדלתי באוני ממנו . לומר שאם אכל בלתינו היה עובר . ולא מעשר שני בלבד אסור לחלוכל בלתינו אלא ח' כל הקדשים מי שאלכן בלתינו לוקח עליהן . כושרשי המצוה לפי שהקדשים שולחן גבוה הם וחין ראוי לנו שהם דואג וכוחו מהר בלבבם ליקרב אל שולחן המלך . ועל דרך משל קענין שכתב כי אין לקחו אל שער המלך בלבוש שק . ועוד עמש

אחר כי נאכלת הקדשים תעלה כפרה אל הכעלים וכענין שאמרנו ו' להגיש אובלים וכעלים מתפריים ואין ספק כי נאכלת את הקדשים היו אובלים חותם כמותה וכדעת שלם וכל מחשבותם וכל תנועותיהם נכונות כנגד הש"י . ובהיות היום זמנו דואג וחרד ביום מות קרובו חין דעתו וכוחו מיושפת כלל ועל כן אין ראוי לאכול קדשי שמים וכפר הדבר בעיני אמרו . מדיני המצוה מ"ש ו' ל' שאין חוב ומלכות ללואל מעשר שני בלתינו אלא לחלוכל חיותו בירושלים . ומה שאמר שהאובל חיותו בלתינו דרבנן שחוקין חיותו ומת מרדות . וחיו זהו חיותו דרבנן והלילה שאחריו הקבורה וכן כל הימים שיסתתה הית בין יום מיתה וקבורה . ויתר פרטי המצוה ועמפטי' הבלתינו מבוארים בפרק שמיני ובספרים ובתוס' . ונהגת מצוה זו בזמן הבית בכורים ועובר על זה ביום הבית אכל כו' קדשים או מעשר שני בלתינו דאורייתא לוקח :

תרט שלא לאכול מעשר שני בטומאה ואפילו בירושלים עד שיטהר שהעיקר הללנו שמי' שני ששטח סודין חותג ואפילו בירושלים כמו שהתבאר במסכת נכות ועל זה נאמר לא בערתי ממנו בטומא . והוא כאילו אמר לא תבער ממנו בטומא . כלומר לא תאכל ממנו בטמא כי אחר שהש"י זמנו נאמר לא עשיתי כן וכן דרו הוא כאילו זמנו לא תעשה כן . וכן הטעם היה נחשוב לטובת האדם כפינו ללחוף וזהו סוף הסקוק אומר שיעתי' בקול ה' אלהי לומר שהוא הזכירנו על כל זה . כושרשי הרוחק הטומאה מן הקדש כתבתי במקומות הרבה מן הספר מה שידעתי בו . מדיני המצוה מ"ש ז' ל' בערתי ממנו בטמא בין שאני עומד והוא טהור בין שאני טהור והוא עומד כלומר שכלל ח' חסני דנדן חלו לוקים עליהם והוא שיתכל חיותו בירושלים הוא מקום אכילתו שכן פירשו ו' ל' שאין לוקין עליו אלא אם אכל האוכלו בטומאה מן לירושלים חיו לוקה עליו חבל וכן חיותו מת מרדות דרבנן . ויתר פרטי מבוארים בסוף מכות (ס') . ונהגת מצוה זו בכורים ונקבות בזמן הבית שהיו לנו מעשרות דאורייתא :

תרי שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בל' אכילה ושתייה ועל זה נאמר ורא נהתי ממנו למה שמועתי בקול ה' אלהי . כלומר לא להוציא ממנו דבר שאינו עוקים את הגוף . בשורש מצות מעשר שני כתבתי בסדר ראש חנוכי' תכין מעש הענין לומר נכונותו שלא להוציא כי אם בלתינו אכילה ושתייה ולא נוכל להוציא חסיו לקנות בו כלי כסף חבלו עבדים ושאר הדברים וקחנו משם . מדיני המצוה מה שאמרנו ב' שמות להוציא כדברים שיסוך גופו בהן שהם כה בכלל אכילה ושתייה דכעין עוון היא לחוקה גוף ולהועיל ומה שאמרן שאסור להוציא דמי כשום דבר אחר מן מחילת ושתייה וקונה ואפילו היה דבר מזה . ולסון ספרי שלא לקחתי ממנו חרון זכר יבין . והאמרנו ב' של זמן שהוציא עומד כלום לאוס דבר מן מחילת ושתייה וסיעה שתשלום זה הוא שישלם נעשות כנגדן ויאכל מהם בירושלים כפי' עבודה . וכן הדמות דכין שיש בו משלומי

הג"ה
מהמחבר
משנה למלך

אין בו חוב עולות כ"כ עיין בת' ש"פ בספר סוף עיקר ת' וכס' לכ עשת סם :

פרשת וילך

יש בהב' מצות עשה

תרי"ג שכלטויני שיקהל עם ישראל כולם אנשים וכזים וטף במוצאי שנת השמיטה כחג הקובות ביום שמי ולקרוח קצת מן ספר יוצא תורה באזניהם שהיא אלה הדברים ועל זה נאמר הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגומר - וזאת היא מצות הקהל הנזכרת בגמרא כענין שאמרו בראשון של קדושין והרי הקהל מצות עשה שהיון גרמא הוא אנשים חייבות - ופירשו בסוף הענין אין למדין מן הכללות כלומר שהאמת שהנשים חייבות בזאת המקרא - בושרשי המצוה לפי שכל עיקרן של עם ישראל היא התורה ובה יפירו מכל אומה ולשון להיות זוכים למי' עד תענוג נכחי שאין למעלה היינו בכבודים על כן להיות כל עיקרן בה ראוי שיקהלו הכל ביחד בזמן אחד מן הזמנים לשמוע דבריה ולהיות קהול יולא בתוך כל העם אנשים וכזים וטף לחמור מה הקיבוץ הרב הזה שנתקבצו יחד כלנו וזהו התשובה לשמוע דברי התורה שהיא כל עיקרנו והודנו ונפחדנו ויבואו מתוך כך לספר גדול שכתב זהו ערכו ויכניסו הכל בלבם חשקה ועם החשק בה למדו לדעת את הש"י ויזכרו לטובה וישמחו הש"י במועדי ובענין שכתוב בפירוש בזאת המצוה ולמען זלמדו ויראו את ה' - כדרכו המצוה מה שאמרו ז"ל שהולך הוא היה מחייב לקרוח באזניהם זהעזרת הנשים היה קורא - וקורא כשהוא יושב ואם קרא מעומד הרי זה משובח - ומהיכן הוא קורא מתחלת ספר אלה הדברים עד סוף פ' שמע ישראל ומדלג לזכיה אם שמוע וגומר אותה פרה ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הקדש עד סוף ברכות וקבלות עד מולד הבית אשר כרת אתם בחורו וביסוק - וכלה הוא קורא תוקעין בחצוצרות בכל יום ויום ומביאין בימה גדולה ושלען הימה ומעמידין אותה בחצוצרות כל יום ויום הנשים - והולך הולך ויושב עליה כדי שישיעו קריאתו וכל ישראל העולים לחג מתקבצים שבייחוד וזמן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לחגן והסגן נותנו לכהן גדול וכהן גדול מניח למלך כדי להדריכו ביום שמי חם ויהלך מקבלו כשהוא עומד ואם רצה יושב ומתחיל - ומכרך לחצוצרה כדרך שמתקבצין בבתי כנסיות ומוסף שבת וחלו הם - רצה ה' אלהינו בענין ישראל וכו' - ומודים אנחנו לך - אתה בחרתנו מכל העמים עד מוקדם ישראל והזמנים - כדרך שמתקבצין בתפלה הרי שלש ברכות כמנהגן - ורביעית מתפלל על המוקדם וגומרה בה השוכן בבית - חמישית מתפלל על ישראל שתעמוד על כבודם וחומש הכבוד בשרא - ששית מתפלל על הכהנים שיראם האל וזמנים בה כוונת הש"י את עמך ישראל שעתיד ישראל לריכז להשיע בה' שמוע תפלה (ה' חגיגה פ"ג) ונהגות מצוה זו כיון שישאל על אדמתם - ועובר על זה בין איש בין אשה ולא בא במועד הזה לשמוע דברי התורה וכן המלך אם לא רצה לקרות בטלוע הזה וינשם גדול נאמר כי זאת כוונת עמוד חוק וכבוד גדול בדת :

תרי"ג שנטונו להיות לכל אחד אחד מן ישראל ספר תורה אם בתי כידו ויהיה מואכח ונאמר עמד - וכמו שאמרו ז"ל כחבר כלומר ידו ועלה עליו הכתוב כאילו קבלו מזה סיני - וזו שאי אפשר לו לכותבו בידו ואמר יין מיכתבו לו ועל זה נאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמורה את בני ישראל - כלומר

אין כותבו ולקוח - ויתר פרטים מוזכרים במסכת מעשר שני (ס) - ונהוג חיסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית כי אז היה לנו מעשרות ועובר על זה והוליא בזמן הזה עזת מעשר שני כפי דבר חזן מאכילה ושתיים וסיבה עבר על לאו ומשלם וזכירו דמים כמותן ולקוח מהם לרכי אכילה ואוכלו בירושלים כמו שאמרו :

תרי"א שנטונו לעשות כל מועדיו כדרך היושר והטוב בכל חגיגו ולהטות כל דבריו אשר בינינו ובינינו ולתנו על דרך החסד והרחמים כאשר ידענו מתורתנו שזהו דרך הש"י וזה חפזו ומכריותו למען יזכו לטובים כי חפז חסד הוא - ועל זה נאמר והלכת בדרכיו - וכפלה המצוה עוד במקום אחר שנאמר ללכת בכל דרכיו - ואמרו ז"ל בפי' זאת המצוה מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה היה רחום - מה הקב"ה נקרא חסד אתה היה חסד - מה הקב"ה נקרא נדיק אף אתה היה נדיק - מה היה נקרא חסד אתה היה חסד - מה היה נקרא קדוש אף אתה היה קדוש - והענין כולו לומר שכל מדת נפשנו ללכת בפעולות טובות לחלו ומדות נכבדות אשר יאמר בהם ית' על דרך משל לומר שמתנהג במדות הטובות אלו עם בריותיו - והוא כ"ה יתברך על כל עניני גדול שאין כנו כח ודעה להשיג גדול מעלתו ורוב טובו ולא בכל המבראים - ועל כדרך זה שאמרו יקראו הנביאים לאל ב"ה כל הכניוין - נדיק ושר תמים גבור חזק חסד ארך אפים - כי באמרו ארך אפים אין הענין חליה שיהיה בעם לפניו כי אשר בידו להמית ולהחיות למחות עולם ולבראות ואין אומר לו מה תעשה למה יכעס גם כי הכעס אינו שלימות כעוה - ואין ב"ה כל השלימות - אבל הענין באמת על הדרך שזכרנו כלומר שהן המדות המעולות שמתנהג עם בריותיו ויש לנו ללמוד ולעשות כל דרכיו בדמיונו - ואולי כתיב אצל לכה עלי במה שכתוב ואלו ועם כל יום וגם אמרו ז"ל וכו' וזמנו רגבי - ואתה כתיב אלה תטיענו חלו לאל מרשע - ומלכך להאמין ביה"ה כי אם תכלית כל שלימות וענין הכעס לא יאירע במדק מזה הייתה בעלי החומר הנרוע - ונאמרו כי הזכר שזכרו ביה"ה אינו רק על דרך משל על ענין העולם כונתם לומר כי להיות רוב כבודם שבעולם כמשיבם אחרת תאותם ומהם רבים עובדים לשמש ולירק ולמזלות ונס ליניס ולא בניס יתחייב העולה מתוך זה כלום תמיד - ואולי אמרו שזמנו רגבי בכל יום הטעם לפי שבעולם נדון אחר רובו וכל יום ויום מתחייב העולם על מועדיהם הרעים ואחר רגבי קטן אשר ילדים הרוב מושא אחד בחטאי ודמו ז"ל לזעם האל - לומר שיש בחיותו רגבי חרון אף בעולם וחייב עליהם שהכל ראויים באותו רגבי מכת עדת הדין לכלות אלה שידת הרקמים מברעת מוד ומעמידו וקבל זה בני מתי עד שמעך טוב מענו - שורש מצוה זו ידוע הוא כי היא ושרשו דבר אחד - דינוה גם כן קצרים ענינים הוא דרך כלל שיכתבו לו האדם בכל עניניו וכל עניניו בין בחכמה בין בשמחה וכל דבר הדך וכמתן בין דבריו תורה בין בחכמה בין בשמחה וכל דבר הדך הטובה והמועלת ולא יתרחק אל הקצוות בעולם ועל כלל הענין זה אמרו ז"ל שיבא אדם שם דעותיו תמיד כלומר שימאס בעניניו לפעולות איתם על דרך החיוב והיושר - ומטוב הדבר לקרא דכתיב ושם דרך ארצו טיב אלהים - דרו הם אלת קרוי ונס אלא זעם - (ה' דיעות פ"ג) ונהגות מצוה זו כ"ה בזכרים ונקבות ועובר על זה ואינו משתדל להישר דרכו ולכבוש יצרו ולתקן מחשבותיו ומעשיו ולהכנת האל ב"ה ולקיים המצוה הזאת בטל עשה זה :

כתבם ואם לאו תיחזק החקוק פניו ומתחיל מתחלת השנה
 וינתיב בין כל חמשה עשר חרציה שטין סמיכות בלא כתיבה ולא פחות
 ולא יתיר ויתחיל החוקק מתחלת השיטה חנושית . וכשיגמור התורה
 לרדך שיגמור בחמשה עשר שסוף הדף ואם בארץ מן הדף שטין הרבה
 מקצר ועולה ומתחיל מתחלת השנה ולא יגמור את השיטה ומתכוון
 עד שיגיע לצינו כל ישראל בארצו שש סוף הדף . ויזהר באותיות
 הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות הנקודות ובאותיות שאריתן
 משונה : כגון האין הכפופות והאותיות העקומות כמו שהשתקו
 הסופרים איש מפי איש . ויזהר בתגין ובמניינין אות שיס עליה
 תג אחד ויש אות שיש עליה ששה וכל ההגין כגורת ויין הדקין
 כחוט השנייה . וכל הדברים האלה לא יגמורו אלא למנוחה מן
 המוכרח ואם שנה בתיקון זה או שלא דקדק בתגין וכתב כל האותיות
 בתיקון או שקרב את השטין או הרחיקו או האריך או קצרין הואיל
 ולא הדסיק אות כחות ולא חסד ולא היתיר ולא הפסיד צורת אות
 אחת ולא ענה בפתיחות וסגנונות הריוח ספר תורה כשר .
 ויתר פרטי הנוטה מכוונים במוסדת מנחות פרק שלישי ובפרק
 ראשון וזכר את הרה ובמסכת סכת (י"ד ע"ד) ונוהגת בכל
 חקוק וככל זמן בזכרים שהם חייבים בתלמוד תורה וכמו כן לכתוב
 אותה ולא הנקבות . ועובר על זה ולא כתב ספר תורה אם
 חשבה לו ששם היין כשל עשה זה ועשה גדול .
 כי היא סיכה בכתיבתה ללמוד מצות התורה
 כמו שאמרנו . וכל המקיים אותה יזכה
 ברוך ויחכם הוא וכינו וכו' .
 כתבו לכם את השירה
 הזאת ולמדה את
 בני ישראל :

כתבו לכם תורה שישיבה שירא וזו . משרשי החכמה לפי שדוע
 ככני אדם שהם עושים כל דבריהם לפי ההכנה הנמצאת להם ועל כן
 ליונו כ"ה להיות לכל אחד ואחד מכני ישראל ספר תורה מוכן אליו
 שיכול לקרות בו תמיד ולא יצטרך ללכת אחריו לבית חביו למנו
 ילמוד ליה אה את ה' וידע וישיבל במנותיו ויסקרות . והחמודות מוסס
 ונפשו רב . וננטיונו להסתדל בזה כל אחד ואחד מכני ישראל ואע"פ
 שהנחילו אבותיו למנו ירבו כספרים ביניהם ומכל להשיל מהם
 לאשר לא תשיג ידו לקנות וגם לזעזע יקראו כספרים חדשים כל אחד
 ואחד מכני ישראל פן תקון נפשם בקראם כספרים הישנים שינחו
 להם אבותיהם . ודע בני שאנ"ש שיעקר החיוב דאורייתא אינו רק
 בספר התורה אין ספק גנם בשאר הספרים שכתבו על פי התורה ויש
 לכל אחד לקנות מהם כפי היכולת וכן הטעמים שאמרנו . ואע"פ
 שהנחילו לו אבותיו מהם רבים . וזה דרך כל חכמי המעלה וראי
 חלוקים אשר היו לפנינו לקבוע מדרש בכיתם לסופרים לכתוב ספרים
 דברים כמרכת הש"י אשר נתן להם . מדינו הנוטה מה שאמרנו ו"ל
 לזכר כותבין ספר תורה כתיבה מתוקנת וטובה וכל ויכתיב בין כל
 תיבה ותיבה כמלאה אות קטנה ובין כל שטה ושטה כמלא שטה ואורך
 כל שטה שלשים אותיות כדי לכתוב למשפחותיהם למשפחותיהם
 למשפחותיהם תלתא ויזני . וזו רוחם כל דף ודף ולא תהא שטה קצרה
 מזה כדי שלא יזכר הדף כאגרת ולא ארוכה יותר על זה כדי שלא יזני
 שיניו משוטטות בכתב . מודמנה לו תיבת כת חמשה אותיות לא יכתוב
 שנים בתוך הדף ושלא חזן לדף לא כותב שלם בתוך הדף ושני תוך לדף .
 לא בשאר מן הדף כדי לכתוב שלם אותיות מניח חקוק פניו ומתחיל
 מתחלת השטה . מודמנה לו תיבה כת שתי אותיות לא יורקה בין
 הדפין אלא יחזור לתחלת השיטה . מודמנה לו כסוף השטה תיבה
 בת עשר אותיות או פחות או יותר ולא בשאר מן השטה כדי לכתוב
 את כולה בתוך הדף אם יכול לכתוב חמה בתוך הדף וחמה חזן לדף

תושלע

לעיני הערה

עדת ה' להטודע ולהודיע שהחזקות מלודים אשר פרשו גלוינו זמנינו על כל אדם מישראל לכל ימינו גבולי בהדפסות החומש
 אשר העלתי על המזבח הדטום בפרוש' שנים ואחת מאנה ספר חינוך האלוה . והם נרועל הכלל וסרט אף
 ספר החינוך כפני עמנו למחוד בהם כמאותיהם הלויה הנה כתובי' בעני החיים . ולכל יבוי אחד העם ח"ו כנחלתם . לכן
 באתי כאלה הדברים . שבאחת הן האתרים . והם נוצל לקל לבורים וזוורים .
 זכה לשמוע ומשפר טוב באחד ההויים :

